

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
ÖLÇEK EKONOMİLERİ,
PAZAR HAKİMİYETİ VE REKABET GÜCÜ,
MALİYET ETKİNLİĞİ VE ÖLÇEK EKONOMİLERİNE
İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR UYGULAMA**

**Prof.Dr. Erişah Arıcan
Yrd.Doç.Dr. Başak Tanınmış Yücememiş
Dr. Melisa Erdilek Karabay
Dr. Gökhan Işıl**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE
ÖLÇEK EKONOMİLERİ,
PAZAR HAKİMİYETİ VE REKABET GÜCÜ,
MALİYET ETKİNLİĞİ VE ÖLÇEK EKONOMİLERİNE
İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR UYGULAMA**

**Prof.Dr. EriŐah Arıcan
Yrd.Doç.Dr. BaŐak TanınmıŐ YücememiŐ
Dr. Melisa Erdilek Karabay
Dr. Gökhan IŐıl**

Yayın No: 278

İstanbul, 2011

Türkiye Bankalar Birliği

Nispetiye Caddesi
Akmerkez B3 Blok Kat:13
34340 Etiler-İSTANBUL
Tel. : 212-282 09 73
Faks : 212-282 09 46
İnternet sitesi: www.tbb.org.tr

Baskı-Yapım

Golden Medya Matbaacılık ve Ticaret A.Ş.
100. Yıl Mah. MAS-SİT 1.Cadde No:88 34204 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: +90 212 629 00 24 Pbx Fax: +90 212 629 2013
e-mail: bilgi@goldenmedya.com.tr,
İnternet sitesi : www.goldenmedya.com.tr

© Kitapta yer alan görüşler eser sahiplerine aittir.
Türkiye Bankalar Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz.

Bu yayın Türkiye Bankalar Birliği internet sitesinde yer almaktadır.

ISBN 978-975-8564-96-5 (Basılı)
ISBN 978-975-8564-97-2 (Elektronik)

Sertifika no: 17188

2011.34.Y.8564.278

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ	Vii
GRAFİKLER LİSTESİ	Viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	Xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÇEK EKONOMİLERİNE KAVRAMSAL VE TEORİK YAKLAŞIM

1.1. Ölçek Ekonomisi Kavramı	5
1.2. Ölçek Ekonomilerinde Optimum Minimum Ölçeğin Belirlenmesi	8
1.3. Ölçeğe Göre Getiri Kavramı	10
1. 3.1. Ölçeğe Göre Sabit Getiri	12
1. 3.2. Ölçeğe Göre Artan Getiri	12
1. 3.3. Ölçeğe Göre Azalan Getiri	13
1.4. Ölçek Ekonomilerinin Sınıflandırılması	15
1.4.1. İçsel Ekonomiler	15
1.4.2. Dışsal Ekonomiler	17
1.5. Ölçek Ekonomilerinin Kaynakları	19
1.6. Bankacılık Sektörünün Ölçek Ekonomileri Çerçevesinde İncelenmesi	21
1.6.1. Bankacılık Sektöründe Optimum Ölçek Büyüklüğü	21
1.6.2. Bankalarda Optimum Ölçek Büyüklüğünün Maliyet Eğrileriyle Açıklanması	22
1.6.3. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomilerinin Önemi	24
1.6.4. Sektöre Yönelik Ölçek Ekonomileri Taksonomisi	27

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ VE PAZAR HAKİMİYETİ TEORİSİ İLE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLİŞKİSİ

2.1. Rekabet gücü ve Pazar Hakimiyeti'nin Teorik Çerçevesi.....	35
2.1.1. Rekabet Gücüne Yönelik Teorik Altyapı	35
2.1.2. Rekabetin Temel Fonksiyonları.....	37
2.1.3. Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler	37
2.1.4. Pazar Hakimiyeti'nin Teorik Altyapısı	40
2.2. Bankacılık Sektöründe Rekabet Gücü ve Pazar Hakimiyeti	40
2.2.1. Bankacılık Sektöründe Rekabet Gücü ve Pazar Hakimiyetinin Ölçülmesi.....	45
2.2.2. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Rekabet ve Pazar Gücü İlişkisi	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'NİN BANKACILIK SEKTÖRLERİNİN ÖLÇEK EKONOMİLERİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

3.1 Almanya Bankacılık Sistemi	49
3.1.1. Almanya Bankacılık Sisteminin Yapısı	49
3.1.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi.....	61
3.2. İtalya Bankacılık Sistemi.....	62
3.2.1. İtalya Bankacılık Sisteminin Yapısı	62
3.2.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi.....	70
3.3. Belçika ve Hollanda Bankacılık Sistemleri	77
3.3.1. Belçika Bankacılık Sisteminin Yapısı	77
3.3.2. Hollanda Bankacılık Sisteminin Yapısı.....	83
3.3.3. Bankacılık Sistemlerinin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi.....	86
3.4. Avusturya Bankacılık Sistemi	87
3.4.1. Avusturya Bankacılık Sisteminin Yapısı	87
3.4.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi.....	98
3.5. Türkiye Bankacılık Sistemi	99

3.5.1. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı.....	99
3.5.2. Pazar Hakimiyeti Açısından Türk Bankacılık Sektörünün İncelenmesi	100
3.5.3. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi.....	108
3.6. Türk Bankacılık Sistemi ve Seçilmiş AB Ülkeleri Bankacılık Sistemlerinin Rekabet Gücü, Ölçek Ekonomileri ve Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması	110
3.6.1. Rekabet Gücü Açısından Karşılaştırılması	110
3.6.2. Ölçek Ekonomileri Açısından Karşılaştırılması	111
3.6.3. Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YOĞUNLAŞMA, MALİYET ETKİNLİĞİ VE ÖLÇEK EKONOMİLERİNE İLİŞKİN MODELLERİN FONKSİYONEL YAPISI

4.1. Türk Ticari Bankalarında Rekabet Gücü, Pazar Hakimiyeti ve Yoğunlaşmanın Finansal Analizi	121
4.2. Türk Ticari Bankalarında Maliyet Etkinliği, Ölçek ve Kapsam Ekonomilerine İlişkin Modellerin Fonksiyonel Yapısının Ekonometrik Analizi	125
4.2.1. Modelde Kullanılan Veri Seti	127
4.2.2. Analiz Yöntemi.....	128
4.3. Modellerin Tahmini ve Bulguların Değerlendirilmesi	129
SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	136
KAYNAKÇA	148

EKLER

EK 1. Ölçek Ekonomileri Açısından Alman Bankacılık Sistemi	157
EK 2. Ölçek Ekonomileri Açısından İtalyan Bankacılık Sistemi	163
EK 3. Ölçek Ekonomileri Açısından Belçika ve Hollanda Bankacılık Sistemi	174
EK 4. Ölçek Ekonomileri Açısından Avusturya Bankacılık Sistemi	181

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomilerine Dair Çalışmalar	31
Tablo 2. Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi ve Firma Dışı Etkenler	39
Tablo 3. Almanya Bankacılık Grubu, Banka ve Şube Sayıları	49
Tablo 4. Tasarruf Bankalarının Karlılığı (2000-2008)	57
Tablo 5. Alman Bankacılık Sistemi Finansal Göstergeleri.....	60
Tablo 6. İtalyan Banka Gruplarının Yapısı.....	63
Tablo 7. İtalyan Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri.....	70
Tablo 8. Belçika Bankacılık Sektörü Finansal Göstergeleri (2003-2009)	79
Tablo 9. Belçika Bankaları Sektör Payları	81
Tablo 10. Avusturya Bankalarının Temel Göstergeleri.....	88
Tablo 11. Avusturya'da Banka Türlerinin Dağılımı	90
Tablo 12. Aktif Büyüklüklerine Göre Avusturya Bankalarının Yapısı	94
Tablo 13. Avusturya'da Faaliyet Gösteren Bankaların Karlılık Göstergeleri	96
Tablo 14. Banka Türlerine Göre 2009 Yılı Karlılık Analizi	97
Tablo 15. Türkiye'de 2001-2009 Döneminde Banka-Şube ve Personel Sayıları	101
Tablo 16. Türkiye'de Banka Grupları İtibariyle Net Karın Gelişimi (Milyon TL).....	104
Tablo 17. Türkiye'deYabancı Bankaların ve Sektörün Faiz Gelir - Faiz Gider Yapısı.....	105
Tablo 18. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türk Bankacılık Sektörlerinin Herfindahl- Hirschman Endekslerinin Karşılaştırması.....	110
Tablo 19. Almanya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri.....	111
Tablo 20. İtalya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri	113
Tablo 21. Belçika - Hollanda Bankacılık Sistemleri Ölçek Ekonomileri.....	114
Tablo 22. Avusturya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri.....	116
Tablo 23. Türkiye Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri	117
Tablo 24. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye'nin Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Karşılaştırması	120

Tablo 25. Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktiflere Göre Yoğunlaşması	123
Tablo 26. Türk Bankacılık Sektörü Toplam Aktiflerine Göre HHI Değerleri	125
Tablo 27. (1) Numaralı Modelde Yer Alan Değişkenlerin Tanımsal İstatistikleri	129
Tablo 28. (1) Numaralı Modelin Arellano-Bond Dinamik Panel Veri Tahmini Sonuçları.....	132
Tablo 29. Ölçek ve Kapsam Ekonomileri.....	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ölçek Ekonomileri.....	6
Şekil 2. Maliyet Eğrileri	7
Şekil 3. Ters J Görünümünde Ölçek Eğrisi.....	9
Şekil 4. Maliyet Eğrileri ve Ölçek Ekonomileri İlişkisi.....	11
Şekil 5. Farklı Üretim Düzeylerinde Farklı Ölçek Verimleri.....	14
Şekil 6. Üretim Ölçeğinin Büyümesi ve Ortaya Çıkan Ölçek Ekonomileri	17
Şekil 7. Bir Bankanın Uzun Dönem Ortalama Maliyet Eğrisi.....	23
Şekil 8. Maliyet – Üretim İlişkisi	26
Şekil 9. Grup Bazında Alman Bankalarının Dağılımı.....	51
Şekil 10. Grup Bazında İtalyan Bankalarının Dağılımı	71
Şekil 11. Ölçek Bazında İtalyan Bankaların Dağılımı	72
Şekil 12. Grup Bazında Avusturya Bankalarının Dağılımı	91
Şekil 13. Grup Bazında Türk Bankalarının Dağılımı.....	102

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları	103
Grafik 2. Logaritmik Maliyet ve Dinamik Panel Veri Tahmini.....	131
Grafik 3. Tanı Koyma: Model Kalıntılarının Yapısı	134
Grafik 4. Toplam Maliyetin ve Tahminin Çekirdek Yoğunluk Fonksiyonları	135

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
ATC:	: Ortalama Toplam Maliyet (Average Total Cost)
ATM	: Otomatik Transfer Makinesi (Automated Teller Machine)
b	: Baskı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
ECB	: Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank)
EMU	: Avrupa Para Birliği (European Monetary Union)
EU	: Avrupa Birliği (European Union)
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasılası
HHI	: Herfindahl- Hirschman Endeksi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
IT	: Bilgi Teknolojileri (Information Technology)
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
LRAC	: Uzun Dönem Ortalama Maliyet (Long Run Average Cost)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development)
ÖVAG	: Oesterreichische Volksbanken AG
Q	: Üretim miktarı (Quantity)
ROA	: Aktif getirisi(Return on Asset)
ROE	: Öz sermaye getirisi (Return on Equity)
RZB	: Raiffeisen Zentralbank Oesterreich AG
s.	: Sayfa
SCP	:Yapı-Davranış-Performans
s.s.	: Sayfalararası
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	: Türk Parası
TÜSİAD:	Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği
YP	: Yabancı Para

ÖZET

Finansal sektörde artan rekabet bankaları daha çok pazar anlayışına sürüklemiştir. Bankaların mali sektördeki aracılık ve katalizör rolünün önemi bilinmektedir. Bu nedenle son yıllarda bankacılık sektöründe birleşme ve devralmalar artmakta, bankalar ölçek ekonomilerinden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Ancak ölçek büyümesi bankalar üzerinde her zaman pozitif etki yaratmamaktadır. Zira ölçekteki genişleme büyük ölçekteki bankaları optimum ölçekten uzaklaştırmakta ve maliyetleri yükseltmektedir. Orta ve küçük ölçekteki bankalarda ise ölçek ekonomileri büyük ölçeklilere nazaran daha etkin işlemekte ve uzun dönemde yansımaları görülmektedir. Diğer yandan sektörde azalan net faiz marjları bankacılık sektörünü faiz dışı rekabete iterken, sektörün artan getiri ve azalan maliyetlerle ölçek ekonomilerinden faydalanması bir zorunluluk haline gelmektedir. Nitekim AB'nde bankacılık sektöründe yaşanan konsolidasyon ve yeniden yapılandırmanın etkileri sektördeki bankalarda da ölçek bazında değişiklikleri getirmektedir. Çalışmada, Türk bankacılık sektöründe ölçek ekonomileri, pazar hakimiyeti ve rekabet gücü seçilmiş AB ülkeleriyle birlikte ele alınmıştır.

GİRİŞ

Merkezi planlamaya dayalı ekonomilerin 1990'lı yıllarda dışa açılmalarıyla serbest piyasa ekonomisine geçişi, günümüzde global ekonomi düzeninde rekabet kavramını ön plana çıkarmıştır. Nitekim rekabet gücü, bir ülkenin ekonomik refah düzeyini belirleyen temel etken olmaktadır. Diğer yandan rekabetin artışında dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, yeni pazarların ortaya çıkması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ekonomik ilişkileri kolaylaştırması gibi nedenler etkili olmuştur. Rekabet gücü, mutlak ve mukayeseli üstünlüklerle açıklanmaktan çıkmış; kalite, maliyet, verimlilik, yenilik ve yaratıcılık, ölçek ekonomileri, pazar hakimiyeti, şirket yönetimi, kapasite kullanım oranı, finansman koşulları, devletin ekonomideki rolü ve benzeri faktörler ile belirlenmeye başlamıştır. Global ekonomik düzende her geçen gün şiddetlenen rekabet yarışında geri kalmamak için rekabet gücünün önemini kavramak zorundadır.

Bankacılık sektörü topladığı kaynakları yatırımlara kanalize eden bir aracı görevi üstlenmiş olmasının etkisiyle mali sektör içerisinde kilit bir rol oynamaktadır. 1980'li yıllarda yaşanan finansal liberalizasyonun etkisiyle Türk bankacılık sektörü, bugün gerek mali gerekse kurumsal yapısı itibarıyla göz ardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda dünya'nın en gelişmiş ülkelerinde dahi, bankacılık sektörü yalnız kendi içinde değil, banka dışı kurumlardan gelen çok ciddi bir rekabet ortamında varlığını sürdürme çabası içine girmiştir.

Bankacılık sektörü bu bağlamda finansal zeminin önemli yapı taşlarından biri olup dünya'daki gelişmeleri ve değişimleri çok yakından takip etme durumundadır. Türk bankacılığı, ülke ekonomisinin yaşadığı istikrarsız yapı ve banka ölçeklerinin küçüklüğü gibi içsel faktörler ile uluslararası rekabette kaynaklanan gelişmelerle birlikte, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda önemli adımlar atmıştır. Ancak AB ile entegrasyon sürecinde yabancı bankalar ile rekabet edebilmek veya rekabet gücünü artırabilmek için Türk bankalarının maliyetlerini minimize etmesi, diğer bir ifade ile optimum ölçekle veya optimum ölçeğe yakın çalışmaları gerekmektedir.

Ölçek sorunu esasen Türk bankacılık sisteminin bütünü itibarıyla yaşadığı önemli sorunlardan birisidir. Türkiye'nin genişleyen dış ticaret hacmi ve liberalize edilen kambiyo rejimiyle dışa açıldığı 1980 sonrası yıllarda, söz konusu gelişmelerle eşzamanlı olarak enflasyonu düşürmemesi, makroekonomik dengelerini kuramamış olması sert dalgalanmaların

meydana geldiği bir dönemin de yaşanması sonucunu doğurmuştur. Türkiye'nin uzun dönemde sürdürülebilir bir büyüme oranıyla makroekonomik dengelerini kuramaması bankacılığın da istikrarlı büyüme stratejileri oluşturamamasına neden olmuştur.

Bu çerçevede Türk bankacılık sisteminde bu dönemde yer alan bankaların küçük ölçekli olması nedeniyle sektörde yer alan bankaların ölçek ekonomilerinden yararlanarak maliyet tasarrufları sağlayamadıkları, hatta yüksek maliyetle çalıştıkları yaygın bir olmuştur.

Ancak Kasım 2000 ve şubat 2001 krizleri sonucu faaliyet zararı olan bankacılık sisteminde 2002 yılından itibaren birleşme ve devralmaların da etkisiyle faaliyet karı elde etmeye başladığı görölmektedir. Krizin ekonomideki olumsuz etkilerini hafifletmek ve ekonomide büyümeyi tekrar sağlamak için kapsamlı bir kurumsal sektör yeniden yapılandırma programının uygulanması sektörde iyileşme sürecinde önemli bir itici güç olmuştur. Nitekim 2003 yılından sonra özellikle senenin sonunda hızlı bir iyileşme gösteren ekonomi ile birlikte AB'ye giriş sürecine yönelik reformların da etkisiyle finansal yapı ve özellikle bankacılık sektörü hızlı bir değişim ve gelişim içine girmiştir. Bu değişim ve gelişimin sonucu olarak Türk bankacılık sektörünün aktif yapısının güçlenmesi takip eden yıllarda da sürmüş, mevduatın krediye dönüşümü hızlanmış ve 2008-2009 kriz dönemine rağmen bankaların özsermaye yapısı güçlü bir şekilde artışını sürdürmüş ve özsermaye ile aktif karlılığı da artmaya devam etmiştir.

Türk bankacılık sektörü temel göstergeleri 2010 yılının ilk yarısı itibariyle olumlu yönde seyrini devam ettirmiş, bunun yanı sıra sektör genelindeki büyüme, beklentiler paralelinde faiz marjında azalma ile bankalararası rekabette artış gözlenmiştir. Özellikle, krediler yılın ilk yarısında önemli düzeyde artış göstermiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda bankaların risk yönetim sistemlerinin etkinliği ile operasyonlarında verimliliğin sağlanması, sektörün sağlıklı şekilde faaliyetlerine devamında büyük önem arz etmektedir.

Pazar hakimiyetini güçlendirmesi ve rekabet gücünü arttırması için Türk bankalarının AB üyesi ölkelerin bankalarıyla rekabet edebilirliği yönünden strateji ve politikalarını yeniden düzenlemesi gereklidir. Bankalar, kendi iç politikaları ve malı bünyelerinin geliştirilmesi yanında stratejik ortaklıklar ile birleşme ve satın almalar şeklindeki girişimlerle rekabet güçlerini arttırmalıdır. Nitekim sektörde büyük bankalarla küçük bankalar arasında personel, varlık, mevduat, şube sayısı gibi konularda büyük farklar vardır.

Diğer yandan maliyetleri kontrol altına almaya dönük çalışmalar bankalarca halen sürdürülmektedir. Ancak, bilindiği ve diğer işletmelerde olduğu gibi bankalarda da bir kısım maliyetler sabit maliyet niteliğinde olup bunlarda tasarruf imkânı sınırlıdır.

Ölçek ekonomilerinin uzun dönem maliyetlerle ilişkili olduğu göz önüne alındığında net kâr marjlarının düştüğü dönemlerde bankaların bir yandan maliyetlerini daha hassas biçimde kontrol ederken, diğer yandan da ölçek ekonomilerinden yararlanma olanaklarını araştırmaları gerekmektedir. Bu bir ölçüde Türk bankacılık sisteminin sermaye sorununun hafifletilmesine de katkı sağlayabilecektir.

Çalışmanın amacı, ölçek ekonomilerinden bankacılık sektörünün ne kadar yararlandığını ölçmenin yanında 2001 krizi sonrası yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi ile sektörün rekabet gücü ve pazar hakimiyeti ile ilgili boyutlarını da inceleyerek seçilmiş AB ülkelerinin bankacılık sistemleri ile Türk bankacılık sisteminin 2003-2009 dönemleri arasındaki faaliyetlerini mukayeseli olarak değerlendirmektir. Bu çerçevede Türk bankacılık sektörünün özellikle son dönemdeki gelişmeleri de ele alınacaktır. Çalışmada, ülkeler arasında ortak veri analizi oluşturabilmek için Türk Bankacılık sektörünün 2001 krizinden sonra yeniden yapılanması ile sistemin etkin işlemesi sonucu 2002 yılından itibaren bankacılık büyüklükleri dikkate alınmış ve karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca çalışmada, Türk bankacılık sektöründe pazar hakimiyeti ve rekabet gücü de ortaya konulmaya çalışılacaktır. Sektördeki yoğunlaşma Herfindahl- Hirschman Endeksi(HHI) ile ölçülmeye çalışılacak ve sektörün nasıl bir yapı arz ettiği incelenecektir. Bunun yanı sıra Türk bankacılık sektörü ampirik bir çalışma ile değerlendirilerek, sektörde maliyet etkinliğinin ölçülmesi, ölçek ve alan ekonomilerine ilişkin modellerin fonksiyonel yapısı ile ölçek ekonomilerinden yararlanılıp yararlanılmadığının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; ölçek ekonomileri teorik ve kavramsal çerçesiyle irdelenmiş, ölçek ekonomileri içsel ve dışsal açıdan yarattıkları artan- azalan ve sabit getiri yönleriyle ele alınmıştır. Bankacılık sektöründe ölçek ekonomilerinin önemine değinilmiş, optimum ölçek büyüklüğü üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, rekabet teorisi; rekabet gücünü belirleyen ve etkileyen faktörler, değerlendirilmiş, rekabet gücünün kazanılmasıyla oluşan pazar hakimiyeti ise ilgili literatür çerçevesinde incelenmiştir. Bu teorik alt yapıya dayanarak bankacılık sektöründe rekabet gücü ve pazar hakimiyetinin nasıl

elde edildiği irdelenmeye çalışılmış ve bu durum ölçek ekonomileriyle ilişkilendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, seçilmiş AB lkelerinin bankacılık sistemleri incelenmiş, söz konusu ülkelerin sektörleri aktif büyüklüklerine göre ölçeklendirilmiştir (büyük, orta ve küçük). Bu ölçeklendirmeye dayanarak sektöre ait 2003-2009 dönemi temel aktif ve pasif kalemleri, faiz ve personel giderlerinin yanı sıra aktif ve özsermaye getirilerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında ölçek bazındaki bilanço kalemleri, Türkiye ve seçilmiş lkeler çerçevesinde mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Türk bankacılık sektörünün 2001 krizi sonrası gelişim süreci ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, Türk ticari bankacılık sektörü aktif yapısındaki yoğunlaşma dikkate alınarak incelenmiş, HHI ile de sektörün pazar hakimiyeti değerlendirilmiştir. Ayrıca Türk bankalarında maliyet etkinliği, ölçek ve alan ekonomilerine ilişkin modellerin fonksiyonel yapısı Cobb-Douglas tipi bir maliyet fonksiyonu ile incelenerek ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM ÖLÇEK EKONOMİLERİNE KAVRAMSAL VE TEORİK YAKLAŞIM

1.1. Ölçek Ekonomisi Kavramı

Küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla, işletmelerin faaliyet alanları, rekabet şekilleri, örgütsel yapıları ve yönetim anlayışları değişmeye başlamıştır. Artık sadece ülke içerisinde yerel boyutta veya çok sınırlı bir uluslararası çevrede gösterilen faaliyetlerin etkisiyle mücadele etmekten öte, küresel bir pazarda ve küresel rakiplerle mücadele zorunluluğu doğmuştur.¹ Bu bağlamda şirketler, bilgi çağının da etkisiyle, değişik hedef pazarlarda merkeze bağımlılığı yüksek, aynı veya benzer uygulamaları gerçekleştirerek ölçek ekonomileri (economies of scale) sağlamaktadırlar. Küresel strateji uygulayan şirketlerin genel merkezleri, ölçek ekonomileri yaratmak amacıyla dünyadaki faaliyetlerini tek merkezden yönetmekte ve bağlı şirketleri kontrol etmektedirler.²

Ölçek ekonomileri belirli bir ticari ürünün birim zamanda farklı üretim oranlarının ortalama maliyetlerinin yarattığı etkilere ilişkindir. Ancak, ölçek ekonomilerini yalnızca bu boyutuyla ele almak çok sınırlı ve yetersiz kalacaktır. Deyim yerindeyse, ölçeğin birçok boyutu vardır. Bu yüzden ölçek ekonomileri belirli bir zaman diliminde bir ürünün üretim oranı ve ürünün üretildiği zaman dilimi olmak üzere en az iki boyutuyla ele alınmalıdır.³

Bir işletmenin üretim ölçeği genişledikçe ortalama maliyetin azalmasına ölçek ekonomileri denir. Kısaca, ölçek ekonomileri, üretim ölçeği arttıkça birim (ortalama) maliyetlerde düşüş olarak tanımlanabilir. Burada ölçek, bir üretim biriminin üretebileceği ürün miktarını belirtir. Ölçek ekonomilerine göre, üretim kapasitesi arttıkça birim maliyetler düşer. Ancak bu, potansiyel ölçek ekonomilerini gösterir. Gerçekte birim maliyetlerin ölçek arttıkça düşmesi tam kapasite veya tam kapasiteye yakın bir düzeyde üretim yapılmasıyla sıkı bir şekilde ilişkilidir.⁴ Mikro ekonomide ele alınan ölçek ekonomileri kısa ve uzun dönem maliyet unsurlarını içine alır.

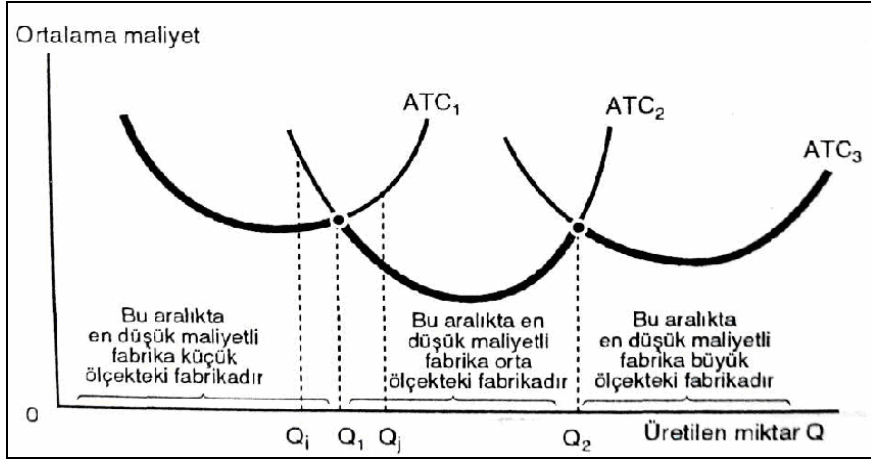
---

¹ Hasan Tağraf, "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2002, s.33.

² Tuğba Karabulut, "Türkiye'deki Yabancı Sermayeli Şirketlerin Stratejik Karar Alma Yaklaşımlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, 2005, ss.248-249.

³ Aubrey Silberston, "Economies of Scale in Theory and Practice", *Economic Journal*, Vol.82, No:325, s.371.

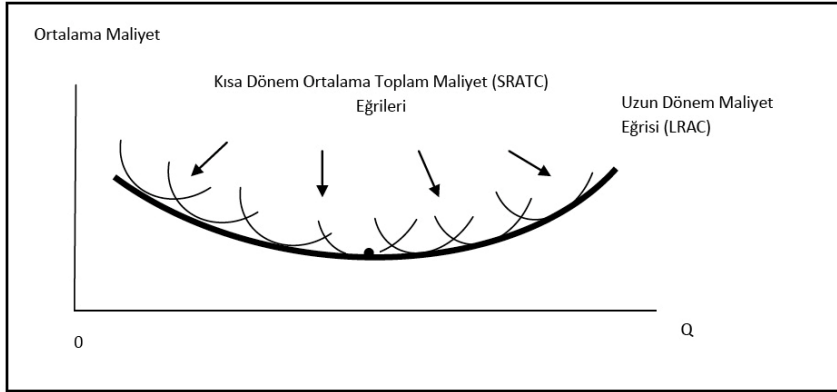
⁴ Zekai Özdemir, *Mikro İktisadi Analiz*, 3.b. İstanbul: DER Yayınları, 2003, ss. 161-166.

Şekil 1. Ölçek Ekonomileri

Kaynak: Tümay Ertek, *Mikro Ekonomi Teorisi*, 1. b. İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.197.

Şekil 1'de görüldüğü üzere firma Q_i düzeyinde üretim yapacak olursa, küçük ölçekteki fabrikanın ortalama toplam maliyeti orta ve büyük ölçekteki fabrikaların her birinin ortalama toplam maliyetinden daha küçük olacağı için küçük ölçekteki fabrika tercih edilecektir. Üretilen miktar Q_i olacak olursa, orta ölçekteki fabrika tercih edilecektir. Küçük ölçekteki fabrika ile orta ölçekteki fabrika arasındaki sınır Q_1 noktasıdır. Orta ölçekteki fabrika ile büyük ölçekteki fabrika arasındaki sınır ise Q_2 noktasıdır. Böylece Q_1 noktasına kadar üretim için küçük ölçekteki fabrika, Q_1 ile Q_2 arasındaki üretim için orta ölçekteki fabrika ve Q_2 'den daha fazla üretim için de büyük ölçekteki fabrika tercih edilecektir. O zaman firmanın LRAC eğrisi koyu çizgide gösterilen ve Q_1 'e kadar küçük ölçekteki fabrikanın, Q_1 ile Q_2 arasında orta ölçekteki fabrikanın ve Q_2 'den sonra büyük ölçekteki fabrikanın kısa dönem ortalama toplam maliyet (ATC) eğrilerinden oluşmaktadır. Fabrika ölçeği (kapasitesi) seçeneklerinin üç yerine sonsuz sayıda olduğunu varsaydığımızda firmanın LRAC eğrisi Şekil 2'deki gibi olacaktır.

Şekil 2. Maliyet Eğrileri

Kaynak: Tümay Ertek, *Mikro Ekonomi Teorisi*, 1.b.İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.198.

Firmaların ölçek ekonomilerinden yararlanabilmesi için, belirli bir asgari üretim ölçeğine ulaşmış olmaları gerekmektedir. Aksi durumda, asgari ölçeğin altında üretim yapıldığında maliyetin artması beklenir.⁵ Ölçek ekonomilerinin önem kazandığı durumlarda pazara yeni girecek olan firmaların yapmaları gereken, yatırım miktarını arttırmaktır. Bu şekilde piyasaya giriş riski artabilmekte ve yeni teşebbüslerin bu konuda cesareti kırılarak bir giriş engeli meydana gelebilmektedir.⁶

Daha geniş ölçekli üretimin sağlayabileceği maliyet kazancı; kapasite değişimi ve girdi miktarındaki artıştan çok üretim artışı ile sağlanabilir. Bu bağlamda üretim arttıkça ortalama birim maliyetlerin düşmesi, ölçek ekonomileri ile mümkün olur. Daha çok kâr, daha fazla üretim ve daha geniş piyasadan kaynaklanır. Artan satış hacmi, satılan birim başına Ar-Ge harcama düzeyini düşürerek firma kârını artırabilir.⁷ Ölçek ekonomileri büyük ölçekte operasyonlara neden olabilir, istihdam artarken işbölümü ve uzmanlaşma gerekli hale gelir.⁸

⁵ İsmail Yücel Ardıç, *Yatay Yoğunlaşmalarda Potansiyel Rekabet*, 3. Dönem Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, Ankara: 2004, s.45.

⁶ Nagehan Talat Arslan, "Kar Amaçsız Örgütler ve Stratejik Yönetim", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, No:2, Aralık 2004, s.163.

⁷ Yusuf Bayraktutan, "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt.4, Sayı:2, 2003, ss.181-183.

⁸ James Ragan ve Lloyd Thomas, *Principles of Economics*, 2.b. Harcourt: Dryden Press, 1993, s.238.

Birçok firma birden fazla mal üretir. Bazen bir firmanın farklı çıktıları birbirleriyle yakından ilişkilidir. Örneğin; bir otomobil şirketi hem araba hem kamyon üretir. Bir firma iki ya da daha fazla ürün ürettiği zaman üretim ya da maliyet avantajından yararlanabilir. Genel olarak tek bir firmanın birlikte üretimi iki ayrı firmanın her bir ürünü ayrı ayrı üretmesi durumundaki üretim düzeyine göre daha büyükse bir “Kapsam (Alan) Ekonomisi” söz konusudur. Kapsam ekonomileriyle maliyette yapılan tasarruflar ölçülebilir. Ölçek ekonomileriyle kapsam ekonomileri arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. İki ürünlü bir firma üretim sürecinde negatif ölçek ekonomileri içerse bile kapsam ekonomilerinden yararlanabilir veya ölçeği büyüyen bir firma büyük ölçekli üretim yapabilse bile kapsam ekonomilerinden yararlanamayabilir. Bunlara karşın, ölçekteki büyüme firmaları ürün çeşitliliğine iterken, kapsam ekonomilerinin muhtemel etkilerinin ortaya çıkmasına neden olabilir.⁹

1.2. Ölçek Ekonomilerinde Optimum Minimum Ölçeğin Belirlenmesi

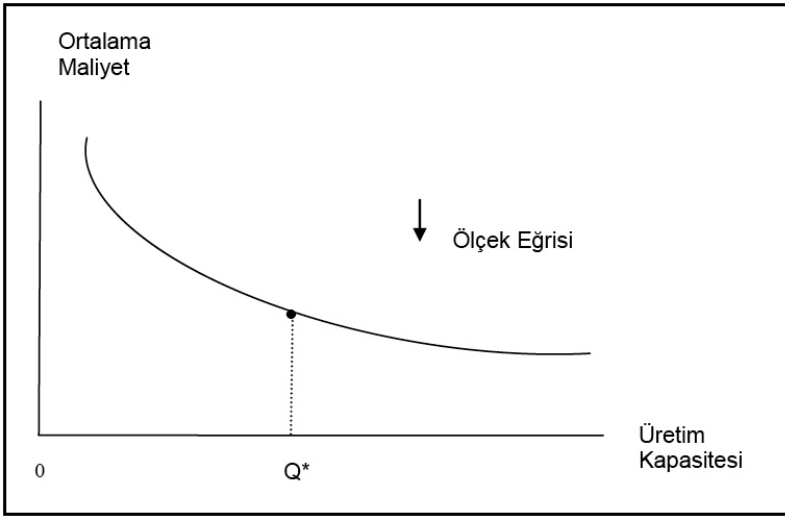
Ölçek ekonomilerinin önemini değerlendirebilmek için öncelikle belirli bir ürün veya ürün grubu için varsayıma dayalı bir ölçek eğrisi oluşturulmalıdır. En önemli ölçek eğrisi aşığıda yer alan “ters j” eğrisidir. Nitekim ampirik bulgular da bunu desteklemektedir. Gerçek yaşamda ölçek, teknolojinin izin verdiği ölçüde büyük olmakta ve ortalama maliyette bir artış görülmemektedir. Zaten, ortalama maliyetin artacağı ölçek teknik sorunların yeterince çözülmemiş olduğu bir durumu gösterir ki bu durumda kimse böyle bir yatırıma girişmez. Özellikle yatay-kesit veriler kullanıldığında gerçekteki durum kendini ters J eğrisi şeklinde yansıtır. Şekil 3’e göre üretim kapasitesi genişledikçe ortalama maliyet önce hızla, sonra yavaşlayarak, Q^* noktasına kadar düşmekte, o noktadan sonra pek değişmemekte ya da oldukça yavaş bir şekilde azalmakta ve yatay bir seyir izlemektedir. Literatürde Q^* noktasına (eğrinin yatay hale geldiği noktada) etkin minimum ölçek (minimum efficient scale) veya optimum minimum ölçek (minimum optimum scale) denilmektedir. Q^* noktasına kadar ölçek ekonomilerinden oldukça fazla yararlanılmakta onun ötesinde ortalama maliyette önemli derecede azalmalar görülmemektedir. Bu ölçek birim zamandaki belirli üretim oranını gösterir, ancak eğri oluşturulurken zaman içindeki toplam üretim gibi ölçek boyutları dikkate alınmak zorundadır.¹⁰

---

⁹ İlker Parasız, *Mikro Ekonomi*, 7. b. Bursa: Ezgi Yayınları, 2002, ss.147-149.

¹⁰ Silberston , s.376.

Şekil 3. Ters J Görünümünde Ölçek Eğrisi

Kaynak: Tümay Ertek, *Mikro Ekonomi Teorisi*, 1. b. İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.203.

Bazı ampirik çalışmalarda bu tip ölçek eğrisi gittikçe azalan, fakat azalma hızı da düşen fonksiyon tipleri ile ele alınmakta, etkin minimum ölçek üzerinde ise pek durulmamaktadır. Ampirik çalışmalarda etkin minimum ölçeğin belirlenmesinde bazı kriterler kullanılmaktadır. Bunlardan en önemlisi şudur: Etkin minimum ölçek öyle bir ölçektir ki; ölçek büyüklüğü iki katına çıkarıldığında ortalama maliyetteki azalış %5'den az ve/veya birim başına katma değerdeki azalış da %10'dan az olacaktır. Pazara minimum optimal ölçeğin altında bir ölçekle giren firmanın maliyetleri, optimal ölçekle çalışan firmanın maliyetlerinden yüksek olacağından, girişin başarılı olma şansı azalacaktır. Diğer yandan minimum optimal ölçek, endüstri arzının önemli bir bölümüne tekabül ediyorsa, mevcut firmaların girişe sert tepki gösterme olasılığı artacaktır. Bu durum da firma girişlerini olumsuz yönde etkileyecektir.¹¹

Ölçek kavramından söz edildiğinde sadece üretim faktörlerinin değiştiği anlaşılmaz, bu değişmelerin aynı oranlı olup olmadığı akla gelmektedir. Buna göre bütün üretim faktörleri birlikte ve aynı oranda değiştirilirse, ölçek ekonomileri ölçeğe göre sabit getiri, ölçeğe göre artan getiri ve ölçeğe göre azalan getiri olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmaktadır.

¹¹ Ardic, s.46.

1. 3. Ölçeğe Göre Getiri Kavramı

İktisatçılar, özellikle üretim ölçeğindeki değişmelerin üretim miktarları üzerindeki etkileri ile yakından ilgilenmektedirler. Ölçeğe göre getiri üretim fonksiyonu ile ilgili önemli bir kavram olup, bütün girdilerde belli bir oranda artışın toplam üründe ne oranda bir artışa neden olacağını göstermektedir.¹²

[Ölçeğe Göre Getiri= Toplam Üründe % Artış / Girdilerde % Artış]formülü ile gösterilir. Buna göre 3 durum söz konusudur:

1. Ölçeğe göre getiri 1'den büyük ise üretimde ölçeğe göre artan getiri,
2. Ölçeğe göre getiri 1'e eşit ise üretimde ölçeğe göre sabit getiri,
3. Ölçeğe göre getiri 1'den küçük ise üretimde ölçeğe göre azalan getiri vardır.

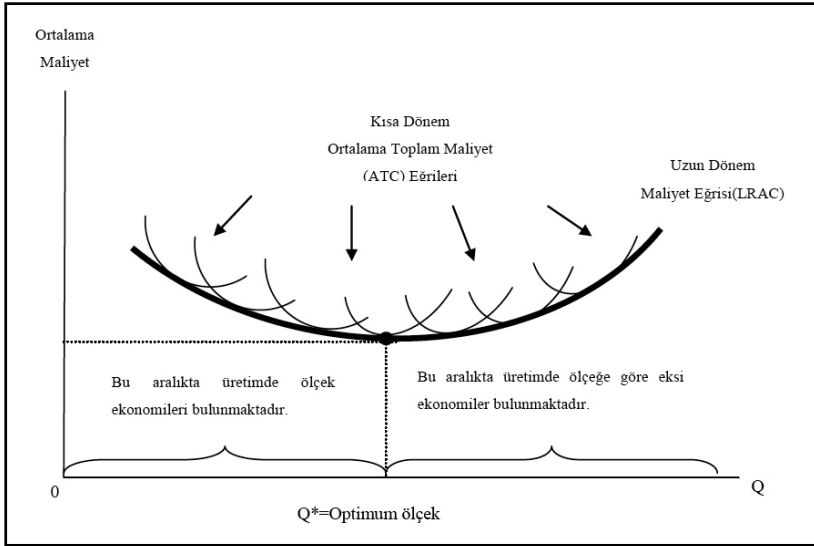
Ölçek ekonomileri ile ölçeğe göre getiri arasındaki ilişki, şöyledir: Üretim fonksiyonunun ölçeğe göre artan getiri kısmında ölçek ekonomileri, ölçeğe göre azalan getiri kısmında ise ölçeğe göre eksi - ekonomiler bulunmaktadır.

Ölçeğe göre artan getiri kısmından ölçeğe göre azalan getiri kısmına geçiş noktasında (ölçeğe göre sabit getiri noktasında) optimum ölçek yer alır.¹³ (Bkz; Şekil 4).

---

¹² Muammer Yaylalı, *Mikro İktisat*, 2. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1994, ss.210-214.

¹³ Tümay Ertek, *Mikro Ekonomiye Giriş*, 3. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2005, s.199.

Şekil 4. Maliyet Eğrileri ve Ölçek Ekonomileri İlişkisi

Kaynak: Tümay Ertek, *Mikro Ekonomi Teorisi*, 1. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2009, s.198.

Geleneksel ölçek ekonomileri farklı üretim koşullarında, belli bir ürün için belirli bir zaman birimi başına her ölçekte en etkin üretimin yapılabilmesiyle ilgilidir. Söz konusu uzun dönem ortalama maliyet eğrisi, ölçek eğrisi (scale curve) diye de adlandırılmaktadır.¹⁴ Eğride, Q^* noktasına kadar üretim ölçeği arttıkça ortalama maliyet azalmakta, Q^* noktasından sonra ise artmaktadır. Yalnız burada dikkatli olunması gereken nokta; ölçeğe göre getirinin, girdiler belli bir oranda artırıldıklarında üretimdeki artış oranı ile ilgili olmasıdır. Buna göre; girdiler % 10 artırıldığında, toplam ürün %10'dan fazla artıyorsa ölçeğe göre artan getiri, %10 artıyorsa ölçeğe göre sabit getiri ve %10'dan az artıyorsa ölçeğe göre azalan getiri söz konusu olacaktır. Gerçek yaşamda ise ölçek arttıkça girdilerdeki artış oranları genellikle aynı büyüklükte olmamaktadır.

Bazen ölçeğe göre getiri kavramının açıklanması güçlük arz edebilmektedir. Bu kavramın geleneksel azalan maliyetlerle karıştırılmaması gerekir. Zira teknik ilerlemeler makine üretim tekniklerini değiştirerek maliyetlerin azalmasında önemli rol oynar. Bu tarzda maliyet azalışı ölçek getirilerindeki artışın özünü oluşturmaz. Söz konusu ölçek getirileri basitçe

¹⁴ Silberston, s.369.

bir işletmenin ölçeği değiştirilirse çıktıların ne yönde değişeceğini göstermektedir.¹⁵

1.3.1. Ölçeğe Göre Sabit Getiri

Üretimde kullanılan bütün üretim faktörleri birlikte ve aynı oranda değiştirildiğinde üretim miktarlarındaki değişme de aynı oranda (ve aynı yönde) oluyorsa, üretim fonksiyonunun “ölçeğe göre sabit getiri” gösterdiği ifade edilir. Bu şartlar altında üretim fonksiyonu $Q = f(K, L)$ şeklinde ifade edilmiş ise, faktör değişikliğinden sonra üretim fonksiyonu $cQ=f(cK, cL)$ şekline dönüşür. Burada c , bir sabiti göstermektedir. Örneğin, üretimde kullanılan bütün üretim faktörleri % 100 oranında artırılırsa, üretim de % 100 oranında artar. Aynı plana göre kurulmuş iki tesiste aynı nitelikteki elemanlar alıştırılmakta iseler, tek bir tesise göre üretim miktarı da iki kat olur. Ancak bu her zaman geçerli değildir. Örnek vermek gerekirse, bir firma ölçeğini iki katına çıkarılırsa, büyük ölçekli tesiste kullanacağı üretim tekniği küçük ölçekli tesiste kullanılmayabilir. Böylece, bir üreticinin tesisi aynı ölçekli iki tesisle iki katına çıkarılırsa bile, bu etkin olmayabilir. Ayrıca büyük bir tesis, aynı toplam kapasiteyi veren iki küçük tesisten daha etkin olabilir.

1.3.2. Ölçeğe Göre Artan Getiri

Üretimde kullanılan bütün üretim faktörleri birlikte ve aynı oranda değiştirildiğinde üretim miktarındaki değişme oranı daha fazla oluyorsa üretim fonksiyonunun ölçeğe göre artan getiri gösterdiği belirtilir. Bu şartlar altındaki üretim fonksiyonu $Q = f(K, L)$ ise, faktör değişikliğinden sonra üretim fonksiyonu, $cQ < f(cK, cL)$ şekline dönüşür. Mesela, üretimdeki bütün faktörler 2 katına çıkarıldığında, üretimdeki artış 2 katından fazla olur. Üretim ölçeği arttıka, üretimde önemli ölçüde daha etkin iş bölümü ve ihtisaslaşma ile daha üretken araç ve gereç kullanılabilir. Büyük ölçekli işletmelerde çalışanlar tek bir görev üstlenirken daha profesyonelce iş yaparak zaman kaybını önlerler. Bunların sonucunda daha fazla verim ve ölçeğe göre artan getiri ortaya çıkar.¹⁶ Ölçeğin büyümesi ve ölçeğe göre artan getirinin geçerli olması halinde, ölçeğin büyümesiyle firmada aşağıdaki sonuçlar gözlenecektir;

- i*; teknik etkinlik artacak,
- ii*; ortalama ölçek verimi yükselecek ve
- iii*; firma çıktısı artan oranda artacaktır.

---

¹⁵ Parasız, *Mikro Ekonomi*, 5. b. Bursa: Ezgi Yayınları, 1994, s.140.

¹⁶ Yaylalı, ss.210-214.

Bu sonuçlara bağlı olarak firmanın uzun dönem ortalama maliyetleri azalacaktır. Bunun nedeni ölçek ekonomileri denilen etkenlerin firmanın teknik etkinliğini artırması ve birtakım maliyet avantajı sağlamasıdır.¹⁷ Bununla beraber ölçek ekonomileri ile ölçeğe göre artan getiri arasındaki farka değinmekte yarar vardır: Girdiler ikiye katlandığında üretim iki kattan fazla artarsa ölçeğe göre artan getiri söz konusudur, çünkü ortalama birim üretim maliyeti düşer. Ölçek ekonomilerinde ise, yüksek başlangıç maliyetleri, fabrika ve makine gibi bazı girdiler sabit kalsa bile, üretim hacmi genişledikçe ortalama birim maliyetlerin düşmesine yol açar. Firma sayısı arttıkça ölçek ekonomisinden yararlanma imkanı azalabilmektedir. Dolayısıyla, endüstri içinde firma sayısı arttıkça birim üretim maliyetleri yükselir.¹⁸ Ölçeğin artan veriminin (çıktının girdilerden daha hızlı artmasının) nedenleri arasında; ölçek büyüdükçe işbölümü ve uzmanlaşmanın ve böylece emeğin verimliliğinin artması ile sermayenin daha etkin kullanılması sayılabilir.¹⁹

1.3.3. Ölçeğe Göre Azalan Getiri

Üretimde kullanılan bütün üretim faktörleri birlikte ve aynı oranda değiştirildiğinde üretim miktarındaki değişme oranı daha az olursa, üretim fonksiyonunun ölçeğe göre azalan getiri gösterdiği söylenir. Bu şartlar altındaki üretim fonksiyonu $Q = f(K, L)$ ise, faktör değişikliğinden sonra üretim fonksiyonu, $cQ > f(cK, cL)$ şekline dönüşür. Mesela, üretim faktörleri 2 katına çıkarıldığında, üretim miktarı 2 katından az olur. Üretim ölçeği arttıkça, işletmeleri etkili bir şekilde yönetmek güçleşmektedir. Haberleşme kanalları daha karmaşık hale gelmekte, toplantılar artmakta, kırtasiyecilik ve telefon faturaları gerekenden daha fazla artmaktadır. Bütün bu olumsuzlukların sonucunda etkinlik azalır ve ölçeğe göre azalan getiri ortaya çıkar. Ölçeğe göre azalan getirinin nedeni, üretim ölçeğinin belirli bir büyüklüğün üstüne çıkması halinde, yönetim ve koordinasyon güçlükleri ile karşılaşılmasıdır.²⁰ Diğer taraftan farklı malların üretiminde farklı verim durumları söz konusu olabileceği gibi, aynı malın farklı üretim düzeylerinde de farklı verim durumları söz konusu olabilir. Bu husus ölçeğin artan, sabit ve azalan verim durumlarının birbirini izlediği Şekil 5'te gösterilmiştir. Şekil 5'te A-B aralığında ölçeğin artan verimi, B-C aralığında ölçeğin sabit verimi ve nihayet C-D aralığında da ölçeğin azalan verimi durumu söz konusudur.

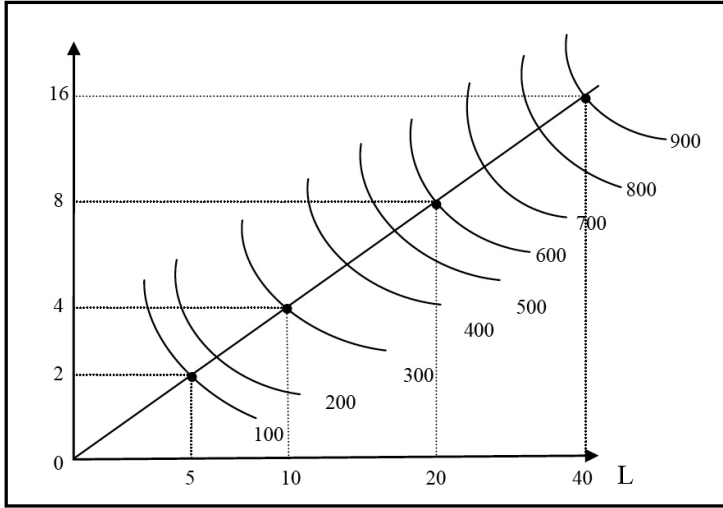
---

¹⁷ Hüseyin Şahin, *Mikro İktisat*, 1.b.Bursa: Ezgi Yayınevi, 1999, ss.173-176.

¹⁸ Bayraktutan, s.183.

¹⁹ Şahin, ss.173-176.

²⁰ Erdal Ünsal, *Mikro İktisat*, 1.b, Ankara: Kutsin Ofset Yayınları, 1997, ss.161-162.

Şekil 5. Farklı Üretim Düzeylerinde Farklı Ölçek Verimleri

Kaynak: Erdal Ünsal, *Mikro İktisat*, 1.b.Ankara: Kutsin Ofset Yayınları, 1997, s.163.

Ölçek ekonomilerinden kazanç sağlamanın tek koşulu üretim fonksiyonu bazında ölçeğe göre artan getiri oluşmasıdır. Bunun yanı sıra ölçeğe göre ekşi ekonomilerden faydalanmak için ise üretim fonksiyonunda ölçeğe göre azalan getiri ortaya çıkmalıdır.²¹ Ölçeğe göre artan getiri genellikle küçük ölçekli işletmelerde görülmektedir. Orta ölçekli işletmelerde ölçeğe göre artan getiriye ortaya koyan etkenler ölçeğe göre azalan getiriye sebep olan etkenlerce dengelenebilir. Büyük ölçekli işletmelerde ise, ölçeğe göre azalan getiriye ortaya çıkaran unsurlar, ölçeğe göre artan getiriye sebep olan unsurlarca dengelenebilirler.²² Özetle, gerçek yaşamda ölçeğe göre artan ve azalan getiriye sebep olan unsurlar çoğu kez birlikte ortaya çıkmaktadırlar.

²¹Cohn Elcanan , "Returns to Scale and Economies of Scale Revisited", *Journal of Economic Education*, 1992, s.123.

²² Yaylalı, ss.210-214.

1.4. Ölçek Ekonomilerinin Sınıflandırılması

1.4.1. İçsel Ekonomiler

Ölçek ekonomileri içsel ve dışsal ekonomiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ölçek ekonomileri firma içinde veya firmanın bulunduğu sanayi sektöründe meydana gelmişse içsel ekonomiler olarak adlandırılmaktadır. İçsel ekonomiler iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi maliyet düşürücü etki yaratan avantajlar olup, **pozitif içsel ekonomiler** olarak tanımlanmaktadır. İkincisi ise maliyet yükseltici etki yaratan dezavantajlardır ki, bunlar da **negatif içsel ekonomiler** olarak ifade edilmektedir.

“Pozitif içsel ölçek ekonomileri” şu şekilde işleyebilir:

a) Büyük ölçek, işgücünde daha ileri derecede işbölümü ve uzmanlaşmaya imkân sağlar, işbölümü ve uzmanlık verim artışı getirecektir. Uzman personel aynı işi daha kısa sürede gerçekleştirebilir. Sermaye mallarının etkili ve dikkatli kullanımı gerçekleşir. Büyük ölçek, öte yandan, sermaye mallarında özelleşmeye (specification) imkân verir. Her iş için özel sermaye malı kullanmak ekonomik hale gelir. Uzmanlaşmış işgücü, özel makine ve araç-gereç kullanarak işe koyulursa hem işgücünün hem de sermaye mallarının etkinliği ve verimi artar.

b) Büyük ölçek, kitlesel üretim demektir. Kitlesel üretim işgücünün bilgi birikimini ve deneyimini artırır. Böylece zamandan, hammadeden tasarruf sağlanır. Sermaye mallarının yıpranması yavaşlar, ömrü uzar. Tüm bunlar ölçeğin verimini yükseltir, maliyetini düşürür.

c) Firma ölçeğinin büyümesi bir kısım sermaye mallarının, bölünmezliğinden kaynaklanan eksik kullanım sorununu ortadan kaldırır. Büyük paralar ödenerek satın alınan makinelerle ve sistemlerle daha fazla çıktı üretilmeye başlanması ölçeğin ortalama maliyetini düşürür.

d) Büyük ölçekli firmada yönetim yetkisinin bir kısmı alt birimlere aktarılabilir. Yerinden yönetim firmada kararların daha çabuk alınmasına olanak sağlayabilir. Kararlarda söz sahibi olanlar, onların yerine getirilmesinde daha fazla çaba gösterecek ve yönetim etkinliğini artıracaklardır. Büyük ölçekli firma daha iyi organize olmasından dolayı daha iyi yönetilirse kuşkusuz bir dizi maliyet tasarrufu gerçekleşir.

e) Yedek kapasite bulundurma imkânı reel ölçek ekonomilerinin başka bir kaynağıdır. Firmalar makinelerin bozulmasında ortaya çıkabilecek aksamaları önlemek ve üretim akışında sürekliliği devam ettirmek için bir

miktar yedek kapasiteye sahip olmak isterler. Küçük ölçekli bir işletmede yedek kapasite maliyeti yüksek olur. İki makine ile üretim yapan bir üretim biriminin üçüncü bir makineyi yedekte tutmasının ekonomik olmayacağı açıktır. Oysa on-yirmi makine ile üretim yapan bir firmada bir-iki makine yedekte tutulabilir. Makinelerde ortaya çıkacak bozulma sayısı ölçek büyüklüğü ile orantılı artmaz.

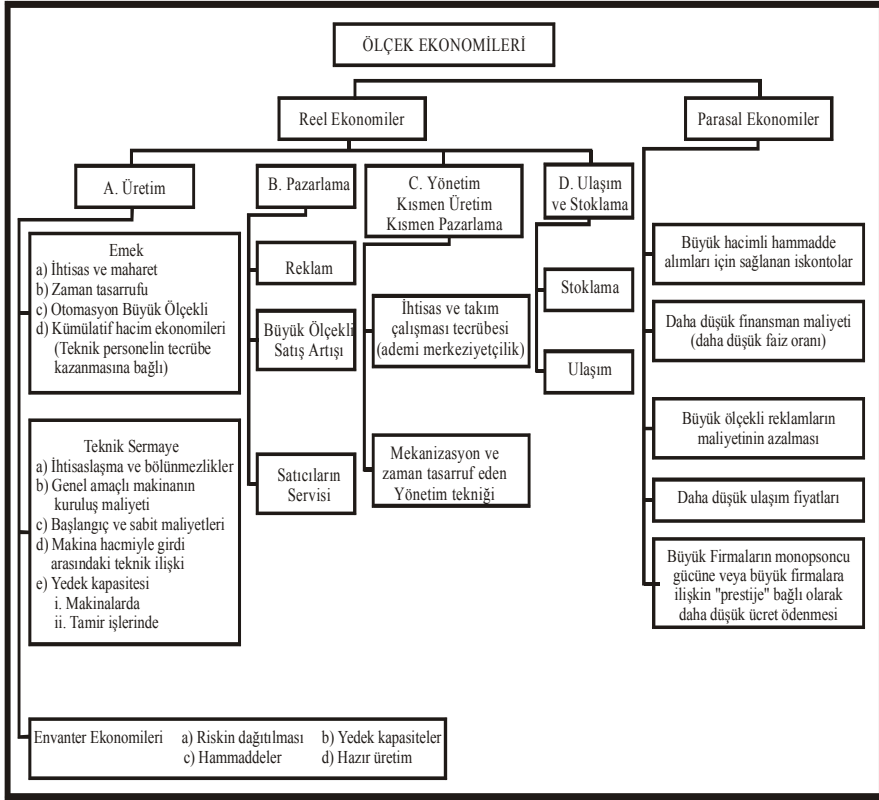
Yukarıda ifade edildiği gibi, üretim personelinin, kitlesel üretim sonucu sahip olduğu deneyim ve bilgi birikimi makine bozulmalarının azalmasına yol açar.²³ Pozitif içsel ekonomilere bağlı olarak parasal ve reel ölçek ekonomileri ayrımı yapılmaktadır. Şekil 6'da bir firmanın ölçeğinin büyümesi sonucu hangi alanlarda içsel ölçek ekonomilerinin yaşanacağı görölmektedir.

Bunların yanı sıra aşırı büyüme ile yönetim etkinliğinin sınırlarına ulaşılabilir. Faaliyetlerin kontrol ve koordinasyonu güçleşebilir, bürokrasi aratabilir ve işletmede bölümler arası kopukluklar oluşabilir. Bu gibi durumlar işletmelerde yönetim ve üretim maliyetlerini arttırarak "*negatif içsel ekonomilere*" neden olur.

---

²³ Şahin, ss.173-176.

Şekil 6. Üretim Ölçeğinin Büyümesi ve Ortaya Çıkan Ölçek Ekonomileri

Kaynak: İlker Parasız, *Mikro Ekonomi*, 7. b: Bursa: Ezgi Kitabevi, 2002, s.145.

1.4.2. Dışsal Ekonomiler

Dışsal ekonomiler kavramı Marshall tarafından ortaya atılmış ve daha sonra A.Young tarafından iktisadi büyüme açısından ele alınmıştır. Dışsal ekonomiler bir firma veya kesimin yaptığı bir faaliyetin diğer bir firma ve kesime karşılıksız olarak verdiği yarar ya da zarardır. Son yıllara kadar daha çok yararları üzerinde durulurken çevre sorunlarının ortaya çıkması ile birlikte zararları üzerinde de durulmaya başlanmıştır.²⁴

²⁴ Bilge Afşar, *Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dışsal Ekonomileri*, Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası, 2007, s.2.

Başka bir tanıma göre; firmanın ölçek değişimi sonucu üretim maliyetindeki değişim içsel ekonomilerin etkisi ile firma içi avantaj ve dezavantajları yansıtmaktadır. Ancak bir firmanın üretim maliyeti; faaliyette bulunduğu endüstrinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan avantaj ve dezavantajlara bağlı olarak da değişmektedir. Buna göre bir firmanın firma dışı fakat endüstri içi sağladığı kazanç ve kayıplar dışsal ekonomiler olarak tanımlanmaktadır.

İçsel ekonomiler gibi dışsal ekonomiler de iki açıdan değerlendirilmektedir. Bir firmanın üretim faaliyeti sonucunda, başka birey ya da firmaların fayda ve/veya maliyet fonksiyonlarının olumlu olarak etkilenmesi durumunda üretimde “*pozitif dışsal ekonomiler*”, olumsuz olarak etkilenmesi durumunda ise üretimde “*negatif dışsal ekonomiler*” söz konusudur. Buna karşın, bir bireyin tüketim faaliyeti sonucunda başka bireylerin olumlu olarak etkilenmesi durumunda tüketimde “*pozitif dışsal ekonomiler*”, olumsuz olarak etkilenmesi durumunda ise tüketimde “*negatif dışsal ekonomiler*” söz konusudur.²⁵

Negatif dışsallığın olduğu durumlarda; dışsal ekonomileri içsel ekonomi haline dönüştüren vergilerin konulması, miktar kısıtlamaları ve standartların uygulanması, mülkiyet haklarının tesis edilmesi gibi düzenlemelere gidilebilmektedir.²⁶ Kuşkusuz üretim esnasında, trafik tıkanıklığı, hava kirliliği, elektrik kesintileri gibi *negatif dışsal ekonomiler* meydana gelebilecektir. O halde *dışsal ekonomilerin maliyetleri aşağıya çekici etkisinin negatif dışsal ekonomilerden daha büyük olması önemlidir.*²⁷ Üç tür pozitif dışsal ekonomi olanağı vardır.

- Birincisi, aynı sahada *benzer firmaların yoğunlaşmaları firmalara* karşılıklı yarar sağlamaktadır. Bu karşılıklı yararlar; deneyimli ve kalifiye işgücü, iyi nitelikli yöneticiler, ortak hizmetler, pazarlama organizasyonu, yönetim sürecinde yenilikler, daha iyi yollar, sosyal olanaklar, teknik okullar, özel teçhizat sağlayan yan firmalar, teknolojik gelişmelerin kullanımı vb. şekilde sayılabilir.

- İkincisi dışsal ekonomiler ortak enformasyon hizmeti şeklinde de olabilir. Bu enformasyonu ya firmaların oluşturacakları bir kurum ya da hükümet sağlayabilir.

---

²⁵ Coşkun Can Aktan, Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu: Kamu Ekonomisinin Rolü ve Kamu Politikası Araçları, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, ss.4-5.

²⁶ Afşar, s.3.

²⁷ Parasız, ss.136-141.

- Nihayet bir endüstri boyut olarak büyüyünce bütün üreticilerin ürettikleri malların bileşiklerini üreten uzman firmalar kurulabilir. Böyle firmalar büyük ölçekle çalıştıklarından daha düşük maliyetle üretim yaparlar.²⁸

1.5. Ölçek Ekonomilerinin Kaynakları

Ölçek ekonomileri pek çok faktörden kaynaklanabilir. Öncelikle, büyük ölçekte operasyonlar büyük uzmanlaşma gerektirebilmektedir. İstihdam sayısı arttıkça veya dışarıdan işçi alımı arttıkça, iş görenler arasındaki işbölümü daha da belirginleşecektir.²⁹ Adam Smith 1776 yılında, "Ulusların Zenginliği" adlı kitabında, ölçek ekonomilerinin kaynakları ile ilgili önemli görüşler ortaya koymuştur. Üzerinde durulan en önemi nokta iş bölümüdür. İşbölümü beraberinde uzmanlaşmayı, teknolojik gelişmeyi ve daha etkin üretimi getirmektedir. Ölçek ne kadar büyürse, iş bölümü ve uzmanlaşma o derece artar ve ortalama maliyet düşer. İşbölümü neticesinde üretimdeki büyük artışlar üç nedene bağlanmaktadır:

- (1) Her işçi uzmanlaşma sayesinde daha becerili olacak;
- (2) Üretimde bir işten diğerine geçerken kaybedilecek zamandan tasarruf sağlanacak;
- (3) İşçiliği kolaylaştıran ve kısaltan çok sayıda makine icat edilecektir.

Ölçek arttıkça iş bölümünün artacağı, dolayısıyla iş gücü ve makinelerin uzmanlaşacağı ve üretimin daha etkin olacağı Alfred Marshall tarafından da ortaya konmuştur. Bu konuda Marshall örnek olarak saat sanayini ve matbaacılık işlerindeki durumu incelemiştir. Sanayi Devrimi'nden bu yana sanayideki gelişmelere paralel olarak ölçek ekonomilerinin kaynakları literatürde daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ölçek ekonomileri yönetsel ve teknolojik olmak üzere iki kaynaktan beslenebileceği gibi³⁰, aşağıdaki nedenlerden de kaynaklanabilmektedir:

- **Uzmanlaşma**

Bir malın üretim ölçeği arttıkça iş gücü ve sermaye teçhizatında iş bölümü ve uzmanlaşma, bunun sonucunda da verimlilik artacak ve ortalama maliyet azalacaktır. Bu durum fabrika düzeyinde olduğu kadar firma düzeyinde de geçerlidir. Yatay ve dikey birleşmelerde iş bölümü ve uzmanlaşma artmakta, dolayısıyla verimlilikte artış, birim maliyette ise azalma görülmektedir. Üretimde

---

²⁸ İlker Parasız, *İktisada Giriş*, 7.b. , Bursa: Ezgi Kitabevi, 2003, ss.136-141.

²⁹ Ragan ve Thomas, s.238.

³⁰ Edwin Dolan, *Micro Economics*, Chicago: Dryden Press, 1977, s.129.

artış bir firmanın özel becerili kimseleri ve özel amaçlı makineleri kullanma gereğini doğurur. Üretimde artış ayrıca hammaddelerin sağlanmasında ve ulaşım hizmetlerinde uzmanlaşmayı, dolayısıyla ortalama maliyetin azalmasını sağlamaktadır.

- **Artan Boyutlarda Ekonomiler**

Birçok sermaye teçhizatında hem sabit sermaye maliyeti ve hem de işletme maliyetleri kapasiteye göre daha az artar. Bunun anlamı, ölçek büyüdükçe birim maliyetlerin düşmesidir.

- **Bölünmezlik**

Üretim ölçeğinden tamamen veya kısmen bağımsız birçok maliyet vardır. Bu maliyetler bazı üretim ölçeği aralıklarında sabit ve bölünmezdir. Belli sınırlar içinde, ölçek büyüdükçe bölünemez maliyetler daha çok sayıda ürüne (veya hizmet edilen kimselerin sayısına) bölünecek ve birim maliyet azalacaktır.

- **Stoklarda Ekonomiler**

Üretim ölçeği büyüdükçe girdilerde, yedek parçalarda ve üretilen malda gerekli stoklar oransal olarak daha az olacak ve ortalama stok maliyeti azalacaktır. Bununla ilgili bazı örnekler verilebilir. Büyük bir fabrika (veya firma) ile küçük bir fabrikayı (veya firmayı) ele alalım. Büyük fabrikada aynı tip makinelerden dört adet olsun; küçük fabrikada da bir adet olsun. Bu makineler için gerekli yedek parçalar büyük fabrikada küçük fabrikaya göre dört misli olmayacak, daha az olacaktır. Çünkü, dört makinenin de aynı anda arızalanma ve yedek parçaya gereksinme olasılığı çok azdır. Böyle olunca makine başına veya üretilen mal başına gerekli yedek parça büyük fabrikada daha azdır. Aynı şey gerekli onarım ustası için de geçerlidir. Her iki fabrika da belki bir onarım ustası bulunduracaktır. Büyük olan küçük olana göre dört misli mal üretiyorsa ve onarım ustası maliyetinin her iki fabrika için de aynı olduğunu varsayarsak, o zaman büyük fabrikada birim üretimde ortalama onarım ustası maliyeti küçük fabrikaya göre dörtte bir oranında olacaktır. Stoklarda ekonomiler, hammadde stokları ve üretilen mal stokları için de geçerlidir. Ayrıca, ölçeği fabrika yerine firma düzeyinde ele alırsak, bu türde ekonomiler daha açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

- **Üstün Teknikler**

Büyük ölçekte üretim daha etkin tekniklerin kullanılmasını gerektirebilir. Ölçek büyüdükçe el ile çalıştırılan makineler yerine uzmanlaşmış otomatik

makinelere ve küme (parti) üretimi yerine sürekli üretim yöntemleri kullanılabilir. Bunlar iş gücünde ve bazen de enerji ve hammadde kullanımında büyük tasarruflar sağlar; birim maliyetler azalır.³¹ Yukarıdaki faktörlere ilaveten bir firmanın sahip olduğu fabrika sayısındaki bir artıştan dolayı da ölçek ekonomileri meydana gelebilir. Firmanın yeni kurulan fabrikalarında ölçek ekonomileriyle tek bir fabrikanın ölçek ekonomileri aynı niteliktedir. Bununla birlikte ek fabrika kurulması sonucu firmanın işlem ölçeğindeki artışın sağladığı ekonominin önemi diğer ölçek ekonomileri şekillerinden farklı olabilir. Burada önemli olan LRAC eğrisinin biçiminin bir kez daha ölçek ekonomilerince belirlendiğinin vurgulanmasıdır.³²

1.6. Bankacılık Sektörünün Ölçek Ekonomileri Çerçevesinde İncelenmesi

Finansal kurumlardaki ölçek ekonomilerinin kapsamı oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Farklı ülkelerde farklı finansal kurumlara ait birçok araştırma yapılmasına rağmen çoğu çalışmalarda firmalardaki maliyet yapısında sınırlı sayıda ölçek ekonomileri etkisi gözlenmektedir.

1.6.1. Bankacılık Sektöründe Optimum Ölçek Büyüklüğü

Bankacılık sektöründe optimal büyüklüğün olup olmadığı konusu uzun süredir tartışılmaktadır. Ülkemiz bankacılık sektörü açısından da durum net değildir. Bazı çalışmalarda büyük bankaların performansları kabul edilebilir ölçülerde bulunurken bazılarında kabul edilemez bulunmaktadır. Bu belirsizliğe ışık tutulması banka birleşmelerinin gündemde olduğu günümüzde sektörün geleceği ve ülke ekonomisine etkileri açısından önemlidir.

İşletme iktisadında ölçek sorunu, genellikle optimum işletme büyüklüğünün belirlenmesi şeklinde ele alınmaktadır. Bu konuda pek çok yaklaşımın bulunmasına karşın, optimum büyüklüğün çalışmaya uygun bir tanımı "işletme büyüklüğünün sağladığı maliyet tasarrufları ile, neden olduğu menfi tasarrufların toplam etkisi" biçiminde olurken kullanabilecek diğer bir tanım "bütün sektör tarafından hedef olarak kabul edilen bir ilke, ideal bir büyüklük"tür. Optimum banka büyüklüğünün saptanmasında, büyüklüğün sağladığı maliyet tasarrufları (ölçek ekonomileri) ile neden olduğu menfi tasarrufların da (eksi ölçek ekonomileri) dikkate alınması gerekmektedir. Sonuçta optimum banka büyüklüğü, büyümenin sağladığı maliyet tasarrufları

---

³¹ Ertek, s.208.

³² İlker Parasız, *Mikro Ekonomi*, s.145.

ile neden olduğu menfi tasarrufların toplam etkisi ile belirlenen, uzun dönem ortalama birim maliyetin minimum olduğu banka büyüklüğü olmaktadır.³³

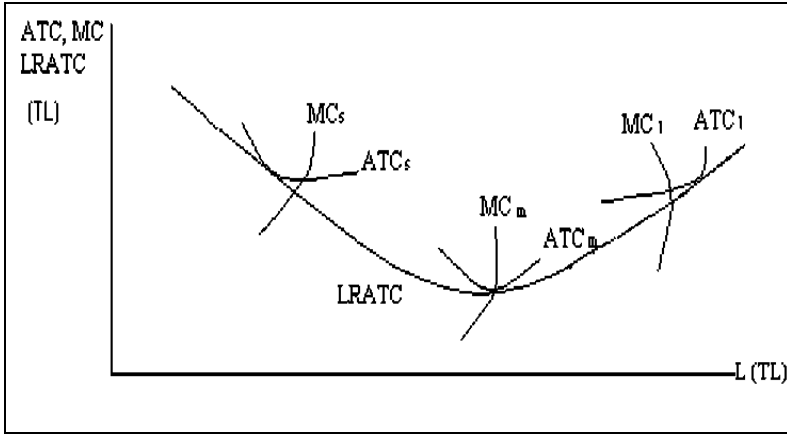
1.6.2. Bankalarda Optimum Ölçek Büyüklüğünün Maliyet Eğrileriyle Açıklanması

Uzun dönemde, bir bankanın şube sayısı dahil olmak üzere ölçęđi belirleyen tüm üretim faktörleri değişebilir. Örneğin, banka şube sayısını artırdığında artıştan önceki durumuna göre daha fazla ödünç verebilecektir. Ters durumda, banka şubelerinden herhangi birini kapatırsa ödünç ölçęđi daralacaktır. Doğal olarak iş yapmanın maliyeti de ölçekle birlikte değişmektedir. Ekonomistler, bir bankanın mutlak boyutundaki değişmelerin etkilerini hesaba katan maliyet ölçümlerine, bir bankanın “uzun dönem ortalama maliyetleri” adını vermektedirler. Bankaların maliyetlerini, sabit ve değişken maliyetler olarak tüm işletmelerde olduğu gibi ikiye ayırmak mümkündür. Gayrimenkuller, teknolojik altyapı, batık maliyetler vb. genel olarak sabit maliyetler olarak değerlendirilebilir. Bankaların değişken maliyetleri ise; mevduatlar için ödenen faiz, öz sermaye için katlanılan alternatif maliyet ve personel giderleri şeklinde adlandırılabilir. Bazı durumlarda katlanılan ancak bir getiri elde edilememesi halinde ortaya çıkan batık maliyetler ise, bazen bankanın yeni bir faaliyete girmesi durumunda görülmekte ve değişken maliyetler içinde yer almaktadır.³⁴

---

³³ Jack Revell, *Mergers and the Role of Large Banks*, University College of North Wales, Bangor Research Monographs in Banking and Finance adlı eserden aktaran: Mehmet Cihangir, “Bankacılıkta Optimum Büyüklük: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma”, *D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:2, 2006, ss. 11-12.

³⁴ Watson, R.D., “The Marginal Cost Of Funds Concepts In Banking”, *The Economics And Management Of Financial Institutions*, Ed: D. Johannes Jüttner ve Tom Valentine, London: Longman Cheshire, 1987,s.91.

Şekil 7. Bir Bankanın Uzun Dönem Ortalama Maliyet Eğrisi

Kaynak: Mehmet Cihangir, "Bankacılıkta Optimum Büyüklük: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma", *D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:2, 2006, s.13.

Şekil 7'de bir bankanın uzun dönem ortalama maliyet eğrisi (LRATC) görülmektedir. Yatay eksenindeki L'nin uzun dönemi ifade ettiği şekilde ayrıca, küçük (s), orta (m) ve büyük (l) olmak üzere üç tane farklı banka boyutu gösterilmiştir. Şekilde her ölçeğe ilişkin ortalama maliyet eğrileri, kısa dönemli ortalama maliyet eğrileri (SRATC) olarak görülebilir. Seçilen ölçeklerin maliyet eğrilerine, dışarıdan azalan noktalarında teğet olan LRATC eğrisi (zarf eğrisi) uzun dönem ortalama maliyet eğrisi olacaktır. LRATC eğrisinde, ortalama maliyetin minimum olduğu ölçek büyüklüğü ise optimal büyüklük olarak kabul edilecektir.

Bir bankanın birleşme veya ele geçirme sonucu sağladığı maliyet azaltımı, teknolojik avantajlar, sınır ötesi müşterilere ulaşarak daha fazla müşteriye satış yapma olanağı kazanılması gibi birtakım avantajlarla kısa dönemde ölçek ekonomisi yaratılması olasıdır. Banka, büyüklüğünü küçük ölçekten orta ölçeğe artırdığında, uzun dönem ortalama maliyet eğrisi aşağıya yönelmekte ve ölçek ekonomisi sağlanmaktadır. Eğer bankanın ölçeği daha da büyütülürse, bu kez bazı etkinsizliklerin ortaya çıkması beklenebilir. Bu durum, uzun dönem ortalama maliyetlerde artışa yani negatif dışsal ekonomiye neden olabilir. Böylece LRATC eğrisi yukarıya doğru eğimli hale dönüşür. Ölçek büyüklüğü her zaman güçlü olma anlamına gelmemektedir. Çünkü tüm çalışmalara rağmen bankalarda ölçek ekonomisinin hangi boyutta söz konusu olduğu henüz netleştirilememiştir.

1.6.3. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomilerinin Önemi

Bir banka açısından ölçek ekonomileri, çıktılardaki artışa karşılık birim üretim maliyetlerinin düşmesiyle görülmektedir.³⁵ Diğer taraftan maliyet fonksiyonu ile ilgili görüşte, ölçek ekonomileri operasyonel faaliyetlerdeki ve fon aktarımındaki etkinlikleri ölçmeye yönelik olurken farklı ölçekteki bankacılık faaliyetlerine yönelik verimlilik hakkında bir ölçüm yapmamaktadır.³⁶

Ölçek etkinliği ilk olarak Parrell tarafından telaffuz edilmiş ve basit olarak bir bankanın birim üretim maliyeti ile hacmi arasındaki ilişki olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla, bir bankanın çıktısındaki bir artış birim üretim maliyetindeki azalmaya eşlik ettiğinde ölçek ekonomileri görülmektedir.³⁷ Diğer taraftan, kamu politikası açısından finansal kurumlarla ilgili olarak ölçek ekonomileri özellikle ekonomistlerin ve düzenleyici otoritelerin ilgisini çekmektedir. Bankalarda ölçek ekonomilerine yönelik olarak yapılan çalışmalar bankacılık faaliyetlerini de içine alan operasyonel etkinlik ve faaliyetlerdeki çıktı maliyetlerini tahmin etmeye yönelik olmaktadır.³⁸

Özellikle 1980'lerin sonlarına doğru Amerika'da araştırmacıların çoğu ölçek ekonomilerinin sadece küçük ve orta ölçekli bankalarda görülebileceği düşüncesinde olmuşlardır.³⁹ Çalışmalar geniş kapsamda irdelendiğinde, ölçek ekonomilerine dair bulgular nispeten küçük ve orta ölçekli firmalarda ortaya çıkmaktadır.⁴⁰ Stiroh'un çalışmasında ise tam tersi bir durum olarak büyük ölçekli Amerikan ticari bankalarında, özellikle 1990'larda ölçek ekonomilerinin görüldüğüne dair çok güçlü bulgular elde edilmiştir. Maliyet ve kar fonksiyonlarına dair analizler göstermektedir ki, değişik çıktılar kullanımıyla elde edilen kazançlar daha çok üretimdeki büyüme ve ölçek

---

³⁵ Toby Adolphus, "Methodological Approach to the Study of X-Efficiencies and Scale Economies in Banking: Are Smaller Banks More Efficient than Larger Banks ?", *Journal of Financial Management and Analysis*, Vol.19, No:2, 2006, s. 85.

³⁶ Badiul A Majumdar, "Size, Location and Profitability: A Note on the Economies of Scale of Banking Institutions", *Review of Business and Economic Research*, Vol.16, No:1, 1980, s.91.

³⁷ Adolphus, ss. 85-86.

³⁸ Majumdar, s.91.

³⁹ Marcello Messori, *The Consolidation Of The Italian Banking System: Effects On Competitiveness And Ownership Structures*, s.3.

http://www.economia.uniroma2.it/ceis/conferenze_convegna/banking2001/papers/Bankengl2001.PDF Erişim tarihi: 21.02.2006

⁴⁰ Jason Allen ve Ying Liu, *Efficiency, Economies of Scale and Scope of Large Canadian Banks*, Research Paper, June 2004, s.4

http://qed.econ.queensu.ca/pub/students/alleni/research/cea_copy.pdf Erişim tarihi: 11.05.2006.

ekonomilerindeki değişimle açıklanmaktadır.⁴¹ Bankalardaki ölçek ekonomisi seviyesi ampirik bir inceleme alanı teşkil etmekle birlikte çok büyük farklılıklar gösteren sonuçlar açık ve belirgin bir sonuca varılmasını zorlaştırmaktadır. Ama neyse ki, geçmişteki sonuçların gösterdiği farklılığı açıklığa kavuşturmak için oldukça fazla sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar bankacılıktaki ölçek ekonomilerine dayalı olan politika kararları ile ilgili çıkarımlar yönünden oldukça faydalıdır. Politika oluşturmaya yönelik birçok yaklaşım sadece büyüklükleri sayesinde büyük ticari bankaların küçük bankalardan daha etkin olup olmadığı konusuna açıklık getirmektedir.⁴²

Oligopolcü piyasalarda ürünler homojen olmasının yanı sıra, farklılaştırılabilen ve piyasanın yapısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Oligopolistik bir piyasa yapısına sahip bankacılık sektöründe de bankalar arasında personel ve şube sayısı, varlık ve mevduat yapısına göre büyük farklılıklar görülebilmektedir. Böyle bir ortamda faaliyette bulunan küçük bankalar piyasa yapısına etkide bulunmadıkları için büyük bankaların piyasa yapıcı etkisinde kalabilmekte ve bu politikaları izlemektedirler. Bankacılık sektöründe bankalar, diğer firmalardan farklı olarak aktif ve pasifleri ile ürün yaratabilirler. Finansal sistemdeki gelişmeye paralel olarak bankaların sahip oldukları (ürettikleri) ürün sayısı da hızla artmaktadır. Bankalar arasında artan rekabet; bankaların ürün sayılarını artırmalarını zorunlu kılarken, fon kaynak ve kullanım yapısı ile fon kaynak maliyetinin önemini de ortaya çıkarmaktadır.⁴³ Bankalarda sunulan finansal ürünlerin çeşitliliği bankaların kapsam ekonomilerinden yararlanmalarına da imkan tanımaktadır.

Bankaların üretim düzeyi yükseldikçe ortalama maliyet düşmektedir. Bu durumda ölçek ekonomileri sabit maliyetlerin büyük bir üretim hacmine dağıtılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ölçek ekonomileri banka birleşme ve devralma politikalarının oluşturulmasında önemli bir faktördür.⁴⁴ Bazı çalışmalar yalnızca büyük bankalarla ilgili olarak ölçek ekonomisi değerlendirmeleri yaparken bazı çalışmalar küçük ve orta ölçekli kuruluşlara ilişkin olarak bu değerlendirmeleri yapmaktadır. Ancak, tüm bankaların aynı ortalama maliyet eğrisi üzerinde olup olmadığını, dolayısıyla aynı

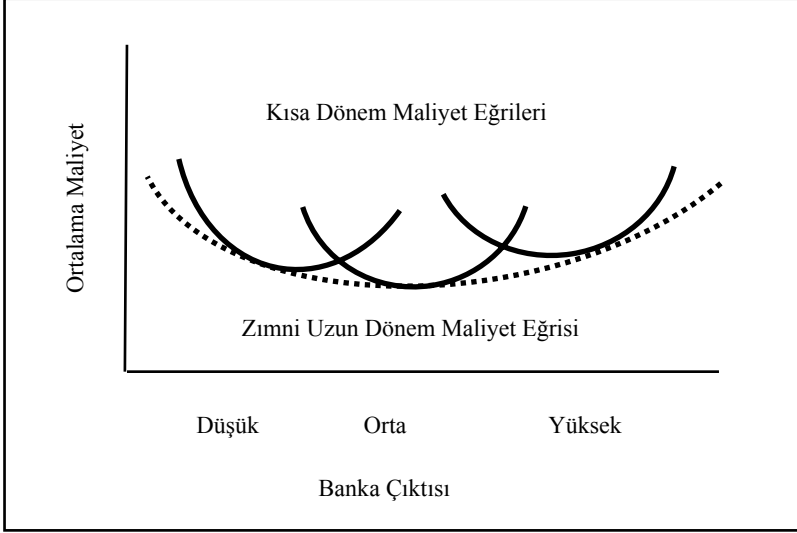
⁴¹ Kevin J. Stiroh, "How did Bank Holding Companies Prosper in the (1990) s?", *Journal of Banking and Finance*, Vol. 24, 2000, s.1703. ve s.1747.

⁴² David Humphrey, "Why do Estimates of Bank Scale Economies Differ?", *Economic Review*, September- October,1990, s.38.

⁴³ Tuba Ayan Yakıcı ve Fikret Çankaya, "Türk Bankacılık Sisteminin Ölçek Ekonomileri Açısından Değerlendirilmesi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 43, 2002, s. 33.

⁴⁴ Humphrey, s. 38.

teknolojiden faydalanıp faydalanmadığını sistematik bir şekilde test eden sadece birkaç çalışma yapılmıştır.⁴⁵

Şekil 8. Maliyet – Üretim İlişkisi

Kaynak: David Humphrey, "Why Do Estimates of Bank Scale Economies Differ?" *Economic Review*, September- October 1990, s.38.

Şekil 8'de bankalardaki ölçek ekonomileri ortalama bir maliyet eğrisinin gösterdiği eğim olarak göze çarpmakta ve maliyet-üretim ilişkisini açıklamaktadır. Şekilde farklı ölçekli ve her biri farklı banka üretimini ortaya koyan üç bankaya ait bir dizi kısa dönem ortalama maliyet eğrileri (düz çizgiler) ile örtülü bir uzun dönem ortalama maliyet eğrisi (kesikli çizgi) planı çizilmektedir. Aşağı eğimli bir uzun dönem ortalama maliyet eğrisi ölçek ekonomilerini göstermektedir. Üretim daha fazla olduğunda ortalama maliyetler yükseldiği için yukarıya doğru olan eğim negatif ölçek ekonomisi durumunu yansıtmaktadır. Buradaki varsayım belirli bir zamanda farklı ölçekli bankalardan alınacak bir kesitin uzun dönem eğrisini ortaya koyacağı şeklindedir. Bu noktadan hareketle ölçek ekonomilerine dair bir ölçü elde edilmiştir.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte üretimini arttıran küçük bankaların maliyetlerinin şu anki büyük bankaların maliyetlerine

⁴⁵ Humphrey, s.44.

“benzer” bir durumda olacağı söylenebilir.⁴⁶ Bankaların geçirmekte olduğu bu hızlı dönüşüm sektörde ölçek ekonomilerinin gerçekleşmesi yönünde önemli bir etki yaratmaktadır. Aslında ölçek ekonomileri uzun dönemle ilişkili olup, gerçek etki uzun dönemde görülebilmektedir.⁴⁷

1.6.4. Sektöre Yönelik Ölçek Ekonomileri Taksonomisi

Literatürde, dünyada bankacılık sektörüne yönelik ölçek ekonomileriyle ilgili birçok araştırmaya (Tadesse, 2006; Karafolas ve Mantakas, 1996; Hughes, Mester ve Moon 2001; Limi 2004; Bernstein,1996; Mertens ve Urga, 2001; Gilligan ve Smirlock,1984; Cavallo ve Rossi, 2001; Fung, 2006) rastlanmaktadır. Kar fonksiyonlarına dayalı çalışmalar (Mullineaux, 1978) ve maliyet fonksiyonlarına dayalı çalışmalar (Benston, 1972; Mullineaux, 1978; Mitchell and Onvural, 1996; Clark, 1984; Kim, 1986; Kilbride, McDonald ve Miller, 1986; Henderson, 2003; Çolak ve Kılıçkaplan, 2000) dikkat çekmektedir. Benston (1965 ve 1972) ile Bell ve Murphy (1968)'nin Cobb-Douglas modeliyle bankacılık sektöründe ölçek ekonomilerinin mevcut olduğunu ortaya koydukları kapsamlı çalışmalar da mevcuttur.

Ölçek ekonomileri Humphrey'e göre bankacılık sektöründe nispeten küçük olan bankalarla sınırlı bulunmaktadır. Daha büyük kuruluşlarda ise sabit maliyetler (şubeleşme prensibine dayalı bankalarda) veya bazı negatif ölçek ekonomileri (tek banka sistemine dayalı bazı bankalarda) söz konusu olabilir.⁴⁸ Banka üretimindeki farklılıkları toplam maliyetlere değil işletme maliyetlerine atfeden analizler, bankalar arasındaki finansman havuz farklılıkları sebebiyle yanıllık göstermektedir. Ancak bu durum ölçek ekonomilerini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle, inandırıcı ve güvenilir ölçek ekonomisi tahminleri sadece işletme maliyetlerini değil, toplam maliyetleri de içeren modellere dayandırılmalıdır. Bunun yanı sıra, verilerde mevcut olması durumunda “U” şeklinde bir maliyet eğrisini mümkün kılan translog gibi bir karesel ifade daima “Cobb-Douglas” gibi bir lineer fonksiyona tercih edilmektedir.⁴⁹ Literatürde ölçek ekonomileri üzerine yapılan birçok çalışmada translog maliyet fonksiyonunun kullanıldığı görülmektedir.⁵⁰ Bunun nedeni; üretim faktörleri arasında ikame olasılıkları için öncelikli bir kısıtlama getirmemesi ve ölçek ekonomilerinin çok az bir

---

⁴⁶ Humphrey, ss.38-39.

⁴⁷ Yakıcı ve Çankaya, s. 33.

⁴⁸ Humphrey, s.43.

⁴⁹ Humphrey, ss.47-48.

⁵⁰ Humphrey, s.43.

çıkıtı düzeyinde değişmesine izin vermesidir. Bu özellik birim maliyet eğrisinin geleneksel “U biçimli” eğriye yaklaşması için önemlidir.⁵¹

Translog modeli belirli kısıtlamalar dahilinde Cobb-Douglas modeline benzemektedir. Bu kısıtlamaların modelde kullanılan verilere uygunluğunu önemli ölçüde düşürüp düşürmediği gözlenebilir. Yapılan testlerde çoğunlukla daha genel olan translog biçimi Cobb-Douglas fonksiyonuna tercih edilmiştir. Yani, translog modeline yerleştirilen Cobb-Douglas biçimindeki kısıtlamalar reddedilmiştir. Bu kısıtlamaları minimize etmenin yolu Cobb-Douglas yerine translog kullanmaktır.⁵²

Mullineaux (1978) yaptığı çalışmada; ticari banka kar fonksiyonunu belirleyip tahmin etmeyi amaçlamaktadır. Burada (1) ölçek ekonomileri, (2) holding şirketlerle holding olmayan şirketler gibi farklı türde bankacılık kuruluşlarında nispi ekonomik etkinlik farklılıkları, ve (3) düzenleme ortamının etkinlik üzerindeki etkisi ile ilgili hipotezlerin test edilmesinde belirli tahmini parametre değerleri kullanılabilir. Emek girdisi fiyatlarında transandantal logaritmik (translog) olan bir karma kar fonksiyonu ve üretim fiyatları kullanılmış, diğer girdiler ve üretimin sabit faktörlerinin miktarlarında Cobb-Douglas kullanılmıştır. Translog fonksiyonunun avantajı, Cobb-Douglas biçimine göre girdiler ve çıktılardaki ikame olasılıkları açısından daha az kısıtlayıcı olan varsayımlarda bulunmasıdır.⁵³

Benston (1972) ise çalışmasında, finansal kurumlardaki ölçek ekonomilerini regüasyon, finansal kurumların önemi ve ekonomik yaklaşım çerçevesinde ele almıştır. Üretim fonksiyonlarıyla ölçülen ölçek ekonomilerini marjinal maliyeti iyi tahmin edilebilen “Cobb Douglas” modeli yardımıyla açıklamıştır. Bu çalışma, (1) şube bankacılığının işletim maliyetleri veya maliyet tasarrufu, (2) şube bankacılığı hariç tutulmak üzere ölçek ve negatif ölçek ekonomileri, ve (3) (1) ve (2)'nin ortak etkileri üzerine ampirik bulgular sağlamayı amaçlamıştır.⁵⁴

Benston (1965) ile Bell ve Murphy (1968) bireysel bankacılık hizmetlerindeki doğrudan ve dolaylı olan faaliyet giderlerinin analizine

---

⁵¹ Laurits R. Christensen and William H. Greene, “Economies of Scale in U.S. Electric Power Generation”, *The Journal of Political Economy*, Vol. 84, No. 4, 1976, ss.655-676.

⁵² Humphrey, s.43.

⁵³ Donald J.Mullineaux, “Economies of Scale and Organizational Efficiency in Banking: A Profit-Function Approach”, *Journal of Finance*, Vol.33, No.1, ss.260-263.

⁵⁴ George J. Benston, “Branch Banking and Economies of Scale”, *Journal of Finance*, Vol.20, 1965, s.313.

yönelik kullandıkları modelde çoklu regresyon analiz yöntemini tercih etmişlerdir.

Mitchell ve Onvural (1996) çalışmalarında, translog kaynaklı sorunları ortadan kaldıran bir fonksiyonel biçime sahip maliyet denklemlerini tahmin etmek için büyük bankalardan elde edilen verileri kullanarak ve daha sonra tahmini denklemler aracılığıyla ölçek ve kapsam ekonomilerinin ölçülerini hesaplamak suretiyle bankaların maliyet etkinliği ile ilgili yeni bulgular ortaya koymaktadırlar.⁵⁵

Baltensperger (1972)'in çalışmasında temel hipotezi, bankacılık faaliyetlerinin stokastik yapısı sebebiyle bankacılıkta farklı türde ölçek ekonomileri olduğunu ve bu ekonomilerin şirket büyüklüğü ve yoğunlaşmayla alakalı sorunların kavranmasında faydalı olabileceğini belirtmektedir. Bu çalışma, belirsizlik sebebiyle, ölçek ekonomilerinin önem taşıdığını gösterme amacı gütmektedir.⁵⁶

Clark(1984) makalesinde ticari bankacılık sektöründeki ölçek ekonomileri değerlendirmelerinde bankacılıktaki ölçek ekonomilerine ilişkin olarak yaptığı çalışmada dışsal girdi fiyatlarına değinmiş ve Cobb-Douglas üretim fonksiyonunu ele almıştır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonu maliyetin üretim esnekliğini daha kolay tahmin edilebilmesini sağlar. Bankacılıktaki ölçek ekonomilerine ilişkin çalışmaların çoğunda üretiminin Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna göre yapıldığı görülür.⁵⁷

Kilbride, McDonald ve Miller (1986) araştırmalarında, bankacılıktaki ölçek ekonomilerini incelemek amacıyla, Clark(1984) tarafından kullanılan fonksiyonel biçim analizini daha kapsamlı bir şekilde ele almışlardır.⁵⁸

Kim (1986) çalışmasında, kredi birliklerindeki ölçek ve kapsam ekonomileri hususunu yeniden değerlendirmekle birlikte bazı yeni ampirik bulgular da ortaya koymaktadır. Bu makalede geliştirilen translog çok ürünlü

---

⁵⁵ Mitchell, K. and N.M. Onvural. "Economies of Scale and Scope at Large Commercial Banks: Evidence from the Fourier Flexible Functional Form", *Journal of Money, Credit and Banking*, 1996, Vol. 28, No. 2, s. 178.

⁵⁶ Ernst Baltensperger, "Economies of Scale, Firm Size, and Concentration in Banking", *Journal of Credit, Money and Banking*, s. 467.

⁵⁷ Jeffrey A. Clark . "Estimation of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol, 16, No, 1, 1984, s.53

⁵⁸ Bernard J. Kilbride, Bill McDonald ve Robert E. Miller. "Reexamination of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 18, No. 4 ,1986, ss.519-526.

maliyet fonksiyonu genişletilerek Britanya'daki kredi birliklerinde ölçek ve kapsam ekonomileri konusu tekrar incelenmiştir.⁵⁹

Bell ve Murphy (1968), gözlemlenen ölçek ekonomilerine açıklama getirmek amacıyla emek-yoğun bir hizmet sektörü olan bankacılıktaki ölçek ekonomileriyle ilgili çalışmalarını ölçüm aşamasının ötesine götürmeyi amaçlamışlardır.⁶⁰

Altunbaş ve Molyneux (1996) çalışmalarında, Avrupa bankacılığının maliyet özelliklerini araştıran çok sınırlı sayıda araştırma varken, ülke genelinde karşılaştırmalar içeren herhangi bir çalışmadan söz edilemediğini ifade etmektedirler. Çalışmada, AB'deki dört büyük bankacılık piyasasında, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya'da ölçek ve kapsam ekonomilerine ilişkin bulguları değerlendirmek amacıyla translog maliyet fonksiyonu metodundan faydalanılmaktadır.⁶¹

Ethier (1982)'e göre artan getiriler eksiksiz bir uzmanlaşma, çoklu dengeler ve belirsizlik yönünde güçlü varsayımlara neden olmaktadır. Bunun getirdiği sonuçlar, ticaret teorisinin standart karşılaştırmalı statik metodoloji etkisini azaltmakla birlikte modern ticaret ilkelerine uyum yönünden tartışmalıdır. Bu teori ayrıca sektör içi ticarete uygunluğu olanaksız hale getiren ölçek ekonomilerinin şirket haricinde olduğu ve toplu düzeyde uygun olduğu gibi varsayımları genel olarak kabul etmektedir. Makalede ulusal ölçek ekonomileri ve dahili ölçek ekonomilerinin şirketlerin haricinde gerçekleşen uluslararası ölçek getirileri ve modern uluslararası faktör donatımı teorisine bulunduğu ilişkileri kapsayan basit bir model geliştirilmiştir.

Chipman (1970) çalışmasında, çok basit hale getirilmiş bazı varsayımlar ışığında, şirketlerin artan, sabit ve düşüş gösteren ölçek getirileri altında faaliyet gösterebileceği tam rekabete dair genel bir denge modelini geliştirmeyi amaçlamıştır.⁶²

Schure ve Wagenvoort (1999), çalışmalarında ölçeğe göre artan getirinin ancak 600 milyon Euro'ya kadar büyüklüğe sahip olan bankalar için geçerli

---

⁵⁹ H. Youn Kim. "Economies of Scale and Economies of Scope in Multiproduct Financial Institutions: Further Evidence from Credit Unions", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 18, No. 2, May 1986, ss.220-226.

⁶⁰ Frederick Bell ve Neil B. Murphy, "Economies of Scale and Division of Labor in Commercial Banking", *Southern Economic Journal*, Vol. 2, ss.131-139.

⁶¹ Altunbaş ve Molyneux, "Economies of Scale and Scope in European Banking", *Applied Financial Economics*, 1996, Vol. 6, s. 367.

⁶² Wilfred J. Ethier, "National and International Returns to Scale in the Modern Theory of International Trade", *American Review*, Vol.72, No:3, 1982, s. 389 ve s.405.

olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı ülkelerin banka performanslarında hızlı bir artış gözlemlenmesine rağmen, Avusturya, Fransa, Almanya, Lüksemburg gibi ülkelerde ölçek ekonomilerinin ancak yakalanabildiği görülmektedir. Bu yüzden Avrupa genelinde maliyet etkinliği konusunda halen belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca, Mortgage bankalarının da ticari bankalara göre daha düşük maliyetlere sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Din, Ghani ve Qureshi (1996), buldukları sonuçlara göre bankalar gerek toplamda, gerekse ürünleri bazında ölçek ekonomilerinden yararlanmış ve işlemlerini artırdıkça düşen ortalama maliyete sahip oldukları gözlenmiştir. Tüm büyük kategorilerdeki banka şubeleri ölçek ekonomilerinden faydalanmakta ancak daha küçük ölçekte faaliyet gösteren şubelerde ölçek ekonomilerinden sağlanan fayda daha büyük olmaktadır. Diğer bir deyişle gerek kredi gerekse mevduat miktarı yönünden banka şubeleri büyüdükçe ölçeğe göre sabit getiri seviyesine yaklaşmaktadır.

Yukarıda özetlenen araştırmalar 1965-2000 yılları arasında bankacılık sektöründe ölçek ekonomileriyle ilgili uluslararası literatürde yapılan çalışmalar tarafımızdan taranmış olup, 2000 yılı ve sonrasına yönelik çalışmalar ayrıca Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo 1. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomilerine Dair Çalışmalar

Araştırmacı	Yıl	Kapsam ve Bulgular
Henderson	2003	Panel verilerden yararlandığı çalışmasında, aynı sektördeki diğer tesislerden yerel ölçekte ve sektör dışındaki yerel ekonomik faaliyetlerin ölçeklerini ve çeşitliliğini kullanarak ölçek dışsallığına izin veren makine ve ileri teknoloji sektörlerinde tesis düzeyinde üretim fonksiyonlarını değerlendirmektedir.
Altunbaş ve Diğerleri	2001	Bu çalışma ile bankacılık piyasalarında maliyet karakteristiklerinin modellenmesi üstüne kurulmuş olan literatüre, esnek Fourier fonksiyonel formları ve sastik maliyet sınırı metodolojisi kullanarak 1989-1997 yılları arasında Avrupa’da faaliyet gösteren bankalar için yapılmış çalışma sonucunda küçük bankalar için ölçek ekonomilerinin yaygın olduğu, banka etkinliklerinin mümkün olan en üst seviyeden aşağı düştüğü miktarlarınsa piyasalar, banka büyüklükleri ve zamana göre farklı değerler aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre büyüklüklerine göre tüm banka grupları yönetim giderleri veya diğer verimsizliklerden dolayı karşılaştıkları maliyetleri düşürerek daha yüksek miktarda maliyet tasarrufu sağlayabilirler. Ayrıca banka grupları büyüdükçe bankacılık maliyetlerinin teknik gelişim yoluyla sistematik bir şekilde düştüğü gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara göre, Avrupa’nın en büyük bankalarının sanılanın aksine ölçek ekonomileri yoluyla değil, teknik gelişim yoluyla nispeten küçük rakiplerine karşı maliyet avantajı sağladıkları saptanmıştır.

Cavallo ve Rossi	2001	Özellikle ticari kooperatifler, tasarruf ve kredi bankaları gibi geleneksel yöntemlerle faaliyet gösteren bankaların maliyet etkinliklerinde gözlenen sorunlara ek olarak, birçok finansal kurumda ölçek ve kapsam ekonomilerinden kaynaklanan maliyet dezavantajları gözlemlenmektedir. Küçük bankalar için ölçek ekonomilerinin getirdiği faydaya işaret eden geçmiş çalışmaların aksine, bu çalışma tüm büyüklüklerde bankaların ölçek ekonomilerinin geçerli olduğunu bulmuştur. Ancak, ölçek ekonomileri küçük ölçekli finansal kurumlar için daha fazla dile getirilmektedir.
Allen ve Liu	2004	Modelin sonucuna göre ölçeğe göre sabit getiri hipotezi reddedilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Kanada bankacılık endüstrisinde ölçek artışı sonucu gözlemlenen potansiyel faydalar bulunmaktadır. Geçtiğimiz 20 yıl boyunca bankacılık sektöründe belirgin bir teknolojik gelişme gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca düzenleyici değişimlerin bankaların işlem maliyetlerinin düşmesinde katkısı olduğu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, ölçeğe göre sabit getiri hipotezi reddedilmiştir. Buna göre, bankalar üretim ölçeklerini artırarak maliyetlerinde düşüş sağlayabilmektedir.
Humphrey	2003	Sadece küçük ölçekli bankalar için kullanılan dönüştürülmüş logaritmik ölçek ekonomileri ve sadece daha büyük ölçekli bankalar için kullanılan sabit ortalama maliyet varsayımları ile bankalarda ölçek ekonomileri konusuna açıklık getirmeye çalışmaktansa, Çubuk (spline) ve Fourier modelleri kullanılarak hem küçük ölçekli hem de büyük ölçekli kurumlar için olumlu veya olumsuz manada gözlemlenen ölçek ekonomileri açıklanabilir. Bu durum bankacılık sektörü çıktısı olarak yalnızca toplam varlıklar kullanıldığı durumda da, ticari krediler ve müşteri kredileri gibi iki çıktı olarak kullanıldığı durumda da geçerlidir. Ticari kredilerin müşteri kredilerinden daha yüksek bir marjinal maliyeti olmasına rağmen, daha büyük ölçek ekonomileri bulunmaktadır: Bu sayede birleşmeler sonucunda gözlemlenen birim başına maliyet düşüşleri de daha yüksek seviyededir.
Huang ve Wang	2001	Bu çalışmada ölçeğe göre artan getiri incelenmiş ve banka etkinliklerinin mümkün olan en üst seviyeden aşağı düşmediği varsayımı altında gerek ölçek gerekse kapsam ekonomilerinin var olduğu gözlemlenmiştir.
Kumbhakar ve Tsionas	2008	Ölçek ekonomilerinin etkisi birçok banka için hala geçerliliğini korumaktadır. (SCE, tüm bankaların %5'inden küçük bir kısmı için birim maliyetten küçüktür) Bu durum orta büyüklükte ve daha büyük bankalar için küçük veya hiç gözlemlenmeyen derecede ölçek ekonomisi sonuçlarıyla karşılaşan daha önceki çalışmaların zıttı sonuçlar doğurmaktadır. Bankaların çoğu için ölçek ekonomilerinin varlığından söz edilebilir.
Kasman	2005	Sonuçlar her iki ülke içinde belirgin biçimde ölçek ekonomilerinin varlığından söz edilebileceğini göstermektedir. Daha önceki çalışmalara benzer şekilde, küçük bankalar için henüz kendilerinden yararlanılmamış ölçek ekonomileri bulunmaktadır. Büyük bankalar içinse ölçek büyüdükçe birim maliyetlerin arttığı belirgin biçimde gözlemlenmiştir. Elde ettiğimiz sonuçlara göre küçük bankalarda ölçek ekonomilerinin varlığından söz edilebildiğine göre, gerek ölçeği artırma yoluyla gerekse işlem miktarında sağlanacak artışlar ya da diğer bankalarla birleşmeler yoluyla ortalama maliyet eğrisinde sağ tarafa kaymalar sağlanabilir.

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

Carvallo ve Kasman	2005	Araştırma bulgularına göre, birkaç istisna haricinde örnekleme her yıl için için düşük derecede de olsa belirgin ölçek ekonomileri gözlemlenmiştir. Latin Amerika ve Karayipler'deki bankacılık endüstrileri toplam varlıklarına göre beş ayrı gruba ayırarak da incelenmiş ve bulunan sonuçlar tüm ölçeklerde ölçek ekonomilerinin var olduğunu göstermiştir. Berger ve diğerlerinin (1997) çalışmalarındaki gibi diğer ampirik çalışmalarda bulunan sonuçların aksine büyük bankalar büyüdükçe ölçeğe göre dışsal ekonomilere veya ölçeğe göre düşen ekonomilere maruz kalmamaktadır. Çalışmada yatırım bankaları ve kredi bankaları haricinde tüm ölçeklerdeki bankalarda ölçek ekonomilerine dair kanıtlar mevcuttur. Ancak banka büyüklüğü ve ölçek ekonomileri arasında açık bir ilişki tespit edilememiştir. Diğer taraftan, örnekleme bulunan bankalar organizasyon çeşitlerine göre incelenmiş ve bu çeşitler arasında da ölçek ekonomilerinin oldukça benzer olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda örnekleme bulunan ülkeler açısından herhangi bir dışsal ekonomik etkiye dair kanıt bulunmamıştır.
Tadesse	2005	Çalışmada elde edilen bulgulara göre, tüm örneklem için küçük bankaların belirgin biçimde ölçek ekonomilerini yansıtmaları, ortalama ve büyük bankalardaysa belirgin biçimde dışsal ekonominin ortaya çıkması sonucunda banka büyüklüğünün arttıkça ölçek derecesinin düştüğü gözlemlenmektedir. Bu durum Clark'ın 1984 yılında A.B.D'de yaptığı çalışmayla da tutarlı sonuçlar vermiştir. Ölçek elastikiyeti anlamı biçimde orta seviye ve büyük bankalar için birden küçüktür. Ölçek elastikiyeti sadece küçük bankalar için birden büyük değerler almaktadır. Banka büyüklüklerindeki geniş değişimlere bağlı olarak ölçek ölçülerindeki değişimlerin belirgin olmadığı gözlemlenmiştir. Bulunan sonuçlara göre bankacılık işlemlerinde yaşanan teknolojik gelişimin sektörde daha büyük ölçekli faaliyet gösterme gereksinimini ortaya çıkarması ve bankacılık piyasalarında yaşanan konsolidasyon sürecini haklı çıkardığı gözlemlenmektedir.
Kasman	2005	Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de bankacılık sisteminin belirgin bir etkisizlik problemi bulunmaktadır. Yaşanan finansal liberalizasyon sürecine bağlı olarak yıllık ortalama etkisizlik değerleri örnekleme konu olan yıllar boyunca düşmesine rağmen, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların A.B.D ve Avrupa'da faaliyet gösteren hemcinslerine göre düşük etkinlikte faaliyet gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar anlamlı biçimde tüm gruplarda ölçek ekonomilerinin varlığını ortaya koyarken, bu büyük ölçekteki bankalar içinde geçerliliğini sürdürmektedir. Ayrıca 1988 -1991 yılları arasında gözlemlenmiş bir teknolojik ilerleme süreci bulunmaktadır. Ayrıca örneklemedeki büyük bankaların küçük ölçekteki bankalara göre maliyet avantajlarının bulunduğu görülmektedir.
Delgado ve Diğerleri	2007	Çalışmaya göre yeni kiralanan geleneksel bankalar belirgin ölçüde maliyet bazlı ölçek ekonomilerine dair kanıtlar göstermektedir. Diğer yandan internet bankaları ROA ve ROE bazında güçlü ölçek ekonomilerinden faydalanmaktadırlar. Teknoloji bazlı ölçek ekonomilerinin getiriden faydalanan internet bankalarının geleneksel bankalara kıyasla sahip olduğu avantaj operasyonel giderleri kontrol edebilmelerindeki etkinlikten kaynaklanmaktadır. Bulgulara göre, ne internet bankalarında ne de geleneksel bankalarda tecrübe kaynaklı ölçek ekonomilerine rastlanmamıştır. Ancak araştırmada geleneksel bankaların borçlanabilme kapasitesi olarak internet bankalarına göre daha avantajlı durumda olduğunu gösteren güçlü kanıtlar mevcuttur.

Kaynak: Tablo 1. ölçek ekonomisiyle ilgili literatür taranarak, tarafımızdan düzenlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

REKABET GÜCÜ VE PAZAR HAKİMİYETİ TEORİSİ İLE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLİŞKİSİ

2.1. Rekabet Gücü ve Pazar Hakimiyeti'nin Teorik Çerçevesi

2.1.1. Rekabet Gücüne Yönelik Teorik Altyapı

İktisadi açıdan rekabet; herhangi bir kişi veya teşebbüsün yürüttüğü iktisadi faaliyetlerin başka kişi veya teşebbüslerce sınırlanmadığı veya tamamen sınırlanmadığı ve iktisadi faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleştirilebildiği ideal ortamdır.⁶³ Klasik iktisatta rekabet, arz fazlasından kurtulmak için firmaların talebi arttırabilmek adına fiyatları aşağıya çekmeleri olarak tanımlanmaktadır. Avusturya okuluna göre ise rekabet; fiyat indiriminin yanı sıra, reklam yapma, Ar-Ge yatırımlarında bulunma, mal ve hizmetlerin kalitesini arttırma, ürün ve üretim süreçlerinde farklılaşma yoluyla başka teşebbüslerin elde edebileceği kazançlardan pay alma anlamına gelmektedir.⁶⁴

Firmaların piyasayı ve piyasadaki fiyatları etkileme derecesi piyasa yapısının rekabet derecesine bağlıdır. Rekabet, kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar karşısında paylaşılması gereği nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bir var olma ve varlığını geliştirerek sürdürbilme savaşı olarak da ifade edilen rekabet, stratejik bir düşünce yapısını, belirli stratejik analizleri ve bilinçli uygulama kurallarını benimsemeyi gerektirmektedir.⁶⁵

Rekabet, rakiplere göre daha iyi olmayı gerektirdiğinden, verimliliğin ve dolayısıyla sosyal refahın artacağı düşünülmektedir. Ekonomik düzende rekabet etme yollarından biri "Fiyat rekabeti", diğeri ise "Fiyat dışı rekabet"tir. Fiyat rekabetinde firmalar, ürettikleri ürünün bedelini çeşitli yollarla (örneğin; parasal ücretler, kar, verimlilik, döviz kurlarındaki değişimler gibi) indirerek yarışır. Fiyat dışı rekabet ya da ürün rekabetinde ise firmalar malın kalitesinde veya malın tüketimi için gerekli olan diğer hizmetlerde

---

⁶³ Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y.Vural, *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Yayın No.253, Ankara:TİSK Yayını,2004, s.13.

⁶⁴ P.J.McNulty, "Economic Theory and the Meaning of Competition", *Quarterly Journal of Economics*, November 1982, s.649.

⁶⁵ Richard G. Lipsey, Peter O.Steiner ve Douglas D.Purvis, *Economics*, 8th. Ed., New York: Harper&Row, 1987, s.212.

farklılaşmaya giderek rekabet etmektedirler.⁶⁶ Burada mümkün olan en yüksek özelliklere sahip ürünlere, mümkün olan en düşük fiyat biçilerek rekabet yapılmaktadır. Rekabetin artmasıyla tüketici faydası daha kaliteli ve ucuz mal tedarikiyle olumlu bir gelişme sürecine girmektedir. Kısacası, fiyat rekabeti klasik (geleneksel) yaklaşımı ifade ederken günümüzdeki rekabet ise fiyat dışı rekabet olup kalite (ürün) rekabetidir ve modern yaklaşımı (özellikle Neo-Avusturya Okulu'nu) ifade etmektedir.⁶⁷ Tüketici gelirlerinin artması ve buna bağlı olarak tüketici tercihlerinde yaşanan değişim fiyat dışı rekabeti fiyat rekabetinin önüne geçirmeye başlamıştır.⁶⁸

Firmalar için iyi bir rekabet ortamının yaratılabilmesi için aşağıda yer alan koşullar sağlanmalıdır:

- Piyasaya giriş-çıkışlar serbest olmalıdır.
- Ticaret ve sözleşme yapma özgürlüğü olmalıdır.
- Etkin bir parasal sistem mevcut olmalıdır.
- Piyasalar şeffaf olmalıdır. Alıcı ve satıcılar piyasa hakkında tam bilgiye sahip olmalıdır.
- Ticareti engelleyici uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır.
- Alıcı ve satıcılar çıkarlarını maksimuma çıkarmak için rasyonel davranmalıdır.⁶⁹

Serbest piyasa ekonomisinin odak noktasında yer alan temel paradigma rekabettir. Rekabet beraberinde rekabet gücü olgusunu doğurmaktadır.⁷⁰ Rekabet gücü, işletme, endüstri ve ülkelerin toplam verimliliği arttırabilme gücüne sahip olmaları biçiminde ifade edilmektedir. Rekabet gücünün arttırılabilmesi insan kaynağının, sermaye ve doğal kaynakların yenilenmesine, geliştirilmesine ve teknolojik değişimlere hızla uyum sağlama yeteneğine bağlıdır.⁷¹

---

⁶⁶ Nurcan Kılınc, *Yeni Ekonomi: Piyasa, Rekabet ve Ar-Ge*, ss.5-6

<http://paribus.fr.googlepages.com/kilinc.doc> Erişim tarihi: 11.08.2008 ve Hüsnü Erkan, *Sosyal Piyasa Ekonomisi*, İzmir:Silim Ofset, 1987, s.122.

⁶⁷ Aktan ve Vural, s.14.

⁶⁸ Kılınc, ss.5-6.

⁶⁹ W.Lachmann, *The Development Dimension of Competition Law and Policy*, UNCTAD Series on Issues in Competition Law and Policy, New York and Geneva: United Nations, 1999, ss. 3-4.

⁷⁰ Elmacı ve Kurnaz, *Sürdürülebilir Rekabet Gücüne Yönelik Vizyon Arayışlarında Faaliyet Tabanlı Maliyetleme Yaklaşımı*, Selçuk Üniversitesi, ÜAS'04, IV. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, Günay Ofset Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., 8-10 Ekim 2004, Hilton-Konya, s.1.

⁷¹ Emin Çivi, "Rekabet Gücü: Literatür Araştırması", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:8, Sayı :2, 2001, ss.23-32.

Görelî bir ölçüt olan rekabet gücü, sektörlerin ve ülkelerin birbirlerine göre mevcut durumlarını ortaya koymaya yaramaktadır. Bu çerçevede rekabet gücü *mikro* (işletme ve endüstri) ve *makro* olmak üzere iki bakış açısından hareketle tanımlanabilir.⁷² Dünya Ekonomik Forumu rekabet gücünü girişimcilerin ürün ve hizmetleri tasarlama, üretme ve fiyatlandırma aşamalarında rakiplerine göre üstünlük kazanmaları olarak tanımlamaktadır.⁷³

2.1.2. Rekabetin Temel Fonksiyonları

Rekabet, ekonomik etkinliği sağlamak için gerekli şartlardan birisi olup çok sayıda iktisadi fonksiyona sahiptir. Bunlar;

- İktisadi kaynakların dağılımında etkinlik sağlaması,
- Yenilik ve teknik gelişmeyi uyarması,
- Gelir dağılımında eşitsizliği ortadan kaldırması,
- İşletmelerin iktisadi ve teknolojik değişikliklere, iktisadi kriz ve dalgalanmalara uyum yeteneğini arttırması,
  - Firmaların kar hadlerini sınırlayarak, tüketici refahını arttırması,
  - Devletin piyasa müdahalelerinde bulunmasının engellenmesi şeklinde sıralanabilir.

Ancak; Gelişmekte Olan Ülkeler'in (GOÜ'in) çoğunda uygun rekabet koşulları sağlanamamakta, bu nedenle de rekabete ilişkin iktisadi fonksiyonlar tam olarak yerine getirilememektedir. Nitekim fiyat kontrolleri, asgari ücret gibi kamu müdahaleleri, alıcı ve satıcıların yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamaları gibi sorunlar serbest rekabeti engellemektedir.⁷⁴

2.1.3. Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler

İşletmelerin rekabet gücünü etkileyen temel iki bileşen vardır. Birincisi verimlilik, ikincisi de maliyet üstünlüğüdür. Verimlilik daha az girdi ile daha fazla çıktı elde edebilmek olarak ifade edilmektedir. Diğer yandan verimlilik ulusal ve/veya uluslararası pazarda lider konumundaki işletmeler düzeyine ulaşabilmek amacıyla oluşturulması gereken teknolojik bilgiye ve deneyime fiilen ne ölçüde yaklaşıldığını belirten bir göstergedir. Bu yüzden verimliliğin

---

⁷² Emin Çivi, İbrahim Erol, Turgay İnanlı ve Ece D. Erol, "Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 2008, s.22.

⁷³ Elmacı ve Kurnaz, ss.1-3.

⁷⁴ Lachmann, s.5 ve Aktan ve Vural, ss.16-18.

değeri de, teknolojik bilgi ve deneyim açısından mevcut pazarda lider konumda faaliyette bulunan işletme düzeyine yaklařtıķa daha da büyüyecektir.⁷⁵ Tablo 2’de firmaların rekabet gücünü belirleyen “Firma içi ve firma dışı etkenler” verilmiştir. Bunun yanı sıra rekabet avantajı elde edilmek istendiğinde bu etkenler etkili olma derecelerine göre aşağıda sıralanmıştır.

Rekabet gücünü etkileyen başka birçok faktörden bahsedilebilir. Günümüz bilgi ekonomilerinde rekabet; yatırım, Ar-Ge harcaması, patent, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve bilişim-iletişim teknolojileri gibi faktörlerden de etkilenmektedir.

Yatırım; sermaye birikimini ve teknolojik gelişmeyi hızlandırarak ekonomik büyüme performansına katkı yapan en temel unsurlardan birisidir. Yatırımlar teknolojik gelişme için gerekli olan fiziki altyapıyı oluşturmakta ve teknolojik yeniliklerin firmalar arasında yayılmasına imkan tanımaktadırlar. Yatırımlar yeniliklerin ortaya çıkması için gereklidir.

Ar-Ge harcamaları ise bir ülkenin veya bir firmanın teknoloji yeteneğini tanımlamakta yaygın olarak kullanılan değişkenlerden biridir. Ar-Ge harcaması yeni ürün ve/veya üretim yöntemi geliştirme, mevcut veya ithal edilen teknolojinin etkin kullanılması, uyarlanması veya değiştirilmesi süreçleri gibi teknolojik faaliyetlerin her aşamasında büyük önem taşır. Küreselleşme sürecinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları da rekabet gücünü etkileyen önemli faktörlerden biridir. şöyle ki; teknoloji yoğun yatırımları ülkeye çekmek veya yabancı firmaların ülke içindeki teknolojiyi geliştirme amaçlı faaliyetlerde bulunması rekabet gücünü artırıcı etki yapmaktadır.⁷⁶

---

⁷⁵ Elmacı ve Kurnaz, ss.1-3.

⁷⁶ Kılınç, ss.5-6.

Tablo 2. Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi ve Firma Dışı Etkenler

Firma İçi Etkenler	Firma Dışı Etkenler
*Ürünün Maliyeti((İşgücü, Sermaye, İthalat, Vergi ve Sosyal Güvenlik Katkı Maliyeti)	*Devletin Ekonomideki Yeri ve Ekonomiye Müdahaleleri((Devletin payı ve müdahaleleri arttıkça; vergiler, kamu giderleri, KİT zararları, teşvikler, rüşvet, yolsuzluk ve bürokrasi artar.)
*Ürünün Fiyatı	*Uluslararası Ticaret Sistemi - Serbest ticaret sistemleri(Devletin müdahalesi söz konusu değildir) - Korumacılık (Devlet bazı sektörleri dış rekabetin olası olumsuz etkilerine karşı korumasıdır). Korumacılık rekabet gücünün gelişmesini engeller.
*Ürünün Kalitesi (Yönetim, İnsan, Sistem ve Ürün Kalitesi)	*Tüketicilerin Bilinç Düzeyi (Firmaların sürekli gelişme içersinde olmaları üzerinde baskı oluşturur).
*Firmanın Faaliyette Bulunduğu Sektördeki Rekabet Yoğunluğu	*İşgücü Piyasalarının Esnekliği (Firmalar katı iş hukuku düzenleme ve müdahalelerinden olumsuz yönde etkilenirler. Firmanın karlılık ve verimlilik yapısı bozulur)
*Firmanın Verimliliği	*Ülke İçi Ekonomik İstikrar (Fiyat ve döviz kurlarında istikrar yerli ve yabancı yatırımcıların ülkede yapacağı yatırım kararlarını etkiler. Böylece rekabet gücü artar)
*Firmanın Karlılığı	*Doğal Kaynaklar
*Firmada Kullanılan Bilgi Teknolojisi	*Hukuk Sistemi
*Firmanın Organizasyon ve Yönetim Yapısı	*Mali Piyasaların Gelişmişlik Düzeyi
*Kaynakların Etkin Kullanımı(Üretim Faktörleri, İnsan Kaynakları,Fiziki Kaynaklar ve Sermaye Kullanımı)	*Fiziki Altyapı(Enerji, Ulaştırma ve Haberleşme gibi)
*Yenilikçilik	*Firmalar Arası Rekabet(Kendi ülkesinde rekabeti tanıyan firmalar, uluslararası rekabete de girmekten kaçınmazlar).
*Yaratıcılık	

Kaynak: Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y. Vural, *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Yayın No.253, Ankara:TİSK Yayını, 2004, ss.28-29.

Bu bağlamda yeni oluşan rekabetçi yapı, birbiriyle ilişkisiz olduğu düşünülen çeşitli alan ve akımlar arasındaki (mal ve hizmet ticareti, doğrudan sermaye yatırımları, teknoloji transferi, sermaye hareketleri gibi.) ilişkinin aslında ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymuştur. 1970 ve 1980'li yıllarda pazar ve endüstrilerin gittikçe küresel yapılar halini almasıyla, ulusal rekabet gücü tüm ülkeler açısından daha önemli bir kavram olarak

algılanmaya başlandı. Dünya'nın en büyük ekonomik gücüne sahip ülkeler bu hızlı değişim karşısında rekabet güçlerini koruma ya da artırma konusuna daha çok önem vermeleri gerektiğini anladılar. Her geçen gün alt yapılarını kurmuş yeni rakiplerin (yükselen ekonomiler) küresel pazara girmeleri, daha önce oligopol piyasalarda oldukça rahat hareket eden gelişmiş ülkeleri, rekabetçi konumlarını koruyabilmek amacıyla, bilimsel araştırmalar yapma gibi çeşitli araçlarla yapılarını sürekli kontrol etmeye, iyileştirmeye zorlamıştır.⁷⁷

2.1.4. Pazar Hakimiyeti'nin Teorik Altyapısı

Rekabet gücünün sağlanmasının yanı sıra pazar hakimiyetinin elde edilmesi ve sürdürülebilmesi rekabet otoriteleri için oldukça önem arz etmektedir. Pazar gücünü analiz ederken ilk yapılması gereken, ilgili pazarın tanımlanmasıdır. Bu tanımdan yola çıkılarak, ilgili pazarda faaliyet gösteren firmaların oluşturduğu yapı incelenerek firmaların pazar güçleri belirlenmektedir. En genel ifadeyle, pazar değişkenlerini etkileyebilme gücü olarak tanımlanabilecek pazar gücü, bu değişkenlerin oluşturduğu şablonla birebir ilişkilidir. Nitekim, pazar gücünün belirlenmesinde göz önüne alınan faktörler, mutlak ve nisbi pazar payları, ilgili ürünün esneklik özellikleri, pazara giriş engelleri, vb. pazar değişkenleridir. Bu bakımdan, bir yandan pazar yapısı güçlü firmaların ortaya çıkmasını gerektirebilirken, öte yandan güçlü firmalar bu değişkenleri etkileyebilme gücüne sahip olabilmektedirler.⁷⁸ Ayrıca ölçek, operasyonel etkinlik de pazar gücünü açıklayıcı göstergelerdendir.⁷⁹

2.2. Bankacılık Sektöründe Rekabet Gücü ve Pazar Hakimiyeti

Rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilmesi küreselleşen dünyada her alanda önemli olduğu gibi, finans sektöründe ve bu sektörün öncüsü olan bankacılık kesiminde de oldukça önem kazanmıştır. Rekabet teorilerinde bahsedilen göstergeler ve uygulanan stratejiler bankacılık sektöründe de rekabet edebilmek açısından önemli olup bu sektöre uygulanabilmektedir.

---

⁷⁷ Çivi, "Rekabet Gücü: Literatür Araştırması, s.25.

⁷⁸ Kemal Tahir Su, Rekabet Hukukunda Teşebbüslerin Hakim Durumunun Belirlenmesinde Pazar Gücünün Ölçülmesi, Rekabet Kurumu: Ankara, Yayın no: 0094, 2003, s.10.

⁷⁹ Juan Ferná'ndez De Guevara, Joaquín Maudos ve Francisco Pe'rez, "Market Power in European Banking Sectors", *Journal of Financial Services Research*, Vol. 27, No.2, 2005, s.111.

Finans sistemindeki rekabet sermaye piyasasındaki rekabet ve bankalararası rekabet şeklinde ikiye ayrılmış ve bankaların işlevsel borç verme olanaklarını tercih edebildikleri ileri sürülmüştür.⁸⁰ Özellikle enformasyon teknolojisinde devam eden devrimin genel pazar likiditesini arttırdığı bilinmektedir. Bu gelişmeler ışığında banka işletmeciliği hızlı bir değişim içine girmiştir. Dolayısıyla geleneksel bankacılık giderek artan rekabetin etkisi altındadır.⁸¹

Nitekim, AB’de bankaların tabi olduğu yasal bir düzenleme olan “Kredi Kuruluşları Kanunu”na, bankalar dışında kredi kullandırılan tüm finans kurumları tabi olmakta ve bu düzenleme kapsamında faaliyetlerini sürdürmekte ve piyasa yapısı bu düzenleme ile belirlenmektedir. Bu kapsamda, bankacılık kanunu yerine mali sektörün tamamını kapsayan tek bir düzenleme yapılması, uluslararası piyasalara hem uyum hem de rekabet açısından gereklilik arz etmektedir.⁸² Avrupa’daki finansal piyasaların ve ödeme sistemlerinin liberalizasyonu ve entegrasyonu bankaların geleneksel iş akışı üzerinde dikkate değer bir baskı yaratmaktadır.

Son yıllarda bankalar sektör-dışı finansal kurumlardan ve finansal pazarlardan gelen yoğun rekabet baskısı altında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Artan rekabetin sonucunda bankalar faiz getirmeyen sigortacılık, özel bankacılık ve varlık yönetimi gibi operasyonlara yönelmektedirler.⁸³ Çoğu başarılı AB bankası hızla değişen rekabetçi çevreye içsel büyüme ya da birleşme ve satın alma stratejileriyle uyum sağlamaktadır. Büyüme bankaların ölçek ve kapsam ekonomilerini fark etmelerini, işgücü ve diğer değişken maliyetleri azaltmalarını ve operasyonel verimsizlik unsurlarını elimine etmelerini sağlamıştır. Nitekim, çoğu banka gelir kaynaklarını çeşitlendirme arayışına girmiştir.⁸⁴

1990'larda AB bankacılık endüstrisi yeni teknolojiler, serbestleşme, ekonominin küreselleşmesi, ekonomik entegrasyon vb. gibi nedenlerden

---

⁸⁰ Hans Degryse ve Steven Ongena, “The Impact Of Competition on Bank Orientation”, *Journal of Financial Intermediation*, Vol 16, 2007, s.400.

⁸¹ Arnoud W. A. Boot ve Anjolein Schmeits, “Challenges To Competitive Banking:A Theoretical Perspective”, *Research in Economics*, No:52, 1998, ss.255-256.

⁸² Jonathan Scott ve William C Dunkelberg, “Competition for Small Firm Banking Business: Lender Actions, Market Structure”, Worldbank Conference, May 2008, ss.9-11.
<http://siteresources.worldbank.org/INTFR/Resources/ScottDunkelberg0408.pdf> Erişim tarihi: 22.02.2009

⁸³ Christa Hainz, “Bank Competition And Credit Markets in Transition Economies”, *Journal of Comparative Economics*, Vol.3,2003, s.224.

⁸⁴ John Goddard, Philip Molyneux, John O.S. Wilson ve Manouche Tavakoli, “European Banking: An Overview”, *Journal of Banking & Finance*, Vol: 31, 2007, s.1918.

dolayı sürekli bir başkalaşım yaşamış ve bunların hepsi bankaların rekabet koşullarını değiştirmiştir. Aynı zamanda, Avrupa bankaları banka sayısını azaltan ama pazar konsantrasyonunu yükselten birleşme ya da satın alma dalgalarına kapılmıştır. Tek Avrupa Senedi, İkinci Banka Direktifi, Para Birliği ve Finans Hizmetleri Eylem Planı gibi alınan önlemlerin sonuçları olarak, bu yıllar hem yerel seviyede hem de Avrupa kapsamında gelişen bir konsolidasyon ve bunun sonucunda da tek bir bankacılık ve sermaye pazarına doğru gidiş öngörmüştür.⁸⁵

Güçlü yapısı nedeniyle Avrupa bankacılık sistemi incelendiğinde; yaşanan teknolojik gelişmeler, finansal liberalizasyon, devam eden ekonomik ve düzenleyici entegrasyon ile Euro'ya geçişin etkilerinin sektördeki rekabeti ve etkinlik derecesini arttırdığı gözlenmektedir. Diğer yandan banka birleşme ve satın alma dalgaları rakip sayısını düşürdüğünden pazar hakimiyeti anlamında negatif yansımalar ortaya çıkabilmektedir.⁸⁶

Neven 1999 yılında yaptığı çalışmada deregülasyonların sektördeki rekabetin doğasını ulusal ve toplumsal düzeyde değiştirdiğini ileri sürmüş ve 80'lerden beri devam eden liberalizasyonların rekabet üzerinde son derece belirgin etki yarattığını ortaya koymuştur.⁸⁷

Bikker ve Haaf 2002 yılında yaptıkları çalışmada; küçük ölçekli bankalar yerel boyutta faaliyet gösterirken büyük bankaların diğer bankalara göre uluslar arası düzeyde daha çok rekabet ettiği, orta ölçekli bankaların ise orta seviyede bir rekabet derecesine ulaştığı varsaymaktadırlar.⁸⁸ Bazı araştırmacılar ise bankacılık sektöründe rekabete yönelik yaptıkları araştırmalarda çoğu zaman bankaların sayısını rekabet derecesine ilişkin bir gösterge olarak ele almaktadırlar.⁸⁹ Bankacılık sektöründe artan rekabet derecesiyle beraber işbirliği imkanı da azalmaktadır.⁹⁰ Ayrıca, daha iyi üretim teknolojilerine, ürün çeşitlendirmesine ve daha iyi yönetime sahip bankaların uzun vadede rekabet avantajı elde ettikleri gözlemlenmektedir. Diğer yandan piyasalardaki konsantrasyon da bütün bankaları aynı derece

---

⁸⁵ De Guevara, Maudos ve Pe'rez, s. 109.

⁸⁶ Olivier De Jonghe ve Rudi Vander Vennet, "Competition Versus Efficiency: What Drives Franchise Values in European Banking?", *Journal of Banking & Finance*, 2008, s.2.

⁸⁷ Damien Neven ve Lars-Hendrik Roller, "An Aggregate Structural Model of Competition in The European Banking Industry", *International Journal of Industrial Organization* ,Vol. 17, 1999, ss.1060-1061.

⁸⁸ Jacob A. Bikker ve Katharina Haaf, "Competition, Concentration and Their Relationship: An Empirical Analysis of The Banking Industry", *Journal of Banking & Finance*, Vol 26, 2002, s.2193.

⁸⁹ Hainz, s.224.

⁹⁰ Hainz, s.23.

etkilememektedir. Yüksek pazar payına sahip bankalar rekabetçi olmayan gelirler elde etmektedirler.⁹¹

Rekabet ile pazar gücü arasındaki ilişki dikkate alındığında, geleneksel rekabete bakış açısına göre artan bankalar arası rekabet bankaların pazar gücünü zayıflatmakta, kar marjlarını azaltmakta ve bankaların franchise değerini ve defter değerine ilişkin pazar değerini düşürebilmektedir. Böyle bir durumda bankalar getirilerini arttırmak amacıyla daha çok risk altına girmek durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca kredi piyasasında pazar gücü hakimiyetinin banka riskinde artışa yol açtığını ileri sürülmektedir. Şöyle ki; müşterilere yüklenen yüksek faiz oranları kredilerin geri ödenmesini zorlaştırırken ahlaki risk unsurlarını tetiklemede ve borç verenlerin daha riskli projelere yönelmesine neden olmaktadır. Ayrıca, fazla rekabetin bankacılık sisteminde başarısızlık ve kriz eğilimlerini arttırdığına dikkat çekilmektedir.

Bu araştırmalardan çıkan sonuca göre eğer bankalar pazar gücü kaynaklı yüksek franchise değerine sahipse söz konusu değeri yüksek kredi riskinden ancak; daha fazla öz sermaye bulundurarak, kredi türevleri kullanarak, faiz riskini azaltarak, düşük kredi portföyü ile ve diğer risk azaltıcı tekniklerle bertaraf edebilmektedirler. Bankalarda hem konsantrasyon hem de rekabet edebilirliğin farklı yollarla (örneğin sektöre giriş ve faaliyet kısıtlamaları getirilerek) da kontrol edilebileceği savunulmakta, finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak yoğunlaşmanın bankacılıktaki rekabeti ölçmede doğru bir araç olmayacağı ileri sürülmektedir. Başka bir görüşe göre ise; doğru sermayelendirilmiş bir banka büyüme stratejisi geliştirdiğinde başka bir banka ile birleşme yolunu seçebilmektedir. Böyle bir durumda söz konusu bankaya ait pazar gücünün derecesi artırılabilir. Aynı şekilde bir banka kredi portföy riskini ve genel banka riskini arttırırsa, beklenen yüksek getiri oranı bankaya yüksek bir pazar gücü elde etme imkanı verebilmektedir.⁹²

Maudos ve Guevara, 2007 yılında yaptıkları çalışmada konuyu sakin hayat hipotezi çerçevesinde ele almışlardır. Buna göre, pazarda daha yüksek bir konsantrasyon ile rekabet eden bankalar fiyatlarını marjinal maliyetlerinin üzerine çıkarabilirlerse, yöneticilerin maliyetleri kontrol altında tutmak için yoğun bir şekilde çalışma teşvikleri kalmayacaktır. Başka bir deyişle, tekel güçler yöneticilerin çabalarının yumuşamasına imkân vermektedir. İkinci

---

⁹¹ De Jonghe ve Vennet, s.1.

⁹² Allen N. Berger, Leora F. Klappe ve Rima Turk-Ariss, *Bank Competition and Financial Stability*, Policy Research Working Paper, No: 4696, 2008, ss.1-4.

olarak, pazar gücü yöneticilerin kâr maksimizasyonundan farklı amaçlara kaymalarına neden olur (örneğin maliyet tercihli davranış). Üçüncü olarak, rekabetçi olmayan bir senaryoda, yöneticiler kaynaklarını pazar gücü elde etme ve bunu sürdürmeye adayacaklar, bu da maliyetlerin yükselmesine ve maliyet verimliliğinin düşmesine sebep olacaktır. Dördüncü olarak da, eğer bir banka pazardaki gücünden memnunsa, yetersiz yöneticiler çaba göstermeden hayatlarına devam edebilirler.⁹³

Berger, Klapper ve Aris 2008 yılında yaptıkları çalışmada bankaların pazar gücü elde etmeleriyle franchise değerlerinin arttığını ileri sürmektedirler. Zira franchise değeri maddi olmayan duran varlıkları temsil etmektedir. Benzer şekilde bankalar pazar gücü kazandıkça riske maruz değerin arttığı da gözlemlenebilmektedir.⁹⁴

Dick, 2005 yılında yaptığı çalışmaya göre, farklı büyüklükteki finans piyasalarında pazara hakim bankaların sayısı genelde sabittir. Farklılık daha çok hizmet kalitesinde yatmakta ve bunun seviyesi geniş pazarlarda ve hakim bankalarda yükselmektedir. Bu durum, piyasadaki bir bankanın farklı şekillerde rekabet ettiğini göstermekte ve büyük bankaların kalite yoğun hizmetlerle talep fazlasını ele geçirerek pazar hakimiyeti kazanmasını sağlamaktadır.⁹⁵

Varlık ya da mevduat pazarlarında “Tobin'in q oranı”, pazar gücünü ölçmede ideal bir ölçektir. Bu çalışmada, “Tobin'in q oranı” şirketin varlıklarının (şirketin öz kaynakları ve borçlarının pazar değeri) bugünkü pazar değerinin bunların şirkete bugünkü maliyetlerine bölümü olarak tanımlanmaktadır.⁹⁶

Buna rağmen bankaların büyüklüğü, operasyonel etkinlik, temerrüt riski ve ekonomik devrenin pazar gücünün davranışını açıklamada kayda değer bir yetkinliği vardır. Daha net olarak, sonuçlar göstermektedir ki; a) banka büyüklüğü pozitif ve belirgin bir etkiyle pazar gücü için bir değişkendir. Bu yüzden, büyük bankalar maliyet avantajları ya da yüksek fiyat empoze etmedeki güçleri yüzünden daha büyük pazar gücüne sahip olabilmektedirler; b) daha etkin bankalar düşük marjinal maliyetlerin sonucu

---

⁹³ Joaquín Maudos ve Juan Fernández de Guevara, “The Cost Of Market Power in Banking: Social Welfare Loss Versus Inefficiency”, *Journal of Banking & Finance*, Vol. 31, 2007, s.2125.

⁹⁴ Berger ve Diğerleri, s.2.

⁹⁵ Astrid A. Dick, “Market Size, Service Quality And Competition in Banking”, *Journal of Money Credit and Banking*, Vol.39, 2007, s.50.

⁹⁶ Michael C. Keeley, “Deposit Insurance, Risk, and Market Power in Banking”, *The American Economic Review*, December 1990, s.1189.

olarak yüksek marjlara sahip olabilmektedir; c) ekonomik genişleme olduğunda bankaların büyük marjlara ulaşabilmesiyle ilgili olmaktadır ve ;d) temerrüt riskine binaen, kredi vaadiyle kaynaklarını çok fazla kullanan bankaların nispi yüksek marjlara ulaştığı gözlenmektedir. Dolayısıyla, ekonomik büyüme ve finansal istikrar dönemi bankaların büyümesini ve etkinliğini tetikleyerek nispi büyük marjları etkilemektedir.⁹⁷

2.2.1. Bankacılık Sektöründe Rekabet Gücü ve Pazar Hakimiyetinin Ölçülmesi

Finansal piyasaların yapısının analizi rekabet olgusu için oldukça önemlidir. Çünkü yapısal analiz rekabetteki potansiyel tehlikeler hakkında bilgi vermektedir.⁹⁸ Asimetrik enformasyon bankacılık sektöründe piyasa yapısının ve rekabetin önemli bir belirleyicisidir. Bankacılık sektörü içerisindeki asimetrik enformasyonun varlığı piyasalarda başarısızlığa sebebiyet verebilmektedir. Nitekim, artan rekabet baskısı bilginin kaçınılmaz olarak asimetrik paylaşıldığı bankacılık sisteminde ahlaki tehlike ve ters seçim problemlerini ağırlaştırmakta ve bankaların risk üstlenme yönündeki yükünü artırmaktadır. Artan risk üstlenimi neticesinde de bankaların finansal yapısı olumsuz etkilenmekte ve çoğu zaman bankalar sistemik krizi tetikleyecek ölçüde ödeme güçlüğü içerisine girmektedirler.⁹⁹

Rekabet boyutundan bakıldığında, bankaların piyasaya serbestçe girmeleri veya çıkmaları mümkün olmadığından bankacılık sektörü için mükemmel (tam) rekabet uygun olmayacaktır. Nitekim üst yönetimin lisanslama, sermaye gereksinimleri ve diğer düzenlemeler dolayısıyla bankacılık sektörüne girişi serbest değildir.¹⁰⁰ Bunun yanı sıra, eğer giriş için belirgin ekonomik engeller varsa yasal engellerin kaldırılması rekabeti arttırmayacaktır. Son zamanda bu sorun hakkında yapılan araştırmalar iki noktaya dikkat çekmektedir. Birincisi, kurulmuş bulunan bankalar kendi müşterileri hakkında yaygın enformasyon toplayabilecek olurlarsa, piyasaya yeni giriş daha zor olacaktır. İkinci olarak, asimetrik bilginin daha önemli olduğu pazar segmentlerine yeni giriş de zor olacaktır. Böylelikle sektör için mükemmel rekabet bertaraf edilmiş olmaktadır. Geçmişte sistemik endişelerden dolayı bankaların başarısızlıkları engellenmiş ve bankaların

---

⁹⁷ Maudos ve Guevara, s. 2106-2120.

⁹⁸ Jacob A. Bikker ve Laura Spierdijk, *Measuring and Explaining Competition In The Financial Sector*, Utrecht School of Economics, Discussion Paper Series, 2001, s.2.

⁹⁹ Uğur Emek, "Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği", (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara, 2005, ss.2-7.

¹⁰⁰ Mamiko Yokoi-Arai ve Naoyuki Yoshino, *Concept of Competitiveness: Focusing on the Financial Sector*, Discussion Paper , ss.1-10.

piyasadan serbestçe çıkmalarına müsaade edilmemiştir. Diğer taraftan, bankacılıkta monopolleşme de diğer endüstrilerde yasaklanmış olduğu benzer sebeplerle mümkün olmamaktadır. Zira, bankacılık hizmetleri tekele izin verilecek imkanı sağlayan bir kamu kuruluşu değildir. Geçtiğimiz on yılda tekel durumunda olan geleneksel kuruluşların birçoğu özelleştirilmiştir. Bu gelişmeler ışığında dolaylı finansın üzerine yönelmekte olan baskılar sektörde rekabeti aşağıda özetlendiği şekilde yeniden biçimlendirmektedir:

- Değişen endüstri yapısı finansal aracılık hizmetlerinin rekabet derecesini etkilemektedir.

- Geçmişte önemli giriş bariyerleri durumunda olan batık maliyetler daha az önemli duruma gelmiştir.

- Finansal sektördeki birleşmeler dalgası devam ederken sınır ötesi birleşmelerdeki zorluklardan kaçınmak için internet tabanlı stratejiler üzerinde artan bir talep mevcut bulunmaktadır.¹⁰¹

- Artan rekabet, daralan kâr marjlarını telafi etmek için bankaları daha riskli faaliyetlere girişmeye zorlamaktadır. Risklerin yükselmesi ise bankaların ödeme güçlüğü içerisine girme ihtimalini ve mali piyasaların kırılganlığını artırmaktadır. Bu nedenlerle, yoğunlaşmanın yüksek olduğu bir piyasa yapısı yani az sayıda büyük banka ve makul düzeyde bir rekabet tercih edilmektedir.¹⁰²

Rekabetin ölçülmesine yönelik ampirik yaklaşımlar genelde problemli olduğundan ölçüm çoğunlukla firma seviyesinde bilgilerin gerekmesi nedeniyle endüstriyel organizasyondaki methodların kullanımı önem kazanmıştır.¹⁰³ Akademik alanda, özellikle bankacılık sektöründe rekabetin ölçümüne dair yoğun bir ilgi söz konusu olmuştur. Bu yüzden, geçtiğimiz yıllarda çeşitli araştırmalarda bu konuda rekabet için çeşitli göstergeler ortaya koyularak (Lerner endeksi, Panzar Rosse Testi, Breshanan Testi, Varsayımlı değişken parametre) bankalardaki rekabeti ölçmeye yönelik ampirik modeller geliştirilmiştir.

Bankacılık sektöründe de pazar hakimiyetine ilişkin analizler de son derece önem kazanmıştır. Çünkü finansal aracılığa ilişkin yüksek maliyetler söz konusudur. Pazar payındaki artış aracılık maliyetlerini düşürücü bir etki yapmaktadır. Diğer taraftan pazar payı yüksek bankaların kredi yaratma oranları düşük olmakta, bu durum da yatırımların ve ekonomik büyüme

---

¹⁰¹ Teemu Haukioja ve Jarmo Hahl, "New Economy and Its Challenge to Financial Intermediation and Banking", *LTA*, Vol:2, No:3, ss.264-282.

¹⁰² Emek, s.28.

¹⁰³ Guevara, Maudos ve Pe'rez, s.111-114.

oranının düşük kalmasına neden olmaktadır. Ekonomi otoriteleri bankaların pazar gücünün azaltılarak olabildiğince rekabet edebilir hale getirilebileceklerini ileri sürmektedirler. Bu yüzden 1980 ortalarından beri hem ulusal hem de uluslararası otoriteler rekabete ilişkin getirdikleri çeşitli uygulamalarla (faiz oranlarının liberalizasyonu, sektörün yabancı sermayeye açılımı ve zorunlu yatırım katsayıları) sektörün liberalizasyonunu hızlandırmışlardır.¹⁰⁴

2.2.2. Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Rekabet ve Pazar Gücü İlişkisi

Bankacılık sektöründe banka ve şube sayılarının giderek artması, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yaygınlaşması bankalar arasında rekabeti de hızlandırmıştır. Düşük maliyet sektörde rekabet edebilirlik açısından önemli bir faktör haline gelmiştir.

Maliyetin düşürülmesinde ölçek ekonomilerinin etkisi büyüktür. Bir bankanın çıktısındaki bir artışın birim üretim maliyetlerini azaltması durumunda daha önce de belirtildiği gibi ölçek ekonomileri görülmektedir. Burada düşürülmek istenen maliyet operasyonel maliyet ile fon kaynak ve aktarım maliyetidir. Tüm bankaların uzun dönemde aynı ortalama maliyet eğrisi üzerinde olmaları da oldukça önemlidir. Ortalama maliyet eğrisi maliyet- üretim ilişkisini açıklamaktadır. Uzun dönemde tüm bankaların maliyetleri birbirine benzemektedir. Bankacılık sektörüne girişler sektörde, birleşmeler, devralmalar, şubeleşmeler vb. bankanın ölçeğinin genişlemesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bankacılık hizmet ve ürünlerinin çeşitlenmesi, daha fazla hizmet ve ürün sunulması, daha yeni teknolojilerin kullanılması da bankaların ölçeğini genişletici unsurlardır.

Bankalar açısından artan rekabet, fiyat rekabetinin yanı sıra fiyat-dışı rekabete kayarken bankaları ölçeklerini genişletmeye zorlamaktadır. Küçük bankalar piyasa yapısına etkide bulunamazken, büyük bankalar piyasa yapıcılığı rolünü üstlenmektedir. Ancak ölçek ekonomilerinin küçük ve orta ölçekli bankalara etkisinin büyük ölçeklilere göre daha fazla olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bir bankanın ölçeği genişlerken banka ortak ve yöneticilerinin bankanın ölçek ekonomisinin sınırını bilmeleri oldukça önemlidir. Böylece banka sektördeki yapısal değişimlere daha iyi uyum sağlayabilecek, ortak ve yöneticileri daha etkin ve verimli kararlar

---

¹⁰⁴ Maudos ve Guevara, ss.2104-2105.

alabileceklerdir. Kısacası iyi bir yönetim de bankaların uzun vadede rekabet avantajı elde etmelerini sağlayabilecektir.

Optimum ölçekle pazar yapısı hakkında iki çarpıcı ilişki ortaya konulmaktadır: (1)Optimum ölçekle pazar yoğunlaşması doğru orantılıdır; (2) Optimum ölçekte teknolojik faktörlerin önemli olduğu sektörlerde, pazar yapısı hemen her ülkede aynıdır. Optimum ölçek, bir pazarın kaldırabileceği firma sayısını belirler. Örneğin optimum ölçek pazar hacminin % 5'i ise, pazarda faaliyet gösterecek ideal firma sayısı, optimum ölçekli 20 firmadır. Ancak optimum ölçek pazarın % 100'ü ise, pazar doğal tekel pazarıdır. Bu nedenle optimum ölçeğin pazar büyüklüğüne oranı arttıkça veya optimum ölçek büyüdükçe pazar yoğunluğu artar. Bu durumla doğru orantılı olarak, optimum ölçeğin büyümesine neden olan teknolojik gelişmeler, yoğunlaşmayı da artırır.¹⁰⁵ Diğer yandan bankacılık sektöründe birleşme ve devarlamalar ile bankaların ölçeği genişlerken, sektörde yoğunlaşma artmakta ve rekabet koşulları aksamaktadır. Sektörde optimum ölçek oranının düşük seviyede kalması rekabeti arttırırken, optimum ölçek oranının yükselmesi rekabeti azaltacak ve az sayıda bankanın pazara hakim olmasına neden olacaktır. Az sayıda bankanın sektöre hakim olması sektörün oligopolistik bir yapı arz etmesine yol açacaktır. Pazar gücünü ele geçiren az sayıda banka, hizmet kalitesi, verimlilik ve maliyet üstünlüğü ile rekabet avantajı elde ederken piyasa yapıcısı rolü üstlenecektir. Aynı zamanda büyük bankalar, küçük ve orta ölçekli bankalara göre uluslararası düzeyde daha fazla rekabet gücü elde edeceklerdir.

---

¹⁰⁵ Su, s.41.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'NİN BANKACILIK SEKTÖRLERİNİN ÖLÇEK EKONOMİLERİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

3.1 Almanya Bankacılık Sistemi

3.1.1. Almanya Bankacılık Sisteminin Yapısı

Alman bankacılık sistemi, güçlü altyapısı ile tüm bankacılık işlemlerinin yapılabildiği uluslararası bir bankacılık sistemi olup, bankacılık faaliyetleri evrensel ve ihtisas bankaları şeklinde ikiye ayrılarak sınıflandırılmaktadır. AB ülkeleri içinde lokomotif güç olan Almanya'nın bankacılık sistemi, bünyesinde birçok uluslararası bankayı barındırmasıyla ayrı bir öneme sahiptir.¹⁰⁶

Tablo 3. Almanya Bankacılık Grubu, Banka ve Şube Sayıları

	Aktif Toplamı (€ Milyon)	%	Finansal Kurum Sayısı	%	Yurtiçi Şubeler
Özel Ticaret Bankaları	2.407	31	283	14	11.277
Büyük Bankalar	1.441	-	5	-	-
Bölgesel Bankalar	764	-	173	-	-
Yabancı Bankaların Şubeleri	202	-	105	-	-
Tasarruf Banka Grupları	2.590	33	448	22	
Landesbanken	1.539	20	10	-	482
Tasarruf Bankaları	1.050	13	438	-	-
Kredi Kooperatif Grupları	934	11	1.201	60	13.457
Bölgesel Kurumlar	269	3	2	-	12
Kredi Kooperatifleri	665	8	1.199	-	12.344
Mortgage Bankaları	824	11	19	1	56
Yapı ve Kredi Birlikleri	189	2	25	1	1.872
İhtisas Bankaları	897	11	19	1	31
TOPLAM	7.841	100	1.995	100	39.531

Kaynak: OECD, The German Banking System: Lessons from the Financial Crisis, Economics Department Working Papers,2010, No. 788, s.10

¹⁰⁶ OECD, "The German Banking System: Lessons from the Financial Crisis", Economics Department Working Papers No. 788, 2010, s.10.

Alman bankacılık sistemi gerek hukuki yapıları, gerek ölçek büyüklükleri, gerekse yönetimleri ve organizasyon yapıları açısından Tablo 3'de görüldüğü gibi 1995' ten fazla banka ve 39.000'den fazla şube ile faaliyetlerini devam ettirmektedir.¹⁰⁷ Sektör, uluslararası bankacılık alanında faaliyet gösteren özel ticaret bankaları, kamu tasarruf bankaları ve kooperatif bankaları şeklinde üç farklı gruptan oluşmaktadır. Ayrıca ihtisas bankaları da bu sistem içinde yer almaktadır. Aktif büyüklükleri açısından tasarruf bankaları sektör toplamı içindeki %33'lük payı ile başı çekerken onu %31'lik payı ile özel ticari bankalar takip etmektedir. Kredi kooperatif bankaları ise toplam aktif büyüklüğü içinde %11'lik paya sahiptir.

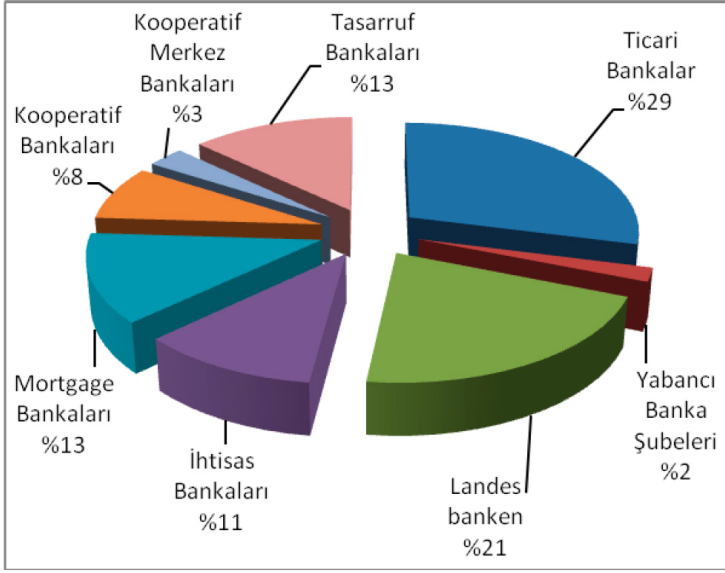
Alman bankacılık sisteminin üç ayak üzerinde kurulmuş olmasının temel nedeni (ticari, kooperatif ve tasarruf bankaları) yasal olarak farklı mevzuta tabii olmalarındandır. Bu çerçevede ticari bankalar özel hukuk hükümlerine tabii ve faaliyetleri ülke çapında olmakta, tasarruf bankaları ise kamu hukukuna tabi olmaklar beraber faaliyetleri uluslararası çaptadır. Kooperatif bankaları da bölgesel temelli olup banka sahipliği kooperatif üyelerine aittir.¹⁰⁸

Alman bankacılık sisteminde faaliyet gösteren ticari bankaların temel amacı kar maksimizasyonu olurken, diğer iki ayaktaki kooperatif bankalarının ve tasarruf bankalarının temel amaçları sosyal amaçlardır. Söz konusu bu iki ayaktaki bankalar, buldukları bölgelerdeki finansal gelişimin desteklenmesi amacıyla fonlarını kullanarak birer merkez bankası hüviyetinde faaliyette bulunmaktadırlar. Tasarruf bankalarının ve kooperatif bankalarının aksine daha az kısıtlamaya tabii olan merkez kurumlar daha çok ülke çapında çalışmaktadır. Bankacılık sisteminin temel üç ayağının dışında mortgage bankaları da sistem içinde önemli bir banka grubunu oluşturmaktadır. Bu bankalar, reel sektöre orta ve uzun vadeli kaynak sağlamalarının yanında ülke çapında gayrimenkul projelerini de finanse etmektedirler. Mortgage bankalarının haricinde faaliyette bulunan bir çok ihtisas bankası ise ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyerek gerek dış kaynak gerek iştirak yoluyla gerekse de teknik destek hizmeti sağlayarak sisteme fayda sağlamaktadır.

---

¹⁰⁷ <http://hans.engelbrecht.com/banksys/banksys1.htm> Erişim Tarihi: 17.09.2007

¹⁰⁸ Matthias Köhler, Corporate Governance and Current Regulation in the German Banking Sector: An Overview and Assessment, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH, Centre for European Economic Research, Discussion Paper, No. 10-002, 2010. s.1.

Şekil 9. Grup Bazında Alman Bankalarının Dağılımı

Kaynak: Deutsche Bundesbank (2009b), Statistics on Principal Assets and Liabilities of Banks in Germany, downloaded from the website of the Bundesbank on December 1st, 2009.

Alman bankacılık sistemindeki bankaların dağılımı Şekil 9'da verilmiştir. Buna göre sistem içindeki toplam ağırlığın %34'üne sahip olan ilk grup, tasarruf bankaları ve Landesbanken'dir. Sistemin ikinci ayağında yer alan grup ise, ticari bankalar olmaktadır. Bu grup, dört büyük banka olarak tabir edilen bankalardan oluşmakta (Deutsche Bank, Commerzbank/Dresdner Bank, Hypovereninsbank ve Postbank) ve irili ufak diğer ticari bankaları içine alan %29'luk bir ağırlığa sahiptir. Sistemin diğer bir ayağında faaliyette bulunan kooperatif bankaları ve onların merkezi kuruluşları ise %11 oranında bir ağırlığa sahip olup, sistem içinde üçüncü sırada yer almaktadırlar.

Gerek tasarruf bankaları gerek Landasbanken gerekse de ihtisas bankalarının çoğu doğrudan ya da dolaylı olarak yerel yönetimlerin mülkiyetinde olup, bu özellikleri ile Alman bankacılık sistemini diğer gelişmiş ülke bankacılık sistemlerinden ayırmaktadırlar. Finansal krizin etkisiyle son yıllarda giderek artan kamu fonlarıyla beraber Commerzbank gibi büyük ölçekli bankalar ciddi destekler sağlarken Hypo-Real Estate gibi bankalar ise

kamusallaştırılmıştır. Aşağıda, Alman bankacılık sisteminde yer alan banka grupları detaylı şekilde açıklanmıştır.

- **Özel Ticari Bankalar**

Geniş çaplı mali hizmet sunan çok amaçlı bankalar olan özel ticari bankalar; sanayinin finansmanı, tahvil, hisse senedi ticareti, portföy yönetimi, şirket birleşmesi ve satın alınması gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Büyük dört bankanın başı çektiği bu grup, toplam sektörün içinden önemli bir pay almaktadır.¹⁰⁹ Özel ticari bankalar; büyük bankalar ile bölgesel ve özel bankalar olmak üzere iki alt grupta incelenir. Çalışmada öncelikle büyük bankalar olarak bilinen uluslararası Alman bankaları irdelenecektir.

İlk Alman ticaret ve mevduat bankası 19.yy. ortalarında kurulmuştur. O dönemde özel bankalar, üretim yapan sanayi kuruluşlarının büyüyen finansal ihtiyaçlarını karşılayamamaktaydı. Konsolidasyonun neden olduğu 1931-1932 bankacılık krizleri, 3 temel bankanın öne çıkmasını sağlamıştır. Bunlar, Deutschebank (1870), Commerzbank (1870) ve Dresdnerbank'tır (1872). Bu üç bankanın dışında 190 bölgesel banka ve diğer ticaret bankaları ile 80 özel banka ve 60 yabancı banka şubesi özel bankalar içinde sayılmaktadır.¹¹⁰

II. Dünya Savaşının başlarında dağılan bu üç banka, 1957-1958 yıllarında tekrar bir araya gelip, günümüzde konut bankacılığı gibi, Almanya'nın büyük sanayi kuruluşları ve özel ticari bankacılık gruplarında rolünü halen devam ettirmektedirler. 1998'de birleşen Baviera'nın iki gelişmiş bankası The BayerischeHypo und Vereinsbank (HVB) ile Bundesbank 1999'da büyük bankalar kategorisine kabul edilmiştir. İlk başlarda perakendecilik çalışmalarını sadece Almanya'nın güney bölgelerinde geleneksel olarak sürdüren bu bankalar son zamanlarda Almanya'nın geri kalan kısmına, Avusturya ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişlemişlerdir. Bu 4 büyük banka, perakende ve kurumsal bankacılığın yanında yatırım bankacılığı aktivitelerini de bünyelerine almaları ile gerçek birer uluslararası banka haline gelmişlerdir. Deutsche Bank, İngiliz yatırım bankası Morgan Grenfall'ı 1989'da, Amerikan bankerler kurumu Trust'ı 1997'de, Dresdner Bank Klein West Benson'a 1995'de bünyesine katarak, yatırım bankacılığı türlerini önemli bir ölçüde geliştirmişlerdir.

---

¹⁰⁹ IMF, Annual Report, 2003, ss.14-15.

¹¹⁰ TBB, *Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri*, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Araştırma Raporu, 2003, s.2.

2000'li yıllara doğru Avrupa bankacılık sistemi incelendiğinde, toplam sermaye ve yatırım bankacılığı faaliyetleri bakımından Deutschebank birinci, Dresdnerbank ikinci ve Commerzbank dördüncü bankadır. Ayrıca, bu bankaların sigortacık stratejileri oldukça farklı olmasına rağmen, ortak bir hareket tarzı ile ipotek bankacılığı da yapmışlardır. Bu bankaların bağlantılı olduğu kredi birlikleri, ipotek bankaları ve yatırım bankaları gibi finansal kurumlar, Alman piyasasında en büyükler arasında yer almaktadır. Buna karşılık bankasürans stratejileri farklılaşan bu bankalardan Deutschebank, kendi sigorta ayağını 1999'da satarken, Dresdnerbank'ın kendisi Almanya'nın en gelişmiş sigorta grubu olan Allianz tarafından satın alınmıştır. Commerzbank ise İtalya'nın en gelişmiş sigorta grubu olan Generali ile, HVB ise Almanya'nın ikinci en gelişmiş sigorta grubuna sahip Munich Re'nin Ergo Şirketi ile sigortacılık alanında ortaklık içindedir.¹¹¹

Kriz sonrası süreçte Alman bankacılık sektöründe faiz marjları daralmış ve karlılıklarında azalma yaşanmıştır. Aynı zamanda sektörde faiz dışı gelirler de ise artış görülmüştür. 1975-2007 yılları arasında, ticari bankalar diğer banka gruplarına nazaran daha fazla faaliyet geliri elde etmişlerdir.¹¹²

- **Tasarruf Bankaları**

Son yıllardaki global krize rağmen Alman ekonomisine kaynak yaratmaya devam eden tasarruf bankaları, bu özellikleriyle ülkenin GSMH'sını Avrupa ortalamalarının üzerine çıkararak önemli bir başarıya imza atmışlardır.¹¹³

Tarihi süreci incelendiğinde, Napolyon savaşlarından ciddi şekilde etkilenen özel tasarruf bankalarının ardından ilk Alman kamu tasarruf bankası, Göttingen'de 1801'de kurulmuştur. 1938 Prusya tasarruf bankaları kanunu, 234 Prusya tasarruf bankasının bağımsızlığına el koyarak bunları yerel hükümetin kontrolüne bağlamıştır ve diğer Alman düzenlemeleri de bu kanunu takip etmiştir. 20. y.y.'in başlarında toplam tasarruf bankası sayısı 2.700'dür. Büyük depresyonun ardından değişen rejimle beraber 1931'de Alman tasarruf bankalarına özerk statüler verilmiş ve özel kanunlarla hükümet gözetimine sokularak yerel yönetimlerin aşırı borçlanmaları önlenmiştir. Bu sırada, garanti zorunluluğu olarak tanımlanan

---

¹¹¹ Leadem, S.R., Chan, C.S., Enrico, C., Brinker, B., Heidegger ve H., Orlopp, B., *The Future of Corporate Banking in Europe*, Şubat 2001, s.7.

¹¹² Ramona Busch ve Thomas Kick, *Income Diversification in the German Banking Industry, Deutsche Bank Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Studies*, No 09, 2009, s.1.

¹¹³ Stephen L. Clarke, "German Savings Banks and Swiss Cantonal Banks, Lessons For the UK", *CIVITAS*, Aralık 2010, s.11.

“Gewahrtragerhaftung” yürürlüğe konularak belediyeler ya da ölkeler, hiçbir engel olmaksızın kendi bölgelerindeki tasarruf bankalarının topladığı ödünç paralardan sorumlu hale getirilmiştir. Böylece ölkeler ya da yerel yönetimler, tasarruf toplayanlarla üçüncü kişiler (parasını ödünç verenler) arasındaki garantinin sahibi haline gelmişlerdir. Buna ek olarak aynı ölkeler ya da belediyeler, “Anstaltslast” (bakım zorunluluğu) olarak bilinen ve tasarruf bankalarının her zaman yasal faaliyetler içinde bulunmalarını ve finansal yükümlölüklerine uymalarını temin eden bir takım zorunlulukları piyasada uygulamakta yükümlü hale gelmişlerdir.¹¹⁴

Bununla beraber garanti zorunluluğu bütün tasarruf bankalarındaki tasarruf için geçerli olmuşken, bakım zorunluluğu sadece birkaç vaka’da emsal olmuştur. Öncelikli olarak yerel yönetimlerin suni bütçeleri ve negatif itibar etkileri yüzünden, bakım zorunluluğu sadece birkaç kez vuku bulmuştur. Yerel mülkiyetin sorunlu bankaların faaliyetlerini sonlandırması yerine bu sorunlu bankaların kamunun sağlıklı bankaları ile birleşmeleri, mevcut krizlerden kaçınmada en çok tercih edilen yol olmuştur.

Alman Bankacılık sistemindeki tasarruf banka grubu; toplam altı parçadan oluşmaktadır. Buna göre bu grup; tasarruf bankaları, Landesbanken, Dekabank, Deutsche Leasing group, Landesbausparkassen ve Kamu Sigorta Grubu olarak sınıflandırılmaktadır.

Bunlar içinden tasarruf bankaları, özellikle mevduat bankacılığında uzmanlaşmış olup genel olarak yerel düzeyde faaliyette bulunmaktadır. Landesbanken olarak adlandırılan 7 banka, birer ticari banka hüviyetinde diğer irili ufaklı tasarruf bankalarından destek sağlayamamış müşterilere hizmet sunmaktadır. Dekabank, uzman yatırım kuruluğu olarak yapılandırılmış yatırım ürünlerini özel sektöre ve kurumsal yatırımcılara sunmaktadır. Deutsche Leasing group ise ürün ve gayrimenkul sektörüne finansal kiralama hizmeti sunarken Landesbausparkassen müşterilerine ev kredisi sunmaktadır. Kamu Sigorta Grubu da Almanya’daki en büyük ikinci sigorta kuruluğu olarak sigorta hizmeti sağlamaktadır. Bu sayılanların dışında da faaliyette olan bir çok tasarruf bankası olup bu bankaların toplam sinerjisiyle yaratılan kaynaklar merkezci bir yapı çerçevesinde kullanılmamakta ve bu merkezden uzak yapı şekli, tasarruf bankaları grubunun en önemli gücü olarak değerlendirilmektedir. Grup dahilindeki ikincil önemli güç ise finansal kaynaklara ulaşmada sahip oldukları imkanlardır.

---

¹¹⁴ Pierpaolo Rossi ve Valentina Sansonetti, “Survey of State Aid in the Lending Sector: A Comprehensive Review of Main State Aid Cases”, *Working Paper Series*, 2007, ss.17-18.

Alman tasarruf bankaları kanunu hükümlerince gözetim altında tutulan bu tür bankalar, bu kanunlar ile bireysel tasarrufları ve nüfusun tutumluluğunu teşvik ederek ve yerel çevrelerin kredi taleplerini karşılayarak yerel menfaati sağlamalarını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda tasarruf bankaları; çalışanların, KOBİ'lerin (mittelstand) ve yerel otoritelerin ihtiyaçlarına odaklanması gerekmektedir. Hizmet anlayışlarının bir parçası olarak tasarruf bankalarının her tasarruf sahibi için bir işlem hesabı açması zorunludur. Tipik olarak söz konusu kanunlar, tasarruf bankaları için kar maksimizasyonunun tüm ekonomik çalışma prensiplerine rağmen tek ya da birincil amaç olmadığını taahhüt eder niteliktedir.

Tasarruf bankalarının oto finansman yapabilmeleri ve büyüyen kredi pazarında hisse değerlerinin yükselebilmesi için bir an önce kar elde etme ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaç, piyasada "sahip" sıfatıyla bulunan yerel yönetimlerin tasarruf bankalarına ihtiyaç duydukları sermayeyi sağladığı nadir durumlarda bile mevcuttur. Kanunlar ayrıca tasarruf bankalarının hisselerini o tasarruf bankalarının dâhil olduğu grupların dışında, ticari piyasalarında, kendi hesapları üzerindeki hisse senedi ve yabancı döviz enstrümanlarında olmalarını ya da garantör konsorsiyumlarında yer almalarını engellemektedir. Buna ek olarak, "bölgesel prensip" doğrultusunda, tasarruf bankaları arasındaki çekişmeyi önlemek için her kurumun kendi bölgesi dışında faaliyette bulunması yasaklanmıştır. Kırsal bölgelerde daha çok kooperatif bankaları ile rekabet eden tasarruf bankaları, şehirlerde de ticari bankalar ile yarışma halindedir.

Genel görüş, tasarruf bankalarının kurumsal yönetim yapısının özel ticari bankalarinkiyle benzeştiği yönündedir. Bu bankalardaki idari bir yönetim heyeti olan "Verwaltungsrat", denetim heyetine banka hakkında raporlar hazırlayan idare kuruludur¹¹⁵. Üçte ikisi, banka sahibi ya da sahiplerinden oluşan bu heyetin geri kalan üyeleri de çalışanlar tarafından belirlenmektedir. Üçüncül bir yapı olan kredi komitesinin de en az 3 üyesi denetim heyetinde oluşmaktadır ve önemli kredi kararlarında kuruma yararlı katkılar sağlamaktadır.

Kamusal tasarruf bankalarının genelde, tarım (ziraat) bankalarının da özelde rekabet avantajına sahip olduklarını göstermektedir. Bunun en önemli nedeni uygulama işleyişinin yatırımcılara düşük kar payı ödeme oranını tolare edebilmesidir. Bunun sonucunda kamusal tasarruf bankaları

---

¹¹⁵ Marc Benzler, *German Banking Act*, Section 2: Special Institutions, s.26.
http://www.boorberg.de/sixcms/media.php/1123/978-3-941389-02-1_Scherer_Banking_Regulation_LPR.pdf (24.06.2010)

tüketicilere uygun şartlarda kredileri, Alman ve özel sektör bankalarına nazaran marjları ilgi çekmeyen seviyelere çekmeye gitmeden tahsis edebilmektedirler.

Ziraat bankaları ve bölgesel tasarruf bankaları birlikleri, tasarruf bankalarının ikinci sınıfını meydana getirmektedir. İlk olarak, konut bankaları gibi hizmet etmekte olan bu sınıftaki bankalar, kamunun ipotek ve sektör tahvillerini kullanarak nakit yönetimi ve büyük kredi plasmanı hizmeti vermektedirler. İkincil olarak, kendi bölgelerinde birincil tasarruf bankalarına karşı bir merkez bankası gibi davranarak önemli bir görevi yerine getirmektedir. Bu kesim, interbank işlemlerine garantörlük yapmakta ve daha küçük bankaların müşterilerine daha karmaşık, standardı olmayan ürün ve hizmet sunmalarında onlara yardım etmektedirler. Bu fonksiyonlarına ek olarak bir uluslar arası banka gibi gerek yurt içinde gerekse de yurtdışında daha büyük yerel ve yabancı bankalarla, banka dışı kurumlarla ve yerel müşterilere ticari ve yatırım bankası hizmetlerini bir arada sunmaktadır. Böylelikle daha büyük özel ticari bankalarla yarışabilen bu kuruluşlar, Avrupa bankacılık sektörü için önemli bir rol üstlenmektedir.

Tablo 4'te de görüldüğü üzere tasarruf banka grubu kriz sürecinde bile istikrarlı bir süreç izlemiş olup karlılık göstergelerinde çok fazla bir değişim görülmemiştir.¹¹⁶ Tasarruf bankalarının bu istikrarlığı sahip oldukları etkin risk yönetim süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu risk yönetimi, küçük bankalar için daha az oranda problemlili kredi kararlarının alınmasında ve finansal performanslarının sürbürülebilir kılınmasında önemli rol oynamıştır.

---

¹¹⁶ Clarke, s.13.

Tablo 4. Tasarruf Bankalarının Karlılığı (2000-2008)

Yıllar	Operasyonel Kar (milyon €)	ROE (%)
2000	4.055	6,02
2001	3.078	5,06
2002	2.641	4,65
2003	4.559	4,00
2004	4.329	5,03
2005	4.993	5,60
2006	4.638	4,95
2007	4.123	4,21
2008	3.685	2,15

Kaynak: Stephen L. Clarke, "German Savings Banks and Swiss Cantonal Banks, Lessons For the UK", *CIVITAS*, Aralık 2010, s.13.

Tasarruf bankalarının genelinin sahip oldukları yüksek iç kaynak potansiyeli ve istikrarlı yapıları, son küresel krizde bile bu kuruluşların kredi plasmanlarındaki artışa imkan sağlamıştır.

- **Kooperatif Bankacılığı**

Kooperatif bankacılık grubu, Alman Bankacılık Sektörü'nde ikinci büyük finans grubu olup istikrarlı müşteri tabanı, güçlü fonlama kapasitesi ve banka dışı finans hizmetlerinde başı çeken başarılı performansı ile ülke ekonomisine güç atan önemli bir grubu oluşturmaktadır.¹¹⁷ Ayrıca özellikle yerel kooperatif bankaları, bankacılık sektöründeki artan rekabet koşullarına rağmen sağladıkları fonları düşük getiri vadeden yerel piyasalarda değerlendirerek bir açıdan da kamusal bir hizmet ortaya koymaları itibarıyla önem arz etmektedir.

Alman kooperatif bankacılık modelinde piyasaya hakim kooperatif bankacılık şubeleri ve bu birimleri kontrol eden kooperatif merkez bankası bulunmaktadır. Temelde tarım kredi kooperatifleri ve esnaf sanatkarlar kooperatifleri iki ana unsurdan oluşan sistemin ilk basamağında birim kredi

¹¹⁷ Standard & Poor's, "Cooperative Banking Sector: Germany", *Ratings Direct on the Global Portal*, 2010, s.2.

kooperatifleri, ikinci basamağında ise bölgesel merkez kooperatif bankaları bulunmaktadır. Sistemin merkezi otoritesi olan Alman Kooperatif Bankası (DG) ise sahip olduğu bölgeler arası nitelik taşıyan faaliyet kapsamıyla merkez kooperatif bankalarının bağlı olduğu temel yapı taşıını oluşturmaktadır.

19. yüzyılın başlarında Alman esnafı ve çiftçilerinin yaşadıkları finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kredi kooperatifleri kırsal kesimde ve kent çevresinde olmak üzere iki farklı ađ oluşturmuştur. Bu grubun içinde yer alan ve hukuki yapıları itibarıyla birer kooperatif örgütü olan birim kredi kooperatifleri çeşitli kesimlere kredi imkanları sunmaktadır. Buna göre esnaf-sanatkarlara yönelik çalışan halk bankası, çiftçilere yönelik çalışan Raiffeisen bankalarının yanı sıra faaliyette bulunan memur bankaları ve ikraz tasarruf bankaları da bu gruba dahil olmaktadır.

Merkez kooperatif bankaları birim kredi kooperatiflerinin bankaları olup birer anonim şirket niteliğinde kurulmakta ve bölgedeki birim kredi kooperatiflerinin ortağı vasfında faaliyette bulunmaktadırlar. Buna göre temel prensibi birim kredi kooperatiflerine finansman desteği sağlamak olan bu kurumlar; kredi kooperatifleri arasında takas işlemlerini gerçekleştirmekte, diğer üye bankalarla büyük kurumsal krediler sağlamakta, birim kredi kooperatiflerine likidite temin etmekte, yurtdışı bankacılık faaliyetlerinde bulunmakta, menkul kıymet yatırımları yapmakta ve en nihayetinde birim kredi kooperatiflerine denetim ve danışmanlık hizmetleri de sunmaktadırlar.

Kooperatif bankacılığı sisteminin en tepesinde yer alan DG ise hukuki mevzuatın sağlamış olduğu yetkilerle Alman kooperatifçiliğini destekleyen en önemli kuruluştur. DG'nin sermaye yapısı incelendiğinde kooperatif bankalarının ve kooperatif kuruluşlarının bu yapı içindeki ağırlığı göze çarpmaktadır. Bu sayede kooperatifçiliğin desteklenmesi hususunda büyük bir kolaylığa haiz olan DG, birim kooperatif bankalarına ve bu bankaların bağlı oldukları tüm üyelere bankacılık hizmetlerinin tamamını sağlamaktadır. Bu özellikleriyle yurt dışında da bir çok şubede faaliyette bulunan DG, Hollandai İsveç gibi Ab ülkelerindeki modellere de örnek teşkil etmektedir.

Kamusal kredi kurumları gibi çalışan kooperatif bankalarının faaliyetleri, özel amaçlı hizmetlerden genel bankacılık faaliyetlerine doğru bir gelişim göstermiştir. Buna göre, başta DG olmak üzere yüm merkez kooperatif bankaları ve onların güdümündeki birim kooperatif banka şubeleri tüm bankacılık faaliyetlerini yapabilmektedir. Kooperatif bankacılığının ana faaliyet alanı mevduat ve kredi işlemlerinden ibaret olup genellikle üyelerin

finansal destek ihtiyacının giderilmesinde katkı sağlanmaktadır. Buna karşılık kooperatif bankalarının ana kaynak kalemi ise çoğunlukla toplamış oldukları tasarruf mevduatları olmaktadır. Likidite sıkışıklığı içine girilmesi durumunda bir üst bankanın devreye girdiği sistemde kullanılan kredi kadar bu kredinin geri dönme hızına da önem verilmekte dolayısıyla etkin bir kaynak kullanımı temin edilerek ekonomiye önemli bir katkı sağlanmaktadır.

- **İhtisas Bankaları**

Faaliyetlerini belirli sektörler veya belirli faaliyet alanları üzerinde yoğunlaşmış olan Alman İhtisas Bankaları, adlarından da anlaşıldığı üzere, sadece limitli sayıda spesifik hizmet sunan ve çoğunlukla proje finansmanında faydalanan önemli bir banka grubudur. Genellikle tarım kesimine kredi veren tarım bankaları, konut finansmanı sağlayan konut bankaları, ihracat finansmanı tedarik eden ihracat bankaları, ülke ekonomisinin büyümesini amaç edinerek uzun vadeli krediler açan sınai kalkınma bankaları, danışmanlık hizmeti sunan iş bankaları, birer ihtisas bankası olarak tanımlanmaktadır. Aralarında mortgage bankalarının, yapı birliklerinin ve sermaye yatırım bankaları ile özel amaçlı bankaların bulunduğu bu grup içinde başı çeken bankalar Deutsche Ausgleichsbank, DWS Investment GmbH ve Landwirtschaftliche Rentenbank'tır.¹¹⁸

Bu grup içinde 30 adete yakın özel ipotek bankası, 5 kamu sermayeli ipotek bankası, en az 30 adet özel ve kamu sermayeli, gayrimenkul ve kredi birlikleri, 30 adet civarında garantör banka ve kredi garanti birlikleri, merkez menkul kıymet mevduat sahipleri ve 20'den fazla özel amaçlı kuruluş bulunmaktadır.¹¹⁹

---

¹¹⁸ <http://www.commercialbanksquide.com> (21.11.2009)

¹¹⁹ TBB, s.3.

Tablo 5. Alman Bankacılık Sistemi Finansal Göstergeleri

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sermaye Yeterliliği						
Düzenleyici sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı	12.4	12.4	12.2	12.5	12.9	13.6
Ticari Bankalar	12.8	12.5	11.6	12.5	13.3	13.5
Landesbank	13.0	12.2	12.1	11.7	11.6	12.7
Tasarruf Bankaları	11.4	12.0	12.5	13.0	13.0	14.4
Kredi Kuruluşları	11.6	12.0	12.1	12.2	12.9	14.2
Kârlılık						
Aktiflerin getiri oranı (Vergi sonrası)	-0.1	0.1	0.3	0.3	0.2	-0.3
Ticari Bankalar	-0.3	-0.1	0.5	0.3	0.5	-0.5
Landesbanken	-0.2	0.0	0.2	0.3	0.0	-0.4
Tasarruf Bankaları	0.2	0.2	0.3	0.2	0.2	0.1
Kredi Kuruluşları	0.3	0.3	0.5	0.5	0.3	0.2
Özsermaye getiri oranı (Vergi sonrası)	-1.5	1.9	9.2	7.5	4.7	-8.1
Ticari Bankalar	-6.6	-1.4	15.5	9.1	15.6	-15.1
Landesbank	-5.2	-0.8	5.6	9.7	0.9	-12.2
Tasarruf Bankaları	4.0	5.0	5.6	5.0	4.2	2.2
Kredi Kuruluşları	5.2	5.3	9.0	8.5	5.2	4.0
Likidite						
Likit varlıkların kısa dönem yükümlülüklerle oranı	123.5	124.4	122.0	120.9	119.4	120.3
Ticari Bankalar	111.7	110.2	110.7	111.8	113.0	114.8
Landesbank	115.5	129.9	122.4	118.8	115.5	114.5
Tasarruf Bankaları	207.8	221.6	224.2	206.9	190.9	161.8
Kredi Kuruluşları	189.6	193.4	181.4	174.8	167.1	146.1

Kaynak: IMF Staff Report: Article iv Consultation: 2010 Germany, No: 10/85, March 2010, s. 37.

Tablo 5'te görüldüğü üzere, küresel kriz çerçevesinde Alman bankacılık sisteminin göstergeleri incelendiğinde çok belirgin bir çöküşün görülmediği dikkat çekicidir. Karlılık göstergelerinden aktiflerin getiri oranı ile aynı şekilde özsermaye getiri oranında tüm banka gruplarında azalma görülmektedir. Buna karşılık sektörün likit varlıklarında kayda değer bir düşüş görülmemektedir.

3.1.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi

Bankaların ölçek açısından değerlendirilmesinde aktif büyüklüğü açısından en büyük 13 banka, 2003-2006 yılları arası bilanço verileri ile değerlendirme kapsamına alınmıştır (Bkz. EK 1). 2003 yılından itibaren bankaların aktif kalemleri incelendiğinde, öncelikle 2006 yılı rakamlarına göre, büyük ölçekli olarak tanımlanan bankalar ile daha küçük ölçekli bankaların aktif toplamları arasında ciddi farkların olduğu görülmektedir.

Ayrıca, aktifler kalemler içinde gerek büyük ölçekli gerekse de küçük ölçekli bankaların çoğunlukla toplam krediler kalemine yatırım yaptıkları görülmektedir. Kısa, orta ve uzun vadeli tahsis edilen kredi toplamını ifade eden bu kalemler genellikle toplam aktiflerin %50'si ile %75'i civarında seyretmektedir. Bu kalemin yanında diğer bir önemli kalem ise menkul kıymet cüzdanıdır. Ancak menkul kıymet yatırımlarının küçük ölçekli bankalarda çok düşük bir oranda gerçekleştiği buna karşılık büyük ölçekli bankalarda ise göreceli olarak daha yüksek seyrettiği görülmektedir.

Toplam aktif karlılığı olarak ifade edilen ROA (Net Kar/Toplam Aktifler) oranları irdelendiğinde, bankaların ölçekleri ile toplam aktif karlılıkları arasında anlamlı farkların olmadığı görülmektedir. Bu istikrarsız duruma neden olarak büyük ölçekli bankaların maliyet avantajına sahip olmalarına rağmen faaliyet dışı giderlerinin çok fazla olması şeklinde açıklanabilir.

Bankaların kaynak yapısı incelendiğinde, küçük ölçekli bankaların yüksek oranda topladıkları mevduatlarla varlıklarını, diğer bir ifade ile yatırımlarını finanse ettiği görülmektedir. Pasif toplamalarının tamamına yakını toplam mevduatlardan oluşturan küçük ölçekli bankaların tersine büyük ölçekli bankalarda toplam mevduat kalemi çoğunlukla %30-%50 aralığındadır.

Toplam özsermayenin karlılığı olarak tanımlanan ROE (Net Kar/Toplam Özsermaye) oranları incelendiğinde ise ölçek küçüldükçe özsermaye karlılığının çoğunlukla düştüğü görülmektedir. Bunun en önemli nedeni büyük ölçekli bankaların daha kolay yabancı kaynak bulabilmeleri sonucunda toplam pasifleri içindeki özsermaye oranının daha düşük olmasıdır. Buna karşın küçük ölçekli bankalar daha fazla özsermaye ile finanse edilmekte ve bu da özsermaye tutarlarını arttırarak ROE oranlarının düşmesine neden olmaktadır. Alman bankalarının gider kalemleri analiz edildiğinde, büyük ölçekli bankalarda ölçeğin büyümesine bağlı olarak artan personel sayısı ile birlikte daha fazla tutarlarda personel gideri ortaya

çıkılmaktadır. Faiz giderleri incelendiğinde ise daha fazla özsermaye ile fon sağlayan küçük ölçekli bankalarda daha az faiz gideri oluşmaktadır. Buna karşılık ölçek büyüdükçe pasif toplamları içinde daha fazla yabancı kaynak ihtiva edebilen büyük ölçekli bankaların faiz giderleri daha yüksek düzeylerde gerçekteşmektedir.

Alman bankacılık sektörünün 2006 sonrası küresel krizin etkileri incelendiğinde aktif kalemler içinde menkul kıymetler cüzdanı ile toplam krediler toplamları azalmıştır. Pasif kalemler içinde ise toplam mevduat kalemi banka mudilerilerinin artan risk duyarlılığı nedeniyle azalma göstermiş aynı şekilde net kar, aktif karlılığı ve özsermaye karlılığında da büyük ölçekli bankalarda krizin olumsuz etkileri nedeniyle düşüşler yaşanmıştır. Bunun yanısıra banka ölçeği itibariyle daha küçük ölçekli bankalarda da krizin benzer etkileri görülmüş gerek mevduat kalemlerinde gerek toplam kredilerde gerekse de net karlılık ve toplam aktif karlılıklarında azalmalar gözlemlenmiştir. Buradan hareketle, ölçek büyüklüğünün yarattığı rekabet avantajının kriz sürecinde ortaya çıkmadığı söylenebilmektedir.

3.2. İtalya Bankacılık Sistemi

3.2.1. İtalya Bankacılık Sisteminin Yapısı

İtalyan bankacılık sistemi özellikle son 10 yılda büyük çapta bir dönüşüm sürecine girmiştir. Deregulasyon sürecini takiben, devletin elini bankacılık sektöründen çekmesiyle bankacılık grupları bankacılık piyasasında yükselen bir güç haline gelmiştir.¹²⁰ İtalya bankacılık sistemi Avrupa'daki diğer ülkelerle kıyaslandığında oldukça parçalı bir yapıya sahiptir. Bunun en önemli sebeplerinden biri sektörün 1930'lu yıllardan 1990'lı yılların başına kadar Bankalar Kanunu sebebiyle tabi olduğu kısıtlamalardır. 1990'lı yıllarda başlayan reformlar ve konsolidasyon süreci İtalyan bankacılık sisteminde önemli değişikliklere de yol açmıştır. Genel olarak bankalar finansal sistemde büyük rol oynamaktadır. Ülkede ağırlıklı olarak bankalar; ticari ve kredi bankaları, kooperatif bankaları ve kredi kooperatif bankaları olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır.

---

¹²⁰ Giuseppe Zadra, *Structural Change in the Italian Banking System: Dynamic Developments Thanks To Privatization*, Şubat 2005, s.1.

<http://www.die-bank.de/index.asp?issue=022005&channel=121010&art=374>. Erişim tarihi: 08.07.2007

İtalya'da bankacılık sistemi temelde aşağıdaki yapılanmaya sahiptir:

- Sınırlı Yükümlü Bankalar
- Kooperatif bankaları
- Merkez Kredi Kurumları
- Özel Kredi Kurumları
- Yabancı Banka Şubeleri

Sektörde sınırlı yükümlü bankalar İtalya'da sektörün çoğunluğunu elinde tutmaktadır. Bunu sırasıyla; kooperatif bankaları, kredi kurumları ve yabancı banka şubeleri ile yabancı iştirakli araçlar izlemektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. İtalyan Banka Gruplarının Yapısı

	31.12.2008			31.12.2009		
	Araçların sayısı			Araçların sayısı		
	Grup Üyeleri	Grup-dışı	Toplam	Grup üyeleri	Grup-dışı	Toplam
Bankacılık Grupları	-	-	81	-	-	75
Bankalar	223	576	799	217	571	788
<i>Limited şirket bankaları</i>	196	51	247	191	56	247
<i>Kooperatif bankaları</i>	16	22	38	16	22	38
<i>Sınırlı Yükümlü bankalar</i>	10	422	432	9	412	421
<i>Yabancı banka şubeleri</i>	1	81	82	1	81	82

Kaynak: Banca d'Italia, Annual Report, May 2010, s.143.

Bank of Italy, diğer taraftan İtalya'da emisyon yetkisine sahip tek yetkili bankadır. Mali sektörden fon sağlanmasında ise yükü halen bankacılık sektörü üstlenmiş durumdadır.¹²¹ İtalyan bankacılık sektöründe son birkaç yıldır oldukça büyük konsolidasyonlar yaşamasına rağmen sistem bölünmüş bir şekilde kalmıştır. Ülkedeki en büyük bankalar Unicredito, Intesa San Paoli ve Banca Monte dei Paschi di Siena'dır. Kooperatif bankalar, İtalyan bireysel bankacılık sistemindeki önemli başka bir gruptur ancak tasarruf bankacılık

¹²¹ IMF Financial System Stability Assessment, Country Report, March 2006, No. 06/112, s.9.

sektörü içinde İtalya'da oldukça ufaktır. Kooperatif bankacılık sektörü iki tür bankadan oluşur. Tarımsal alanda hizmet veren Banche di Credito Cooperativo (BCC) grubu. Bunun destek kuruluşu ve merkezi bankası Iccrea'dır. Ardından, ortalama olarak, daha büyük bir boyuta ve daha geniş büyüklüğe (bazıları ülkedeki en büyük bankalar arasındadır) sahip olan Banche Popolari gelir.

Sektörel yapı incelendiğinde; Banche di Credito Cooperativo (BCC) çiftçiler, zanaatkarlar, perakendeciler ve ufak şirketlere odaklanan ufak tarımsal kooperatif bankalarından oluşan bir şebekedir. Iccrea Bankacılık Grubu ise destekleyici kuruluşlarıdır. Grup, bir holding şirketten, bir merkezi bankadan ve yerel BCC bankaları için bireysel bankacılık, varlık yönetimi, sigorta, finansal kiralama ve karşılıksız kredilerin yönetimi gibi özel mali konular sağlayan birkaç yan kuruluştan oluşmaktadır. BCC'ler merkezi olmayan bir şekilde organize olmuşlardır, kararlarında tamamen özerktirler, ancak şebeke kuruluşları aracılığıyla yoğun bir işbirliği içerisindedirler. BCC'ler, ulusal birliğe bağlı olan 15 bölgesel federasyonda gruplanmışlardır. Bölgesel federasyonlar üyelerine teknik yardım ve iç denetim sağlarlar. Federcasse, stratejik planlamadan ve kurumsal işlerden sorumludur. Bir taraftan federal kurumlarla ve diğer taraftan bankacılık grubu tarafından temsil edilen ulusal şebeke kuruluşlarına ek olarak, BBC'lerin ölçek ekonomilerinden faydalanmalarına yardımcı olmak için arka ofis hizmetleri sunan birkaç konsorsiyum da mevcuttur. BCC'lerin mevduatları özel bir mevduat garanti fonu ile teminat altına alınmıştır. Banca Popolare, İtalyan kooperatif bankacılık sektörünün ikinci büyük grubudur. XIX. yüzyılın ortalarında kurulmuş olan Banche Popolari, İtalya'daki Bankacılık Birliği'nin en eski temsilcisidir. Büyüklükleri, yerelden bölgesel, oradan da ulusala kadar değişmektedir. Grupların üçü birbirlerinden bağımsız olarak çalışırlar ve toplamda tüm bankacılık sektörünün yaklaşık dörtte birini temsil ederler. SME'lerin başta oldukları bölgelerdeki ve İtalya'nın güney kısmındaki en aktif bankalardır. Aynı zamanda bütün Popolari bankaları, Credito Popolare'nin çıkarlarını koruyan ve değerleri ile prensiplerini temsil eden "Associazione Nazionale fra le Banche Popolari"nin üyesidirler.¹²²

İtalyan bankacılık yapısının evrimi ABD'deki bankaların yakın geçmişteki deneyimine az çok benzerlik göstermektedir. ABD'de, bankacılık birleşmeleri dalgası bankacılık ve ekonomi kurumlarında oluşan bir kriz sonucu 1982 tarihli Garn-St.Germain kanunu tarafından ve kanun koyucu merciler tarafından bir dizi birleşmeye izin verildiği zaman başlamıştı. İtalya'nın banka

---

¹²² Rabobank Economic Research Department, "European Banking Sector and the Cooperative Banks", 24 December, 2008, ss.24-25.

birleşmeleri ve satın almaları da sıkça meydana gelmekteydi. 1989 yılına kadar sektördeki birleşmelerin sayısı yıllık ortalama 12 civarındaydı.¹²³

İtalyan bankacılık sisteminde 90'lı yıllarda önemli değişiklikler yaşanmıştır: koruyucu idari kontroller kaldırılmış, İtalyan bankacılık yasasında kısıtlamaların kaldırıldığı radikal değişiklikten sonra laissez-faire (bırakınız yapsınlar) artmış ve İtalya Avrupa Para Birliği'ne üye olmuştur. Bu dönemde İtalyan bankacılık sisteminde kamu mülkiyeti hakimdi. Sektörde ortalama büyüklüğün küçük olması, hatırı sayılır sermaye eksikliği ve düşük karlılık gibi unsurlar dikkati çekiyordu. Diğer yandan Merkez Bankasının izlediği tedbirli denetim stratejisi, banka kapitalizasyonunun, birleşme ve devralma süreçlerinin çoğalmasını ve aynı zamanda İtalya'nın Avrupa Para Birliği'ne katılmasıyla da alakalı olan rekabetin artmasını teşvik etmiştir. Mülkiyet haklarının yeniden tahsisi devlet'in bankacılık sisteminde doğrudan hakim olma rolünü önemli ölçüde azaltmış olmakla birlikte bu, devletin İtalyan bankalarının önemli bir bölümünü dolaylı kontrol etme rolünün azaldığı anlamına gelmemektedir.¹²⁴

- **Yeniden Yapılandırma Süreci**

1990'ların başında İtalyan banka sisteminin yapısı çok sayıda küçük banka bulunması ve devletin bu endüstrideki belirgin varlığı ile büyük ölçüde parçalanmış bir görüntü sunmaktaydı. O sırada, bankacılık sisteminin toplam aktiflerinin yüzde 70'i gerçekte özel kredi kurumlarının kamu denetimi altındaydı ve bunlar ağırlıklı olarak kamunun mülkiyetinde olan veya kamu bankalarına bağlantılı bankalardı.¹²⁵

Bankaların sayısı 1990'larda banka başarısızlıkları nedeniyle değil birleşmeler nedeniyle azalmıştır. Bankaların yeniden yapılandırılması tamamlanmaktan devam eden bir süreç olmuştur. 1990 ile 1998 arasında İtalyan bankalarının sayısı %19 oranında düşmüştür. Bu oran diğer Avrupa bankacılık sistemlerindeki azalmadan daha azdır.¹²⁶

---

¹²³ Giorgio Calcagnini, Riccardo De Bonis ve Donald D. Hester, *Determinants of Bank Branch Expansion in Italy*, SSRI Working Paper, No.9932, October 12 1999, ss.1-5.

¹²⁴ Cesare Imbriani ve Antonio Lopes (2005), *Banking System Efficiency and the Dualistic Development of the Italian Economy in the Nineties*, Discussion Paper, March, s.15.

¹²⁵ A. De Vincenzo ve diğerleri, *Productivity Change, Consolidation, and Privatization in Italian and German Banking Markets*, ss.1-4.

http://www.ifk-cfs.de/fileadmin/downloads/events/conferences/2006-Public_Fiorentino.pdf Erişim tarihi: 26.05.2006

¹²⁶ Calcagnini ve diğerleri, ss.1-5.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması çoğu Avrupa finans piyasası için başarılı bir entegrasyonun vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilmektedir. İtalyan bankacılık sistemine bakıldığında 1998-2002 arası ülke mali yapısı büyük ölçekli birleşmelerin ilk dalgasına girmiştir. Bunu takiben 3 yıl sonra 2005 yılındaki küçük ölçekli operasyonlarla başlayan ikinci birleşmeler dalgası başlamıştır. Banka sayısının azalması ve şube sayısının artması bankacılık yapısındaki değişikliklerden sadece bir kaçıdır. İki dalga arasındaki en önemli fark; birinci birleşme dalgasının daha çok finansal tabloları stabilize etme güdüsü taşıması iken, 2005 sonrası dalganın Avrupa tek pazarının getirdiği koşullara ve fırsatlara uyum çabası ile sektörü piyasa koşullarına hazırlama amacı gütmesidir.¹²⁷

1990'lardan sonraki derin bir özelleştirmeyi kapsayan yeniden yapılandırma dalgası İtalyan bankacılık sektöründeki rekabet avantajını ve etkinliğini arttırmasını sağlamıştır.¹²⁸

İtalya'nın bankalarının özelleştirme süreci 1980'lere kadar uzanmaktadır. Bu süreç seri halinde çıkan kanunlarla 3 ayaklı bir aşamadan geçmiştir: "1990 Amato Yasası", "1994 Dini Yasası" ve "1999 Ciampi Yasaları"dır. 1990'lardaki sisteme bakıldığında 1064 banka sayısı ile çoğunluğunu nispeten küçük ölçekli bankaların oluşturduğu ve kamusal sermayenin ağır bastığı bir görünüm ortaya çıkmaktadır.¹²⁹ Kamu sektörü bankalarının doğrudan vakıfların mülkiyetine bağlı olma durumu ise 1990'dan sonra belirgin bir azalma göstermiştir.¹³⁰

Finansal liberalizasyonun ve Avrupa Para Birliği'ne katılımın idari kontrollerin kaldırılmasını sağlamasıyla beraber pazarda rekabetin artması bankacılık sistemini daha etkin bir örgütlenmeye doğru yönlendirmiştir. İtalyan bankacılık sisteminin durumu operasyonel faaliyetlerin ikili bir sistemde finanse edilmesinin etkilerinden dolayı ilgi çekicidir. Güney İtalya'daki kredi piyasasındaki (Mezzogiorno) ana değişiklik güney bankalarının büyük çoğunluğunun kontrolünü ele geçiren banka - dışı grupların piyasaya girmesine neden olmuştur.¹³¹ Böylece rekabet, İtalyan bankacılık sistemi'nde yaklaşık 1985'den beri düzenli olarak artmıştır.¹³²

---

¹²⁷ Silvano Carletti, The Italian Banking System: Restructuring and Opportunities, White Paper, Haziran 2007, ss.2-3.

¹²⁸ IMF *Financial System Stability Assessment Report*, Mart 2006, No. 06/112, s.6.

¹²⁹ A.De Vincenzo ve Diğerleri, *Productivity Change, Consolidation And Privatization In Italian And German Banking Markets*, ss.2-3.

¹³⁰ www.bancaditalia.it/pubblicazioni, s.224 Erişim tarihi: 18.08.2007.

¹³¹ Imbirani ve Lopes, s.5.

¹³² Calcagnini ve diğerleri, ss.1-5.

İtalyan finansal sektörü faaliyetlerini ve performansını giderek modernize etmektedir. Sektör daha “pazar-yönelimli” hale gelmiş, mali aracılık ile kurum ilişkilerine daha az bağımlı olmuştur. Bankacılık hizmetlerinin sayısı, verimlilik, pazar çeşitliliği, derinlik ve etkinlik yönlerinden ilerleme sağlanmıştır. Ayrıca finansal bütünleşme iç araçları yabancı rekabete açmıştır. Alınan tedbirler arasından en önemlileri 1980’lerde açık-uçlu yatırım fonlarının ortaya çıkması ve bankalardaki kredi tavanlarının kaldırılması olmuştur. 1990’larda bankacılık sektöründe uzmanlaşmanın kalkması İtalya’da evrensel banka modelinin benimsenmesine imkan veren “1993 tarihli Bankacılık Yasası” ile tamamlanmıştır.¹³³ Sektörde, Bank of Italy, İtalyan kamu yönetimi sektöründe uzun zamandır olumlu bir portre çizen temsilcisidir.¹³⁴ Denetçi sıfatıyla Bank of Italy, bankaların risk yönetim sistemlerinin yeni kuralların ortaya koyduğu nicel ve nitel gereksinimleri karşılayıp karşılamadığını değerlendirmektedir.¹³⁵

- **Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler**

İtalyan finans sektörü çok gelişmiş ve farklı yapısını korumaktadır. Bankacılık sektörü ise yerel ekonominin çekirdek fon kaynağı olmayı sürdürmektedir. İtalyan bankaları diğer gelişmiş finans sistemlerinde olduğu gibi sermaye yükümlülüğüne dair altyapısını yeni Basel kurallarına uyarlamaya devam etmektedirler.¹³⁶

2005 yılında yabancı bankalar perakende sektörüne İtalyan bankalarında stratejik hissedarlık ve internet bankacılığı yoluyla sadece sınırlı atılımlar yapmışlardı. 2006 yılında sektörde hız kazanan konsolidasyon süreci, özellikle büyük banka gruplarını ve kooperatif bankalarını içeren geniş işlemlerin ön plana çıkmasıyla sistemdeki konsantrasyon derecesinin gözle görülür şekilde arttırmıştır. Bunu büyük araçlar arasındaki birleşme ve satın almalar da desteklemektedir. 2007 yılı Mayıs’ında UniCredito ve Capitalia birleşmeye karar vermiş ve bunun Avrupa’daki en büyük bankalardan birini meydana getirmesi hedeflenmiştir. Birleşme ve devralma dalgası 2007’de

---

¹³³ Bank of Italy, *Italian Financial System: Trends And Perspectives*, August 2003, ss.2-4.

¹³⁴ Giorgio Di Giorgio, *Financial Market Regulation: The Case of Italy and a Proposal for the Euro Area*

<http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/00/0024.pdf> Erişim tarihi: 04.10.2005

¹³⁵ Antonio Fazio, *Economic Developments And The Banking System*, 2005, ss.2-3.

[Elektronik Makale] www.bis.org/review/r050810a.pdf Erişim tarihi: 08.02.2006.

¹³⁶ Fazio, ss.1-3.

İtalya'nın en büyük bankalarından ikincisi ile üçüncüsü olan Banca Intesa ile San Paolo-IMI arasında yapılan birleşme ile tamamlanmıştır.¹³⁷

2007 yazında başlayan mali krizin İtalyan bankacılık sistemi üzerindeki etkisi, 2008 yılında, diğer ülkelere kıyasla daha hafif olmuştur. Bilançolarında krizden en fazla etkilenen varlıkların sınırlı olması, fon piyasalarına az bağımlı olmaları, geleneksel faaliyetlerde uzmanlaşmaları, sıkı yönetmeliklere ve gözetime bağlı yapı, İtalyan bankalarının sağlamlığını pekiştiren faktörlerden olmuştur. Ancak, uluslararası likiditenin kurumasından ve bankacılık risklerinin artmasından onlar da etkilenmişlerdir.¹³⁸ İtalyan bankaları küresel krize sağlam risk yapılarıyla girmişlerdir. 2008 yılından önce, risk yönetimi tekniklerini iyileştirmişler, kredi risklerini azaltmışlar ve son olarak da karlılıklarını arttırmışlardır. Yerel konsolidasyon sayesinde, bankalar merkez ve şube ağlarını rasyonelleştirerek daha etkili hale gelmişlerdir. Büyük oyuncuların daha ufak oyuncuları satın alması, ölçek büyümesini tetiklemiştir. Karmaşık mali ürünlere az duyarlı olmalarından dolayı, yerel bankalar, diğer ülkelerdeki başka bankaların başına geldiği şekilde, menkul değerlerdeki ani fiyat düşmelerinden zarar görmemişlerdir. Bilanço üzerinde kredi-mevduat faaliyetlerine dayayan geleneksel yapı, derin müşteri ilişkileri ve bankaların aracılık konusundaki rolleri, İtalyan bankalarını piyasa finansmanından kaynaklanan baskılara karşı korumuştur.¹³⁹ İtalyan bankalarının bilançoları 2007 yılında ikinci çeyrekte, A.B.D.'deki yüksek risk faizli ipoteklerin tetiklediği kriz tarafından şekillendirilmiştir. Diğer yandan "ROE" nin 2007 yılındaki düşüşü, kısmen mali piyasalardaki karmaşaya, kısmen de sermaye kaynaklarındaki artıştan dolayı karların yavaş büyümesine bağlanabilmektedir.¹⁴⁰

2009 yılında net kar, bozulan varlık kalitesine bağlı kredi kaybından dolayı belirgin derecede kötüleşmiştir. En büyük beş İtalyan bankası için, 2008 yılındaki net gelir 2007 yılındakinden yaklaşık yüzde 50 daha düşük, 2009 yılındaki net gelir ise 2008 yılındakinden yaklaşık yüzde 30 daha az olmuştur. Bankaların kredi kayıpları, 2008 yılının ikinci yarısından sonra, ekonominin kötüleşmesi ve şirket temerrütlerindeki artışa paralel olarak, oldukça artmıştır.¹⁴¹

---

¹³⁷ *Italy Finance: Competition and Investment.*

<http://middleeast.tmcnet.com/news/2007/07/31/2827297.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2005.

¹³⁸ *IMF Staff Report: Article IV Consultation: Italy*, No. 10/157, May 2010, s.141.

¹³⁹ *IMF Staff Report: Article IV Consultation, Italy*, ss. 102-103.

¹⁴⁰ Banca d'Italia, s.143.

¹⁴¹ Banca d'Italia, Abridged Report, 2009, s.106.

Bankacılık sistemi, genel olarak sağlam bir gözetim/yönetim mekanizması gibi daha önceden mevcut olan güçlü yönlerini koruyacak şekilde küresel mali krizi oldukça iyi atlattır. AB'deki başka bankaların aksine, İtalyan bankaları acil hükümet müdahalesine gerek duymamışlar ve ECB likidite destek programlarına başvurular sınırlı kalmıştır. Ancak, ekonominin bozulması bankaların varlık kalitesini ve karlılığını zayıflatmıştır. 2008 yılının ikinci yarısından sonra ve 2009 yılında, kredi riski artmıştır.¹⁴² 2009 yılında, likidite durumlarındaki bir iyileşmeye dayanarak, 2008 yılının ikinci çeyreğinde başlayan durgunluğun bir sonucu olarak, bankaların bilançoları kredi kalitesinde belirgin bir kötüleşme göstermiştir. Batık krediler, özellikle şirket alacaklıları açısından, genel kredi vermedeki yükselişe kıyasla hızla büyümüştür. Kredi kalitesindeki artan bozulma ile birlikte, kredi verme koşulları sıkılaştırılmıştır. İşletme karlılığı korunduğu halde, kredi kayıplarındaki bu artış bankaların kazançlarına büyük ölçüde yansımıştır. Diğer yandan sermaye artışları, hisse sahiplerine dağıtılan kar paylarının sınırlanması ve varlık satışları sayesinde, 2009 yılında bankacılık sisteminin sermaye tabanı güçlenmiştir.¹⁴³

Kredi kayıplarından gelen zararlar banka gelirleri üzerinde büyük bir baskı kurmuştur. 2008'de zaten yüzde 8 düşmüş olan sermaye gelirleri yüzde 4,5 seviyesinden yüzde 3,6 seviyesine gerilemiştir. Sermaye artırımları, hissedarlara dağıtılan karların sınırlandırılması, varlık satışları ile bankacılık sisteminin sermayesi 2009 yılında güçlenmiştir. İtalyan bankalarının sermayenin yüksek nitelikli bileşenlerindeki payı Avro bölgesindeki bankalarla kıyaslandığında yüksektir.¹⁴⁴

---

¹⁴² IMF Staff Report: Italy (Conclusion), s.2.

¹⁴³ IMF Staff Report , s.141.

¹⁴⁴ Banca d'Italia, 2009, s.141.

Tablo 7. İtalyan Bankacılık Sistemi Temel Göstergeleri

Mevduat Toplayan Kurumlar	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Karlılık							
Aktif Getiri Oranı	0.5	0.6	0.7	0.7	0.8	0.3	-
Özsermaye Getiri Oranı	7.4	9.3	9.7	14.3	12.9	4.8	-
Likidite							-
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	8.6	8.3	7.5	6.5	4.1	4.0	5.1
Sermaye/Aktifler							
Risk Ağırlıklı Varlıklar/Toplam Varlıklar	6.4	6.4	6.9	4.9	6.4	6.6	8.0
Kredilerin Bölgesel Dağılımı							
Kuzey	62	62	62	61.8	61.9	59.9	61.7
Merkez	24	23.5	23.5	23.4	23.3	23.3	23.2
Güney	13	14	14.6	14.7	14.8	14.3	15.1

Kaynak: IMF 2008 Article IV Consultation: Italy, Feb 2009, No. 09/45, s.36.

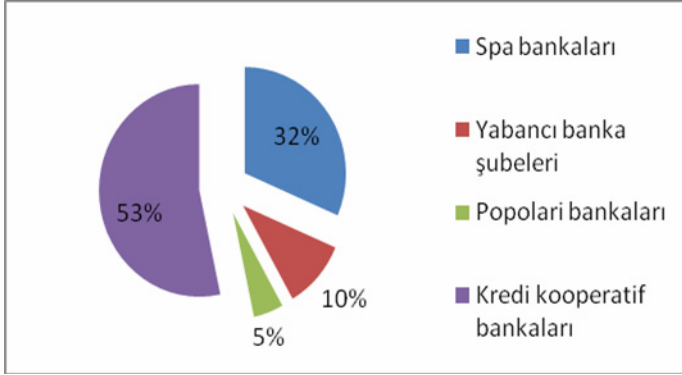
Tablo 7’de görüldüğü üzere bankaların, 2003-2009 yılları arasında özsermaye getiri oranı dışında karlılık ve likidite açısından, özellikle 2006 yılında düşmeye başlamıştır. Aynı şekilde kriz sürecini takiben 2008 yılı, aktiflerin göreceli olarak zayıfladığı bir dönem olmuştur. Diğer yandan, risk ağırlıklı varlıkların toplam aktiflerin içindeki payı 2009 yılında artışa geçmiş ancak likit varlıkların toplam aktifler içindeki payı düşmüştür. Bu, sektörde özellikle büyük ve çok büyük ölçekli bankaların büyüme stratejilerinin bir sonucu olan 2004-2007 arası birleşme ve devralma dalgasının sektörü yeniden şekillendirmesi kaynaklı olabilmektedir. Nitekim, UniCredit ve HVB Group; Capitalia Intesa SanPaolo ve SanPaolo, CariFirenze; Monte Paschi ve Antonveneta; UBI Banca ve Banca Lombarda ile Banco Popolare ve BP Lodi arasındaki birleşme ve devralmaların¹⁴⁵ sonuçları bankaların bilanço büyüklüğüne de yansımıştır.

3.2.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi

Sektör genel olarak ele alındığında özellikle 2007 sonrası yaşanan birleşme ve devralmalar dikkat çekicidir. Satın almaların da artmasıyla beraber aktiflerdeki büyüme ölçek yapısını da etkilemeye başlamıştır.

¹⁴⁵ IMF Staff Report: Italy, s.106.

İtalya'da birleşmelerin artması pazarda kilit rol oynayan "Mega" bankaların hakimiyetini de güçlendirmiştir. Banca Nazionale Del Lavoro'nun Gruppo Bnp Paribas'a katılması, San Paolo Imi Spa'nın Banca Intesa San Paolo'ya 2006'daki devri, Banca Caripe Spa'nın yine 2007 itibariyle Gruppo Banco Popolare'nin bir iştiraki olarak falliyetine devam etmeye başlamasıyla beraber sektörel yapı ölçek bazında değişmeye devam etmektedir. Yine, Banca Carime Spa'nın Gruppo UBI'ye 2007'ye katılımı, Banca di Sicilia Spa'nın 2007'de, Banca di Roma'nın ve Banca Mobiliare Spa'nın da 2008'de, sektörde büyük payı olan Unicredit'e devri ile sektördeki ölçek bazında değişiklik hız kazanmıştır. 2009 yılında sektörde SPA bankalarının sayısı 248, yabancı banka şubeleri 82, popolari bankaları 38, kredi kooperatif bankaları 421 olmak üzere toplam 789 banka faaliyet göstermektedir.¹⁴⁶ Sektörün grup bazındaki dağılımı Şekil 10'da yüzde paylarıyla, ölçek bazındaki dağılımı ise Şekil 11'de ayrıca verilmektedir:

**Şekil 10. Grup Bazında İtalyan Bankalarının Dağılımı
(Banka Sayılarına Göre)**

Kaynak: Bank Of Italy, *Relazione Annuale 2009*

<http://www.bancaditalia.it/footer/glossary/glo/glossario.pdf>

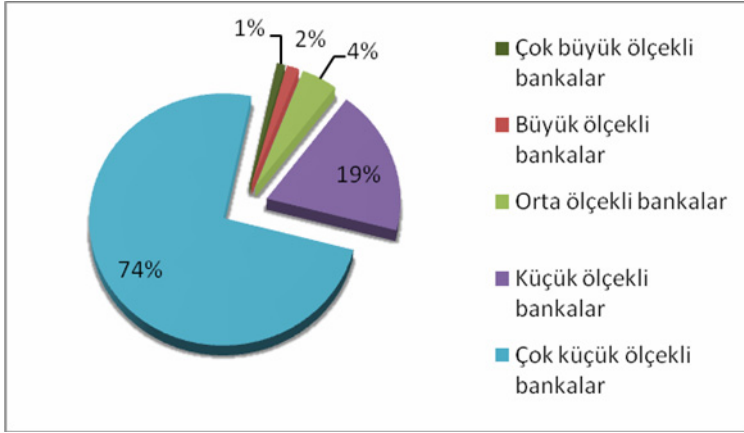
Erişim tarihi: 11.03.2010

2009 verilerine göre ülkedeki toplam şube sayısı 33 binin üzerinde iken, sektörde çalışan personel sayısı ise 341 bin civarındadır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Bank of Italy, *Relazione Annuale 2009*.

<http://www.bancaditalia.it/footer/glossary/glo/glossario.pdf> Erişim tarihi: 11.03.2010

¹⁴⁷ İtalya Bankalar Birliği, *Sistema Bancario Italiano*, Yayın Tarihi: Temmuz 2009 www.abi.it
Erişim tarihi: 11.11.2010.

Şekil 11. Ölçek Bazında İtalyan Bankalarının Dağılımı

Kaynak: Bank Of Italy, Relazione Annuale 2009

<http://www.bancaditalia.it/footer/glossary/glo/glossario.pdf> Erişim tarihi: 11.03.2010

Ampirik çalışmalar göstermektedir ki genel pazar yapısı içinde İtalyan kooperatif bankaları finansal performans ve etkinlik açısından ticari bankalara göre daha güçlü bir yapı arz etmektedir.¹⁴⁸ Bankaların aracılık modelleri evrim geçirse de hala İtalyan finansal endüstrisinde merkezi bir rol oynamaktadırlar. Grup yapıları ile müşterek fonların büyük bir kısmını kontrol etmekte olup evrensel bankacılık modeli ile de şirketlere hizmet vermekle ve daha uzun vadeli yatırımları finansa etmekle uğraşmaktadırlar.¹⁴⁹

İtalyan bankacılık sektöründeki konsolidasyon süreci henüz sona ermiş değildir. İtalya Bankası en büyük üç kuruluş arasındaki birleşmelere sınırlama getirmiş olsa da, daha fazla konsolidasyon beklenmektedir. Küçük ölçekli bankalar, sadece konsolidasyon sürecine katkıda bulunmaktadırlar. Sadece birkaç Banche Popolari ticari bankalarca alınmışken, Banche Popolari'nin kendisi 30'dan fazla yerel odaklı, ortak hisseli bankayı almıştır. BCC bankalarının sayısı da son birkaç yılda hızla azalmıştır. Bunun aksine, şube sayısı hala artmaktadır. Crédit Agricole ve BNP Paribas gibi yabancı bankaların İtalya'da yaptıkları devralmalar önemlidir. Ayrıca Popolare

¹⁴⁸ Eva Gutiérrez, *The Reform of Italian Cooperative Banks: Discussion of Proposals*, IMF White Paper, 2008, s.6.

¹⁴⁹ Bank of Italy, *Italian Financial System: Trends And Perspectives*, August 2003, ss.2-4.

Antonveneta Bankasının ABN Amro tarafından devralınması bu açıdan da önemli olmuştur.¹⁵⁰

- **Bankaların Ölçeğe Göre Değerlendirilmesi**

İtalyan Bankacılık Sektörü “2003-2006” dönemi itibariyle değerlendirildiğinde, EK 2’de görüldüğü üzere çok büyük ölçekli bankalarda kredilerdeki azalma dikkat çekmektedir. Toplam aktiflerde özellikle 2003 ve 2006 yılları arasındaki mevduat ve kredi kalemlerindeki fark dikkat çekmektedir.

Çok büyük ölçekli bankalar içindeki SPA bankaları olarak bilinen sınırlı yükümlü bankalarda mevduatlarda kısmi bir artış görülmektedir. Mevduat hacmindeki büyümenin ise son yıllarda artan banka evlilikleri ve devralmalarının yansımalarından kaynaklanması mümkündür. Özkaynak ise buna göre sabit kalmıştır. Konsolidasyon sürecinin ve büyük çaptaki birleşme-devralmaların banka ölçek büyüklüklerini küçük ölçek çapında değiştirmesi ile giderler açısından da mega bankalarda olumsuz bir seyir ortaya çıkmaktadır. Nitekim personel sayısındaki azalma ve şube ağındaki küçülmeye bağlı olarak personel giderlerinde göreceli olarak artış görülmektedir. Diğer taraftan özellikle son yıllardaki net kardaki azalış aktif ve özsermaye getiri oranlarına yansımıştır.

Yine 2003- 2006 yılları arasındaki mevcut finansal veriler ışığında, **büyük ölçekli** bankalar olan kooperatif bankalar için aktif kalitesi değerlendirildiğinde sınırlı yükümlü bankalar dışında verilen kredilerdeki nispi azalış görülmektedir. Ancak mega bankalarla karşılaştırıldığında özsermaye açısından finansmanda olumlu bir seyir de dikkat çekmektedir. Birleşme ve devralma sürecinin daha çok sınırlı yükümlü bankaları kapsadığı düşünüldüğünde mevduat toplama kapasitesi de artmıştır. Personel sayısındaki azalmanın personel giderlerine olumsuz etkisi büyük ölçekli bankalarda da görülmektedir.

Orta ölçekli bankalara bakıldığında; menkul kıymetler cüzdanı kalemlerinde bir artış görülmekte, krediler de ise Abaxbank dışında kooperatif bankalarında kısmi bir artış ortaya çıkmaktadır. Özsermaye ise son yıllarda artmıştır. Konsolidasyonun ve birleşmelerin çok büyük ve büyük ölçekli bankalardaki gider yapısına etkileri orta ölçekli bankalarda görülmemektedir.

---

¹⁵⁰ Rabobank Economic Research Department, “European Banking Sector and the Cooperative Banks”, 24 December, 208, ss.24-25.

Sektörde sayıca ağırlıklı olan **küçük ölçekli** bankalar incelendiğinde menkul kıymet ihracı artmakla beraber, kredilerdeki durağanlık devam etmiştir. Mevduat hacminde ve öz sermayede ise belirgin bir artış görülmemektedir. Küçük ölçekli bankalardaki rekabet gücü ve potansiyeli, çok büyük ve büyük ölçekli bankalar dikkate alındığında birleşme sürecinin de etkisiyle etkisini göstermektedir. Birçok küçük ölçekli bankanın zarar pozisyonları orta ölçekli bankalarda olduğu gibi aktif ve özsermaye getiri oranlarında da düşme yaratmaktadır.

İtalyan bankacılık sektöründe bankalarda birleşme ve yeniden yapılandırma eğilimi daha çok küçük ölçekli bankalarda görülmektedir. Ölçek bazında bakıldığında sistemde 2003-2006 yılları arasında fazla bir küçülme olmamakla beraber banka sayısındaki azalma daha çok küçük ölçekli bankalardaki küçülme şeklinde ortaya çıkmıştır. Küçük ölçekli bankalar içinde kooperatif bankalarındaki azalış kredi kurumlarına nazaran daha fazladır.

İtalyan Bankacılık Sektörü “2006-2009” dönemi itibariyle değerlendirildiğinde; **çok büyük ölçekli** bankalar grubu açısından incelendiğinde grupta 2007 yılından itibaren, bir bankada ciddi oranda düşüş (Banca Nazionale Del Lavoro SPA), bazı bankalarda ise aynı tarihten itibaren önemli oranda yükseliş (Banca Intesa, Intesa San Paolo), bir bankada ise 2007 yılında aşırı bir artış olup ardından düşüşler yaşanmıştır (Unicredit Banca di Roma). Krediler tutarındaki çok farklı durumların 2007 yılı itibari ile oluşmasının nedeni 2007 sonu itibariyle maruz kalınan küresel finans krizi nedeniyle bankaların aldıkları pozisyonları göstermektedir.

Çok büyük ölçekli banka grubunda yer alan bankaların mevduat rakamlarındaki değişiklik kredi rakamları ile aynı doğrultuda gerçekleştiği gözlenmektedir. Dolayısıyla genel olarak bankaların mevduat yapılarındaki artışa paralel olarak kredi kullandırdıkları görülmektedir. Bir banka haricinde bankaların genelde 2007 yılında yüksek oranda mevduat toplayıp kredi vermeleri ve asli fonksiyonlarını yerine getirmelerine paralel olarak, 2007 yılında önemli ölçüde kar elde ettikleri görülmektedir. Banka karlılıklarının en önemli nedenlerinden biri genellikle bankaların 2007 yılında diğer yıllara göre daha yüksek aktif karlılığı (ROA) ve özsermaye karlılığı (ROE) elde etmiş olmalarıdır. Dolayısıyla son yıllardaki net kardaki azalış aktif ve özsermaye karlılık oranlarında da kendini göstermektedir.

2007-2009 döneminde bazı bankaların özsermaye yapılarını korudukları bazı bankaların özsermayelerinde ise önemli oranda ve ani bir azalış yaşandığı gözlenmektedir. Söz konusu bankalar çok büyük ölçekli bankalar olmaları nedeniyle güçlü özsermaye yapısına sahip olmaları kriz döneminde büyük avantaj sağlamasına karşın alınan yanlış kararların bilanço verileri üzerindeki etkisi daha küçük ölçekli bankalara göre daha ağır olabilmektedir. Banka personel sayısının kriz dönemlerinde azaltıldığı böylece personel giderlerinin düşürülmeye çalışıldığı ancak krizin etkilerinin oldukça azaldığı 2009 yılında yavaş da olsa personel sayısında artış yaşandığı görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında İtalyan bankacılık sektöründe çok büyük ölçekli bankalar için 2007 yılının önemli bir yıl olduğu, krizin de etkisiyle sözkonusu yıldan itibaren bankaların bilanço verilerinin ya ciddi düşüşler yaşadığı ya da mevcut durumlarını korumaya çalıştığı görülmektedir. Mega banka olma özelliklerinden dolayı hantal bir yapıya da sahip oldukları, hareket kabiliyetlerinin olmadığı ve büyüklüklerine paralel olarak sektörde her banka grubu için yüksek karlılık ve/veya istikrara ulaşamadığı görülmektedir.

Büyük ölçekli bankalar grubunda kredi tutarlarında iki bankada önemli oranda düşüş yaşanmasına rağmen diğer iki bankada mevcut durumun korunmaya çalışıldığı ve ufak da olsa artış yaşandığı görülmektedir. Çok büyük ölçekli banka grubunun aksine büyük ölçekli banka grubunda krediler kaleminde 2007 değil 2008 yılında ani sıçramalar yaşanmıştır. Dolayısıyla ölçek azaldıkça krizin en derin olduğu dönemlerde yaşanan etkinin fazlaştığı görülmektedir.

Menkul kıymetler cüzdanında 2009 yılında ciddi bir artış yaşandığı ve bankaların ellerindeki tutarı menkul kıymete yatırdıkları ve buna bağlı olarak yüksek oranda faiz ödedikleri gözlenmiştir. Ayrıca büyük ölçekli banka grubunun 2007 yılından itibaren topladıkları mevduatta azalma yaşandığı, mevduat tutarındaki azalmaya paralel daha az kredi kullandırıldığı görülmektedir. Çok büyük ölçekli banka grubunun aksine büyük ölçekli banka grubunda 2007 ve 2008 yıllarında önemli ölçüde zarar edilmiştir. Bankalar bu dönemde daha düşük aktif karlılığı (ROA) ve özsermaye karlılığı (ROE) elde etmişlerdir. Özellikle 2009 yılında özsermaye getirisi artışı ve menkul değerler cüzdanındaki önemli yükselişler bazı bankalar açısından dikkat çekicidir. Banka personel sayısının azaltılmasının personel giderlerinin düşürülmesi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı verilerden anlaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında İtalyan bankacılık sektöründe büyük ölçekli bankalar için 2008 ve 2009 yıllarının önemli değişimlerin yaşandığı ve krizin etkilerinin gerek mevduat gerekse krediler rakamlarından kolaylıkla fark edildiği yıllar olduğu görölmektedir. Çok büyük ölçekli bankaların aksine daha düşük ölçeğe sahip olan bankaların daha esnek oldukları ve bazı bankaların krizi fırsata dönüştürerek özsermaye yapılarını güçlendirerek, özsermaye getiri oranını artırdığı ve bu durumunda banka karlılığına olumlu yansıdığı görölmektedir.

Orta ölçekli bankalar grubunda sektörün geneli 2 banka hariç mevduat artışına paralel olarak verilen kredilerde artış yaşanmıştır. Orta ölçekli banka grubunda bazı bankaların 2008 ve kısmen de 2009 yıllarında aktif ve pasif yapısında yaşanan değişim hariç genelde bilanço kalemlerinin istikrarlı olduğu ancak önemsiz ölçüde artışlar yaşandığı görölmüştür. 2008 yılında çok yüksek oranda kredi kullandıran bankaların diğer yıllara göre aşırı mevduat toplamamalarına rağmen orantısız olarak kredi kullandırmaları sonucunda ciddi oranda zarar elde ettikleri gözlenmiştir. Bazı bankalar ise topladıkları mevduatın azalmasına rağmen eldeki mevduatlarını menkul kıymetlere yatırarak, ödedikleri giderleri azaltarak, aktif ve özsermaye getiri oranını yükselterek önceki yıllara göre daha yüksek bir karlılık rakamına ulaşmışlardır. 2006-2009 döneminde bankaların özsermaye yapılarını korudukları görölmektedir. Banka personel sayısının azaltılmasının personel giderlerinin düşürülmesi üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı verilerden anlaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında İtalyan bankacılık sektöründe orta ölçekli bankalar için 2008 ve 2009 yıllarında kısmen değişimler yaşanmasına rağmen bankaların daha büyük ölçekli bankalara göre istikrarlı bir yapı sergiledikleri ve sermaye yapılarını korudukları, mevduat azalışına rağmen eldeki mevduatlarını menkul kıymetlere yatırılarak, ödenen giderlerin azaltılarak, aktif ve özsermaye getiri oranını yükseltilecek önceki yıllara göre daha yüksek bir karlılık rakamına ulaşıldığı gözlenmektedir.

Sektör 2006-2009 döneminde **küçük ölçekli** bankalar grubu açısından incelendiğinde; İtalya'da banka birleşme ve devralmaları gerçekleşse de bankacılık sistemi genellikle küçük ölçekli bankalardan oluşan çok bankalı yapısını korumaktadır. Bu nedenle küçük ölçekli bankalar İtalyan bankacılık sektöründe kriz öncesi dönemde birleşme ve devralmaların en fazla olduğu bankacılık grubunu oluşturmaktadır. 2006-2009 döneminde küçük ölçekli bankalarda toplanan mevduat artışına paralel olarak kredi ve menkul kıymetler cüzdanında daha fazla oranda artış yaşanmıştır. Özellikle 2009

yılında, bankalarda faiz giderlerinin önemli ölçüde azalmasına paralel olarak bazı bankalarda önemli oranda kar artışı yaşandığı görülmektedir. Karlılık oranının yüksek olmasının ana nedeni özsermaye getirisinin çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bankaların sermaye artırımına gittikleri ve sermaye yapılarını güçlendirdikleri ve iyi bir özkaynak verimliliğine ulaştıkları anlaşılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında İtalyan bankacılık sektöründe küçük ölçekli bankaların kriz öncesi dönemde yaşadıkları birleşmelere paralel olarak daha güçlü bir özsermaye yapısına sahip oldukları, zamanla sermaye artırıma giderek sermaye yapılarını güçlendirdikleri ve yüksek bir özsermaye getiri oranına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca 2009 yılında menkul kıymetler cüzdanındaki artışa rağmen ödenen faizin azalması menkul kıymetler cüzdanının daha çok hisse senetlerinden oluştuğunu göstermektedir.

3.3. Belçika ve Hollanda Bankacılık Sistemleri

3.3.1. Belçika Bankacılık Sisteminin Yapısı

Benelüks ülkelerinin işbirliği 1944 yılında malların ve hizmetlerin, halklarının serbest dolaşımını sağlamak maksadı ile adı geçen üç ülkenin aralarındaki sınırları kaldırmaları sonucu başlamıştır. 3 Şubat 1958'de bu işbirliği, Hague şehrinde imzalanan "Ekonomik Birlik" anlaşması ile daha da güçlenmiş, Benelüks ülkeleri Avrupa'da güçlü bir oyuncu haline gelmiştir. Benelüks sadece Avrupa Birliği'nin kurulmasında temel bir işlev olmakla kalmayıp, Avrupa'nın gelişmesine katkıda bulunan önemli teşebbüslere de ev sahipliği yapar. Avrupa'nın gelişmesi, Benelüks İşbirliği'nin kapsamı ve şekli ile ifade olunur. Tarih boyunca hem toprak hem de ekonomik açıdan birlikte hareket eden, ayrıca da bankacılık sistemleri ve bankaları da birbirlerine çok yakın olan bu iki ülkenin bankacılık sistemleri birlikte incelenecektir.

Belçika bankacılık sektörü pek çok açıdan Hollanda bankacılık sistemine benzemektedir. Belçika bankacılığı son yıllarda mali sistem içinde yapılan reformlar sonucu büyük gelişmeler göstermiştir. Bu reformlar direkt bankacılıkla ilgili olmamakla beraber, ülkenin tüm mali sistemini kapsamalarından dolayı bankacılık sektörünü de etkilemişlerdir. Ayrıca, mali liberalizasyon ve alternatif yatırım imkânları, bankaların kaynak maliyetlerini yükseltmişlerdir. Bunlar, bankaların kârlılığını ve sermaye yapılarını güçlendirmelerinde zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmuştur. Ayrıca, kredi kurumları, maliyet yapılarını rasyonelize ederek, sundukları bazı

hizmetlerden yarattıkları kaynakları artırarak ve gelir kaynaklarını çeşitlendirerek bu olumsuzluklara rağmen başarılı olmuşlardır.¹⁵¹

Belçika bankacılık sektörü üçlü bir yapıya sahiptir: Birinci Grup; para politikasının yönlendirilmesi ve uygulanmasından sorumlu otoriteler ile mali araçları denetleyen kurumlardan oluşmaktadır. Bu kurumlar, Bankacılık ve Finans Komisyonu, Merkez Bankası ve Belçika-Lüksemburg Kambiyo Kurumu'dur. İkinci Grupta Reeskont ve Garanti Kurumu, İhracat Koordinasyon Birliği ve Ulusal Kredi Kurulu gibi koordinasyon ve garanti kurumları yer almaktadır. Üçüncü grupta ise ticaret bankaları, kamu kredi kuruluşları ve özel tasarruf bankaları yer almaktadır. Bunlar, ikinci gruptaki kurumların yardımı ve birinci gruptakilerin denetimi altında tasarrufların toplanması ve kredi verilmesi alanlarında faaliyet göstermektedir. Bankalar yasal statülerinin belirlendiği 1935 yılında yalnızca kısa vadeli mevduat toplama ve sanayi sektörüne kredi vermekle sınırlandırılmışken, 1950'li yıllarda bankaların perakende bankacılık hizmetlerine ağırlık vermelerinin bir sonucu olarak ipotek kredileri, tüketici kredileri ve yatırım kredilerinde büyük bir artış göstermiştir. Daha sonraları, sektörde artan rekabet nedeniyle hizmet çeşitliliği artırılmış; ticaret bankacılığı, yatırım bankacılığı ve sigortacılık gibi işlemlerde faaliyetler arasına girerek evrensel bankacılık hizmetleri sunumu sağlanmıştir. Kamu kredi kurumları ise uzun vadeli tasarruflar, sanayi kredileri ve yerel idarelere sağlanan krediler konusunda faaliyet göstermektedir.

- **Kredi Kuruluşları**

Belçika'da faaliyet gösteren kredi kurumları bankalar, kamu kredi kuruluşları, özel tasarruf bankaları olarak üçe ayrılmaktadır:¹⁵²

- **Kamu Kredi Kuruluşları**

Bu kuruluşlar esas olarak uzun vadeli tasarruflar, sanayi kredileri ve yerel idarelere sağlanan krediler konusunda faaliyet göstermektedir. Belçika'daki en önemli altı kamu kredi kuruluşu Genel Tasarruflar ve Emeklilik Fonu Holding Şirketi ile Yerel Kredi Holding Şirketi olmak üzere iki ayrı holding altında toplanmaktadır.

---

¹⁵¹ Sadi Uzunoğlu, "Bankacılık Sektörü ve Reel Ekonomi", *Finans Dünyası Dergisi*, Sayı 98, 1998, s.53.

¹⁵² Rob Dixon, *Banking in Europe, The Single Market*, Routledge, 1991, s.68.

- **Özel Tasarruf Bankaları**

Özel tasarruf bankaları faaliyetleri bakımından daha çok ticaret bankalarına benzemekle birlikte, öncelikli olarak kamu sektörüne kredi vermeleri ve özellikle ipotek kredilerinde yoğunlaşmaları nedeniyle bir takım ayırt edici özelliklere sahiptirler. Tasarruf bankalarının faaliyetleri Bankacılık ve Finans Komisyonu (BFK) tarafından görevlendirilen müfettişler tarafından denetlenmektedir.

- **Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler**

Belçika bankacılık sektörü 1998 yılından 2008 yılına kadar önemli konsolidasyonlara şahit olmuştur. Piyasada şu anda dört büyük banka grubu egemendir. (Bkz. Tablo 9) Buna rağmen Belçika bankacılık sektöründe rekabet yüksektir. Bu güçlü rekabet nedeniyle faiz marjları ve karlılık oldukça düşüktür.

Tablo 8. Belçika Bankacılık Sektörü Finansal Göstergeleri (2003-2009)

	Belçika GAAP			IFRS			
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009/2*
Toplam Varlık Karlılığı	0.4	0.5	0.5	0.7	0.4	-1.3	-0.3
Özsermaye Karlılığı	1.36	15.8	18.5	22.4	13.2	-36.5	-8.9
Toplam varlıklar (%GSMH)	376.5	395.4	453.5	421.1	456.2	398.9	347.3
Mortgage kredileri (milyar euro)	117	132	155	190	208	132	152
Tüketici Kredileri (milyar euro)	14	13	14	15	17	17	18
Tüketici Mevduatları (% Toplam Varlıklar)	40.3	39.9	36.7	39.1	37.9	40.2	43.2
Özsermaye/Toplam Varlıklar	3.1	3.1	2.7	3.3	4.1	3.3	4.0

Kaynak: IMF Staff Report: Belgium 2009, March 2010, No. 10/63, s.30 .

[Konsolide Veri 2009, *İlk altı aylık verileri içermektedir.]

Belçika bankacılık sisteminde geçmişte büyük oyuncular (Bacob grubu ve Cera grubu) kooperatif durumundayken günümüzde sektördeki bütün büyük oyuncular anonim ortaklık şeklinde yapılanmıştır. Ancak ikisinin büyük kuruluşlarla birleşmesini kooperatif yapıların yok olması izlemiştir. Nitekim Bacob grubu Dexia'nın bir parçası olmuştur. Cera artık KBC'nin bir

parçasıdır. Sektörde büyük Belçika bankalarından başka, BKCP ve Landbouwkrediet gibi daha bölgesel veya tarımsal odaklı daha ufak bankalar da mevcuttur.¹⁵³

Tablo 8'de görüldüğü gibi, Belçika'da bankacılık sektörü uluslararası entegre bir sistem olup uluslararası standartlara tabidir. Sektörde toplam varlık karlılığı ve özsermaye karlılığı son yıllarda azalsa da özsermayenin toplam varlıklar içindeki payı çok fazla değişmemektedir. Genel olarak sektörde krediler artış trendi göstermiştir.

Banka ve sigorta hizmetleri sunan dört büyük firma, Euronext Brüksel borsası ve bir dizi diğer özel şirketten oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranı yüksektir ve hem bankacılık hem de sigortacılık hizmetleri sunmaktadır. Geçmişteki birleşmeler ve devralmalar sonucu bankasürans(bancassurance) gruplarının ortaya çıkmıştır. Bu gruplar tüm hizmetlerin tek noktadan sağlandığı merkezlerden geniş bir yelpazedeki mali hizmetleri müşterilerine sunabilmektedirler. Dört ana grup tüm bankacılık varlıklarının %80'ini ellerinde tutmaktadır; bu durum küçük ülkeler için alışıldık bir durum olsa da Avrupa ortalamasının (% 45 civarında) epey üzerindedir. Diğer yandan geçtiğimiz on yıl içerisinde, Avrupa finans piyasalarının birleşmesi kapsamında gerçekleşen reformlar uluslararası sermaye akışlarını serbestleştirmiş, bankaların özelleşmesine ivme kazandırmış ve finans sigorta faaliyetlerini sınırlandıran durumları ortadan kaldırmıştır.¹⁵⁴

Belçika finans sektörü 2007'deki finansal dalgalanmanın ilk etkilerini atlatsa da 2008 Eylül-Ekiminde teslim bayrağını çekmiştir. Sistemin güçlü sermaye yapısı ve orta seviyeli riziko yapısı 2007 likidite krizi ortaya çıktığında sektörün bağıl bir esneklik göstermesine imkan vermiştir. Ama Lehman'ın çöküşü ile ortaya çıkan daha sert küresel likidite açığı ve Fortis ile Dexia bankalarının eklenen yükleri ile beraber Eylül 2008'de bir krizin patlak vermesine yol açmıştır. Küresel finansal koşullar giderek umutsuz hale geldikçe devlet üç büyük Belçika bankasına ve bir sigorta şirketine müdahale etmek zorunda kalmıştır.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Rabobank, *Avrupa Bankacılık Sektörü ve Kooperatif Bankaları*, 2008, s.10.

¹⁵⁴ *IMF Staff Report Article IV Consultation: Belgium 2008*, March 2009, No. 09/87, s.11.

¹⁵⁵ *IMF Executive Board Conclusion: Belgium 2008*, s.2.

Tablo 9. Belçika Bankaları Sektör Payları

2008	Pazar Payı	Toplam Pay
En büyük bankalar		
Fortis	31.9	85.7
KBC	21.4	91.2
Dexia	14.7	93.1
ING	14	93.3
Toplam	82	-

Kaynak: *Staff Report Article IV Consultation: Belgium 2008, March 2009*
No.09/87, s.11.

2009 yılında sektör incelendiğinde; mali krizin çoğu 2008 yılını kapsadığından dolayı, Belçika bankacılık sektörünün mali durumu karlı hale gelmesine rağmen risklerin yükseldiği görülmektedir. Hükümet desteği ve yatırımcı güvenindeki kademeli bir artış, CDS yayılmasında ve bir azalma ve öz varlık fiyatlarında kararlılıkla sonuçlanmıştır.

Sonuç olarak, likidite koşulları ve finansman erişimi iyileşmişken, bankalar arası oranlar 2008 Ekim'indeki tepe noktalarından inmeye başlamıştır. Hükümet müdahaleleri ve iyileşmiş piyasa koşulları, bankaların sermaye oranlarını yükseltmelerini ve kaldıraç oranını azaltmalarını sağlamışlardır. Ek olarak, Belçika bankaları, Euro bölgesindeki ortalamaya kıyasla, yerel emlak piyasasındaki oldukça düşük riskler ile daha düşük bireysel faizden ve reel sektör kaldıracından fayda sağlamıştır. Ancak, kedi portföyündeki risklerin artması beklenmektedir ve gelecek birkaç çeyrekteki ek olası kayıplar ve sermaye azalmaları bir endişe oluşturmaktadır. Belçika bankalarının Yunanistan'da fazla faaliyetleri olmamasına rağmen, üç büyük banka da olgun piyasaların ve eksik yapılandırılmış varlık sınıflarının etkisine açıktır. Diğer yandan hükümet müdahaleleri ana Belçika bankalarının yasal sermaye oranlarını Avrupa ortalamasında tutmaktadır, ancak bankalar fazlasıyla kaldıraç altındadır. Ayrıca, piyasa katılımcıları daha sıkı bir sermaye tamı üzerine giderek daha fazla odaklandıklarından, Belçika bankalarının sermayelerini piyasada güven sağlayacak ve ekonominin finanse edilmesini destekleyecek şekilde iyileştirmeleri gerekmektedir.

Net faiz gelirlerinin artmasından dolayı, Belçika bankalarının karlılığı 2009 yılı içerisinde kademeli olarak artmıştır. (Bkz. Tablo 9) Faiz

marjlarındaki iyileşme, devam etmeyebilecek olan cari para politikası çevresinde oldukça düşük finansman maliyetlerine yansımıştır. Aynı zamanda, bankalar, özellikle yapılandırılmış varlıklara ve ekonomideki büyük servet kayıpları ile yansıtılan varlık yönetimi faaliyetlerinin düşük kazançlarına karşı hassas olmalarından dolayı, yatırım portföylerinde bozulmayla karşı karşıyadır. Bu da, bankaların uzun bir süre boyunca ya kamu yada özel sektörden harici sermaye kaynaklarına bel bağlamaya devam etmek zorunda kalabileceklerine, bilançoların onarılmasının önemli olduğuna ve varlık elden çıkartılması ile birlikte gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Belçika bankaları hem olgun piyasalardan hem de CEE'den gelebilecek potansiyel sıçrama etkilerine karşı zayıf durumdadır. Belçika bankalarının sınır ötesi operasyonları bulunmakta olup Belçika'nın borçlu ülkelerle bağları görece yüksek seviyededir. Belçika bankaları özellikle Fransa, ABD, İngiltere ve Hollanda ile yoğun bir operasyon işbirliği içinde bulunmaktadır.¹⁵⁶

2008 yılında ve 2009'un ilk yarısında sektörün gelir tablosu daha çok geniş beklenmeyen kriz kaynaklı risk ve kayıpların etkilerini barındırmaktadır.¹⁵⁷ Diğer taraftan sektörde karlılık düzelmekle beraber değer kaybı maliyetleri kriz öncesi seviyeden yüksek kalmaya devam etmektedir. Son bir yıl içinde bankaların yatırım portföylerinden ve varlık yönetimi ve ticari hesap zararlarına ek olarak özellikle de yapılandırılmış varlıklardaki mevcudiyetlerinden gelen kayıplar karlılığı ciddi bir şekilde etkilemiş ve yeni rakamlar aşamalı bir düzelmeye işaret etmektedir.

Finansal kriz Belçika bankacılık sisteminde yapısal değişikliklere yol açmış ve üç ana bankanın iş modelinde farklılaşmayı getirmiştir. Fortis yabancı bir bankaya satılmış ve birleşik grup yapısından çıkarılarak ayırık bir ulusal banka ve sigorta girişimine dönüştürülmüştür. KBC ve Dexia da devlet yardımına muhtaç olmuş ve Avrupa Komisyonu tarafından onaylanması gerekecek yeniden yapılanma planları yapmak zorunda kalmışlardır.¹⁵⁸ Bankacılık sektörü yüksek orandaki devlet yardımından sonra bir denge yakalamış olmakla beraber mali durumu halen kırılgan görülmektedir.

Belirsiz karlılık oranları bankaların yüksek nitelikli bir sermaye tabanının kendi sermaye üretimleri ile tekrar oluşturup oluşturamayacakları sorusunu güncel tutmaktadır. Finans sektörüne acil durum desteğinin piyasada

---

¹⁵⁶ IMF Staff Report: Belgium 2009, March 2010, No. 10/63, ss.11 -13.

¹⁵⁷ National Bank of Belgium, Quarterly Publication, No.48, June 2010, s.3.

¹⁵⁸ IMF Staff Report: Belgium 2008, No. 09/87, s.41-47.

dalgalanma ve kredi darlığı oluşturmamak adına aşamalı bir şekilde sona erdirileceği açıklanmıştır. Yetkililer Belçika Merkez Bankasının finansal kurumlarını denetlemek ve böylece sistemin tamamındaki tüm özel girişimlerin de denetimini etkin bir şekilde tek elden yapabilmek için 2011 başlarında devreye girecek bir yapılanma girişimi başlatmışlardır. Ayrıca başarısız mali kurumlar için belirli kuralları getiren taslak bir finansal kriz kanunu da hazırlanmıştır.¹⁵⁹

3.3.2. Hollanda Bankacılık Sisteminin Yapısı

Hollanda XV. yüzyıldan itibaren bankacılık faaliyetlerinin ve bankaların gelişmesinde önemli rol oynayan bir ülkedir. Hollanda'da bankacılık Amsterdam ve Rotterdam kentlerinde yoğunlaşmıştır. Modern anlamda bankacılık faaliyeti gösteren ilk banka 1630 yılında kurulan "Amsterdam Bankası'dır". Amsterdam Bankası aynı zamanda önemli Belediye Bankalarından biri olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁰

Günümüzde Avrupa ile artan yoğunlaşma son yıllarda Hollanda bankalarının yurtdışı işlemlerini arttırmıştır. Hollanda bankacılık sistemi 1980'li yıllardan itibaren Uluslararası bankacılık sisteminin etkinliği altındadır. Ticaret bankalarının yanında Tasarruf Sandıkları da, Hollanda bankacılık sistemi içerisinde uluslararası bankacılığın diğer bölümünü oluşturmaktadırlar.¹⁶¹ Hollanda bankacılık sistemi genel olarak incelendiğinde, belli başlı olarak uluslararası bankalar, tasarruf bankaları, kooperatif bankaları ve menkul kıymet kuruluşları bankacılık sisteminin ana yapısını oluşturmaktadır.

• Uluslararası Bankalar

Uluslararası bankalar, açık veya teminatlı, kısa ve orta vadeli krediler ve ipotek kredilerini kapsayan geniş kredi işlemleriyle leasing, factoring ve bilanço dışı finansman modelleri sunmakta ayrıca sigorta hizmetlerini vermektedirler. Bu bankaların çoğu özel sermayeli kuruluşlardır. Uluslar arası bankalar ayrıca, döviz bankaları olarak da faaliyet göstermektedirler. Bir bankanın uluslararası banka olarak faaliyet göstermesi için Hollanda yasalarına göre, Hollanda Merkez Bankası'ndan lisans alması

---

¹⁵⁹ IMF Executive Board Conclusion, Belgium 2009, s.2

¹⁶⁰ Seyfullah Çevik, *Yabancı Ülkelerde Bankacılık*. No: 108, D.E.Ü., I.I.B.F. İzmir, Resmi Teksir Yayınları, 1984, s.19.

¹⁶¹ K.R. Klein Dietmar, *Die Banken-Systeme der EG laenden, Uni Taschenbücher*, Gustav Fisher Verla, Stuttgart, 1992, s.63.

gerekmektedir. Hollanda'da yatırım bankaları ile ticaret bankaları arasında bir ayırım gözetilmemektedir.

- **Tasarruf Bankaları**

Bu bankaların temel amacı, özel tasarrufu teşvik etmektir. Tasarruf bankaları, aynı zamanda uluslararası banka niteliği taşımaktadırlar. Tasarruf bankalarının faaliyetlerinde emniyet ön planda tutulduğundan hisse senetlerine, taşınmaz mallara plasmanları, özel kişilere verdikleri krediler dar ölçüler içinde tutulmuştur. Son yıllarda, müşterilerine cari hesap açmak ve ticari kredi vermek suretiyle faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Birleşmeler sonucunda sayıları giderek azalan tasarruf bankaları, bankacılık sektöründe son sırada yer almaktadır.

- **Kooperatif Bankaları**

Kooperatif bankaları farklı bir hukuksal yapıya sahip olup bu bankalar, kooperatif şeklinde faaliyet göstermektedir. Daha önceleri tarım kredi bankası olan kooperatif bankaları, 1900'lerde Alman raiffeisen bankaları örneğinden yola çıkılarak hem kooperatifler, hem de yerel tasarruf bankalarına ve yerel tarım örgütlerine kredi veren kuruluş olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. 1997 yılı sonu itibariyle faaliyet gösteren 1823 kooperatif bankanın çoğu merkezi kredi kuruluşu olan Rabobank Nederland'a bağlı bulunmaktadır.

- **Menkul Kıymetler Kredi Kuruluşları**

Menkul kıymetler kredi kuruluşları ise esas olarak borsa alım satım işlemlerinde aracı hizmet sunmaktadır. Ayrıca belli miktarlarda mevduat veya cari hesaplar açabilmekte, müşterilerin alım-satım siparişlerine ilişkin hesaplarına kredi verebilmektedirler. Menkul kıymetler kredi kuruluşları Amsterdam Borsası Birliği'ne üyedir.

- **Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler**

Fortis'in 2008 yılında ayrılmasıyla, Fortis'in geçmişteki bilançoları artık Fortis Nederlands için hükümsüzdür. ABN AMRO'nun devri ve Fortis Nederlands'ın yüzde yüz olarak devralınmasıyla, hem kuruluşlar listelenmekten çıkmışlar, hem de mali durumları hakkında kapsamlı ve kıyaslanabilir bilgiler edinilmesi zorlaşmıştır. ABN AMRO'nun ön devri yasal bir ayrılmanın ve birimlerinin üç alıcı bankaya devredilmesi aşamasını

yarılamıştır.¹⁶² Yetkililer, Hollanda mali sisteminin genel sağlamlığını teyit etmektedirler; ancak birkaç endişeleri olduğunu da itiraf etmişlerdir. Be etkenleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- (i) finansal dalgalanmanın ana bankalar üzerindeki etkisi;
- (ii) kredi notlarındaki zayıflama ve buna olan mevzuatsal bağımlılık;
- (iii) yapılandırılmış ürünlere değer biçilmesi ve risk yönetimi;
- (iv) dengesiz piyasa koşulları altında likidite veya sermaye arttırmadaki güçlükler, ve
- (v) türev ürünlerin niteliğidir.

Yetkililer, aktif olarak bu sorunları halletmek için uluslararası forumlara iştirak etmektedirler. Düşük risk ağırlıklandırması ve yüksek eğilimler düzenleyici sermaye oranını ve öz varlık verimliliğini iyileştirdiği halde, yetkililer bankalarının varlık verimliliğinin diğer ülkeler arasında en düşüğü olduğunu kabul etmektedirler.

2008 yılında genel olarak Hollanda bankacılık sistemi sağlıklıdır, ancak sağlamlığını iyileştirmesi gerekmektedir. Güçlü başlangıç koşulları ve iyi gözetim sayesinde, küresel krizi atlatacak durumdadır. Ancak, konjüktürel ve yapısal zorluklarla başa çıkabilmek için, bankalar öz varlıklarını ve karlılığı arttırmak ve maliyet verimliliğini, karmaşık ürünlerin saydamlığını ve yatırımcı ilişkilerini iyileştirmek zorundadırlar.¹⁶³

2008 yılının ilk çeyreğine kadar, Hollanda'da kişilere ve şirketlere kredi verilmesi karmaşadan etkilenmemiştir.¹⁶⁴ Hollanda'daki mali durumlar sıkılaşıyor, kredi teminini azaltmış ve çıktı büyümesine etki etmiştir. Azalan bankacılık kararlılığı mali durumun bozulmasına katkıda bulunmuştur, ancak mali durumun bozulma hacmi likidite şoklarının doğrudan etkisinden ve küresel krize verilen piyasa yanıtından kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektörü riski katkısının olumsuzla dönüştüğüne dair kanıtlar mevcuttur. Buna bağlı olarak da, kredi temini sınırlanmıştır.¹⁶⁵

---

¹⁶² *IMF Staff Report: Netherlands: February 2010, No. 10/34*, s.78.

¹⁶³ *IMF Staff Report Article IV Consultation: Netherlands, No. 08/171*, ss.21-25.

¹⁶⁴ *IMF Executive Board Concludes, 2008*, s.3.

¹⁶⁵ *Kingdom of the Netherlands: 2009 Article IV Consultation, February 2010*, s.71.

3.3.3. Bankacılık Sistemlerinin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi

Bankaların ölçek açısından değerlendirilmesinde aktif büyüklüğü açısından büyüklüklerine göre 13 banka, 2003-2009 yılı bilanço verileri ile değerlendirme kapsamına alınmıştır (Bkz. Ek 3). Bilanço incelemesi yapılırken, aktif kalemleri incelendiğinde, büyük ölçekli olarak ifade edilen bankalar ile küçük ölçekli bankaların aktif toplamları arasında çok büyük farkların olduğu görülmektedir. Bankaların aktif sıralamalarına göre büyük ve küçük ölçekli bankalar arasındaki farkın çok büyük olması dikkat çekicidir. Bu da ülkedeki bankacılık sisteminde ölçek aralığının çok geniş olduğunu göstermektedir.

Aktif kalemlere bakıldığında, ölçek farkı gözetmeksizin hemen hemen tüm bankaların toplam krediler kaleminin, bankanın toplam varlıklarının büyük kısmını oluşturduğu görülmektedir. Toplam krediler kalemi bankaların aktif toplamlarının yaklaşık yarısı kadar bir büyüklük oluşturmaktadır. Menkul kıymet cüzdanına bakıldığında ise özellikle küçük ölçekli bankalarda, büyük ölçekli bankalara göre yatırımlarının daha büyük bir kısmını bu kalemin oluşturduğu görülmektedir. ROA (Toplam aktif karlılığı) oranları incelendiğinde, bankaların ölçekleri ile toplam aktif karlılıkları arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu, yani ölçek küçüldükçe aktif karlılığının arttığı görülmektedir.

Hollanda ve Belçika bankalarının gider kalemlerine bakıldığı zaman da, ölçeğin büyümesine bağlı olarak personel giderlerinin arttığı görülmektedir. Bu durum, büyük ölçekli bankaların daha çok personel çalıştırdığını göstermektedir. Diğer bir gider kalemi olan faiz giderlerinde ise, yine bankanın ölçek büyüklüğüyle pozitif orantılı olarak, ölçek büyüklüğü arttıkça faiz giderlerinin de arttığı görülmektedir. Bunun en temel sebebi de, büyük ölçekli bankaların daha çok yabancı kaynak kullanmalarından dolayı ödedikleri faizlerin de yüksek olmasıdır.

2006 sonrası bankacılık sektörü değerlendirildiğinde; küresel krizin etkileri büyük ölçekli bankalarda çok uluslu olmaları ve yurtdışı banka satınalmalarının artması nedeniyle aktif yapılarında düşme görülmekle beraber, mevduat hacmi, özsermaye ve aktif karlılığında 2008 yılı itibariyle ciddi azalışlar ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, orta ölçekli ve küçük ölçekli bankalarda küresel krizin etkileri özellikle personel giderlerindeki artışlara yansımıştır. Net kar kalemi incelendiğinde gerek büyük gerekse de orta ve küçük ölçekli bankalarda 2007'den itibaren azalma göstermiştir. Ayrıca personel sayısındaki azalışlar da küresel krizin sektör üzerindeki olumsuz

etkisini göstermesi açısından önemlidir. Tüm bankacılık sektöründe hem menkul kıymet cüzdanı hem de toplam mevduatın azalışında krizin bir diğer yansımaları görmek mümkündür. Dolayısıyla genel bir değerlendirme yapıldığında, ölçek büyüklüğünün yarattığı avantajların kriz boyunca meydana gelmediği söylenebilir.

3.4. Avusturya Bankacılık Sistemi

3.4.1. Avusturya Bankacılık Sisteminin Yapısı

Genel olarak gelişmiş ve dünya ile entegre olabilmiş bir bankacılık sistemine sahip olan Avusturya bankacılık sistemi, evrensel bankacılık uygulamasına örnek teşkil etmekte, ticaret bankacılığı ile yatırım bankacılığı uygulamaları birbirinden ayrı tutulmamaktadır. Hemen hemen tüm bankalar evrensel bankacılık yaparken özel alanlarda uzmanlaşmış az sayıda banka bulunmaktadır. Bazı bankaların belirli iş kollarında uzmanlaşması ve bu nedenle bazı alanlarda sınırlamaların bulunması mümkündür.¹⁶⁶ 1993 tarihli Bankalar Kanunu ile Avusturya bankacılık mevzuatı AB bankacılık mevzuatı ile uyumlu hale getirilmiştir. Ayrıca, bu kanun ile bankaların faaliyet şartları ağırlaştırılırken, daha etkin çalışmalarını sağlanmış, mevduat sahiplerinin ve kreditorlerin haklarının korunması da amaçlanmıştır.

Avusturya'da bankacılık sektörü 1990'dan sonra bir yeniden yapılandırma ve konsolidasyon süreci içine girmiş, banka birleşme ve devirleri artmıştır. Sektörün iç piyasada karlılığının düşük olması, bankaların Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne yönelmelerine neden olmuştur. Bunun yanı sıra sektör Basel Kriterleri'ne uyum sağlayabilmiş ve sektörün denetimine ilişkin yasal çatı oluşturulmuştur. Avusturya'da faaliyete geçen her bankanın en az beş milyon Euro başlangıç sermayesine sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda Avusturya'da bankalar belirli bir sermaye yeterlilik oranını korumak zorundadırlar. Yani, risk ağırlıklı varlıkların ve bilanço dışı yükümlülüklerin en az %8'i oranında öz sermaye bulundurmaları gerekmektedir. Ayrıca Avusturya'da 20.000 Euro ya da buna eşit döviz tutarındaki tasarruf mevduatları sigorta kapsamında iken¹⁶⁷, sigorta kapsamı

---

¹⁶⁶ Oesterreichische Nationalbank, *The Austrian Financial Markets, A Survey of Austria's Capital Markets, Facts and Figures*, Revised Edition, 2004, s.51.

¹⁶⁷ Pelin Ataman Erdönmez ve Burçak Tulay, "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri", *TBB*. <http://www.fakulteli.net/forum/showthread.php?t=5064> Erişim Tarihi: 01 01 2006.

1 Temmuz 2009'da 50.000 Euro'ya yükseltilmiştir. 31 Aralık 2010 itibariyle AB genelinde mevduat garantisi 100.000 Euro'ya çekilecektir.¹⁶⁸

Tablo 10'da görüldüğü gibi 2009 yılı verilerine göre Avusturya'nın gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 274,3 milyar Euro iken, Avusturya'da faaliyet gösteren bankaların toplam aktifleri 1.034 milyar Euro seviyesindedir. Bu durum finans sektörünün ülke ekonomisi açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. 2009 yılında sektörde yer alan en büyük beş bankanın toplam aktifler içindeki payı % 42,2 iken, ilk on banka % 52 pay almaktadır. Tüm kredi kuruluşları içinde bankaların toplam aktiflerden aldığı pay % 37,5'tir.¹⁶⁹ Tüm kredi kurumlarında 2009 yılında 78.794 personel istihdam edilmektedir. 01 Ocak 2010 yılı itibariyle ticari bankalarda 9.135 erkek, 11.181 kadın olmak üzere toplam 20.317 personel istihdam edilmektedir.¹⁷⁰

Tablo 10. Avusturya Bankalarının Temel Göstergeleri

31.12.2009	Milyar Euro
Toplam Aktifler	1.034,0
Toplam Krediler	422,6
Ticari Krediler	301,3
Tüketici Kredileri	121,3
Toplam Menkul Kıymetler	125,2
Tahvil	107,9
Hazine Bonosu ve Hisse Senetleri	17,3
Toplam Mevduatlar	329,2
Ticari Mevduatlar	127,6
Özel Mevduatlar	201,6
Borç Senetleri (Kredi Kurumlarının Çıkarttığı)	239,9
Sermaye ve Rezervler	93,3

Kaynak:<http://www.ebf-fbe.eu/uploads/8G-October%202010-1560c-2010-Database2009.xls#AUT!A1> Erişim Tarihi:23.11.2010.

---

¹⁶⁸ Austrian Bankers' Association, *Annual Report 2009*, May 2009, ss.90-91.

¹⁶⁹ Austrian Bankers' Association, ss.70-72 ve 80-81.

¹⁷⁰ Austrian Bankers' Association, s.86.

Avusturya'da bankalar toplam aktiflerinin yaklaşık yarısını kredi olarak dağıtmaktadır. Sektör topladığı mevduattan daha fazlasını kredi olarak ekonomiye kazandırmaktadır. Verilen krediler içinde ticari kredilerin payı tüketici kredilerinin iki buçuk katıdır. Toplam aktiflerin yaklaşık % 12'sini oluşturan menkul kıymet cüzdanı içinde ise devlet tahvillerinin payı oldukça yüksektir. Toplam mevduatlar içinde özel mevduatların payı da ticari mevduatların bir buçuk katı kadardır. Sektörün sermaye ve rezerv yapısı da toplam yükümlülüklerin % 9'u kadar olup iyi durumdadır.

Tüm bankacılık sektörü içinde ticari bankaların %31,9' luk faaliyet karı ile çalıştıkları görülmektedir.¹⁷¹ Sektörün Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelmesi faiz marjlarını genişletmiş, ücret ve komisyon gelirlerinin artması ile banka karlılıkları artmıştır. Karlılıktaki artışın yanı sıra sermaye oranlarındaki yükselmeye birlikte kredi kuruluşlarında tutulan yedekler azaltılırken, riske maruz değer düşmüştür. 2009 yılında finansal krizin etkisiyle karlılık azalmıştır.

Avusturya'da 2009 yılı itibariyle sekiz ayrı grupta 4.172 şube ağıyla 855 banka faaliyet göstermektedir. Son yıllarda artan satın alma ve birleşmeler yoluyla konsantrasyon oranlarının artması, Avusturya bankacılık sektöründe de gözlenen bir süreçtir. Sektörde, yaşanan konsolidasyon süreci ve yeni stratejik açılımlar çerçevesinde ciddi yapısal değişimler görülmektedir. Rekabet olanaklarını arttırmak ve ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak amacıyla yaşanan bu konsolidasyonların yakın gelecekte de devam etmesi, dolayısıyla banka ve şube sayılarının da azalması beklenmektedir.

Bankacılık sistemi temelde benzer faaliyetlerde bulunan sekiz ayrı sektörel kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar, Tasarruf Bankaları, Kamu İpotek Bankaları, Raiffeisen Kredi Kooperatifleri, Halk Bankaları Kredi Kooperatifleri, Yapı ve Kredi Birlikleri, Özel Amaçlı Bankalar, Üye Eyalet Kredi Kurumları olarak sıralanabilir (Bkz. Tablo 11).

---

¹⁷¹ Austrian Bankers' Association, s.76.

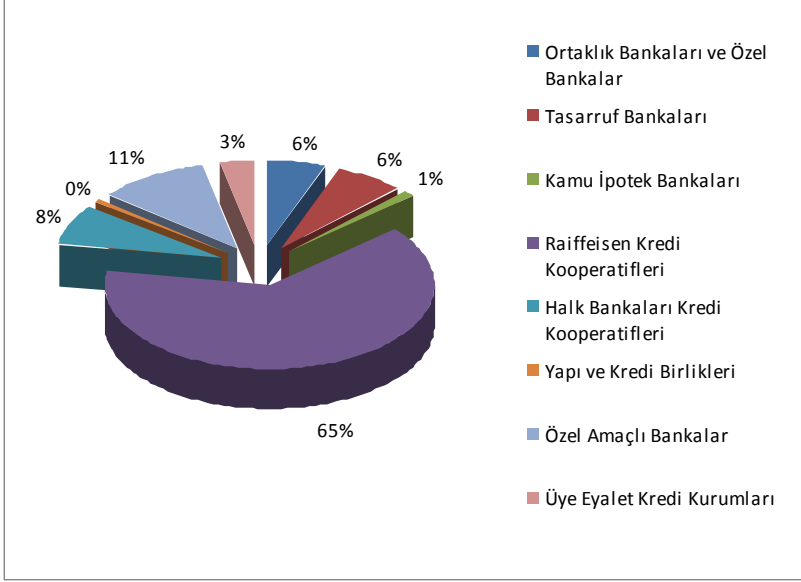
Tablo 11. Avusturya’da Banka Türlerinin Dağılımı

Bankalar	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	B	§	B	§	B	§	B	§	B	§	B	§
Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar (Joint Stock Banks and Private Banks)	47	907	44	877	48	864	51	852	52	839	51	784
Tasarruf Bankaları (Saving Banks)	59	1.019	57	1.006	56	1.005	56	1.011	55	1.007	55	997
Kamu İpotek Bankaları (State Mortgage Banks)	10	169	10	166	10	166	11	168	11	167	11	165
Raiffeisen Kredi Kooperatifleri (Raiffeisen Credit Cooperatives)	581	1.712	576	1.704	567	1.695	558	1.702	551	1.695	545	1.689
Halk Bankaları Kredi Kooperatifleri (Volksbank Credit Cooperatives)	68	488	68	482	70	479	69	482	68	482	68	478
Yapı ve Kredi Birlikleri (Building and Loan Associations)	4	52	4	52	4	46	4	46	4	45	4	43
Özel Amaçlı Bankalar (Special Purpose Banks)	93	8	96	26	91	23	93	22	93	13	92	11
Üye Eyalet Kredi Kurumları (Member State Credit Institutions)	21	4	25	4	25	1	28	3	33	6	29	5
Tüm Bankalar	883	4.359	880	4.317	871	4.279	870	4.286	867	4.251	855	4.172

Kaynak: <http://www.oenb.at/isaweb/report.do?long=EN&report=3.1.1> (20.07.2006) ve http://www.oenb.at/en/img/shst_2009_yb_e_tcm16-206050.pdf (20.11.2010)

* “B” banka, “§” şube sayılarını verir.

Şekil 12. Grup Bazında Avusturya Bankalarının Dağılımı (Banka Sayılarına Göre)

Kaynak: <http://www.oenb.at/isaweb/report.do?long=EN&report=3.1.1>

Erişim Tarihi: 20 07 2006 ve

http://www.oenb.at/en/img/shst_2009_yb_e_tcm16-206050.pdf

Erişim Tarihi: 20.11.2010.

Az sayıda kredi kuruluşu belli bazı iş alanlarında faaliyet gösterirken hemen hemen tüm bankalar evrensel banka özelliği taşımaktadır. Şekil 12'de Avusturya'daki bankaların grup bazında dağılımları yüzdesel olarak görülmektedir. Avusturya'da faaliyet gösteren bankalar türleri, özellikleri ve faaliyet alanları ile aşağıda açıklanmaktadır:

a) Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar (Ticari Bankalar)

Bu bankaların temel işlevi, büyük sanayi projelerinin finansmanını sağlamak ile ticaret ve sanayi sektörlerindeki kurumsal müşterilere bankacılık hizmetleri sunmaktır. Diğer faaliyetleri ise, ihracat finansmanı ile uluslararası ticarete aracılık etmektir. Söz konusu bankaların tüm bankacılık sektörü aktifleri içinde aldıkları pay % 27,7 olmasına karşın, banka sayısı itibariyle payları sadece %6'dır.

b) Tasarruf Bankaları

Geleneksel anlamda tasarruf sahiplerinden mevduat toplayarak ticaret ve sanayi kuruluşları ile konut inşaatı ve yerel yönetim projelerinin finansmanı için fon sağlayan bankalar bugün geniş bir hizmet ve ürün yelpazesine sahiptir. Bu bankaların sahipleri genellikle vakıflar ve belediyelerdir. Söz konusu bankaların tüm bankacılık sektörü aktifleri içinde aldıkları pay % 16,3 iken, banka sayısı itibariyle payları %6'dır.

c) Kamu İpotek Bankaları

İl yerel yönetimlerince kurulan kamu ipotek bankaları temelde yerel yönetimlere kredi ve ipotek kredileri açma ve ipoteğe dayalı borç senetleri (Mortgage-backed bonds) çıkarma alanlarında uzmanlaşmış olup, bugün evrensel bankacılık faaliyetleri göstermektedirler. Bu bankalar finansman kaynağı olarak arz ettikleri ipotek garantili ve kamu kredisi garantili tahvilleri kullanmaktadırlar. Yani alacaklarını menkul kıymetleştirerek piyasadan fon sağlamaktadırlar. Diğer yandan bu bankalar mevduat toplama ve kısa vadeli kredi verme yetkisine de sahiptirler.

Son yıllarda ciddi bir değişim sürecine giren bu bankalar; özellikle kamu kanunlarına tabi şirket statüsünden anonim şirkete dönüşmüş ve kısmi şekilde özelleştirilmişlerdir. İpotek bankalarının tüm bankacılık sektörü aktifleri içindeki payı % 9,0 olup, banka sayısı itibariyle payları sadece %1'dir.

d) Kooperatif Bankaları

Avusturya'da iki ayrı kooperatif bankacılık sektörü bulunmaktadır: Raiffeisen ve Volksbanken. Kooperatif bankalarında hisse sahibi olan kooperatif üyeleri banka genel kurulunda oy kullanma hakkına sahiptir, ancak ne banka karından pay alabilmekte ne de banka gayrimenkullerinin sahibi olabilmektedirler. Bir başka deyişle, bu üyelerin payları sadece ödenmiş sermayeleri ile sınırlı olup, bankaların diğer varlıkları üzerinde bir hakları bulunmamaktadır. Kooperatif bankalarına ilişkin yasal düzenlemeler Bankalar Kanunu ve Kooperatifler Kanunu ile düzenlenmiştir.

Raiffeisen Kredi Kooperatiferi: Tarım sektörünü finanse etmek amacıyla kurulan Raiffeisenbank'lar bugün daha çok sanayi ve ticaret sektörlerine kredi imkanı yaratmaktadırlar. Bu bankaların tüm bankacılık sektörü aktifleri içindeki payı sadece %26,7 iken, banka sayısı itibariyle payları %64'tür.

Volksbanken (Halk Bankaları Kredi Kooperatifleri): Halk bankacılığına dayanan bu kooperatif bankaları temelde küçük esnaf ve sanatkarlara finansman desteği sağlamak amacıyla kurulmuş olup, bugün de hala aynı amaca hizmet etmektedirler. Bu bankaların tüm bankacılık sektörü aktifleri içindeki payı % 7,4 olup, banka sayısı itibariyle payları %8'dir..

e) Yapı ve Kredi Birlikleri

Avusturya' da ayrıca konut inşası için tasarruf ve kredi birlikleri bulunmaktadır. Bu birlikler tasarruf sahiplerine düşük faizle ipotek kredisi yoluyla konut finansmanı sağlamaktadır. Verilen krediler konut alımı için kullanılmak zorundadır. Yapı ve kredi birlikleri tüm bankacılık sektörü aktifleri içindeki % 2,0'lik payı ile oldukça küçük bir yer tutmaktadır. Banka sayıları itibariyle de bu bankaların payı %1'dir.

f) Özel Amaçlı Bankalar

Yukarıda bahsedilenler dışında özel amaçlı bankaların bankacılık sektörü toplam aktifleri içindeki payı ise % 8,1'dir. Özel amaçlı bankalar arasında kredi kurumları ve sigorta şirketlerinin yan kuruluşları (iştirakleri) olan yatırım yönetimi şirketleri (Investment management companies) bulunmaktadır. Yatırım yönetim şirketlerinin yatırım fonları dışında diğer bankacılık faaliyetlerini sürdürmelerine izin verilmemiştir. Bu bankaların temel işlevi ihracat garantileri açmak ve uzun dönemli ihracat finansmanı sağlamaktır. Bankalar, kendi adlarına bono ihraç ederek ve diğer kredi kuruluşlarından uzun vadeli fon sağlayarak bu faaliyetlerini finanse etmektedirler.¹⁷²

g) Üye Eyalet Kredi Kurumları

Bu kuruluşlar Avusturya Bankacılık Kanunu' na göre 2004 yılında kurulmuşlardır. Bu kurumların tüm banka aktifleri içinde aldıkları pay % 2,8 olup oldukça düşüktür.

Sektörde en büyük payı Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar alırken, onu Raiffeisen Kredi Kooperatifleri takip etmekte, ardından ise Tasarruf Bankaları gelmektedir. Söz konusu üç grubun toplam aktiflerden aldığı pay, 2009 yılında % 70,7 olarak gerçekleşmiştir. Avusturya' da diğer finansal araçların mali sistemdeki rolü son yıllarda artmakla birlikte ticari bankalar hala

---

¹⁷² Erdönmez ve Tulay, "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri", *TBB* <http://www.fakulteli.net/forum/showthread.php?t=5064> Erişim Tarihi: 01. 01. 2006.

tasarrufların değerlendirilmesi ve yatırımlara fon sağlanması için öncelikle tercih edilen kurumlardır. Kredi kurumlarına ait aktifler 2005 yılında 725 milyar Euro iken 2008 yılına gelindiğinde 1,06 trilyon Euro'ya ulaşmıştır. Bunun temel nedeni verilen kredilerdeki artış olarak görölmüştür. Ancak küresel krizin etkisiyle 2009 yılında toplam aktifler 1,03 trilyon Euro'ya gerilemiştir (Bkz. Tablo 12).

Tablo 12. Aktif Büyüklüklerine Göre Avusturya Bankalarının Yapısı

Bankalar	2005 (Milyon Euro)	%' lik Pay	2006 (Milyon euro)	%' lik Pay	2007 (Milyon Euro)	%' lik Pay
Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar	221.625,03	30,5	229.967,47	28,8	250.931,58	27,9
Tasarruf Bankaları	126.991,64	17,5	138.546,22	17,4	150.351,37	16,6
Kamu İpotek Bankaları	64.179,14	8,8	74.180,66	9,3	87.630,80	9,7
Raiffeisen Kredi Kooperatifleri	178.428,81	24,6	197.393,02	24,7	221.977,28	24,6
Halk Bankaları Kredi Kooper.	37.344,98	5,1	56.679,24	7,1	69.300,25	7,7
Yapı ve Kredi Birlikleri	20.485,71	2,8	20.626,51	2,6	20.998,22	2,3
Özel Amaçlı Bankalar	71.278,13	9,8	73.481,00	9,2	89.656,96	10,0
Üye Eyalet Kredi Kurumları	6.570,98	0,9	8.616,74	0,9	10.939,33	1,2
Tüm Bankalar	725.726,36	100,0	797.757,96	100,0	899.542,37	100,0

Tablo 12'nin devamı

Bankalar	2008 (Milyon Euro)	%' lik Pay	2009 (Milyon Euro)	%' lik Pay
Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar	307.499,46	28,7	286.251,30	27,7
Tasarruf Bankaları	176.467,05	16,5	168.529,35	16,3
Kamu İpotek Bankaları	96.791,37	9,0	93.486,31	9,0
Raiffeisen Kredi Kooperatifleri	266.110,03	24,8	275.842,25	26,7
Halk Bankaları Kredi Kooper.	78.957,61	7,4	76.577,75	7,4
Yapı ve Kredi Birlikleri	22.257,92	2,1	20.882,60	2,0
Özel Amaçlı Bankalar	112.092,45	10,4	83.870,16	8,1
Üye Eyalet Kredi Kurumları	11.793,63	1,1	28.560,3	2,8
Tüm Bankalar	1.069.316,78	100,0	1.034.000,00	100,0

Kaynak: http://www.oenb.at/en/stat_melders/datenangebot/finanzinst/kreditinstitute/geschaeftsstruktur/geschaeftsstruktur.jsp#tcm:14-12852

Erişim Tarihi: 22 11 2010.

• **Bankacılık Sisteminin Karlılık Performansı**

Tablo 13'de görüldüğü üzere, sistemin faaliyet karı 2008 yılına kadar sürekli artmış ve 2008 yılında da bir önceki yıla göre % 37,2 lik artışla 9,14 milyar Euro'ya yükselmiştir. Ancak 2009 yılında krizin etkisiyle % 25,7' lik bir azalışla 6,79 milyar Euro'ya gerilemiştir. Geçen yıllar içerisinde artış göstererek 2008 yılında 20,56 milyar Euro' ya ulaşan toplam faaliyet gelirlerinde en önemli kalemi 8,25 milyar Euro ile net faiz gelirleri oluşturmaktadır. Öte yandan toplam faaliyet gelirlerinin yaklaşık % 60'ını ise diğer faaliyet gelirleri ya da bir başka ifade ile faiz dışı gelirler oluşturmaktadır ki, bu da bankacılık hizmet ve ürünlerinin çeşitli ve gelişmiş

olduğunu göstermektedir. Sistemin toplam faaliyet gelirleri içinde faiz dışı gelirlerin giderek artan bir paya sahip olduğu, net faiz gelirlerinin ise toplam faaliyet gelirleri içindeki ağırlığının azaldığı göze çarpmaktadır. Ancak 2009 yılının bir kriz yılı oluşu diğer faaliyet gelirlerini düşürücü bir etki yaratmıştır.

Tablo 13. Avusturya’da Faaliyet Gösteren Bankaların Karlılık Göstergeleri

Yıllar	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Q2 2010
Faaliyet Gelirleri Toplamı (Milyar Euro)	14,46	15,71	16,61	17,51	20,56	17,86	9,33
Net Faiz Geliri	7,13	7,09	7,17	7,40	8,25	8,78	4,58
Diğer Faaliyet Gelirleri	7,32	8,62	9,44	10,11	12,30	9,08	4,75
Faaliyet Giderleri Toplamı (Milyar Euro)	9,71	10,06	10,79	10,85	11,42	11,07	5,53
Faaliyet Karı (Milyar Euro)	4,74	5,65	5,82	6,66	9,14	6,79	3,80
Vergi Sonrası Kar (Milyar Euro)	2,98	3,90	3,96	4,79	1,89	2,27	2,98

Kaynak: <http://www.oenb.at/isaweb/report.do?lang=EN&report=3.9.7>

(01.09.2007) ve Oesterreichische Nationalbank, Banking Statistics Yearbook for 2009

http://www.oenb.at/en/img/shst_2009_yb_e_tcm16-206050.pdf (22. 11. 2010)

*Konsolide değil.

Toplam faaliyet giderleri içinde ise en büyük payı idari giderler almaktadır. İdari giderlere neden olan en önemli kalem ise personel giderleridir. Personel giderlerinin yüksekliği ve diğer faaliyet gelirlerindeki düşüş nedeniyle faaliyet karı 2009 yılında 6,79 milyar Euro'ya gerilemiştir. Vergi sonrası net karda ise 2007 yılında % 21,2 gibi ciddi bir artış

yakalanmış, 2008 yılında ise gerileme görülmüştür. Vergi sonrası net karlar 2009 yılında tekrar artış göstermiştir. Faaliyet karı düşerken vergi sonrası karın yükselmesi küresel krizin olumsuz etkisini azaltmak için uygulanan vergi politikalarına bağlanabilir.

Tablo 14. Banka Türlerine Göre 2009 Yılı Karlılık Analizi

BANKALAR	Net Faiz Geliri (Milyon Euro)	Faaliyet Gelirleri Toplamı (Milyon Euro)	Faaliyet Giderleri Toplamı (Milyon Euro)	Faaliyet Karı (Milyon Euro)	Vergi Sonrası Kar (Milyon Euro)	Mali Yeterlilik Oranı (%)
Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar	3.240,99	5.224,61	3.557,36	1.867,25	481,54	20,14
Tasarruf Bankaları	1.441,35	3.402,72	1.875,56	1.528,16	767,81	22,12
Kamu İpotek Bankaları	621,54	969,67	615,35	354,32	-1.175,38	12,73
Raiffeisen Kredi Kooperatifleri	2.402,98	5.024,74	2.783,45	2.241,29	1.178,70	17,80
Halk Bankaları Kredi Kooper.	564,07	1.183,18	748,37	434,81	-1.285,57	17,59
Yapı ve Kredi Birlikleri	274,89	459,00	344,36	114,65	76,46	14,41
Özel Amaçlı Bankalar	154,69	1.320,97	1.124,65	196,32	-3,69	18,74
Üye Eyalet Kredi Kurumları	68,44	264,08	231,33	32,76	3,37	- *

Kaynak: http://www.oenb.at/en/stat_melders/datenangebot/finanzinst/kreditinstitute/ertragslage/ertragslage.jspte/eigenmittel/eigenmittel_und_liquiditaet.jsp Erişim Tarihi: 25 11 2010.

* Avusturya Bankalar Kanunu'nun 9. maddesine dayanarak Üye Eyalet Kredi Kurumları'na 22 ve 23. madde uygulanmakta, "Maliyet Yeterlilik Oranı" hesaplanmamaktadır.

Mevduat toplama ve kredi kullandırma faaliyetleri açısından Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar, Raiffeisen Kredi Kooperatifleri ve Tasarruf Bankaları başı çekmektedirler. Bu nedenle faiz geliri en yüksek olan grup da Tablo 14'de görüldüğü gibi bu bankalardır. Faiz gelirleri yüksek olmakla birlikte şube bazında performanslarına bakıldığında (Net faiz geliri / Şube sayısı) rekabet derecesi yüksek olan bu banka gruplarının faiz marjının göreceli olarak düşük olduğu söylenebilir. Banka ve şube yoğunluğunun

yüksekliği burada etkili olmaktadır. Avusturya'da bankalar faaliyet karı elde etmekle birlikte yine aynı nedenle Şube başına karlılık düşük seyretmektedir. Bu durum sektörde konsolidasyon gereği doğurmaktadır.

Sektörün mali yeterlilik oranı ortalaması % 18,69'dur (Üye Eyalet Kredi Kurumları hariç tutulmuştur). Banka grupları ayrı ayrı ele alındığında mali yeterliliklerinin iyi durumda olduğu görölmektedir.

3.4.2. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi

Őimdiye kadar Avusturya bankacılık sistemi banka türlerine göre analiz edilmiştir. Burada ise sistem içerisinden seçilmiş bazı örnek bankalar ile ölçek bazında bir değerlendirme yapılmaktadır (Bkz. Ek 4).Türk bankacılık sektöründe Avusturya' daki kadar çok çeşitli banka olmaması ve verilerin Türk bankacılık sistemi verileri ile daha iyi mukayese edilebilmesi adına büyük, orta ve küçük ölçekli olarak gruplandırılan 15 örnek banka " Ortaklık Bankaları ve Özel Bankalar " ya da " Ticari Bankalar " olarak adlandırılan bankalar arasından seçilmiŐtir.

Bankalar aktif büyüklüklerine göre gruplandırılmıştır. Banka aktif büyüklükleri açısından büyük ve küçük ölçekli bankalar arasında ciddi bir farklılık bulunmaktadır. Aktif büyüklüğu içerisinde; büyük ölçekli bankalarda krediler önemli pay alırken, orta ölçekli bankalarda krediler ve menkul kıymetler cüzdanı aşağı yukarı eşit pay almakta, küçük ölçekli bankalarda ise menkul kıymetler cüzdanının payı artmaktadır. Burada büyük ölçekli bankaların riski daha fazla yüklenebilme kapasitesine sahip olabilmeleri etkili olmaktadır. Bilindiği gibi kredi daha riskli menkul kıymetler cüzdanı ise riski nispeten daha düşük bir aktif kalemdir. Bu nedenle orta ve küçük ölçekli bankalarda toplam aktifler içinde menkul kıymetler cüzdanının payı daha yüksek çıkmaktadır.

Pasif toplamı içinde ise mevduatlar en büyük payı almaktadır. Orta ve küçük ölçekli banka yükümlölüklerinin neredeyse tamamına yakını mevduatlardan oluşmaktadır. Burada da bu ölçekteki bankaların riski yüklenebilme kapasitelerinin büyük ölçeklilere göre düşük kalması etkili olabilmektedir. Bankaların öz sermayeleri ise yeterli düzeydedir.

Faiz ve personel giderleri ölçek çerçevesinde karşılaştırıldığında önemli bir fark göze çarpmaktadır. Giderler içerisinde; büyük ölçekli bankalarda faiz giderleri personel giderlerinin oldukça üzerinde seyrederken, çoğu orta ve küçük ölçekli bankada bunun tam tersi bir durum görölmektedir. Bu bize

ölçek büyümesinin personel giderlerinde bir azalışa neden olduğunu açıkça göstermektedir. Banka karlılıkları ise birbirlerinden oldukça farklı ve istikrarsız bir seyir izlemektedir. Bu durumun nedenleri arasında ise bankalar arası artan rekabet ve küresel kriz görülebilir.

Aktif getirisi (ROA) ise orta ve küçük ölçekli bankalarda büyük ölçeklilere nazaran daha iyi gözükmektedir. Öz sermaye getirisi (ROE) ise orta ve küçük ölçekli bankalarda daha istikrarsız bir yapı sergilemesine rağmen, büyük ölçekli bankalara göre daha iyi durumdadır. Bazı küçük bankalar zarar ettiklerinden aktif ve öz sermaye getirileri negatif değerler alabilmektedir.

Son yıllarda Avusturya bankacılık sektöründe rekabet ve ölçek ekonomisi açısından avantajlar sağlamak amacıyla konsolidasyonlar artmıştır. Bunun sonucunda faaliyet gösteren banka ve şube sayısı azalırken, bankaların ölçekleri büyümüştür. 2005-2006 yılı getiri verilerinin önceki yıllara göre daha yüksek çıkması da bu duruma bağlanabilir. Banka birleşme ve devralmaları sürerken 2008-2009 yıllarında getiri verileri küresel krizin etkisiyle azalmıştır. Ölçek ekonomilerinin yarattığı olumlu etkiler teorik altyapıya uygun olarak orta ve küçük ölçekli bankalarda daha fazla hissedilmektedir.

3.5. Türkiye Bankacılık Sistemi

3.5.1. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı

2000 yılı enflasyonu düşürme ve istikrar programı; kamu sektörü fazlası verilmesi, tutarlı gelir politikası ile desteklenmiş sıkı döviz kuru taahhütleri ve yapısal reformlar olmak üzere 3 temel unsura dayanmaktadır.

Buna göre üç kamu bankası: TC Ziraat Bankası A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş. ve T. Emlak Bankası A.Ş.'nin önce özleştirilip sonra 3 yıl içerisinde, eğer yetiştirilemezse de 4-5 yıl içerisinde özleştirilmesi için kanun çıkarıldı. Ayrıca bir kamu bankası olan T. Vakıflar Bankası T.A.O'nun da özleştirilmesi kararı alınmıştır. Kriz sürecinde TMSF'ye bankaların devredilmesinin nedeni kötü yönetilmiş olmaları olarak kabul edilmiştir. Bu durum Türk bankalarının performanslarının gerilemesine neden olmuştur.

Türkiye ekonomisinde 2001 yılı sonrası yaşanan iyileşme, artan ekonomik istikrar ve uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması sektörü krize sürükleyen önemli yapısal

sorunların aşılmasını sağlamıştır. Yeniden yapılandırma sürecinde gerçekleşen konsolidasyon ve olumlu ekonomik gelişmeler ile bankacılık sistemi yeniden büyümeye başlamış ve bilanço yapısı yeniden şekillenmiştir. Artan kredi talebi ile aktifler içinde kredilerin payı yükselmiş, likiditesi düşük olan menkul kıymet portföyünün payı azalmış, mali yapı güçlenmiş ve karlılık performansı iyileşmiştir. Türk bankacılık sektörünün yüksek büyüme potansiyeline sahip olması ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinin hız kazanmasıyla birlikte; sektöre artan oranda “yabancı sermaye” ilgisi gündeme gelmiş, yurtdışı yatırımcıların bankalara ve diğer finansal kurumlara olan doğrudan yatırımları artmıştır. Bankaların faaliyetlerini düzenleyen ve doğrudan etkileyen Bankalar Kanunu uluslararası AB düzenlemelerine önemli ölçüde yaklaşmıştır. Bankalar Kanunu'na ilişkin alt düzenlemelerin tamamına yakını 2006 yılında tamamlanmış ve uygulamaya girmiştir. Bankaların kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesi ve likidite yeterliliğinin ölçülmesi gibi alanlarda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Risk yönetiminin ve kurumsal yapının geliştirilmesine, aktif kalitesinin iyileştirilmesine, likiditenin ve sermaye yeterliliğinin güçlendirilmesine önem verilmiştir. Düzenlemelerde, sermaye yeterliliğinin % 12 ve üzerinde olmasına yönelik karar alınmıştır.¹⁷³ Bankacılık faaliyetini doğrudan ilgilendiren bu düzenlemelerin finansal sektörün büyümesine, derinleşmesine ve rekabetin daha da güçlenmesine olumlu katkısı olacaktır.

3.5.2. Pazar Hakimiyeti Açısından Türk Bankacılık Sektörünün İncelenmesi

Tablo 15'de görüldüğü üzere, Türk bankacılık sektöründe banka sayıları incelendiğinde, 3 kamu bankasının geçen yıllar itibarıyla değişmediği ve aynı sayıyı koruduğu görülür. 2001 yılında 15 olan yabancı sermayeli bankaların sayısı 2003 yılında 13'e düşmüştür. Bu düşüşün temel nedeni olarak ise bu dönemde bankacılık sektörünün içinde bulunduğu kriz gösterilebilir. 2003 yılından sonra yabancı sermayeli bankaların sayısı artmaya başlamış ve 2009 yılında 17'ye ulaşmıştır. Aynı dönemlerde ticaret bankalarının sayıları incelendiğinde ise 2001 yılında 22 olan banka sayısı 2009 yılında 11'e gerilemiştir. 2001-2009 yılları arasında ticaret bankalarının sayılarındaki bu büyük düşüşe rağmen yabancı sermayeli bankaların sayısında benzer oranda bir değişim gözlenmemiştir. Bu durumun nedeni ise, özellikle ülkemizde faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların söz konusu ticaret bankalarını satın alma yoluyla birleşme girişimleridir.

---

¹⁷³ TBB, *Bankalarımız 2006*, Mayıs 2007, ss. I-8-I-12 ve I-33-I-36.

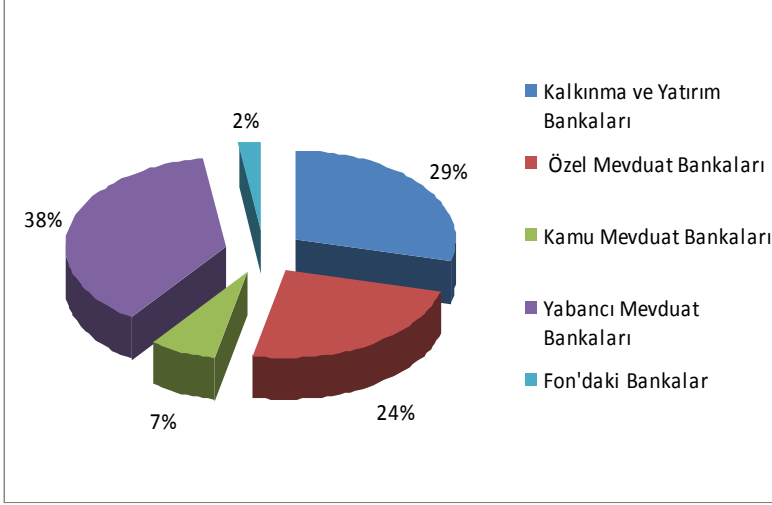
Tablo 15. Türkiye’de 2001-2009 Döneminde Banka-Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	Kamu Bankaları	Ticaret Bankaları	Yabancı Bankalar	Kamu Bankaları	Ticaret Bankaları	Yabancı Bankalar	Kamu Bankaları	Ticaret Bankaları	Yabancı Bankalar
2001	3	22	15	2.725	3.523	233	56.108	64.380	5.395
2002	3	20	15	2.019	3.659	206	40.158	66.869	5.416
2003	3	18	13	1.971	3.594	209	37.994	70.614	5.481
2004	3	18	13	2.149	3.729	209	39.467	76.880	5.880
2005	3	17	13	2.035	3.799	393	38.046	78.806	10.610
2006	3	14	15	2.149	3.582	1.072	39.223	73.220	25.794
2007	3	11	18	2.203	3.625	1.741	41.056	75.124	36.707
2008	3	11	17	2.416	4.290	2.034	43.333	82.158	40.567
2009	3	11	17	2.530	4.390	2.062	44.856	82.270	39.676

Kaynak: TBB, 50. Yılda Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi "1958-2007", Yayın No:262, Kasım 2008, s.183 ve *Bankalarımız 2008* Kitabı ilgili sayfalarından yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tablo 15’te açıklanan yapı dışında sektör, mevduat bankaları, özel bankalar, fondaki bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları çerçevesinde değerlendirildiğinde; katılım bankaları sektörde 4 adet olarak dikkat çekmektedir. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 2010 yılına gelindiğinde değişmemiş ve yine 45 olmuştur. Bankaların 32 tanesi mevduat bankası, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 11’i özel sermayeli bankadır. TMSF bünyesinde ise sadece 1 banka bulunmaktadır.

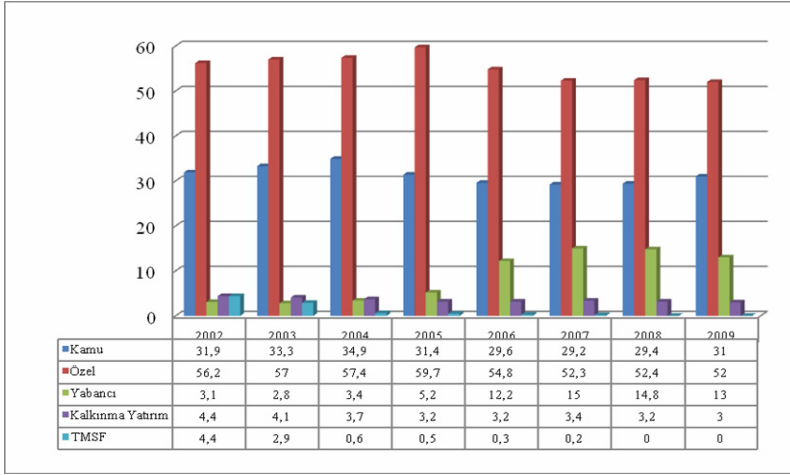
Şekil 13. Grup Bazında Türk Bankalarının Dağılımı(Banka Sayılarına Göre)

Kaynak: TBB, İstatistiki Raporlar / Banka, Şube ve Personel Bilgileri, Aralık 2010 , s.i.
*K.K.T.C. ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Şekil 13'de Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların yüzdesel olarak dağılımı verilmektedir. Türk bankacılık sektörü 2001 yılında yaşanan kriz sonrası yeniden yapılanarak etkin bir denetim ve gözetim sistemine kavuşturulmuştur. Özellikle 2001-2002 krizleri ile banka satın alma ve birleşme yoluyla sektöre giren yabancı sermayenin artışı Türk bankacılık sisteminde yeni bir başlangıç oluşturmuştur. Buna göre sistemde mevcut kamu sermayeli ve özel yerli sermayeli bankaların yanında yabancı sermayeli bankalar da faaliyete geçmiştir. (Bkz. Grafik 1)

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

Grafik 1. Banka Gruplarının Toplam Aktifler İçindeki Payları

Kaynak: TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007, ss.170-174, Bankalarımız 2008, s.11-260, Bankalarımız 2009 ilgili sayfalardan tarafımızdan oluşturulmuştur.

[http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Uc_Aylik_Banka_Bilgileri_\(Tum_Donemler\)/884/Tablolar/Tablo_7-Grup_ve_Sektor_Paylari.xls](http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Uc_Aylik_Banka_Bilgileri_(Tum_Donemler)/884/Tablolar/Tablo_7-Grup_ve_Sektor_Paylari.xls) Erişim Tarihi : 02.01.2010.

Tablo 16'da görüldüğü gibi Türk bankacılık sektöründe net karın gelişimi 2002 – 2007 yılları arasında hızla artmıştır. 2007 yılında artış hızının yavaşladığı görülmektedir. 2008 yılında ise net karın azaldığı tespit edilmiştir. 2009 yılında 2008 yılındaki azalışın tersine net karlarda yeniden bir artış saptanmıştır. Yabancı sermayeli bankalarda da Türk bankacılık sektöründe olduğu gibi net karlarda 2008 yılı azalışının 2009 yılında artışa geçtiği görülmektedir. Bunun nedeni olarak, Amerika Birleşik Devletleri' nde ortaya çıkıp bütün dünyayı saran finansal krizin etkilerinin 2007 ve 2008 yıllarında Türk bankacılık sektörü üzerinde de etkili olması gösterilebilir. Ancak 2009 yılında Türk bankacılık sektörünün toplanarak tekrar 2007 yılı öncesindeki durumuna yavaş yavaş gelmeye başladığı söylenebilir.

Tablo 16. Türkiye’de Banka Grupları İtibariyle Net Karın Gelişimi (Milyon TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kamu	1.056	1.790	2.682	2.869	3.733	4.512	3.906	6.393
TMSF	-1.676	274	386	259	391	1045	80	55
Özel	2.430	2.917	2.825	1.390	4.657	7.154	6.481	9.975
Yabancı	82	186	246	513	1.460	1.696	1.385	2067
Sektör	2.356	5.610	6.456	5.714	10.981	14.331	12.774	19.477

Kaynak : TBB, *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, ss.176-182 ve *Bankalarımız 2008*, ss.II-12,II-20,II-24,II28,II32 ve *Bankalarımız 2009* ilgili sayfalardan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır
<http://www.tbb.org.tr/> Erişim Tarihi: 16.10.2010

Yabancı bankaların faiz gelir/gider yapısı incelendiğinde sektörün ortalamasının çok üzerinde bir pay alması dikkat çekicidir. Bunun nedeni, yabancı sermayeli bankaların faiz marjını yüksek tutarak mevduatı düşük faizlendirirken, kredilendirmeyi daha yüksek faizden yapabilmeleridir (Bkz. Tablo 17) Ancak küresel kriz sürecinde yabancı bankaların faiz gelir-gider yapısı sektör geneline yaklaşmış ve önceki yıllara göre sektör genelinde olduğu gibi düşük seyretmiştir.

Tablo 17. Türkiye’de Yabancı Bankaların ve Sektörün Faiz Gelir - Faiz Gider Yapısı

Yabancı Bankaların Faiz Gelir-Gider Yapısı (%)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	233,74	268,96	215,21	192,06	181,62	178,00	182,49	236,26
Sektörün Faiz Gelir-Gider Yapısı (%)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	140,5	137,2	177,76	176,24	160,86	159,22	157,91	200,06

Kaynak : TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007", ss.176-182 ve Bankalarımız 2008 ss.II-30, II-31 ve Bankalarımız 2009 İlgili sayfalarından yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

[http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Banka_Bazinda_Secilmis_Tablolar - Konsolide/893/3Bankasecilmis0909-konsolide.zip](http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Banka_Bazinda_Secilmis_Tablolar_-_Konsolide/893/3Bankasecilmis0909-konsolide.zip) Erişim Tarihi: 02.01.2010

Türk bankacılık sektörünün personel artışı ve şubeleşme hızı küresel krizin etkileriyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren yaklaşık bir yıl süresince kesintiye uğramıştır. 2010 yılının ilk çeyreğinde şube sayısında önemli bir artış görülmezken, ikinci çeyreğinde şubeleşme hızı artmıştır. Personel sayısı ilk çeyrekte küresel krizin başlangıcından itibaren en yüksek artışını gösterirken, ikinci çeyrekte de ilk çeyrekteki artışına yakın bir performans sergilemiştir. Sektörün personel sayısı 2010 yılının ilk yarısında 4.489 kişi artarak 188.694 kişiye; şube sayısı ise 147 adet artarak 9.728’e yükselmiştir.

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2009 yılı sonuna göre %8,9 oranında artarak Haziran 2010 itibarıyla 908,6 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılının ilk çeyreğinde %3,2 oranında büyüyen bankacılık sektörü toplam aktifleri ikinci çeyrekte %5,6 oranında büyümüştür. 2010 yılının ilk altı aylık döneminde sektörün Türk Parası (TP) aktifleri %9,6, Yabancı Para (YP) aktifleri ise %7,1 oranında artmıştır.

2010 yılının ilk yarısında sektörün kredileri %15,8 oranında artarken, menkul değerler portföyündeki artış %5,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak, kredilerin toplam aktif içindeki payı Aralık 2009’daki %47,1 düzeyinden %50,1 düzeyine yükselirken, menkul değerler portföyünün

toplam aktif içindeki payı ise %31,5 seviyesinden %30,6 seviyesine gerilemiştir.

Ekonomik faaliyetlerde görülen toparlanma, düşük düzeyde seyreden faiz oranları, ertelenmiş tüketim talebindeki artış ve bankalar arası artan rekabet neticesinde 2010 yılının ilk yarısında kredilerde 62,2 milyar TL ile önemli düzeyde artış gerçekleşmiştir. 2010 yılının ilk yarısında Türk Lirası krediler %15,7, döviz cinsinden kullanılan krediler USD bazında %9,9 artış sergilemiştir. Yılın ilk yarısında meydana gelen artışın %43'ü kurumsal/ticari krediler, %29,1'i bireysel krediler ve %27,9'u KOBİ'lere kullanılan kredilerden kaynaklanmıştır. KOBİ kredileri 2010 yılının her iki çeyreğinde de en hızlı artan kredi türü olmuştur. Bireysel krediler içinde ise konut ve ihtiyaç kredileri yüksek düzeyde artış gösteren kredi türleri olmuştur. Banka grupları bazında oransal olarak en yüksek kredi artışı %17,4 ile özel bankalar ve %16,9 ile kamu bankalarında gerçekleşmiştir.

Takipteki alacaklarda (brüt) 2010 yılının ilk yarısında %3,9 oranında (859 milyon TL) azalış gerçekleşmiştir. 2008 yılı sonunda %3,7 düzeyinde olan toplam kredilerin takibe düşme oranı, Ekim 2009'da %5,4'e kadar yükselmiş, Aralık 2009'da %5,3 seviyesinde gerçekleşen oran, Haziran 2010 itibarıyla %4,4 seviyesine gerilemiştir. Kredilerdeki artışa rağmen, takipteki alacaklarda kaydedilen tahsilâtlar ile aktiften silme ya da satış yoluyla portföyden çıkarılan sorunlu alacaklar sonucu aktif kalitesinde görülen iyileşmeler takibe düşme oranının 2009 yılsonuna göre 0,9 puan iyileşmesini sağlamıştır. 2010 yılında da tüm kredi türlerinin takibe düşme oranında düşüş eğilimi sürmüştür. KOBİ kredileri takibe düşme oranı en hızlı düşüş gösteren kredi türüdür.

Sektörün 2009 yılsonu itibarıyla 262,9 milyar TL seviyesinde olan menkul değerler portföyü 2010 yılının ilk yarısında, %5,9 ile toplam aktiflerdeki büyüme oranının altında büyüyerek 278,3 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Yılın ilk çeyreğinde %4,8 oranında artan menkul değerlerdeki ikinci çeyrek artışı %1 ile sınırlı kalmıştır. Küresel krizin etkisiyle kredilerdeki büyümenin duraklaması sonrasında, toplam menkul değerlerin bankacılık sektörü toplam aktifleri içerisindeki payı 2008 yılı sonunda %26,5 iken, Ocak 2010'da %32,7 ile en yüksek seviyeye ulaşmış, ancak izleyen aylarda azalış eğilimine girerek Haziran 2010'da %30,6 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün en önemli fon kaynağı konumundaki mevduat, kredilerin artış hızının gerisinde kalmakla birlikte 2010 yılının ilk yarısında %9,7 oranında (49,9 milyar TL) artarak 564,5 milyar TL'ye yükselmiştir. 2010

yılının ilk yarısında Türk Lirası'na olan güven artışı ile banka gruplarının tamamının TP mevduatında artış, YP mevduatında azalış gerçekleşmiştir. İncelenen dönemde banka grupları bazında en yüksek mevduat artışı %11 ile özel bankalarda gerçekleşmiştir.

Haziran 2010 itibariyle toplam mevduatın %92'sinin vadesiz ve 3 aya kadar vadede toplanması, sektördeki aktif/pasif vade uyumsuzluğunun temel sebebidir. Sektörün yurtdışından temin ettiği sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinin toplam tutarı, Eylül 2008'de 26,3 milyar USD iken, Aralık 2009'da 18,1 milyar USD'ye gerilemiş, 2010 yılının ilk yarısında ise 19,7 milyar USD'ye yükselmiştir. 2010 yılının ilk yarısında 2,1 milyar USD sendikasyon kredisi geri ödemesi yapılırken, 4,9 milyar USD yeni sendikasyon kredisi temin edilmiştir.

2010 yılının ilk çeyreğinde %5,3 oranında artarak Mart 2010'da 116,8 milyar TL olan bankacılık sektörü özkaynakları, 2010 yılının ikinci çeyreğinde %2,1 oranında artarak 119,3 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Söz konusu artışta geçmiş yıl kârlarının önemli bir kısmının bünyede bırakılmış olması ve 2010 yılının ilk yarısında elde edilen net dönem kârı etkili olmuştur. Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu Haziran 2010 itibariyle %19,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Haziran 2010 itibariyle bankacılık sektörü dönem net kârı, geçen yılın aynı dönemine kıyasla 1,1 milyar TL (%10,1) artarak 12,1 milyar TL düzeyinde oluşmuştur. Sermaye piyasası işlem karlarının türev işlem zararları nedeniyle negatife dönmesine ve net faiz gelirlerindeki azalışa karşın, takipteki alacaklar özel provizyonundaki azalış ile temelde önceki yıllarda ayrılan karşılıkların iptallerine bağlı olarak iyileşen faiz dışı gelir/gider dengesi bir yıllık dönemde kar artışındaki temel etkenler olarak değerlendirilmektedir. Bankacılık sektörü karının %56,7'si özel bankalar, %28,7'si kamu bankaları, %7,7'si yabancı bankalar, %3,6'sı kalkınma ve yatırım bankaları ve %3,1'i katılım bankaları tarafından elde edilmiştir.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sektörü temel göstergelerinin 2010 yılının ilk yarısı itibariyle olumlu yönde seyrini devam ettirdiği gözlenmektedir. Bunun yanı sıra yılın ilk yarısı, sektör genelinde büyümenin, beklentiler paralelinde faiz marjındaki azalma ile bankalar arası rekabette artışın gözlendiği bir dönem olmuştur. Özellikle, krediler yılın ilk yarısında önemli düzeyde artış göstermiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda bankaların risk yönetim sistemlerinin etkinliği ile operasyonlarında verimliliğin sağlanması,

sektörün sağlıklı şekilde faaliyetlerine devamında büyük önem arz etmektedir.

2010 yılının ilk çeyreğinde şube sayısında önemli bir artış görülmezken, ikinci çeyreğinde şubeleşme hızı artmıştır. Personel sayısı ilk çeyrekte küresel krizin başlangıcından itibaren en yüksek artışını gösterirken, ikinci çeyrekte de ilk çeyrekteki artışına yakın bir performans sergilemiştir. Sektörün personel sayısı 2010 yılının ilk yarısında 4.489 kişi artarak 184.205 kişiden 188.694 kişiye; şube sayısı ise 147 adet artarak 9.581'den 9.728'e yükselmiştir. Haziran 2010 itibariyle sektörde istihdam edilen personel sayısı tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Personel sayısındaki artışın 2009 yılının son çeyreğindeki eğilimin devamı niteliğinde olduğu değerlendirilirken, şube sayısındaki artış da 2009 yılının son çeyreğindeki artışı hemen hemen yakalamıştır.¹⁷⁴

3.5.3. Bankacılık Sisteminin Ölçek Bazında Değerlendirilmesi

Bankacılık sektöründe birleşmelerin ölçek ekonomisi sağlayıp sağlamadığı ve ideal bir büyüklüğü tanımlayan optimum büyüklüğün ne olduğu henüz belirlenememiştir. Bu tartışmalara paralel olarak, Türk bankacılık sektöründe de ölçek büyüklüğü tartışmaları yapıla gelmiş ve uluslararası düzeydeki sonuçlara paralel olarak, Türk bankacılık sektöründe de ölçek ekonomisinin yaratılıp yaratılmadığı konusu netleştirilememiştir.

Bankacılık sektöründe ölçek ekonomisinin varlığının net biçimde ortaya konulamaması, karşıt görüşlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu karşı görüşü savunanlara göre, sektör aktiflerinin ve ülkelerin banka ölçeklerinin küçük görünüyorsa, küreselleşme ortamında çok da önemli görünmemektedir. Onlara göre; bankacılık sistemlerinin değerlendirilmesinde, sistemlerin büyüklük ve küçüklüklerinden çok küreselleşme seviyeleri öne çıkarken, bankaların uluslararası genel kabul görmüş ilke ve standartlara uyumlarına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla banka ölçeğinin büyük ya da küçük olması önemini kaybetmiştir. Ancak kabul edilmesi gereken bir durum vardır ki, bu da dünya ile entegrasyon sürecinde yabancı bankalar ile rekabet edebilmek veya rekabet gücünü arttırabilmek için yüksek maliyetle çalışan Türk bankalarının maliyetlerini minimize etmeleri gereğidir. Söz konusu maliyet minimizasyonunun sağlanabilmesi için, bankaların optimum ölçekle veya optimum ölçeğe yakın çalışmaları bir zorunluluk haline almıştır.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2010*, Sayı:2010-3, ss.1-4.

¹⁷⁵ Cihangir, ss:11-16.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde devlet güdümlü kamu bankalarının piyasadaki ağırlığı sektörü oldukça olumsuz etkileyebilmektedir. Türk bankacılık sektöründe bankaların uzun yıllar boyunca sayı olarak fazla ve küçük ölçekli olmaları, bankaların ölçek ekonomilerinden yararlanarak maliyet tasarrufları sağlayamadıkları biçiminde eleştirilerin yapılmasına neden olmuştur.

Oligopolistik bir yapı arz eden Türk bankacılık sisteminde bankaların 1994, 2000, 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan krizler sonrası sayıca azaldıkları, küçük ölçekli oldukları ve yüksek maliyetle çalıştıkları şüphesiz bilinmektedir. Ayrıca, Türk bankacılık sisteminde yaşanan bankacılık krizleri ile devralma ve birleşmeler hızlanmıştır. Sektörde beş büyük ve öncü banka dışında ölçek açısından bankaların küçük ölçekli olduğu görülmektedir.¹⁷⁶ Bu doğrultuda Türk bankacılık sektöründe ölçek ve kapsam ekonomisinin bulunup-bulunmadığını saptamak için, Türk bankacılığındaki maliyet yapısını analiz eden bir çalışmanın sonucunda aşağıdaki yargılara ulaşılmıştır.

- Türk bankalarında şube ve işletme düzeyinde pozitif ölçek ekonomileri mevcut değildir. Bankaların büyüme ile sağladıkları ürün ve hizmet çeşitlendirmeleri herhangi bir maliyet etkinliği sağlamamaktadır.

- Bankaların şube ağlarını genişletmeleri de maliyet avantajları sağlamamaktadır. Bu nedenle bankaların şube ağlarını genişletmelerinin gerekçeleri ekonomik nedenlerle değil, farklı bölgelerdeki farklı müşterilere ve müşteri gruplarına ulaşarak prestij kazanma isteği biçiminde algılanabilir.

Pek çok ülkenin bankacılık sektörleri için yapılmış olan birçok araştırma ise bankalararası birleşme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye’de durum diğer ülkelerdekine tam olarak uymamaktadır. Diğer bir deyişle, Türkiye’deki bazı bankalar için birleşerek büyümekten doğacak avantajlar bulunmakla birlikte, bunu Türkiye’deki bankaların tamamına genellemek mümkün değildir. Nitekim yapılan benzer nitelikli bir çalışmada, Türk bankacılık sektöründe büyük ölçekli kabul edilen özel sermayeli ticari bankaların ölçeğe göre azalan getiri sağladığı gözlemlenmiş, bu kapsamda ülkede küçük ölçekli bankaların birleştirilmesiyle oluşturulacak daha büyük ölçekli bankaların verimli olamayacağı görüşü öne sürülmüştür.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ Yakıcı ve Çankaya, s.33.

¹⁷⁷ Cihangir, ss.11-16.

Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalara veya sektörün faaliyet gruplarına göre etkinliğin ve verimliliğin ölçülmesine ilişkin yapılan çeşitli çalışmalar da mevcuttur. Bu konuda Aydoğan ve Çapoğlu (1989), Zaim (1993), Dağlı (1995), Yolalan(1996), Ertuğrul ve Zaim (1996), Ergin ve Aypek (1997), İnan (2000), Cingi ve Tarım (2000) ile Çolak ve Altan'ın (2002) çalışmaları örnek olarak verilebilir. Fields, Murphy ve Tırtıroğlu (1993), Özkan ve Günay (1996), Özkan ve Günay (1998), Mercan ve Yolalan (2000) ile Çolak ve Kılıçkaplan (2000), Işık ve Hassan(2002), Mercan, Reisman, Yolalan ve Emel (2003) ise etkinlik ve verimlilik analizlerine yönelik çalışmalarında bankaların maliyet ve ölçek büyüklüklerini dikkate almışlardır.

3.6. Türk Bankacılık Sistemi ve Seçilmiş AB Ülkeleri Bankacılık Sistemlerinin Rekabet Gücü, Ölçek Ekonomileri ve Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması

3.6.1. Rekabet Gücü Açısından Karşılaştırılması

Bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranları piyasa yapısının göstergelerinden birisi olarak görülebilir. Yoğunlaşma oranları bankaların sektördeki pazar paylarının hesaplanmasında kullanılmaktadır. Yoğunlaşma oranının hesaplanmasında en temel hesaplama yöntemi olarak Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI) kullanılmaktadır. HHI'nin hesaplamasına dördüncü bölümde detaylı olarak değinilmiştir.

Tablo 18. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türk Bankacılık Sektörlerinin Herfindahl-Hirschman Endekslerinin Karşılaştırması

ÜLKELER	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hollanda	1726	1796	1822	1928	2168	2132
Belçika	2102	2112	2041	2079	1881	1622
Almanya	178	174	178	183	191	206
İtalya	230	230	220	330	344	353
Avusturya	576	560	534	527	454	414
Türkiye	937,4	966,6	959,5	938,5	948,3	987,8

Kaynak: European Central Bank, *EU Banking Structures*, October 2009, s.38.

Tablo 18'e göre AB ülkelerinden sadece Almanya bankacılık sektörünün HHI'ya göre tam rekabet piyasası özellikleri gösterdiği görülmektedir. Ancak Almanya'da HHI değerleri son yıllarda yükselme eğilimi göstermeye

başlamış ve zayıf oligopolistik bir yapıya doğru yönelmiştir. İtalya, Avusturya ve Türkiye’de de zayıf oligopolistik bir bankacılık yapısı görülmektedir. HHI değerleri Avusturya’da düşerken İtalya ve Türkiye’de yükselmiş hatta Türkiye’de güçlü bir oligopolistik yapının sınırları zorlanmaya başlanmıştır. Çalışmada incelenen Hollanda ve Belçika bankacılık sistemlerinde ise HHI değerlerinin monopol piyasa tipine işaret ettiği görülmektedir.

Son yıllarda Türk bankacılık sektörünün tam rekabetten giderek uzaklaşması sektörde yaşanan birleşme ve devralma trendine bağlanabilir. Dünyada da benzer eğilimlerin artması nedeniyle HHI değerlerinde genel itibariyle artış görülmektedir.

3.6.2. Ölçek Ekonomileri Açısından Karşılaştırılması

Seçilmiş AB’ye üye ülkeler ile Türk bankacılık sisteminin ölçek ekonomilerine göre değerlendirilmesinde seçilen tüm ülkelerde, Türkiye’ye göre bankacılık sisteminde çeşitliliğin çok fazla olması göze çarpan en önemli ayrıcalıktır. Seçilmiş AB ülkelerinde faaliyet gösteren bankaların çeşitliliği, ülkelerin finans sisteminin derinleşmesine katkıda bulunmuş, böylece sektörün rekabet gücü artmış, sektörde ölçek ve kapsam ekonomilerinin avantajlarından yararlanabilme imkanı sağlamıştır. Karşılaştırma verileri, esas olarak çalışmada incelenen ülkelerin bankacılık sistemlerinde yer alan büyük ölçekli bankanın ortalaması dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 19. Almanya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri

ALMANYA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	535.421	564.051	590.503	796.357	987.869	1.095.407	902.729
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	184.050	178.428	185.403	255.582	187.531	277.094	301.368
Menkul Kıymetler Cüzdanı	53.455	55.839	58.351	53.546	71.738	88.163	92.055
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	535.421	564.051	590.503	796.357	987.869	1.095.407	902.729
Toplam Mevduat	174.773	183.374	199.460	269.284	252.099	296.851	298.073

Türkiye Bankalar Birliği

Özsermaye	14.777	15.620	21.555	32.282	26.482	24.927	29.391
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	11.123	11.674	16.266	21.573	25.579	21.475	11.173
Personel Giderleri	7.070	6.323	7.943	14.379	5.401	4.035	5.336
ORANLAR(%)							
ROA	-0,023	0,146	0,288	0,201	0,40	-0,01	0,19
ROE	-0,849	5,274	7,880	4,946	10,66	-3,13	5,60

Kaynak: Daha önce ülke ölçeklerine göre hazırlanan tablolardan tarafımızdan oluşturulmuştur.

Almanya bankacılık sisteminde, aktifler içindeki kalemler incelendiğinde gerek büyük ölçekli gerekse de küçük ölçekli bankaların çoğunlukla toplam krediler kalemine ağırlık verdikleri görülmektedir. Kısa, orta ve uzun vadeli tahsis edilen kredi toplamını ifade eden bu kalemler genellikle toplam aktiflerin %50'si ile %75'i civarında seyretmektedir. Bu kalemin yanında diğer bir önemli kalem ise menkul kıymet cüzdanıdır. Ancak menkul kıymet yatırımlarının küçük ölçekli bankalarda çok düşük bir oranda gerçekleştiği ve büyük ölçekli bankalarda ise göreceli olarak daha yüksek oranlarda tercih edildiği görülmektedir.

Bankaların kaynak yapısına bakıldığında, küçük ölçekli bankaların yüksek oranda topladıkları mevduatlarla varlıklarını, diğer bir ifade ile yatırımlarını finanse ettikleri görülmektedir. Pasif toplamalarının tamamına yakını toplam mevduatlardan oluşturan küçük ölçekli bankaların tersine büyük ölçekli bankalarda toplam mevduat kalemi çoğunlukla %30-%50 aralığındadır. Alman bankacılık sektörünün kriz süreci özellikle 2007-2009 yılları arası incelendiğinde, aktif karlılığı ve özsermaye karlılıkları düşmesine rağmen ülkedeki bankacılık sisteminin süregelen güçlü yapısı, sistemdeki kamu otoritesinin etkin denetim ve gözetim faaliyetlerinin ağırlığı ile açıklanabilmektedir (Bkz. Tablo 19). Bu durum da finansal kırılganlığın önünde önemli bir engel olarak ifade edilebilmektedir.

İtalya bankacılık sisteminde, büyük ölçekli bankalarda kredilerdeki azalma dikkat çekmektedir. Toplam aktiflerde özellikle 2002 ve 2005 yılları arasındaki mevduat ve kredi kalemlerindeki fark dikkat çekicidir. Çok büyük ölçekli bankalar içindeki SPA bankaları olarak bilinen sınırlı yükümlü bankalarda mevduatlarda kısmi bir artış görülmektedir. Mevduat hacmindeki büyümenin ise son yıllarda artan banka evlilikleri ve devralmalarının yansımalarından kaynaklanması mümkündür. Öz kaynak ise buna göre sabit

kalmıştır. İtalyan bankacılık sektöründe de bankalarda birleşme ve yeniden yapılandırma eğilimi daha çok küçük ölçekli bankalarda görülmektedir.

Tablo 20. İtalya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri

İTALYA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	130.560	135.049	151.517	406.464	469.257	296.040	299.823
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	62.601	100.623	107.432	112.525	109.645	79.808	80.166
Menkul Kıymetler Cüzdanı	103	119.426	134.865	134.855	36.634	125.794	113.696
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	130.560	135.049	151.517	406.464	469.257	296.040	299.823
Toplam Mevduat	109.672	78.346	83.067	394.221	245.215	141.907	140.536
Özsermaye	1.285	3.350	3.152	3.333	14.857	3.717	3.717.
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	898	2.250	2.389	4.655	5.345	6.570	3.128
Personel Giderleri	2.296	1.712	1.617	2.234	3.937	2.700	3.027
ORANLAR(%)							
ROA	0,19	-0,04	0,05	0,13	0,01	0,01	0,01
ROE	0,52	-0,06	7,42	0,47	0,53	0,28	0,30

Kaynak: Daha önce ülke ölçeklerine göre hazırlanan tablolardan tarafımızdan oluşturulmuştur.

Ölçek bazında bakıldığında sistemde 5 sene içinde fazla bir küçülme olmamakla beraber banka sayısındaki azalma daha çok küçük ölçekli bankalardaki küçülme şeklinde ortaya çıkmış ve küçük ölçekli bankalar içinde kooperatif bankalarındaki azalış kredi kurumlarına nazaran daha fazla olmuştur (Bkz. Tablo 20). Sektörde Unicredit'in 2007 sonrası gerçekleştirdiği banka satınalmalar yoluyla bünyesine kattığı orta ve küçük ölçekli bankalar sektörde ölçek avantajına sahip olmuşlardır. Ancak sektör genel olarak

incelendiğinde bu değişim dışında Avrupa'da yaşanan ve yayılma etkisini hızla artıran olumsuzluklar İtalyan bankacılık sisteminde de görölerek tüm karlılık kriterlerinde azalma yaratmıştır.

Tablo 21. Belçika - Hollanda Bankacılık Sistemleri Ölçek Ekonomileri

BELÇİKA - HOLLANDA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	507.147	568.599	604.396	788.204	715.531	624.457	920.403
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	255.917	270.809	176.306	364.220	101.398	89.900	139.669
Menkul Kıymetler Cüzdanı	94.055	76.205	41.274	-	-	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	507.147	568.599	604.396	788.204	715.531	624.457	470.403
Toplam Mevduat	220.696	242.424	207.753	325.923	296.493	223.566	159.309
Özsermaye	16.777	18.907	26.207	24.659	27.933	19.456	30.009
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	15.256	19.277	16.899	37.453	28.136	31.639	22.834
Personel Giderleri	5.181	5.581	10.389	5.957	4.292	4.107	7.530
ORANLAR (%)							
ROA	0,004	0,005	0,219	0,486	0,006	0,00	-0,01
ROE	0,123	0,152	4,886	16,251	0,151	0,13	-0,64

Kaynak: Daha önce ülke ölçeklerine göre hazırlanan tablolardan tarafımızdan oluşturulmuştur.

Belçika ve Hollanda bankacılık sisteminde, aktif kalemlere bakıldığında, tüm bankaların toplam krediler kaleminin, bankanın toplam varlıklarının büyük kısmını oluşturduğu görölmektedir. Toplam krediler kalemi bankaların aktif toplamlarının yaklaşık yarısı kadar bir büyüklük oluşturmaktadır. Menkul kıymet cüzdanına bakıldığında ise özellikle küçük ölçekli bankalarda, büyük

ölçekli bankalara göre yatırımların daha büyük bir kısmını bu kalemin oluşturduğu görülmektedir.

Hollanda ve Belçika bankalarının gider kalemleri incelendiğinde ise, ölçeğin büyümesine bağlı olarak personel giderlerinin 2005 yılında arttığı görülmektedir. Ancak takip eden yıllarda personel giderleri düşüş göstermiştir. Bu durum büyük ölçekli bankaların ölçekleri büyüdükçe önce artan personel giderini, sonrasında ise azalan personel giderini yüklediklerini gösterir. Diğer bir gider kalemi olan faiz giderlerinde ise, bankanın ölçek büyüklüğüyle doğru orantılı olarak, ölçek büyüklüğü arttıkça faiz giderlerinin de arttığı görülmektedir. Bunun en temel sebebi de, büyük ölçekli bankaların daha çok yabancı kaynak kullanmalarından dolayı ödedikleri faizlerin de yüksek olmasıdır. Kriz sürecinde Belçika ve Hollanda bankacılık sektörlerinde aktifin yarısını oluşturan krediler kalemi, 2006'dan sonra ciddi olarak azalmıştır. Benzer şekilde sektörün aktif ve özsermaye karlılıklarında da krizin olumsuz etkileri nedeniyle azalma görülmüştür (Bkz. Tablo 21).

Özellikle Belçika ve Hollanda'da yurtdışı banka birleşme ve devralmalarının yoğun olması, sektörün kırılğan yapısını arttırıcı rol oynamıştır. Bu nedenle özellikle bankacılık sektöründe birçok bankanın kamusallaştırıldığı görülmüştür. Bu yolla sektördeki risk algısını azaltmaya çalışan sektör, daha fazla mevduatı sisteme çekmeyi hedefleyerek kriz sonrası olumsuz etkilerin azaltılmasını gözetmiştir.

Avrupa'nın istikrarlı bir ekonomisi olarak görülen Avusturya'da, kriz sürecinde diğer ülkelerde olduğu gibi bankacılık sektöründeki karlılık göstergelerinde azalma görülse de mevduat yapısının güçlü olması krizin etkilerini azaltabilmiştir.

Buna göre, **Avusturya** bankacılık sisteminde bankalar aktif büyüklüklerine göre gruplandırılmıştır. Aktif büyüklükleri açısından büyük bankalar, küçük bankalara göre kredilerde önemli pay almakta, orta ölçekli bankalarda krediler ve menkul kıymet cüzdanı aşağı yukarı eşit pay almakta, küçük ölçekli bankalarda ise menkul kıymetler cüzdanının payı artmaktadır. Pasif toplamı içinde ise mevduatlar en büyük payı almaktadır. Orta ve küçük ölçekli banka yükümlülüklerinin neredeyse tamamına yakını mevduatlardan oluşmaktadır. Bankaların öz sermayeleri ise yeterli düzeydedir. Faiz giderleri büyük ölçekli bankalarda daha fazla, ancak personel giderleri ölçek ekonomilerinin yarattığı olumlu etki nedeniyle daha düşüktür. Aktif ve özsermaye getirisi ise istikrarlı bir yapı arz etmektedir (Bkz. Tablo 22).

Tablo 22. Avusturya Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri

AVUSTURYA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	33.697.223	35.755.401	39.692.790	40.096.902	42.809.712	43.677.694	40.165.300
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	25.237.579	26.255.878	28.680.450	30.298.019	30.382.322	33.015.694	29.743.066
Menkul Kıymetler Cüzdanı	4.136.470	5.316.071	6.505.177	5.870.975	4.964.778	2.918.319	3.047.989
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	33.697.223	35.755.401	39.692.790	40.096.902	42.809.712	43.677.694	40.165.300
Toplam Mevduat	24.194.501	25.732.320	28.814.900	28.796.374	30.285.706	29.969.814	27.585.752
Özsermaye	1.546.801	1.706.480	1.804.685	2.306.323	3.137.744	2.918.424	3.069.285
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	686.589	637.881	738.704	989.500	1.257.724	1.450.884	848.155
Personel Giderleri	281.114	277.896	278.532	308.149	273.891	300.930	276.401
ORANLAR (%)							
ROA	0,09	0,12	0,12	0,16	0,18	0,06	0,10
ROE	1,92	2,76	2,28	2,78	2,24	0,79	1,60

Kaynak: Daha önce ülke ölçeklerine göre hazırlanan tablolardan tarafımızdan oluşturulmuştur.

Türkiye’de Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal krizleri sonucunda, sektördeki yasal ve yapısal yapılandırma ile sistemden çok fazla banka çıkmış ve sınırsız mevduat garantisi kamuya maliyet yüklemiştir. Özellikle bankalar arasında birleşme ve devralma yoluyla sistem kendini yenilemiş, yeni değişimler ortaya çıkmış ve mevduatta büyük ölçekli bankaların daha fazla pay aldığı görülmüştür. Bu durum finansal kriz sonucunda mevduat sahiplerinin büyük ölçekli bankalara yönelerek bu bankaların pazar payını arttırmış ve sisteme hakim olmalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda bankacılık sisteminin aktif, kredi ve mevduat açısından yoğunlaşması 2000 yılı itibariyle hızla artmış ve 2008 küresel krizine rağmen bu artış devam etmiştir (Bkz. Tablo 23).

Tablo 23. Türkiye Bankacılık Sistemi Ölçek Ekonomileri

TÜRKİYE							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	88.161.671	66.433.992	76.791.852	112.923.325	118.762.705	188.441.980	216.427.600
Toplam Krediler	13.147.271	20.182.609	26.878.848	46.641.842	54.147.672	90.479.200	89.906.550
Menkul Kıymetler Cüzdanı	3.239.331	17.324.055	20.734.778	31.913.780	28.718.574	20.715.200	50.641.100
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	88.161.671	66.433.992	76.791.852	112.923.325	118.762.705	188.441.980	216.427.600
Toplam Mevduat	35.420.955	34.075.663	40.240.103	60.881.200	78.349.543	125.842.700	143.628.600
Özsermaye	12.544.873	9.791.216	8.714.315	11.557.707	13.751.705	18.977.520	25.256.050
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	5.113.020	4.300.096	3.853.915	6.726.906	9.333.325	14.237.848	11.487.880
Personel Giderleri	877.194	933.364	887.121	1.275.032	1.358.349	2.070.664	2.099.690
ORANLAR(%)							
ROA	2,24	1,74	-0,71	2,07	2,54	1,82	2,50
ROE	15,70	17,10	-17,62	18,90	23,10	18,78	21,98

Kaynak: Daha önce ülke ölçeklerine göre hazırlanan tablolardan tarafımızdan oluşturulmuştur.
(*Sektörde yer alan ilk beş bankanın yıllar itibariyle sıralamalarındaki değişiklikler dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır.)

Türk bankacılık sektörü küresel krize rağmen bilançolarının sağlam olması ve risklerinin dengeli dağılması yanında etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi sayesinde 2009 yılını sorunsuz bir yıl olarak geçirmiştir. Aslında, Türk bankacılık sektörü dünya genelinde etkili olan küresel krizden 2008 ve 2009 yılında olumsuz etkilenmiştir. Ancak Türkiye 2001 yılındaki

krizden büyük dersler çıkartmış olması ve yapısal düzenlemelerini iyileştirmiş olması nedeniyle 2008'deki bu krizden, daha önceki bölümlerde de karşılaştırmalı olarak ifade edildiği üzere, AB üyesi ülkeler kadar etkilenmemiştir. 2010 yılı itibariyle Türk bankacılık sektörünün gelişimini hızla devam ettirmesi beklenmektedir.

Türk bankacılık sektörü ve seçilmiş AB üyesi ülkelerin bankacılık sistemleri yapısal olarak incelendiğinde ülkelere göre kriz süresince yaşanan tecrübeler birbirinden farklılık göstermektedir. Ülkelerin mukayeseli olarak bankacılık sektörleri incelendiğinde ölçek büyüklüğünün yarattığı avantajlar ve rekabet gücü etkinliği kriz dönemleri dışında fazla bir etki göstermemiş, ancak 2008 küresel krizi ile bu avantajın önemi çok fazla ön plana çıkmıştır.

3.6.3. Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri, bankaların üstlendiği risklere göre sahip olmaları gereken asgari sermaye oranının belirlenmesine yönelik düzenlemelerdir. Bankaların üstlendikleri kredi, piyasa ve operasyonel risklerin gerçekleşmesi durumunda, banka müşterilerinin uğrayacağı kayıpların giderilmesinde banka sermayesi önemli bir güvence sağlamaktadır.

Basel II düzenlemelerine göre sermaye yeterlilik oranının en az %8 olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de sermaye yeterlilik rasyosu %12 olarak uygulanmaktadır. Tablo 24'e bakıldığında çeşitli AB ülkelerine ait 2004-2008 dönemlerinde oluşan sermaye yeterlilik oranları yer almaktadır. Bu ülkelerin hepsinin sermaye yeterlilik oranının %11 - %16 aralığında olduğu dolayısıyla asgari sermaye yeterlilik oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle Belçika'nın 2008 yılında sermaye yapısını güçlendirdiği (%16,43) görülmektedir. Avrupa bankacılık sistemi sermaye yeterlilik oranı ortalaması da % 11- 12 aralığında dalgalanmakta ve asgari oranın üzerinde seyretmektedir.

Tablo 24'e bakıldığında Türkiye'nin AB ülkelerine göre oldukça yüksek bir sermaye yeterlilik oranına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle 2004 yılında söz konusu oran %28.8'dir. Bunun nedenlerinden biri Türk bankacılık sektörünün 2000 ve 2001 yıllarında yaşadığı bankacılık krizlerinden iyi bir ders çıkararak bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler ile daha güçlü bir sermaye yapısına kavuşturulmuş olmasıdır. Diğer bir neden ise, kriz sonrası bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kurulması ve bankaların etkin bir şekilde gözetim ve

denetiminin yapılmasıdır. 2004 ve 2005 yıllarında asgari sermaye yeterlilik oranı hesaplamalarında daha sonraki yıllardaki hesaplamalara göre bir farklılık operasyonel riskin hesaplamaya katılmamış olmasıdır. 2004 yılı sonrası sermaye yeterlilik oranı 2008 yılına kadar düşmüş, ancak bu oran 2009 yılı itibarıyla tekrar artış göstermiş ve %20,5 düzeyine ulaşmıştır.

2007 yılının ikinci yarısından itibaren, başta gelişmiş ülke piyasaları olmak üzere etkisini artıran finansal kriz, yarattığı yoğun belirsizlik ile hane halkı, şirketler ve finansal aracı kurum bilançolarındaki bozulma nedeniyle ekonomik bir krize dönüşmüştür. Bu durum küresel ölçekte büyüme, ticaret hacmi ve sermaye hareketleri üzerinde daraltıcı bir sonuç doğurmuştur. Türk bankacılık sektörünün finansal gücünü yansıtan göstergeler 2008 yılında genel olarak olumlu seyrini sürdürmüştür. Sektörün sermaye yeterliliği istikrarlı bir seyir izlemektedir.¹⁷⁸

Sektörde öz kaynaklar risk ağırlıklı varlıklara göre daha yüksek bir oranda artış göstermiştir. Nitekim söz konusu dönemde öz kaynaklarda meydana gelen % 4,7'lik değişim karşısında sektörün risk ağırlıklı varlıklarının %2,9 oranında arttığı görülmektedir. Sektörün olası finansal risklere karşı güçlü sermaye yapısını muhafaza eden ihtiyatlı bir yaklaşım içinde olduğu gözlenmektedir.¹⁷⁹

---

¹⁷⁸ BDDK, *Finansal Piyasalar Raporu*, Aralık 2008, Sayı 12, s.1.

¹⁷⁹ BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Aralık 2009, s.2.

Tablo 24. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye'nin Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Karşılaştırması

	2004	2006	2008
Avusturya	11,84	11,53	11,02
Hollanda	11,82	11,35	11,99
Belçika	13,06	11,49	16,43
Almanya	11,82	11,67	13,01
İtalya	11,64	10,08	10,41
Avrupa Bankacılık Sistemi	12,25	12,70	11,69
Türk Bankacılık Sistemi	28,8*	22,0	18,1

Kaynak: European Central Bank, *EU Banking Sector Stability*, August 2009, November 2007, November 2006, October 2005, ve TBB, *Bankalarımız 2008, 2007, 2006, 2005* kitaplarının ilgili sayfalardan yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

*2004 yılında ilgili oran (Öz kaynaklar / (Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riskine Esas Tutar)) şeklinde hesaplanmıştır. 2005 sonrası dönemde ise oran, [Öz kaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)] şeklinde hesaplanmıştır.

Sektördeki kârlılık performansına bağlı olarak yasal öz kaynaktaki artış dolayısıyla sektörün sermaye yeterliliği rasyosundaki artış sürmektedir. 2008 yılında derinleşen küresel kriz ortamında, gerek politika faizlerindeki indirimler gerekse piyasa faiz oranlarındaki düşüşler Türk bankalarının kârlılığına olumlu katkı yapmış, öz kaynakları güçlenmiş ve buna bağlı olarak da sektörün sermaye yeterliliği rasyosu yükselmiştir¹⁸⁰

¹⁸⁰ BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, s.22.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YOĞUNLAŞMA, MALİYET ETKİNLİĞİ VE ÖLÇEK EKONOMİLERİNE İLİŞKİN MODELLERİN FONKSİYONEL YAPISI

4.1. Türk Ticari Bankalarında Rekabet Gücü, Pazar Hakimiyeti ve Yoğunlaşmanın Finansal Analizi

Türkiye’de Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal krizlerinin, sektördeki yeniden yapılandırmanın ve piyasa koşullarının etkisiyle sistemden oldukça fazla sayıda banka çıkmak zorunda kalmış, sınırsız mevduat garantisi altında bu durum kamuya oldukça fazla maliyet yüklemiştir. Bunun sonucunda bankaların piyasa payları arasında değişimler gerçekleşmiş, banka birleşmeleriyle konsolidasyon gündeme gelmiş ve toplam mevduatta büyük ölçekli bankaların payı artmıştır. Bunun nedeni finansal bunalım döneminde mudilerin banka seçiminde tercihlerini büyük ölçekli olanlara yöneltmiş olmaları veya piyasa paylarındaki değişim olarak görülmüştür. Kısacası, büyük oyuncuların pazar hakimiyeti artmıştır. Buna bağlı olarak aktif açısından yoğunlaşmada da 2004 yılından itibaren bir artış görülmüştür.

2004 - 2009 döneminde yoğunlaşma artarken, net faiz marjları düşüş eğilimi göstermiştir. Burada uluslararası fonlama kabiliyetinin kolaylaşması, Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ve olumlu ekonomik beklentiler etkili olmuştur. Belli düzeydeki yoğunlaşma ile yeterince rekabetçi bir ortamın aynı anda sağlanması gerek finansal istikrar gerekse uzun vadeli büyüme açısından önemlidir. İlk yedi bankanın sektörde lider konumda olduğu oligopol bir yapıya sahip olan Türk bankacılık sektörü yoğunlaşma ve pazar hakimiyeti açısından değerlendirildiğinde; 2009 yılında toplam aktiflere göre en büyük ilk beş bankanın sektör payı %63,03, en büyük ilk on bankanın sektör payı ise %86,95 olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılında ilk beş büyük bankanın toplam aktifler içindeki payı % 65,42 iken, 2008 yılında %60,74’e gerilemiştir. Bu oran 2009 yılı sonunda ise yukarıda belirtildiği gibi %63,03’e yükselmiştir. Türk bankacılık sektöründe 2008 yılı sonuna kadar büyük ölçekli bankaların yoğunlaşmasında bir azalma görülür. Buna göre, bankacılık sektöründe rekabetin arttığı anlaşılabilir. 2009 yılında büyük ölçekli bankaların yoğunlaşmasındaki artışın nedeni olarak 2008 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan küresel krizin yansımaları neticesinde sektördeki küçük ölçekli bankaların krizden olumsuz etkilenmeleri gösterilebilir.

2009 yılı tüm dünya ekonomisi için oldukça sancılı geçmiştir. Nitekim küresel krizin başladığı ve derin izler bıraktığı alan finansal sektör olmakla birlikte, gelişmelerden hemen hemen tüm sektörler olumsuz yönde etkilenmiştir. Krizle beraber gelişmekte olan ülkelere güvenin sarsılmasıyla bu ülkelere sermaye girişı azalmış ve belirsizlik artmıştır. Bunun sonucu olarak da çok sayıda ülkede finansal sektör aracılık işlevini göremez, piyasalar çalışamaz hale gelmiştir.¹⁸¹

Türk bankacılık sektörü, mevduat, yatırım ve kalkınma bankaları açısından incelendiğinde, özellikle 2008 yılının son çeyreği ile 2009 yılının ilk çeyreğinde bilanço risklerinin hızla arttığı, yurtdışı kaynak imkanlarının daraldığı, likidite ihtiyacının yükseldiği görülür. Ancak, bankaların bilançolarının sağlam olması ve risklerin dengeli dağılması yanında, ilgili kurumlar tarafından alınan önlemler, etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi sayesinde Türkiye’de bankacılık sistemi 2009 yılını güven içinde geçirmiş, kamuya sorun yaratmamış, yük olmamıştır. Aksine, ekonomik faaliyetin finansmanına destek olmaya devam etmiştir. Bankalar açısından bu olumlu durumu sağlayan ana nedenler sağlam ve sağlıklı bilanço yapısı, güçlü özkaynaklar ve TL’ye duyulan yüksek güvendir. Bankaların kaynaklarının çok önemli bir bölümü Türkiye’deki yerleşiklere ait mevduattır. Mevduatın üçte ikisini TL mevduat oluşturmuştur.¹⁸²

Sonuç olarak, Türk bankacılık sektörü dünya genelinde etkili olan küresel krizden 2008 ve 2009 yılında olumsuz etkilenmiştir. Ancak Türkiye 2001 yılındaki krizden büyük dersler çıkartması ve yapısal düzenlemelerini iyileştirmesi nedeniyle 2008’deki bu krizden, daha önceki bölümlerde karşılaştırmalı olarak ifade edildiği üzere, AB üyesi ülkeler kadar etkilenmemiştir. 2010 yılı itibariyle Türk bankacılık sektörünün gelişimi hızla devam etmiştir. 2011 yılında da benzer olumlu gelişmelerin sürmesi beklenmektedir. Çalışmada Türk bankacılık sektörü aktif yapısındaki yoğunlaşma dikkate alınarak incelenmiştir. Ancak yoğunlaşma Türk bankacılık sektöründeki performans yapısını açıklayabilmek için yeterli değildir. Tablo 25’de yer alan Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI) ile de Türk bankacılık sektörünün pazar hakimiyeti ile ilgili değerlendirmeye devam edilmiştir

---

¹⁸¹ TBB, *Bankalarımız 2009*, s. 1-5.

¹⁸² TBB, *Bankalarımız 2009*, s. 1-6.

Tablo 25. Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktiflere Göre Yoğunlaşması

Milyar TL	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Finans Bank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	ING Bank A.Ş.
2004	56.994.364	38.513.774	26.267.917	34.913.412	24.199.088	24.624.008	25.709.322	8.630.097	6.704.946	6.154.234
%	19,28	13,03	8,89	11,81	8,19	8,33	8,7	2,92	2,27	2,08
Kümülatif %	19,28	32,31	41,19	53	61,19	69,52	78,21	81,13	83,4	85,48
2005	65.050.166	63.712.468	36.468.239	52.384.532	32.382.800	23.866.400	27.052.957	12.314.145	9.357.809	8.377.436
%	17,02	16,67	9,54	13,71	8,47	6,25	7,08	3,22	2,45	2,19
Kümülatif %	17,02	33,7	43,24	56,95	65,42	71,67	78,75	81,97	84,42	86,61
2006	71.903.770	75.204.758	50.286.913	57.272.590	37.033.963	48.887.288	34.424.690	17.895.459	11.493.498	11.814.571
%	14,83	15,51	10,37	11,81	7,64	10,08	7,1	3,69	2,37	2,44
Kümülatif %	14,83	30,35	40,72	52,53	60,17	70,26	77,36	81,05	83,42	85,86
2007	80.942.311	80.180.917	67.578.482	68.204.750	42.408.476	50.352.909	40.234.454	20.882.311	14.912.285	12.541.364
%	14,42	14,29	12,04	12,15	7,56	8,97	7,17	3,72	2,66	2,23
Kümülatif %	14,42	28,71	40,76	52,91	60,47	69,44	76,61	80,33	82,99	85,23
2008	104.412.496	97.551.922	88.940.860	85.655.014	52.193.493	63.723.133	51.095.895	26.572.978	19.224.574	16.503.074
%	14,79	13,82	12,6	12,13	7,39	9,03	7,24	3,76	2,72	2,34
Kümülatif %	14,79	28,61	41,21	53,35	60,74	69,77	77,01	80,77	83,5	85,83
2009	124.528.532	113.223.304	105.462.054	95.309.463	64.797.642	64.560.412	60.650.086	29.317.630	21.204.774	15.233.099
%	15,59	14,18	13,21	11,94	8,11	8,08	7,6	3,67	2,66	1,91
Kümülatif %	15,59	29,77	42,98	54,92	63,03	71,12	78,71	82,38	85,04	86,95

Kaynak: TBB, *Bankalarımız Kitabı*, 2009, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004 ilgili sayfalardan yararlanılarak tarafımızdan düzenlenmiştir.

- **Herfindahl -Hirschman Endeksi:**

Piyasa yapısının göstergesi olarak kabul edilen yoğunlaşma oranları yapısal modellerde bankacılık sektörünün performansını açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Pazar yapısı analiz edilirken, pazardaki yoğunlaşma oranını ölçmek için Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI) kullanılmaktadır. HHI piyasa yoğunlaşmasını, bir pazarda yer alan bütün firmaların (bankaların) pazar paylarının karelerinin toplanması şeklinde ifade eden endekstir. Yoğunlaşma oranını ölçerken çok farklı teknikler bulunmakla birlikte bu çalışmada, en yaygın uygulamalardan biri olarak kabul edilen, hesaplanması ve yorumlanması kolay bir yoğunlaşma göstergesi olan HHI incelenmiştir. Yoğunlaşma oranının ölçümünde kullanılan bütün tekniklerde banka sayıları ve banka büyüklükleri önem arz etmektedir. Hesaplanmasındaki kolaylık ve doğrudan sektör paylarını dikkate alan bir endeks olması sebebiyle HHI, diğer yoğunlaşma göstergelerine de baz teşkil etmektedir.¹⁸³ HHI, en yalın haliyle;

$$HHI = \sum_{i=1}^n (S_i)^2$$

biçiminde ifade edilmektedir. HHI bir piyasada faaliyet gösteren "n" adet bankanın piyasa paylarının (S_i) karelerinin toplamından oluşmaktadır. Piyasa payları toplamda 100 olacak şekilde ifade edilirse HHI endeksi "0" ve "en fazla 10.000" değerini alır. Banka payları yüzde puan olarak ayarlanmazsa HHI'nın değer aralığı (1/n ile 1 arasında) olacaktır. Eğer birbirine eşit piyasa payına sahip çok sayıda banka varsa HHI "sıfır"a yaklaşır, ancak asla sıfıra eşit olmaz. Tek bankalı (tekel) piyasada, pazar payı 100 olduğundan HHI ölçümü 10.000'e eşit olacak, iki eşit büyüklükte firmalı bir düopolde ise 5.000 olacaktır. Endeks değerlerindeki aralıklara göre piyasadaki rekabet yapısının nasıl şekil aldığı aşağıda gösterilmiştir.

- 0 - 199 (Tam Rekabet Piyasası, eşit piyasa payına sahip 51 veya üstünde banka)
- 200 - 999 (Zayıf Oligopol, eşit piyasa payına sahip 11 - 50 banka)
- 1000- 1.799 (Güçlü Oligopol, eşit piyasa payına sahip 6 - 10 banka)
- 1.800 - 10.000 (Monopol, eşit piyasa payına sahip 1- 5 banka)¹⁸⁴

---

¹⁸³ J. A. Bikker, *Competition and Efficiency in a Unified European Banking Market*, Edward Elgar, Cheltenham, 2004, ss.49-72.

¹⁸⁴ Sedat Yetim ve Ozan Gülhan, *Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü*, Ankara: Xerox Doküman Merkezi, 2005, s.80.

Yoğunlaşma oranları piyasaya giriş ve çıkışlar ile birleşme ve devralmalar sonucunda piyasa yapısında meydana gelen değişimler hakkında da bilgi sağlamaktadır. Bir birleşme işleminde, birleşme öncesi var olan ve birleşme sonrası oluşacak HHI hesaplanır. Birleşme sonrasında oluşacak yapıya ait HHI ile birleşme öncesindeki HHI'daki değişime göre birleşmenin olası etkileri değerlendirilir.¹⁸⁵

Tablo 26'da aktif büyüklüğüne göre, Türk bankacılık sisteminin ticari bankalarının yoğunlaşmalarına ilişkin HHI bilgileri yer almaktadır. Bankacılık sektöründe piyasa yapısının performans üzerine etkilerini incelemek amacıyla yoğunlaşma oranları kullanılmıştır.

Tablo 26. Türk Bankacılık Sektörü Toplam Aktiflerine Göre HHI Değerleri

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
HHI	928,6	937,4	966,6	959,5	938,5	948,3	987,8

Kaynak: Tablo ölçek tabloları için faydalanılan bilançolardan elde edilen verilerle tarafımızdan oluşturulmuştur.

Tablo 26' da görüldüğü üzere 2006 yılına kadar Türk bankacılık sektöründe HHI değerleri giderek artmış, sektör güçlü oligopolistik bir yapının sınırlarına gelmiştir. Ancak 2006 yılı itibariyle Türk bankacılık sektörüne yabancı sermayeli bankaların girişinin artmasıyla bankalararası rekabetin hızlandığını ve sektörün zayıf oligopolistik bir yapı içerisinde kaldığını söylemek mümkündür. Ancak 2009 yılında HHI değeri tekrar yükselişe geçerek 987.8 düzeyine çıkmıştır. Bu durum, Türk bankacılık sektöründe rekabet gücündeki bir azalmaya işaret etmektedir.

4.2. Türk Ticari Bankalarında Maliyet Etkinliği, Ölçek ve Kapsam Ekonomilerine İlişkin Modellerin Fonksiyonel Yapısının Ekonometrik Analizi

Ölçek ve kapsam ekonomilerini harekete geçirecek çıktı karışımını sağlama olanaklarını araştırmak için yapılacak bir analizin ilk adımı, banka maliyet fonksiyonunun modellenmesidir. Bu bağlamda, logaritmik dönüşüm uygulanmış bir ifade kullanılmakta ve bilinen avantajlarından ötürü bu tür analizlerde genellikle Cobb-Douglas tipi bir maliyet fonksiyonunu temel

---

¹⁸⁵ Murat Çetinkaya, "Batmakta Olan Bir Teşebbüsün Devralınması: Literatür Taraması ve Örnek Çalışması" *Rekabet Dergisi*, Sayı 13, 2003, s.36.

alınmaktadır. Cavallo ve Rossi (2001), Altunbaş v.d. (2001), Huang ve Wang (2001), Allen ve Liu (2004), Carvallo ve Kasman (2005), Kasman (2005), Tadesse (2005), Kasman ve Yıldırım (2006), Rezitis (2008) bu yaklaşımın belli başlı örnekleri olarak gösterilebilir. Dolayısıyla, i 'nci bankanın veya banka grubunun toplam maliyetinin panel veri modellemesi aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\ln(TC)_{it} = \alpha_0 + \sum_{n=1}^3 \alpha_n \ln y_{nit} + \sum_{k=1}^3 \beta_k \ln p_{kit} + \frac{1}{2} \sum_{n=1}^3 \sum_{j=1}^3 \alpha_{nj} \ln y_{nit} \cdot \ln y_{jit} + \frac{1}{2} \sum_{k=1}^3 \sum_{h=1}^3 \beta_{kh} \ln p_{kit} \cdot \ln p_{hit} + \sum_{n=1}^3 \sum_{k=1}^3 \delta_{nk} \ln y_{nit} \cdot \ln p_{kit} \quad (1)$$

(1) numaralı eşitlikte; TC toplam maliyeti, y_n n 'inci çıktının ve p_k k 'inci girdinin fiyatını simgelemektedir. Genellikle bankaların maliyet fonksiyonlarının üç girdi ve üç çıktıdan meydana gelen bir fonksiyon olduğu kabul edilmektedir. Bir girdinin diğeriyle olan etkileşiminin gösteriminde h , bir çıktının da diğer çıktılarından biriyle olan etkileşiminin gösteriminde de j alt simgeleri kullanılmaktadır. Bu bağlamda; krediler, mevduatlar ve finansal yatırımlar çıktı değişkenleri; emek, sermaye ve mevduatlar da girdi değişkenleri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, (1) numaralı eşitlik 3 girdi ve 3 çıktıyı yansıtacak şekilde ifade edilmiştir.

(1) numaralı model çerçevesinde; emek girdisinin fiyatı, personel giderleri toplam personel sayısına bölünerek hesaplanmaktadır. Sermayenin fiyatı, sabit aktiflerle net amortismanların toplamının operasyonel masraflarla personel giderlerinin toplamına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Mevduatların fiyatı ise, toplam mevduatlar toplam faiz masraflarına bölünerek hesaplanmaktadır. Toplam maliyetler ise, faiz giderleri ile operasyonel maliyetlerin toplamından meydana gelmektedir.

Çok değişkenli maliyet-çıkıtı fonksiyonları kullanılarak elde edilen tahmin sonuçlarından çıktıya göre maliyet esnekliği hesaplanmak istendiğinde Baumol v.d. (1988) tarafından geliştirilen "ışın ölçek ekonomileri" (ray economies of scale / SCE^{ray}) ölçütü kullanılmaktadır.¹⁸⁶

$$SCE^{ray} = \sum_{n=1}^3 \frac{\partial \ln TC}{\partial \ln y_n} = \sum_{n=1}^3 \left[\alpha_n + \sum_{k=1}^3 \alpha_{nk} \ln y_{kit} + \sum_{j=1}^2 \beta_{nj} \ln p_{jit} \right] \quad (2)$$

¹⁸⁶ Cavallo, Laura ve Stefania Rossi, "Scale and Scope Economies in the European Banking Systems", *Journal of Multinational Financial Management*, Vol. 11, 2001, s.520.

SCE^{ay} değeri birden küçük olduğunda ($SCE^{ay}<1$) ölçek ekonomilerinin mevcut olduğunu, birden büyük olduğunda da ($SCE^{ay}>1$) ölçek ekonomilerine bağlı avantajlarının olmadığını (diseconomies) ifade edecektir.

Bankalar da birden çok ürün ve hizmet sunan finansal araçlar olduklarından, onlar için yapılacak etkinlik analizlerinde kapsam (alan) ekonomilerinin (Economies of scope) varlığı sorgulanmalıdır. Bu bakımdan n tane ürün veya hizmet sunan bir banka için kapsam ekonomisi aşağıdaki gibi hesaplanabilir:¹⁸⁷

$$SCO = \frac{\sum_{n=1}^N TC(y_n) - TC(y)}{TC(y)} \quad (3)$$

(3) numaralı eşitlikte; $TC(y_n)$ tek başına üretildiğinde bir y_i malının üretim maliyetini yansıtmaktadır. SCO'nun sıfırdan büyük değerler alması, kapsam ekonomilerinin varlığını göstermektedir.¹⁸⁸

(2) ve (3) numaralı denklemler, (1) numaralı denklemin dinamik panel veri tahmini sonucunda elde edilen bağımlı değişkenin tahmin serisi ve çıktı niteliğindeki banka ürünleri kullanılarak hesaplanmaktadır.

4.2.1. Modelde Kullanılan Veri Seti

Çalışmada, 1997:I ile 2010:II arası dönemi kapsayan üçer aylık ticari banka verileri kullanılmıştır. Türkiye Bankalar Birliği'nden temin edilen bu veriler, her panelde 47 gözlemlik toplamda da 141 gözlemlik bir panel veri seti meydana getirmektedir. Modelde kullanılan verilerin logaritması alınmıştır. Ölçeklere göre bankalar gruplara ayrılırken yazında çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan bir tanesi, aktif büyüklüğü temel alınarak bunun bankalar arasındaki dağılımının "onabölenleri" (deciles) açısından bankaları büyük, orta ve küçük olarak ayırmaktır (Örneğin; Cavallo ve Rossi, 2001). Bizim çalışmamızda da bu yöntem kullanılarak bankalar ölçeklerine göre gruplandırılmıştır.

---

¹⁸⁷ Cavallo ve Rossi, s. 521

¹⁸⁸ Cavallo ve Rossi, s. 521

4.2.2. Analiz Yöntemi

Böylece elde edilen üç panelli veri seti ile tesadüfî sınır modellemesi anlayışında, Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen dinamik panel veri modelleri çerçevesinde tahminler yapılmıştır. Bilindiği gibi genelleştirilmiş momentler yöntemine (generalized method of moments / GMM) dayanan dinamik panel veri modelleri, bankaların maliyet etkinlikleri ile ölçek ve alan ekonomilerini analiz etmekte kullanılan tahmin yöntemlerinden birisidir. Şayet bir panel veri modelinde bir dönemden diğerine ardışık bağımlılık (autocorrelation) varsa, gözlemlerin “farklılıklarındaki farkları” (differences in differences) analiz etmek mümkündür. Gözlemler arası ardışık bağlanım doğalsa, modelin kalıntılar üzerindeki ardışık bağlanım etkilerini kontrol edebilmek için ilk farkı alınabilir. Bu bağlamda Arellano ve Bond (1991), kendi modellerine bağımlı değişkenin gecikmelerini ekleyerek dinamik etkilerin hesaba katılmasını sağlayarak, dinamik panel veri modellerinin öncüsü olmuşlardır.¹⁸⁹ Gecikmeli bağımlı değişkenler sabit veya rastsal etki modellerine eklenebilir. Ancak bunların panel veri modellerine dâhil edilebilmesi için, zamana dair gözlemlerin sayısının modeldeki açıklayıcı değişkenlerin sayısından fazla olması gerektiği varsayılmaktadır. Ardışık bağlanım olmadığı varsayılsa bile, gecikmeli endojen değişkenlerin modelde yer alması korelasyondan ileri gelen sorunlara ve modeldeki hata teriminde birtakım sıkıntılara yol açabilir. Sonlu veya küçük örneklem söz konusu olduğunda; sonuçlar eğilimli olabilmektedir. Bu takdirde bir araç değişkenler setini içeren genelleştirilmiş momentler yöntemi kullanılacak olursa, yukarıda değinilen sorunlar ortadan kalkmaktadır. Dahası, araç değişkenler setine gecikmeli değişkenler de eklenebilmektedir. Bu araç değişkenler ve daha yüksek dereceden momentler içeren genelleştirilmiş momentler yöntemiyle; ilave etkinlikler sağlanabilmektedir.¹⁹⁰

Dinamik panel veri modellerinin bankacılıkta maliyet etkinliği ve ölçek ekonomileri konusunda kullanılmasına dair çeşitli deneysel çalışmalardan bahsedilebilir. Bunlardan bazıları; Goddard v.d. (2004), Rossi v.d. (2005), Guerrero ve Negrin (2005), Huang ve Chen (2009), Peresetsky (2010) olarak sıralanabilir.

---

¹⁸⁹ Arellano ve Bond (1991), “Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations”, *Review of Economic Studies*, Vol.58 , 1991, s.277 ve s.293.

¹⁹⁰ Robert A. Yaffee, “A Primer for Panel Data Analysis”, *NYU Social Sciences, Statistics and Mapping*, Fall 2003, (Elektronik Versiyon), s.9.

4.3. Modellerin Tahmini ve Bulguların Değerlendirilmesi

Tahmin sürecine geçilmeden önce modelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımsal istatistikleri hesaplanmış ve elde edilen değerler Tablo 27’de sunulmuştur. Bu veriler incelendiğinde, emeğin, sermayenin ve mevduatın fiyatı haricindeki değişkenlerin ortalamalarının yakın olduğu söylenebilir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, hemen tüm değişkenlerin ortalamalarına göre daha az yayıldıkları söylenebilir. Sermayenin fiyatı ise ortalamasına göre daha yayılmış bir görünümündedir.

Tablo 27. (1) Numaralı Modelde Yer Alan Değişkenlerin Tanımsal İstatistikleri

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	Min.	Max.
Toplam Maliyet	141	15.581	0.955	12.716	17.413
Kredi	141	16.749	1.593	13.287	19.240
Mevduat	141	17.410	1.390	13.633	19.452
Yatırımlar	141	17.164	1.181	13.796	18.810
Emeğin Fiyatı	141	3.631	0.909	0.907	6.118
Sermayenin Fiyatı	141	0.043	1.149	-2.028	2.698
Mevduatların Fiyatı	141	-2.388	0.750	-4.150	-0.967

Öncelikle (1) numaralı model kalıbı dinamik panel veri modellemesi yaklaşımı ile tahmin edilmiştir. Bu bağlamda, genelleştirilmiş momentler yöntemi çerçevesinde araç değişkenler setinde sadece bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerine yer verilmiştir. Dinamik modelin tahmininden elde edilen sonuçlar Tablo 27’de sunulmuştur. Bu çerçevede modelin hem tek aşamalı genelleştirilmiş moment tahmini hem de iki aşamalı genelleştirilmiş moment tahmini yapılmıştır. İstatistik açıdan anlamlı katsayı değerleri göz önüne alındığında; iki aşamalı modelin daha başarılı olduğu söylenebilir. Sargan testinin yüksek değer vermesi modele dâhil edilen araç değişkenlerin isabetli olduğunu göstermektedir. Modeldeki kalıntılarda birinci ve ikinci mertebeden ardışık bağlanım sorununu test eden Arellano-Bond testlerinden AR(1) testinin negatif ve anlamlı ve AR(2) testinin ise anlamsız olması beklenir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde AR(1) testinin anlamlı olmasa da negatif olmasına karşın, AR(2) testinin ise anlamlı bulunması; modelde bir ardışık bağlanım sorunu olabileceğini göstermektedir. Ancak bazı istisnai

koşullar nedeniyle, özellikle iki aşamalı GMM tahminlerinde, söz konusu durum ardışık bağlanım olduğu anlamına gelmemektedir.¹⁹¹

Ayrıca modelde ayrı varyanslık (heteroscedasticity) sorunu olmadığını da göstermektedir. Modeldeki kalıntılarda birinci ve ikinci mertebeden ardışık bağlanım sorununu test eden Arellano-Bond testlerinden AR(1) testinin negatif ve anlamsız ve AR(2) testinin ise negatif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde AR(1) testinin anlamlı olmasa da negatif olmasına karşın, AR(2) testinin ise anlamlı bulunması; modelde ciddi bir ardışık bağlanım sorunundan söz edilemeyeceğini göstermektedir. Çünkü genellikle, AR(1) testinin negatif ve anlamsız, buna karşılık AR(2) testinin anlamlı olması bu tür çalışmalarda beklenen bir sonuçtur.

Başarılı bulunan iki aşamalı dinamik panel veri modeli tahminin grafikleri sırasıyla Grafik 2, 3 ve 4'de sunulmaktadır. Grafik 2, logaritmik toplam maliyet serisi ile bunu tahminin nasıl bir ilişkileri olduğunu sergilemektedir. Grafik 3'de model; kalıntılarının yapısı sırasıyla ölçeklendirilmiş kalıntı grafiği, kalıntıların yoğunluk fonksiyonları ve histogramları ve nihayet ardışık bağlanım ve kısmi ardışık bağlanım fonksiyonları çerçevesinde sunulmaktadır. Bu üç grafik, model kalıntılarının temel varsayımlara uygun bir yapıda olduğunu göstermektedir. Grafik 4'de ise; logaritmik toplam maliyetin ve bunun dinamik panel veri tahmininin olasılık normal dağılım ve yoğunluk fonksiyonları ile histogramları verilmiştir.

Ardından iki aşamalı model tahmininden hareketle; (2) ve (3) numaralı eşitlikler çerçevesinde ölçek ekonomileri ve alan ekonomilerinin ortalama değerleri ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Tablo 28'de sunulmaktadır. Tablo 28'de sunulan veriler Türk ticari bankacılık sektöründe ölçek ekonomilerinin mevcut olduğunu göstermektedir. Gerek tüm bankacılık ürünleri veya çıktıları bağlamında, gerekse münferiden krediler (y_1), mevduatlar (y_2) ve yatırımlar (y_3) bağlamında ölçek ekonomileri vardır. Belirlenen ölçek ekonomileri, hem bütünsel olarak hem de temel banka

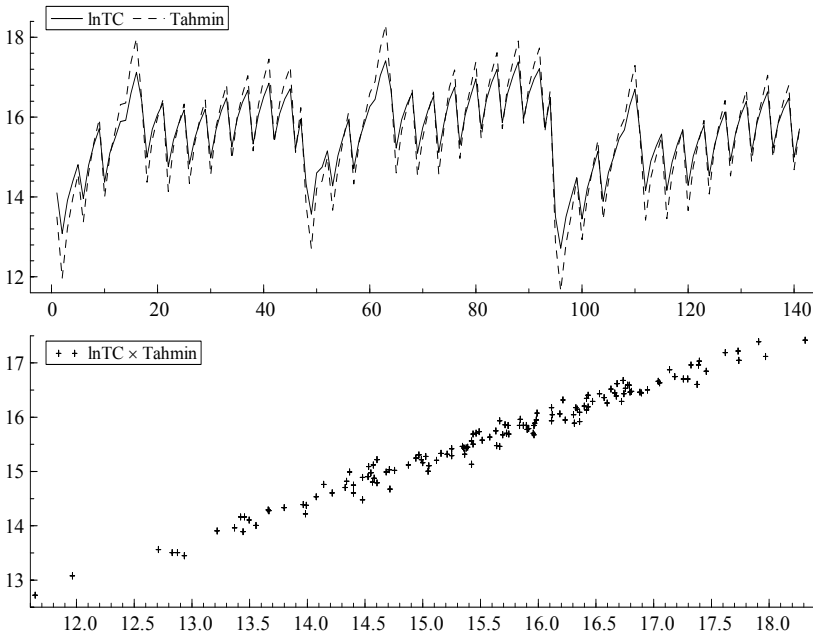
---

¹⁹¹ Düzeydeki hatalar ardışık bağlanım göstermiyorlarsa, bunların birinci farkları (ama ikinci farkları değil) ardışık bağlanım gösterecektir. Bu nedenlerle Arellano-Bond AR(1) testinin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı, AR(2) testinin ise anlamsız olması beklenir (Arellano-Bond, 1991:ss.278-281 ve s.288). Ancak özellikle iki aşamalı GMM tahminlerinin hesaplamasında kullanılan ağırlık matrisleri nedeniyle tek aşamalı tahminden oldukça farklı olduğundan, bu koşullar da değişmektedir (Arellano, 2005:169). Ele alınan araç değişkenler önceden saptandığından, muhtemeldir ki veriler doğrusal olasılık ifadesiyle iyi oturmayacağından GMM tahminleri için hem AR(2) hem de Sargan değerleri tahmin edilir (Arellano, 2005:168). Bunların anlamlı değerler vermesi beklenir.

çıktıları çerçevesinde sektörde ölçeğe göre artan getiriler bulunduğunu göstermektedir.

Öte yandan, üretim ölçekleri büyüdükçe maliyetlerin düşeceğine ve maliyet etkinliklerinin artacağına kuşku yoktur. Ölçeğe göre getirilerdeki artış maliyet etkinliğine neden olmaktadır. Tablo 28'de alan ekonomilerine dair bulgular incelendiğinde, tüm değerlerin pozitif olması hem farklı ürün veya çıktılar bağlamında hem de bütünsel olarak Türk ticari bankacılık sektöründe alan ekonomilerinin varlığını göstermektedir. Bu etkinin özellikle mevduatlar (y_2) ve yatırımlarda (y_3) kredilere (y_1) oranla daha güçlü olduğu gözlenmektedir. Evrensel bankacılık uygulamalarının Türk bankacılık sektöründe yaygın ve yerleşik olduğu düşünüldüğünde bu sonuç şaşırtıcı değildir.

Elde edilen tüm bu bulgular Türk bankacılık sektöründe maliyet etkinliğinin varlığını ve güçlü olduğunu göstermektedir. Ölçek ve kapsam ekonomilerinin, maliyet etkinliğini artırıcı etkileri bilinmektedir. Bu nedenle, güçlü ölçek ve kapsam ekonomilerinin varlığı gözlenen Türk bankacılık sisteminin maliyet etkin bir yapıda çalıştığı ifade edilebilir.

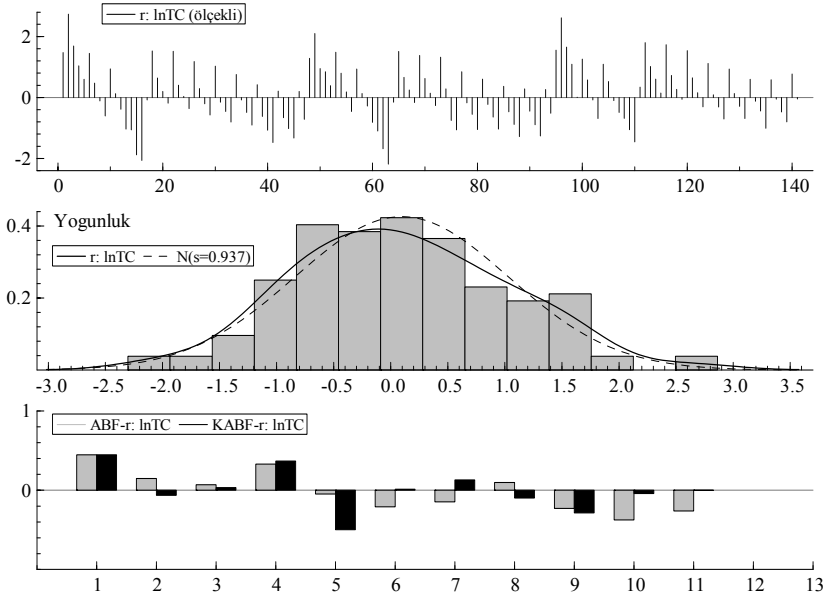
Grafik 2. Logaritmik Maliyet ve Dinamik Panel Veri Tahmini

Tablo 28. (1) Numaralı Modelin Arellano-Bond Dinamik Panel Veri Tahmini Sonuçları

Parametre	Tek Adımlı Tahmin				İki Adımlı Tahmin			
	Katsayı	Std.Hata	t Testi	p Değeri	Katsayı	Std.Hata	t Testi	p Değeri
α_0	5.155	0.481	10.700	0.000	-0.012	0.022	-0.573	0.568
α_1	92.463	48.220	1.920	0.057	-0.021	0.040	-0.518	0.606
α_2	-81.999	57.750	-1.420	0.158	0.053	0.020	2.660	0.009
α_3	-108.166	175.300	-0.617	0.538	0.095	0.017	5.630	0.000
β_1	-26.469	61.940	-0.427	0.670	0.252	0.171	1.470	0.143
β_2	-59.148	117.800	-0.502	0.616	0.080	0.061	1.300	0.197
β_3	-48.882	46.110	-1.060	0.291	0.112	0.058	1.940	0.054
α_{11}	-13.130	266.500	-0.049	0.961	0.016	0.030	0.541	0.590
α_{12}	-27.278	135.100	-0.202	0.840	0.074	0.018	4.040	0.000
α_{13}	146.100	147.100	0.993	0.322	0.037	0.028	1.310	0.191
β_{11}	251.292	222.800	1.130	0.261	0.166	0.056	2.950	0.004
β_{12}	-229.432	91.810	-2.500	0.014	0.096	0.010	9.800	0.000
β_{13}	121.079	181.800	0.666	0.507	0.182	0.114	1.590	0.114
δ_{11}	-159.275	60.740	-2.620	0.010	0.231	0.131	1.760	0.081
δ_{12}	103.510	92.740	1.120	0.267	0.166	0.038	4.380	0.000
δ_{13}	48.325	58.940	0.820	0.414	0.175	0.078	2.230	0.027
σ	0.1642				0.4101			

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

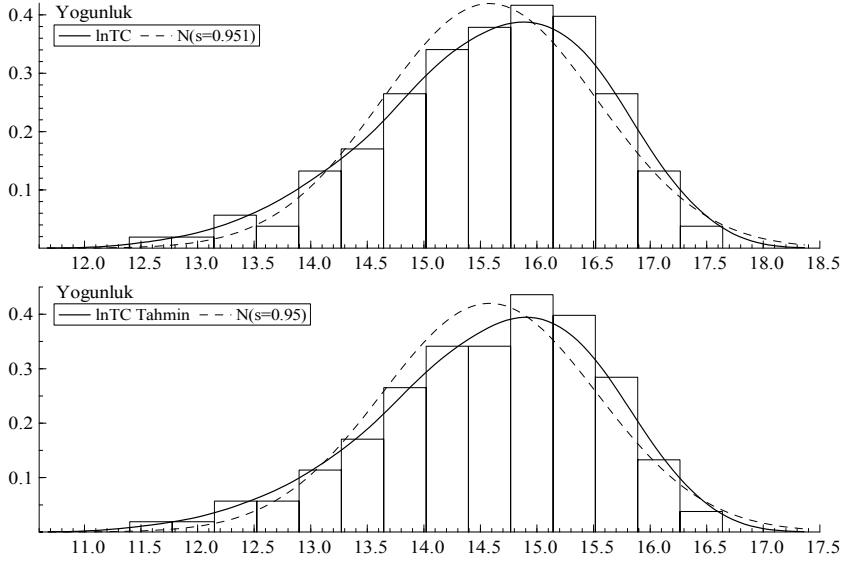
Tablo 28'in devamı	Katsayı	Std.Hata	t Testi	p Değeri	Katsayı	Std.Hata	t Testi	p Değeri
RSS	3.3716				21.0256			
σ^2	0.0270				0.1682			
TSS	127.5672				127.5672			
Wald (birleşik):	$\chi^2 (15) =$	0.000			$\chi^2 (15) =$	7.65E+04	0.000	
Wald (gölge):	$\chi^2 (1) =$	0.000			$\chi^2 (1) =$	0.3278	0.567	
Sargan testi:	$\chi^2 (29) =$	0.000			$\chi^2 (29) =$	7.15E-14	0.000	
Arellano-Bond Testleri:								
AR(1) testi:	N(0,1) =	1.393			N(0,1) =	1.007		0.314
AR(2) testi:	N(0,1) =	1.390			N(0,1) =	-2.195		0.028

Grafik 3. Tanı Koyma: Model Kalıntılarının Yapısı

Tablo 29. Ölçek ve Kapsam Ekonomileri

	Ölçek Ekonomileri			
	SCE _{y₁}	SCE _{y₂}	SCE _{y₃}	SCE ^{ray}
Ortalama	0.2114	-0.7559	0.3500	-0.0648
Std.Sapma	0.0286	0.0400	0.0255	0.0314
	Kapsam Ekonomileri			
	SCO _{y₁}	SCO _{y₂}	SCO _{y₃}	SCO
Ortalama	0.0748	0.1175	0.1023	0.0982
Std.Sapma	0.0763	0.0623	0.0525	0.0637

Grafik 4. Toplam Maliyetin ve Tahminin Çekirdek Yoğunluk Fonksiyonları

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Ölçek ekonomileri; bir firmanın tesislerini genişleterek, üretim hacmini veya üretim fonksiyonunu değiştirmesi, teknolojik yenilikler getirerek veya dış çevrede meydana gelen maliyet düşürücü faktörlerden yararlanarak verimliliğini arttırması şeklinde ifade edilebilir. Bu çerçevede bir firma için kârdaki artış, daha fazla üretim, daha geniş piyasa ve düşük maliyet ile mümkün olmaktadır. Buna göre, ölçek ekonomileri büyük ölçekte operasyonlara neden olmakta ve uzmanlaşma gerektirebilmektedir. Firmanın ölçek ekonomisinden faydalanabilmesi için, belirli bir asgari üretim ölçeğine ulaşmış olması gerekmekte, bu ölçeğin altında üretim yaptığında ise maliyeti artabilmektedir. Ölçek ekonomileri içsel ve dışsal ölçek ekonomileri olarak ikiye ayrılır. Ölçek ekonomileri firma içinde veya firmanın bulunduğu sanayi sektöründe meydana gelmişse içsel ekonomiler olarak adlandırılır. İçsel ekonomiler maliyet düşürücü etki yaratan avantajlar ise pozitif içsel ekonomiler, maliyet yükseltici etki yaratan dezavantajlar ise negatif içsel ekonomiler olarak ifade edilir. Dışsal ekonomiler ise bir firma veya kesimin yaptığı bir faaliyetin diğer bir firmaya ve kesime karşılıksız olarak verdiği yarar ya da zarar şeklinde kabul edilmektedir.

Ölçek ekonomileri ile ölçeğe göre getiri arasındaki ilişki, şu şekilde açıklanabilir: Üretim fonksiyonunun ölçeğe göre artan getiri kısmında ölçek ekonomileri, ölçeğe göre azalan getiri kısmında ise ölçeğe göre eksi ekonomiler bulunur. Ölçeğe göre artan getiri kısmından ölçeğe göre azalan getiri kısmına geçiş noktasında ise optimum ölçek yer alır.

Dönemler itibariyle de bakıldığında ölçek ekonomilerinin kısa ve uzun dönem ayırımının yapılması gereklidir. Kısa dönemde azalan verim kanunu geçerli olur. Çünkü bu dönemde üretim faktörlerinin bir kısmı sabit, bir kısmı değişir durumdadır. Uzun dönemde ise tüm faktörlerin değiştirilebilmesi sonucunda ölçek değişimi ölçeğin verimini de değiştirir. Böylece firma, minimum maliyetle maksimum kârı sağlayacak üretim planlamasını yapmak için gerekli zamana sahip olabilir. Büyük ölçekte operasyonlar, büyük uzmanlaşırma gerektirebilir. Ayrıca uzmanlaşma, bölünmezlik ve üstün teknikler ölçek ekonomilerini etkileyen unsurlar olarak kabul edilir.

Finansal kurumlardaki ölçek ekonomilerinin kapsamı da oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Farklı ülkelerde farklı finansal kurumlara ait birçok araştırma yapılmasına rağmen çoğu çalışmalarda finansal kurumlarda maliyet yapısında sınırlı sayıda ölçek ekonomileri gözlenmektedir. Bankacılık sektörü açısından bakıldığında bir bankanın çıktısındaki bir artış birim üretim maliyetindeki azalmaya eşlik ettiğinde ölçek ekonomileri görülür. Yani bir

banka açısından ölçek ekonomileri, çıktılardaki artışa karşılık birim üretim maliyetlerin düşmesiyle ortaya çıkar.

Türk bankacılık sisteminde yaşanan bankacılık krizleri ile devralma ve birleşmelerin hızla arttığı sektörde ölçek açısından bankaların hala küçük ölçekli olduğu görülür. Türk bankacılık sektöründe bankaların uzun yıllar boyunca sayı olarak fazla ve küçük ölçekli olmaları, bankaların ölçek ekonomilerinden yararlanarak maliyet tasarrufları sağlayamadıkları biçiminde eleştirilerin yapılmasına neden olmuştur. Aktif ve pasifleri ile ürün yaratabilen bankaların geçirmekte olduğu hızlı dönüşüm de sektörde ölçek ekonomilerinin gerçekleşmesi yönünde önemli bir etki yaratır. Aslında ölçek ekonomileri uzun dönemle ilişkili olup, gerçek etki uzun dönemde görülebilir. Nitekim uzun dönemde, bir bankanın şube sayısı dahil olmak üzere ölçeği belirleyen tüm üretim faktörleri değişebilir.

Rekabet ise iktisadi faaliyetlerin kişi veya teşebbüslerce sınırlanmadığı, faaliyetlerin etkin şekilde gerçekleştirilebildiği ideal ortamdır. Rakiplere göre daha iyi olmayı gerektiren rekabet “Fiyat” ve “Fiyat dışı” olarak ikiye ayrılır. Fiyat rekabetinde üretilen ürünün fiyatı çeşitli yollarla indirilmeye çalışılırken, fiyat dışı rekabette malın kalitesi ve malın tüketimi için gerekli olan hizmetlerde farklılaştırmaya gidilir. Burada amaç en yüksek özelliklere sahip ürünlere, mümkün olan en düşük fiyat biçilerek rekabetin yapılmasıdır. Günümüzde tüketici gelirlerinin artması ve tüketici tercihlerinin değişmesiyle fiyat dışı rekabet fiyat rekabetinin önüne geçmeye başlamıştır.

Rekabet edebilmek için ise rekabet gücüne sahip olmak gereklidir. Rekabet gücü girişimcilerin ürün ve hizmetleri tasarlama, üretme ve fiyatlandırma aşamalarında aynı zamanda toplam verimlilik, maliyet ve karlılık düzeyinde rakiplerine göre üstünlük kazanmalarıdır. Rekabet gücünün belirlenmesinde firmaların pazar payı da oldukça etkilidir. Pazar payı arttıkça pazar hakimiyeti de artmakta firmanın rekabet gücü genişleyebilmektedir. Ölçekteki büyüme firmaların pazar pay ve hakimiyetini arttırıcı bir etki yaratabilir.

Rekabet gücünün arttırılıp, sürdürülebilmesi finans sektöründe ve bu sektörün öncüsü olan bankacılık sektöründe de oldukça önem kazanmıştır. Bankacılık sektöründe daha iyi üretim teknolojilerine, ürün çeşitlendirmesine, kalite yoğun hizmetlere ve daha iyi yönetime sahip bankalar uzun vadede rekabet avantajını elde edebilirler. Bankalarda sunulan finansal ürünlerin çeşitliliği bankaların kapsam ekonomilerinden de yararlanmalarına imkan tanımaktadır. Aynı zamanda bankaların pazar hakimiyetinin artması aracılık maliyetini düşüreceği için bankaların rekabet gücünü arttırıcı bir etki

yaratabilir. Bunun yanı sıra pazara hakim olan bankalar, piyasa yapıcısı rolü üstlenebilirler.

Dünya ile entegrasyon sürecinde Türk bankacılık sektöründe birleşme ve devralmalar giderek artmakta, yabancı bankalar ile rekabet edebilmek veya rekabet gücünü artırabilmek için oligopol yapıdaki Türk bankalarının maliyetlerini minimize etmeleri gerekmektedir. Bir başka ifade ile, optimum ölçekle veya optimum ölçeğe yakın çalışmaları gerekmektedir. Optimum banka büyüklüğünün saptanmasında, büyüklüğün sağladığı maliyet tasarrufları (ölçek ekonomileri) ile neden olduğu menfi tasarrufların da (eksi ölçek ekonomileri) dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda optimum banka büyüklüğü, büyümenin sağladığı maliyet tasarrufları ile neden olduğu menfi tasarrufların toplam etkisi ile belirlenen, uzun dönem ortalama birim maliyetin minimum olduğu banka büyüklüğü olmaktadır.

Sektörde gereksiz şubelerin kapatılmasıyla personel giderlerinden tasarruf sağlanmakta ve çeşitli bilişim teknolojilerinin birlikte kullanılması gibi etkenlerle sabit maliyetler düşebilmektedir. Ancak özellikle birleşme ve satın alma durumlarında, büyük kapasite seçiminin sadece ölçek ekonomisi yaratmak amaçlı değil, stratejik nedenlerle de yapıldığı söylenebilir.

Banka yönetiminin etkin ve verimli kararlar alabilmesi için bir bankanın kendi ölçek ekonomisinin sınırlarını bilmesi oldukça önemlidir. Buna yönelik olarak bankaların istenilen çıktıları elde etmeleri için girdilerinin hangi seviyeye kadar kullanıldığının belirlenmesi gerekmekte etkinlik ve verimlilik analizleri çok önemli yönetim araçları olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ölçek ekonomilerinin etkilerinin küçük ve orta ölçekli bankalarda büyük ölçeklilere göre daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Bilindiği gibi bankaların ekonomi içerisinde önemli görevleri bulunmaktadır. Topladıkları fonları fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlara kredi olarak vermek, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracı kurum görevi görmek, tahvil pazarlamak vb. birçok önemli görevi vardır. Dolayısıyla mali sektördeki gelişmeleri bankacılık sektöründe aramak yanlış olmayacaktır. Bu açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda bankacılık sektörünün önemini göz ardı etmek mümkün değildir.

Çalışmada AB ülkeleri arasından seçilmiş ülkelerin bankacılık sistemleri ölçek ekonomilerinden yararlanıp yararlanamama durumlarına göre analiz edilmiştir. AB Bankacılık Sistemi, tüm bankacılık işlemlerini yapılabildiği uluslararası bir bankacılık sistemidir. Sistemde bankalar, hukuki yapıları,

ölçek büyüklükleri, yönetimleri ve organizasyon yapıları açısından değişiklikler göstermektedir.

Genel olarak, çalışmada incelenen AB bankacılık sisteminde aşağıda sıralanan banka grupları yer almaktadır. Bunlar özel ticaret bankaları, tasarruf bankaları, kooperatif bankaları, ihtisas bankaları, ipotek bankaları ve kredi kurumlarıdır. Aktif büyüklüğü dikkate alındığında sektördeki kooperatif bankaları, ticari bankalar ve tasarruf bankaları ağırlıklı olarak yer almaktadır.

Çalışmada ele alınan ülkelerin bankacılık mevzuatları AB bankacılık mevzuatı ile uyumlu hale getirilmiştir. Genel olarak yasal değişikliklerle faaliyet şartları ağırlaştırılmıştır. Bu ülkelerde bankacılık sistemleri gelişmiş ve dünya ile entegre olabilmektedir. 1990'dan sonra incelenen tüm ülkelerde sektör bir yeniden yapılandırma ve konsolidasyon süreci içine girmiş, banka birleşme ve devirleri artmıştır. Sektörün iç piyasada karlılığının düşük olması, finans kurumlarının Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne yönelmelerine neden olmuştur. Bunun yanı sıra sektör Basel Kriterleri'ne uyum sağlayabilmiş ve sektörün denetimine ilişkin yasal çatı oluşturulmuştur.

Sistemde faaliyet gösteren kredi kurumlarının toplam aktiflerinin genel olarak ülkelerin GSYİH' larının oldukça üzerinde olması, finans sektörünün ülke ekonomileri açısından önemini göstermektedir. Aynı zamanda sektörde yer alan en büyük beş kredi kurumunun toplam aktifler içindeki payının fazlalığı ise konsantrasyon oranının yüksekliğini ortaya koymaktadır.

Sektörün Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelmesi faiz marjlarını genişletmiş, ücret ve komisyon gelirlerinin artması ile banka karlılıkları artmıştır. Karlılıktaki artış ve yüksek sermaye oranlarıyla birlikte kredi kuruluşlarında tutulan yedeklerde ve riske maruz değerlerde azalma meydana gelmiştir.

Rekabet olanaklarını arttırmak ve ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanmak amacıyla yaşanan konsolidasyon sürecinin yakın gelecekte devam etmesi, dolayısıyla banka ve şube sayılarının da azalması beklenmektedir.

Sistemin toplam faaliyet gelirleri içinde faiz dışı gelirlerin giderek artan bir paya sahip olduğu ve net faiz gelirlerinin toplam faaliyet gelirleri içindeki ağırlığının azaldığı göze çarpmaktadır. Bu durum bankacılık hizmet ve ürünlerinin çeşitli ve gelişmiş olduğunu göstermektedir. Toplam faaliyet giderleri içinde personel giderlerinin artması ise faaliyet karının artış hızının yavaşlamasına neden olmaktadır.

Bankalar faaliyet karı elde etmekle birlikte, banka ve şube yoğunluğunun yüksek olduğu banka türlerinde şube başına karlılık düşük seyretmektedir. Bu durum sektörde konsolidasyon gereği doğurmaktadır. Sektörün mali yeterlilik oranı oldukça iyi durumdadır. Aktif büyüklüğü içerisinde; büyük ölçekli bankalarda krediler önemli pay alırken, orta ve küçük ölçekli bankalarda ise menkul kıymetler cüzdanının payı artmaktadır. Pasif toplamı içinde ise mevduatlar en büyük payı almaktadır. Orta ve küçük ölçekli banka yükümlülüklerinin neredeyse tamamına yakını mevduatlardan oluşmaktadır.

Giderler içerisinde; büyük ölçekli bankalarda faiz giderleri personel giderlerinin oldukça üzerinde seyrederken, çoğu orta ve küçük ölçekli bankada bunun tam tersi bir durum görülmektedir. Bu bize ölçek büyümesinin personel giderlerinde bir azalışa neden olduğunu göstermektedir. Aktif getirisi (ROA) ise orta ve küçük ölçekli bankalarda büyük ölçeklilere nazaran daha iyi gözükmektedir. Öz sermaye getirisi (ROE) de orta ve küçük ölçekli bankalarda daha istikrarsız bir yapı sergilemekle birlikte, büyük ölçekli bankalara göre daha iyi durumdadır. Bazı küçük bankalar zarar ettiklerinden aktif ve öz sermaye getirileri negatif değerler alabilmektedir.

Son yıllarda bankacılık sektöründe yaşanan konsolidasyonlar ile sektörde faaliyet gösteren banka sayısı azalırken, bankaların ölçekleri büyümüş, bu nedenle 2009 yılı getiri verileri önceki yıllara göre daha yüksek çıkmaya başlamıştır. Ölçek ekonomilerinin yarattığı olumlu etkiler orta ve küçük ölçekli bankalarda daha fazla hissedilmektedir.

Sektörde artan rekabet nedeniyle hizmet çeşitliliği artırılmış; ticaret bankacılığı, yatırım bankacılığı ve sigortacılık gibi işlemlerde faaliyetler arasına girerek evrensel bankacılık hizmetleri sunumu sağlanmıştir.

Deregulasyon sürecini takiben devletin elini bankacılık sektöründen çekmesiyle özelleştirme AB bankacılık piyasasında yükselen bir güç haline gelmiştir. Böylece liberalizasyon ve deregülasyon tedbirleri ile bankacılık piyasalarında rekabetin artması sağlanmıştir.

Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrası birçok banka ya iflas etmiş ya da TMSF'ye devredilmiştir. Bankacılık krizinden kurtulmak için başvurulacak yollardan biri olan güçlü ekonomiye geçiş programları sonucunda ülkeye yabancı sermaye girişı kolaylaştırılmış ve bunun sonucunda küçük ölçekli bankalar ülkemize girmeye başlayan yabancı bankalar tarafından satın alınmış ya da birleşmişlerdir.

Türkiye ekonomisinde 2001 yılı sonrası uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı neticesinde ekonomide ve bankacılık sektöründe istikrar sağlanmıştır. Ayrıca bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması sektörü krize sürükleyen önemli yapısal sorunların aşılmasına imkan tanımıştır. Yeniden yapılandırma sürecinde gerçekleşen konsolidasyon ve olumlu ekonomik gelişmeler ile bankacılık sistemi yeniden büyümeye başlamış ve bilanço yapısı yeniden şekillenmiştir. Artan kredi talebi ile aktifler içinde kredilerin payı yükselmiş, likiditesi düşük olan menkul kıymet portföyünün payı azalmış, mali yapı güçlenmiş ve karlılık performansı iyileşmiştir.

Bankaların faaliyetlerini düzenleyen ve doğrudan etkileyen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uluslararası Avrupa Birliği düzenlemelerine önemli ölçüde yaklaşmıştır. Bankacılık Kanunu'na ilişkin alt düzenlemelerin tamamına yakını 2006 yılında tamamlanmış ve uygulamaya girmiştir. Bankaların kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesi ve likidite yeterliliğinin ölçülmesi gibi alanlarda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Risk yönetiminin ve kurumsal yapının geliştirilmesine, aktif kalitesinin iyileştirilmesine, likiditenin ve sermaye yeterliliğinin güçlendirilmesine önem verilmiştir. Düzenlemelerde, sermaye yeterliliğinin % 12 ve üzerinde olmasına yönelik karar alınmıştır. Bankacılık faaliyetini doğrudan ilgilendiren bu düzenlemelerin finansal sektörün büyümesine, derinleşmesine ve rekabetin daha da güçlenmesine olumlu katkısı olacaktır.

2000 yılından sonra hızlı bir konsolidasyonun yaşandığı sektörde banka sayısı 79'dan 2010 yılında 45'e gerilemiştir. Son dönemde, yerleşik olmayanların yatırımları nedeniyle yabancı sermayeli bankaların sayısı artmış, yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı Aralık 2010 itibarıyla 17'ye ulaşmıştır.

Şube ve personel sayıları, yeniden yapılandırma programı çerçevesinde mali bünyesi zayıflayan bankaların TMSF'ye devredilmesi ve/veya kapatılması, kamu bankalarında yeniden yapılandırma programının uygulanması, banka birleşmeleri yanında bankaların faaliyet giderlerinin sınırlandırılması yönündeki çabalar paralelinde gerilemiş; 2003'ün ikinci çeyreğinden itibaren yeniden artmaya başlamıştır. Şube sayısına benzer şekilde, çalışan sayısı da artmaya devam etmiştir. Ancak çalışan sayısındaki artış yabancı bankalardaki artıştan kaynaklanırken, şube sayısındaki artış kamu sermayeli mevduat bankalarındaki artıştan kaynaklanmıştır. Türk bankacılık sektöründe şube başına nüfus ve çalışan başına nüfus rakamları, AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin en üst sırada yer aldığı görülmektedir. Aralık 2010 itibarıyla sektörde çalışan sayısı 178.500 kişiye ulaşmıştır.

Eylül 2010 itibariyle bankacılık sektörünün toplam aktifleri 768.989 TL'ye ulaşırken, aktiflerin GSMH' ya oranı % 95'e ulaşmıştır. Ekonomide ve bankacılık sektöründe yaşanan iyileşmeye rağmen Türk bankacılık sektöründe aktif toplamı hala Avrupa' daki orta ölçekli bir bankanın büyüklüğüne ulaşamamıştır. Ayrıca, bazı Avrupa ülkelerinde aktif büyüklüğünün GSMH' ya oranının yaklaşık % 200 - 300' ler düzeyine ulaştığı söylenebilir. Bu durum ülke ekonomileri açısından ciddi bir büyüme potansiyeli yaratmaktadır. Söz konusu olumlu gelişmeler toplam kredilerin, toplam aktiflere ve GSMH' ya oranını hızla yükseltmektedir. "TL" cinsinden kredilerin artışında döviz kurundaki nominal gerileme etkili olmuştur. Menkul kıymetler cüzdanının toplam aktiflerden aldığı pay ise sınırlı kalmıştır.

Pasif kalemlerin yaklaşık yarısını ise mevduatlar oluşturmaktadır. TL' nin değer kazanmasıyla, yabancı para mevduatın TL karşılığındaki artışı sınırlı kalmıştır. Bankalar, dış kaynak kullanımını azaltmıştır. Kamu kesiminin borçlanma ihtiyacının azalması ile mevduatın krediye dönüşüm oranını yükselmiş, böylece bankacılık kesiminin reel kesime katkısını artmıştır. Burada uygun vade ve faiz koşullarının yaratılması da etkili olmuştur.

Aynı zamanda sektörün karlılık performansı da; enflasyon muhasebesi uygulaması sonucu sermayenin enflasyona endekslenmesi, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, döviz kurlarındaki düşüş sonucu kambiyo karlarının artması, ayrılan özel karşılıkların azalması, ücret ve komisyon gelirlerindeki büyüme, faiz dışı diğer gelirlerdeki artış ile faiz dışı diğer giderlerdeki düşüş nedeniyle artmıştır. Sektörün net aktif karlılığı ve öz kaynak karlılığı da yükselmeye devam etmiştir.

Sektörde net faiz marjı azalırken, faiz dışı gelirler iştirak satışlarından sağlanan gelirler, ücret ve komisyon gelirlerindeki artışın sürmesi ve benzeri nedenlerle kar hacmindeki artışı desteklemiştir. Şube sayısındaki ve personel istihdamındaki artışa bağlı olarak operasyon giderleri artmış, ancak karşılıklar azalmış bu nedenle de faiz dışı giderler gerilemiştir. Sonuç olarak, aktif / pasif yapısındaki değişimler sonucu bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur riskine duyarlılığı artmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal krizleri sonrası, sektördeki yeniden yapılandırmanın ve piyasa koşullarının etkisiyle sistemden oldukça fazla sayıda bankanın çıkması ve sınırsız mevduat garantisi uygulaması nedeniyle kamuya oldukça fazla maliyet yüklemiştir. Bunun sonucunda bankaların piyasa paylarında yaşanan değişimlerle sektörde büyük ölçekli bankaların yoğunluğu ve pazar hakimiyeti artmıştır. Belli düzeydeki yoğunlaşma ile

yeterince rekabetçi bir ortamın aynı anda sağlanması gerek finansal istikrar gerekse uzun vadeli büyüme açısından önemlidir.

Türk bankacılık sektöründe büyük ölçekli kabul edilen ilk yedi bankanın sektörde lider konumda olduğu oligopol bir yapıya sahip olan Türk bankacılık sektörü pazar hakimiyeti açısından değerlendirildiğinde; Aralık 2009 itibarıyla toplam aktiflere göre en büyük ilk beş bankanın sektör aktif payı % 60,5, en büyük ilk on bankanın sektör payı ise % 83,4 olmuştur.

Türk bankacılık sektörü yoğunlaşma ve pazar hakimiyeti açısından değerlendirildiğinde ilk yedi bankanın sektörde lider konumda olduğu ve sektörün oligopolistik bir yapı arz ettiği söylenebilir. 2009 yılında sektör geneli toplam aktifleri içinde ilk beş bankanın yaklaşık %63, ilk on bankanın ise %87 pay almaları sektörde yoğunlaşmanın yüksek olduğuna işaret etmektedir. Yoğunlaşma oranını ölçerken kullanılan farklı teknikler arasında en yaygın olarak uygulanan, hesaplanması ve yorumlaması kolay olan HHI değerlerine göre de; Türk bankacılık sektörü 2006 yılına kadar güçlü oligopolistik bir yapının sınırlarına gelmiş, takip eden yıllarda sektöre yabancı sermayeli banka girişleriyle sektörde rekabet hızlanmış, böylece sektör zayıf oligopolistik bir yapının içinde kalmıştır. Küresel krizin etkisiyle ise, küçük ölçekli bankalar krizin olumsuz etkilerine maruz kalmış dolayısıyla 2008 ve 2009 yıllarında HHI değerleri tekrar yükselişe geçmiştir. Sektör güçlü oligopolistik bir pazar yapısına doğru yönelmeye başlamıştır. Halbuki, belli bir düzeydeki yoğunlaşma ile yeterli bir rekabet ortamının aynı anda sağlanması gerek finansal istikrar gerekse uzun vadeli büyüme açısından oldukça önemlidir.

Çalışmada ayrıca, Türk ticari bankacılık sektöründe maliyet etkinliği de ölçülmeye çalışılmıştır. Uygulamada ölçek ve kapsam ekonomilerini harekete geçirecek çıktı karışımını sağlayabilmek için, logaritmik dönüşüm uygulanmış ve Cobb- Douglas tipi bir maliyet fonksiyonu temel alınmıştır. Maliyet fonksiyonu incelenirken üç girdi (emek, sermaye ve mevduatlar) ve üç çıktı (krediler, mevduatlar ve finansal yatırımlar) değişkenleri dikkate alınmıştır. Ayrıca, çok değişkenli maliyet- çıktı fonksiyonları kullanılarak elde edilen tahmin sonuçlarından çıktıya göre maliyet esnekliği (SCE^{ray}) hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra birden çok ürün ve hizmet sunan finansal bir aracı olan bankalarda kapsam ekonomilerinin varlığı (SCO) da sorgulanmıştır.

Bu çerçevede bankalar aktif büyüklükleri baz alınarak büyük orta ve küçük ölçekli olarak gruplandırılmışlardır. Böylece elde edilen üç panelli veri

seti, genelleştirilmiş momentler yöntemine dayanan panel veri modelleri çerçevesinde tahmin edilmiştir.

Uygulamanın sonucunda modele dahil edilen araç değişkenlerin isabetli oldukları ortaya çıkmıştır. Türk ticari bankacılık sektöründe ölçek ekonomilerinin mevcut olduğu görülmektedir. Belirlenen ölçek ekonomileri, hem bütünsel olarak hem de temel banka çıktıları çerçevesinde sektörde ölçeğe göre artan getiriler bulunduğunu göstermektedir. Ölçeğe göre getirilerdeki artış maliyet etkinliğine neden olmaktadır. Evrensel bankacılık uygulamalarının yaygın ve yerleşik olduğu Türk bankacılık sektöründe mevduat ve yatırımlarda kapsam ekonomileri kredilere oranla daha güçlüdür. Sonuç olarak güçlü ölçek ve kapsam ekonomilerinin var olduğu Türk bankacılık sektörünün maliyet etkin bir yapıda çalıştığı söylenebilir.

Elde edilen sonuçlara göre Türk bankacılık sektöründe orta ve küçük ölçekteki bankalarda yaşanan ölçek artışının yarattığı maliyet azaltıcı etki, büyük ölçekli bankalarda yaşanan ölçek büyümesine kıyasla daha belirgindir. Buna göre sermaye yeterliliği oranının düşük olması nedeni ile bankaları birleşmeye yöneltmek yani daha büyük ölçekli bankalar yaratmak sektörü ölçeğe göre azalan getiriye mahkum ederken, orta ve küçük ölçekli bankaları birleşmeye yöneltmek artan getiriye neden olabilecektir.

Türk bankacılık sektörü AB ile uyum çerçevesinde, finansal sistemde gerek kurumları ve gerekse araçları ile yasal açıdan rekabete açık sektörlerin başında gelmektedir. Bu nedenle sektörün risk yönetimi, teknolojik gelişmeler, pazar hakimiyeti ve yoğunluk açısından ölçek ekonomilerinin sağladığı avantajlardan yararlanması gerekmektedir. Bu çerçevede seçilmiş AB ülkeleri ile Türk bankacılık sektörü kıyaslandığında sektör, gerek aktif yapısı gerekse de pasif yapıları bakımından bu ülkelerin çok gerisinde kaldığı görülmektedir. AB'ye girebilmek için çalışmalarını sürdüren günümüz Türkiye'sinde bankacılık sisteminin AB bankacılık sisteminden ölçek bakımından çok geride olduğu görülmektedir.

Seçilen ülkeler incelendiğinde bu ülkelerdeki bankaların mevduat ve kredilerinin yüksekliği, yabancı kaynak kullanma imkânlarının fazlalığı göze çarpmaktadır. Diğer yandan mevcut ülkelerde özellikle 2007 sonrası banka birleşmelerinin ve satın almalarının arttığı dikkat çekmektedir. Ölçek büyüklüğü genişleyen AB bankacılık sistemi bu bağlamda birleşme ve devralma stratejilerinin getireceği sinerji etkisinden dolayısıyla potansiyel bir rekabet avantajından faydalanmayı amaçlamaktadır. Bu durumda Türk bankacılık sektörünün piyasa hacminin sığ ve küçüklüğü de sistemin gerek rekabet açısından gerekse de ölçek ekonomilerinin maliyet avantajından yararlanmasını engellemektedir.

Çalışma sonuçlarını aşağıdaki gibi özetlemek gerekirse;

• Türk bankacılık sektörünün batı ülkelerindeki gibi finansal kurumlar ve araçlar açısından yeterli çeşitliliğe sahip olmaması nedeniyle, piyasalar derinleşememekte, bu yüzden finans sektörü rekabet avantajından, pazar hakimiyetinden, maliyet avantajlarından dolayısıyla ölçek ekonomilerinden yeterince faydalanamamaktadır. Bu nedenle bankalar sadece fon toplayıp, toplanan fonları dağıtan bir kurum olmaktan çıkarılıp ekonominin yapılanmasında ve reel sektörün sürdürülebilir büyümesinde etkin işlev yüklenen politikalarla desteklenerek finansal istikrarın sağlanmasında etkili olan kurumlar haline getirilmelidir. Bankacılık sektörü uluslararası rekabete açık ve düzenlemeleri ile AB ile uyuma hazır sektörlerin başında yer almaktadır. Buna rağmen bankacılık sektörünün ekonomik sistemde daha etkin olabilmesi için sektörün rekabet gücünü kullanabilme yeteneği her geçen gün artırılmalıdır. Rekabet gücünün artırılması için fiyat, hizmet kalitesi, hizmet çeşitliliği, teknoloji, reklam gibi unsurlar etkin olarak kullanılmalı, böylelikle rekabet avantajı yakalanmaya çalışılmalıdır.

- Finans sektöründe büyüme; yaşayabilmek ve ayakta kalabilmek için bir zorunluluk halini almıştır. Bu nedenle Avrupa ülkeleri yaptıkları operasyonlarla ölçek ekonomilerini yakalamaya, ürün farklılaştırmasına giderek riski yaymaya, maliyetleri düşürerek, hizmet kalitesinde ve verimlilikte çitayı yükseltmeye başlamışlardır. Diğer yandan sektörde düşen net kar marjları ölçek ekonomilerini yakalama zorunluluğunu beraberinde getirmekte ve bankaları büyüme rekabeti içine sokmaktadır.
- Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların, ülkemiz bankacılık sektöründe rekabet ortamının yaratılmasına ve rekabet gücünün artırılmasına önemli katkıları olmuştur. Bu bankalar uluslararası finans merkezleriyle doğrudan bağlantı kurabilmekte ve en son teknolojiyi hızla transfer edebilmektedirler. Bunun yanı sıra, diğer yabancı bankaların gelişini de teşvik etmekte ve yoğunlaşma oranını azaltarak fiyat rekabetine neden olmaktadır. Böylece artan rekabet ulusal bankacılık sektörünün yapısını değiştirmektedir.
- Türkiye’de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi net kar marjı daralmakla birlikte, karlılık söz konusu ülkelerden yüksek düzeydedir. Bu durum son yıllarda yabancıların Türk bankacılık sektörüne ilgisinin artmasına neden olmuştur. Türkiye’deki bankaların yabancı finans gruplarına satılmasının ardından sektördeki yabancı payı da 2010 yılı itibariyle % 37’ye ulaşmıştır.
- Sektörde eksik rekabetin varlığı ve yaşanan finansal sıkıntılar bankanın optimal ölçekte işlemesini engelleyebilir. Türk bankacılık sektörüne global ölçekte bakıldığında sektör oldukça küçük kalmaktadır. Bu ölçekte çalışarak dünya rekabet gücüne sahip

olmak mümkün gözükmemektedir. Türkiye’ de büyük ölçekli bankalar diğer ölçekteki bankalara göre daha etkin bir biçimde faaliyet göstermektedirler. Bu durum sektördeki konsolidasyon trendini destekleyen bir olgudur. Finansal kriz sonrasında yaşanan dezenflasyon sürecinde bankalar etkinliklerini artırmaya yönelik olarak; şube/personel yapısında rasyonel tedbirler almışlar, faktör verimliliğini artırmaya çalışmışlar, teknolojik ilerlemeler ve internet bankacılığı gibi maliyet düşürücü önlemlere başvurmuşlardır. Bu yolla, artan etkinlik ve verimlilikle maliyetleri azaltarak daha düşük fiyatla hizmet sunumu hedeflenmektedir.

- Temmuz 2004’e kadar sektörde sınırsız mevduat garantisinin varlığı, bazı bankaların eksik risk yönetimi uygulamaları, kötü yönetim, yetersiz sermaye yapısı nedeniyle bankaların net faiz marjları düşmüştür. Bu düşüş kısa vadede olumlu gibi gözükse bile, uzun vadede ortaya çıkan maliyetler nedeniyle finansal istikrarı etkilemiş ve ekonomik açıdan sağlıklı olmamıştır. Temmuz 2004 sonrası ise mevduat garantisi sınırlandırılmıştır. Sektörde yoğunlaşma artmasına rağmen, net faiz marjı azalmış ve rekabetçi yapı güçlenmiştir. 2008 küresel finans krizinin olumsuz etkilerini Türk bankacılık sektörü daha hafif hissetmiştir. Bu nedenle 2010 yılına gelindiğinde de sektörde net faiz marjları düşük kalmaya devam etmiştir.
- Sektör; yüksek teknolojiye dayanan finansal ürün ve hizmetlerin kullanılmaya başlanması, risk, kredi ve likidite yönetimine çok daha fazla önem verilmesi, müşteri tabanı bilgisinin genişletilmesi nedeniyle sektörde güven artmış ve sektör güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Böylece sektörün mevduat toplama kabiliyeti yükselmiş ve mevduatın krediye dönüşüm oranı da artmıştır. Kredi hacmi artırılarak kaynaklar daha verimli bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bankalar yeni gelir kaynaklarına yönelirken, maliyetlerini azaltıcı stratejileri benimsemiş, müşteri ağlarını ve kredi portföylerini genişletmeye yönelik organizasyonel değişikliklere gitmişlerdir. Ürün ve hizmet çeşitliliği artırılırken kalite artışı da göz önünde bulundurulmuştur.
- Bankacılık sektörünün güçlü yönlerine karşılık sektörde hala kalifiye eleman yetersizliğinin oluşu, teknolojik açıdan birçok eksikliğini tamamlamış olmakla birlikte Ar-Ge’ ye ayrılan payın yeterli olmayışı, maliyetlerin özellikle faiz ve personel giderlerinde yüksek oluşu etkinlik ve verimliliğin daha fazla yükseltilebilmesini engellemekte ve sektörün zayıf yönlerini öne çıkarmaktadır.
- Ürün ve hizmet çeşitlendirmesi artmış olmakla birlikte henüz Avrupa ülkeleri düzeyine ulaşamamıştır. Sektörde yeniden yapılandırma

sonrası bağımsız denetim uygulamaları başlamış ve bankaların şeffaflığı sağlanmaya çalışılmıştır.

- Ancak uygulamalar henüz istenen düzeyde olmayıp bankaların performansını olumsuz etkilemektedir. Türk bankacılık sektörü diğer sektörler arasında rekabet kabiliyeti en yüksek olan sektör olmakla birlikte bilanço büyüklüğü açısından Avrupa ülkeleri ile rekabet edebilecek düzeyde değildir.
- Gelişmiş ülke bankacılık sistemleri ile entegrasyona gidilmeli, müşteri bağlantıları güçlendirilmeli, mali işbirlikleri kurulmalı, banka dışı finansal kurumlarla işbirliği sağlanmalı, stratejik ortaklıklar kurulmalı ve ortak girişimler yaratılmalıdır.
- Bankacılık sisteminde maliyetler düşürülmeye devam edilmeli, bankalarda bağımsız denetim daha etkin yapılmalı, sektörde şeffaflık sağlanarak istikrarlı büyüme sürdürülmelidir.
- Sektörde net faiz marjının daha da aşağılara çekilmesi, getirisi olmayan aktiflerin bilanço içindeki paylarının azalması, kredi portföyündeki genişlemenin bankalarda ilave sermaye ihtiyacı yaratabileceği, şüpheli alacakların azalmaya devam edeceği, mevduatın krediye dönüşüm oranının yükseleceği, faiz marjındaki daralmayı telafi etmek amacıyla komisyon gelirleri ve faiz dışı gelirlerdeki artışın süreceği, faaliyet verimliliğinin sürekli hale geleceği, aktif büyümesinin süreceği, sisteminin istikrarlı büyümesini sürdüreceği ve uzun vadeli kredi kültürünün gelişeceği beklenmektedir.
- Ancak, Türk bankacılık sektöründe yaşanan tüm olumlu gelişmeler sektörde yenilikçiliği ve kaliteyi teşvik etmektedir. Türkiye'de bankalar getirisi daha yüksek olan bankacılık işlemlerine odaklanmakta, ücret ve komisyon gelirlerini artırarak karlı büyümelerini sürdürmek istemektedirler. Türk bankacılığında son yıllarda sermaye yapısı ve uluslararası bilgi birikimi güçlenmiş ve yaşanan birleşmeler ile sektörün küresel rekabet gücü artmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Y.Vural. *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Yayın No.253, Ankara:TİSK Yayını, 2004.
- Aktan, Coşkun Can. *Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu:Kamu Ekonomisinin Rolü ve Kamu Politikası Araçları, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-iş Konfederasyonu Yayınları, 2002.
- Arellano, Manuel. *Panel Data Econometrics: Advanced Texts in Econometrics*, Oxford University Press, 2005.
- Bikker, Jacob A. *Competition and Efficiency in a Unified European Banking Market*, Edward Elgar, Cheltenham, 2004.
- Çevik, Seyfullah. *Yabancı Ülkelerde Bankacılık*. No: 108, D.E.Ü., I.IB.F. İzmir, Resmi Teksir Yayınları, 1984.
- Dietmar, K.R. Klein. *Die Banken-Systeme der EG laenden*, Uni Taschenbücher, Gustav Fisher Verla, Stuttgart, 1992.
- Dixon, Rob. *Banking in Europe*, The Single Market, Routledge, 1991.
- Dolan, Edwin. *Micro Economics*, Chicago: Dryden Press, 1977.
- Ertek, Tümay. *Mikro Ekonomi Teorisi*, 1. b. İstanbul: Beta Yayınevi, 2009.
- _____. *Mikro Ekonomiye Giriş*, 3. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2005.
- Lachmann, W. *The Development Dimension of Competition Law and Policy*, UNCTAD Series on Issues in Competition Law and Policy, New York and Geneva: United Nations, 1999.
- Lipsey, Richard G., Peter O.Steiner ve Douglas D.Purvis. *Economics*, 8th. Ed., New York: Harper&Row, 1987.
- Özdemir, Zekai. *Mikro İktisadi Analiz*, 3.b. İstanbul: DER Yayınları, 2003.
- Parasız, İlker. *İktisada Giriş*, 7.b. , Bursa: Ezgi Kitabevi, 2003.
- _____. *Mikro Ekonomi*, 5. b. Bursa: Ezgi Yayınları, 1994.
- _____. *Mikro Ekonomi*, 7. b. Bursa: Ezgi Yayınları, 2002.
- Ragan, James ve Lloyd Thomas. *Principles of Economics*,2.B. Harcourt: Dryden Press, 1993.
- Şahin, Hüseyin. *Mikro İktisat*, 1.b.Bursa: Ezgi Yayınevi, 1999.
- Ünsal, Erdal. *Mikro İktisat*, 1.b, Ankara: Kutsin Ofset Yayınları, 1997.
- Watson, R.D. *The Marginal Cost Of Funds Concepts In Banking*, The Economics And Management Of Financial Institutions, düzenleyen: D. Johannes Jüttner ve Tom Valentine, London: Longman Cheshire, 1987.
- Yaylalı, Muammer. *Mikro İktisat*, 2. b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1994.
- Yetim, Sedat ve Ozan Gülhan. *Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü*, Ankara:, Xerox Doküman Merkezi, 2005.

Sürelî Yayınlar

- Adolphus, Toby. "Methodological Approach to the Study of X-Efficiencies and Scale Economies in Banking: Are Smaller Banks More Efficient than Larger Banks ?", *Journal of Financial Management and Analysis*, Vol.19, No:2, 2006.[Elektronik Versiyon]
- Arellano, Manuel ve Bond, Stephen R. "Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations", *The Review of Economic Studies*, Vol.58, 1991, ss.277-297.
- Altunbaş, Yener, Gardener, E.P.M., Molyneux, P. ve Moore, B. "Efficiency in European Banking", *European Economic Review*, Vol.45, 2001, ss. 1931-1955.
- Altunbaş, Yener ve Philip Molyneux, "Economies of Scale and Scope in European Banking", *Applied Financial Economics*, Vol. 6, 1996, ss. 367-375.
- Arslan, Nagehan Talat. "Kar Amaçsız Örgütler ve Stratejik Yönetim", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, No:2, Aralık 2004, ss.155-172.
- Baltensperger, Ernst. "Economies of Scale, Firm Size, and Concentration in Banking", *Journal of Credit, Money and Banking*, ss. 467-488.
- Bayraktutan, Yusuf. "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı 2, Cilt:4, 2003, ss.181-183.
- Bell, Frederick W. ve Neil B. Murphy. "Economies of Scale and Division of Labor in Commercial Banking", *Southern Economic Journal*, Vol. 2, ss. 131-139.
- Benston, George J. "Branch Banking and Economies of Scale", *Journal of Finance*, Vol.20,1965, ss.312-331.
- Bikker, Jacob A. ve Katharina Haaf. "Competition, Concentration and Their Relationship: An Empirical Analysis of The Banking Industry", *Journal of Banking & Finance*, Vol 26, 2002, ss.2191-2214.
- Bond, Stephen. "Dynamic Panel Data Models: A Guide to Micro Data Methods and Practice", CEMMAP Working Papers, No: CWP09/02, April, 2009.
- Boot, Arnoud W. A ve Anjolein Schmeits."Challenges To Competitive Banking:A Theoretical Perspective", *Research in Economics*, No:52, 1998, ss.255-256.
- Carvallo, Oscar ve Kasman, Adnan. "Cost Efficiency in the Latin American and Caribbean Banking Systems", *International Financial Markets, Institutions and Money*, Vol.15, 2005, ss. 55-72.
- Cavallo, Laura ve Rossi, Stefania P.S. "Scale and Scope Economies in the European Banking Systems", *Journal of Multinational Financial Management*, Vol.11, 2001, ss.515-531.

- Christensen, Laurits R. ve William H. Greene. "Economies of Scale in U.S. Electric Power Generation", *The Journal of Political Economy*, Vol. 84, No. 4, 1976, ss.655- 676.
- Cihangir, Mehmet. "Bankacılıkta Optimum Büyüklük: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma", *D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:2, 2006, ss.11-26.
- Clark, Jeffrey A. "Estimation of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol, 16, No, 1, 1984, ss.53-68
- Clarke, Stephen L. "German Savings Banks and Swiss Cantonal Banks, Lessons For the UK", *CIVITAS*, Aralık 2010, ss.1-29.
- Çetinkaya, Murat. "Batmakta Olan Bir Teşebbüsün Devralınması: Literatür Taraması ve Örnek Çalışması", *Rekabet Dergisi*, Sayı 13, 2003, ss.32-65.
- Çivi, Emin, İbrahim Erol, Turgay İnanlı ve Ece D. Erol. "Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Yıl:4, Sayı:1, 2008, ss.1-22.
- _____. "Rekabet Gücü: Literatür Araştırması", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , Cilt:8, Sayı :2, 2001, ss.23-32.
- Degryse, Hans ve Steven Ongena. "The Impact Of Competition on Bank Orientation", *Journal of Financial Intermediation*, Vol 16, 2007, ss.399-424.
- Delgado, Javier, Ignacio Hernando ve María J. Nieto. "Do European Primarily Internet Banks Show Scale and Experience Efficiencies?", *European Financial Management*, Vol. 13, No. 4, 2007, ss.643–671.
- Dick, Astrid A. "Market Size, Service Quality And Competition in Banking", *Journal of Money Credit and Banking*, Vol.39, 2007, ss.49-81.
- Din, Musleh-ud, Ejaz Ghani, ve Sarfraz K. Qureshi. "Scale and Scope Economies in Banking: A Case Study of the Agricultural Development Bank of Pakistan", *The Pakistan Development Review*, Vol. 35, No.3,1996, ss. 203-213.
- Elcanan, Cohn. "Returns to Scale and Economies of Scale Revisited", *Journal of Economic Education*, Vol.23, No.2, 1992, ss.123-124.
- Ethier, Wilfred J. "National and International Returns to Scale in the Modern Theory of International Trade", *American Review*, Vol:72, No:3, 1982, ss. 389- 405.
- Goddard, John, Molyneux, Phil ve Wilson, John O.S. "The Profitability of European Banks: A Cross-Sectional and Dynamic Panel Analysis", *The Manchester School*, Vol.72, No.3, 2004, ss.363-381.
- Goddard, John, Philip Molyneux, John O.S. Wilson ve Manouche Tavakoli, "European Banking: An Overview", *Journal of Banking & Finance*, Vol: 31, 2007, ss.1911-1935.

- Guevara, de Juan Ferná'ndez, Joaquín Maudos ve Francisco Pe'rez, "Market Power in European Banking Sectors", *Journal of Financial Services Research*, Vol. 27, No.2, 2005, ss. 109-137.
- Hainz, Christa. "Bank Competition And Credit Markets in Transition Economies", *Journal of Comparative Economics*, Vol: 3, 2003, ss.223-245.
- Haukioja, Teemu ve Jarmo Hahl. "New Economy and Its Challenge to Financial Intermediation and Banking", *LTA*, Vol:2, No:3, ss.264-282.
- Henderson, J. Vernon. "Marshall's Scale Economies", *Journal of Urban Economics*, Vol. 53, 2003, ss.1-28.
- Huang, Tai-Hsin ve Wang, Mei-Hui. "Measuring Scale and Scope Economies in Multiproduct Banking? A Stochastic Frontier Cost Function Approach", *Applied Economic Letters*, Vol.8, 2001, ss.159-162.
- Huang, Tai-Hsin ve Chen, Ying-Hsiu. "A Study on Long-Run Inefficiency Levels of A Panel Dynamic Cost Frontier under the Framework of Forward-looking Rational Expectations", *Journal of Banking and Finance*, Vol.33, No.5, 2009, ss.842-849.
- Humphrey, David. "Why Do Estimates of Bank Scale Economies Differ?" *Economic Review*, September- October 1990, ss.38-50.
- Jonghe, Olivier de ve Rudi Vander Venet. "Competition Versus Efficiency: What Drives Franchise Values in European Banking?", *Journal of Banking & Finance*, 2008, ss.1-30.
- Karabulut, Tuğba. "Türkiye'deki Yabancı Sermayeli Şirketlerin Stratejik Karar Alma Yaklaşımlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:7, 2005, ss.248-249.
- Kasman, Adnan ve Yıldırım, Canan. "Cost and Profit Efficiencies in Transition Banking: The Case of New EU Members", *Applied Economics*, Vol.38, 2006, ss. 1079-1090.
- _____. "Efficiency and Scale Economies in Transition Economies: Evidence from Poland and the Czech Republic", *Emerging Markets Finance and Trade*, Vol.41, No.2, 2005, ss.60-81.
- Keeley, Michael C. "Deposit Insurance, Risk, and Market Power in Banking", *The American Economic Review*, December 1990, ss.1183-1200.
- Kilbride, Bernard J., Bill McDonald ve Robert E. Miller. "Reexamination of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 18, No. 4 ,1986, ss.519-526.
- Kim, H. Youn. "Economies of Scale and Economies of Scope in Multiproduct Financial Institutions: Further Evidence from Credit Unions", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 18, No. 2 , May 1986, ss.220-226.
- Kumbhakar, S. ve Tsionas, E. "Scale and Efficiency Measurement Using a Semiparametric Stochastic Frontier Model: Evidence from U.S. Commercial Banks". *Empirical Economics*, Vol.34, 2008, ss.585-602.

- Majumdar, Badiul A. "Size, Location and Profitability: A Note on the Economies of Scale of Banking Institutions", *Review of Business and Economic Research*, Vol.16, No:1, 1980. [Elektronik Versiyon]
- Maudos, Joaquín ve Juan Fernández de Guevara. "The Cost Of Market Power in Banking: Social Welfare Loss versus Inefficiency", *Journal of Banking & Finance*, Vol. 31, 2007, ss.2103-2125.
- McNulty, P.J. "Economic Theory and the Meaning of Competition", *Quarterly Journal of Economics*, November 1982, ss.639-656.
- Mileva, Elitza. "Using Arellano-Bond Dynamic Panel GMM Estimators in Stata: Tutorial eith Examples using Stata 9.0", Fordham University Educational Tutorial, July, 2007.
- Mitchell, K. and N.M. Onvural. "Economies of Scale and Scope at Large Commercial Banks: Evidence From The Fourier Flexible Functional Form", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 28, No. 2, 1996, ss.178-199.
- Mullineaux, Donald J. "Economies of Scale And Organizational Efficiency In Banking: A Profit-Function Approach", *Journal of Finance*, Vol.33, No.1, ss.260-263.
- Neven, Damien ve Lars-Hendrik Roller. "An Aggregate Structural Model of Competition in The European Banking Industry", *International Journal of Industrial Organization* ,Vol. 17, 1999, ss.1060-1061.
- Rezitis, Anthony N. "Efficiency and Productivity Effects of Bank Mergers: Evidence from Grek Banking Industry", *Economic Modelling*, Vol.25, 2008,ss. 236-254.
- Silberston, Aubrey. "Economies Of Scale In Theory And Practice", *Economic Journal*, Vol:82, No:325, ss.369-391.
- Stiroh, Kevin J. "How did Bank Holding Companies Prosper In The (1990)s?" *Journal of Banking and Finance*, Vol. 24, 2000, ss.1703–1747.
- Tağraf, Hasan. "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2002, ss.33-47.
- Uzunoğlu, Sadi. "Bankacılık Sektörü ve Reel Ekonomi", *Finans Dünyası Dergisi*, Sayı 98, 1998, s.53.
- Yaffee, Robert A. "A Primer for Panel Data Analysis", *NYU Social Sciences, Statistics and Mapping*, Fall 2003, (Elektronik Versiyon), ss.1-14.
- Yakıcı, Tuba Ayan ve Fikret Çankaya. "Türk Bankacılık Sisteminin Ölçek Ekonomileri Açısından Değerlendirilmesi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 43, 2002, ss. 33-50.

Diğer Yayınlar

Afşar, Bilge. *Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dışsal Ekonomiler*, Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası, 2007.

Allen, Jason ve Liu, Ying. “*Efficiency and Economies of Scale of Large Canadian Banks*” Bank of Canada Working Papers, 2004, No: 05-13.

http://qed.econ.queensu.ca/pub/students/allenj/research/cea_copy.pdf

Erişim tarihi: 11.05.2006.

Ardıç, İsmail Yücel. *Yatay Yoğunlaşmalarda Potansiyel Rekabet*, 3. Dönem Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu, Ankara: 2004.

Austrian Bankers' Association, Annual Report 2009, May 2009.

Bank of Italy, Abridged Report, 2009.

_____. *Italian Financial System: Trends And Perspectives* ,August 2003.

_____. *Relazione Annuale 2009*.

BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Aralık 2008, Sayı 12.

_____. *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Aralık 2009.

_____. *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Haziran 2010*, Sayı:2010-3.

Benzler, Marc. *German Banking Act, Section 2: Special Institutions*.

http://www.boorberg.de/sixcms/media.php/1123/978-3-941389-02-1_Scherer_Banking_Regulation_LPR.pdf (24.06.2010)

Berger, Allen N., Leora F. Klappe ve Rima Turk-Ariss. *Bank Competition and Financial Stability*, Policy Research Working Paper, No: 4696, 2008.

Bikker, Jacob A ve Laura Spierdijk. *Measuring and Explaining Competition In The Financial Sector*, Utrecht School of Economics, Discussion Paper Series, 2001.

Busch, Ramona ve Thomas Kick. “*Income diversification in the German banking industry*”, Deutsche Bank Discussion Paper Series 2: Banking and Financial Studies No 09/2009.

Calcagnini, Giorgio, Riccardo De Bonis ve Donald D. Hester. *Determinants of Bank Branch Expansion in Italy*, SSRI Working Paper, No.9932, October 12 1999.

Carletti, Silvano. *The Italian Banking System: Restructuring and Opportunities*, White Paper, 2007.

Deutsche Bundesbank. *Statistics on Principal Assets and Liabilities of Banks in Germany*, December 1st, 2009.

European Central Bank, *EU Banking Sector Stability*, August 2009.

_____. *EU Banking Structures*, October 2009.

Elmacı, Niyazi ve Orhan Kurnaz. *Sürdürülebilir Rekabet Gücüne Yönelik Vizyon Arayışlarında Faaliyet Tabanlı Maliyetleme Yaklaşımı*, Selçuk Üniversitesi, ÜAS'04, IV. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, Günay Ofset Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., 8-10 Ekim 2004, Hilton-Konya.

Emek, Uğur. *Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara, 2005.

Erdönmez, Pelin Ataman ve Burçak Tülay. *Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri*, TBB.
<http://www.fakulteli.net/forum/showthread.php?t=5064> Erişim Tarihi: 01. 01. 2006.

Fazio, Antonio. (2005), Economic Developments And The Banking System, [Elektronik Makale] www.bis.org/review/r050810a.pdf Erişim tarihi: 08.02.2006.

Giorgio, di Giorgio. Financial Market Regulation: The Case of Italy and a Proposal for the Euro Area <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/00/0024.pdf> Erişim tarihi: 04.10.2005

Guerrero, Rodolfo ve Negrin, Jose L. "Efficiency of the Mexican Banking System 1997-2004: A Dynamic Estimation", Reunión de la Red de Investigadores de Bancos Centrales del Continente Americano, Central Bank of Peru, 5 -7 October 2005, Lima, Peru (<http://www.cemla.org/red/papers/redx-mx-guerrero.pdf>).

Gutiérrez, Eva. *The Reform of Italian Cooperative Banks: Discussion of Proposals*, IMF White Paper, 2008.

<http://www.bancaditalia.it/footer/glossary/glo/glossario.pdf> Erişim tarihi: 11.03.2010

<http://www.commercialbanksguide.com> (21.11.2009)

<http://www.ebf-fbe.eu/uploads/8G-October%202010-D1560c-2010-Database2009.xls#AUT!A1> Erişim Tarihi:23.11.2010

http://www.ifk-cfs.de/fileadmin/downloads/events/conferences/2006-Public_Fiorentino.pdf Erişim tarihi: 26.05.2006

<http://www.oenb.at/isaweb/report.do?long=EN&report=3.1.1> Erişim Tarihi: 20.07.2006 ve http://www.oenb.at/en/img/shst_2009_yb_e_tcm16-206050.pdf Erişim Tarihi: 20.11.2010

Italy Finance: Competition and Investment, Competition and investment, <http://middleeast.tmcnet.com/news/2007/07/31/2827297.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2005.

Imbriani, Cesare ve Antonio Lopes. *Banking System Efficiency and the Dualistic Development of the Italian Economy in the Nineties*, Discussion Paper, 2005, March.

IMF, Staff Report Article IV Consultation: İtalya 2008 , February 2009, No. 09/45.

_____.Staff Report Article IV Consultation: Germany, No. 10/85, May 2010.

_____.Financial System Stability Assessment Report, March 2006, No. 06/112.

- _____. Staff Report Article IV Consultation: Italy, No. 10/157, May 2010.
- _____. Staff Report Article IV Consultation: Netherlands, February 2010, No. 10/34.
- _____. Staff Report Article IV Consultation: Belgium 2008, No. 09/87
- _____. Staff Report Article IV Consultation: Belgium 2009, March 2010, No. 10/63.
- _____. Executive Board Conclusion Report: Belgium, 2008 Article iv.
- _____. Annual Report, 2003.
- _____. Staff Report Article IV Consultation: Kingdom of the Netherlands 2009, February 2010.
- İtalya Bankalar Birliği, “Sistema Bancario Italiano”, Temmuz 2009.
- Kılınc, Nurcan. *Yeni Ekonomi: Piyasa, Rekabet ve Ar-Ge*
<http://paribus.tr.googlepages.com/kilinc.doc> Erişim tarihi: 11.08.2008 ve Hüsnu Erkan, Sosyal Piyasa Ekonomisi, İzmir: Silm Ofset, 1987.
- Köhler, Matthias. Corporate Governance and Current Regulation in the German Banking Sector: An Overview and Assessment, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH, Centre for European Economic Research Discussion Paper No. 10-002, 2010.
- Leadem, S.R., Chan, C.S., Enrico, C., Brinker, B., Heidegger ve H., Orlopp, B., *The Future of Corporate Banking in Europe*, Şubat 2001.
- Messori, Marcello. *The Consolidation Of The Italian Banking System: Effects On Competitiveness And Ownership Structures*.
http://www.economia.uniroma2.it/ceis/conferenze_convegna/banking2001/papers/Bankengl2001.PDF Erişim tarihi: 21.02.2006
- National Bank of Belgium, *Quarterly Publication*, No.48, June 2010.
- OECD, *The German Banking System: Lessons from the Financial Crisis*, Economics Department Working Papers, No. 788, 2010.
- Oesterreichische Nationalbank, *The Austrian Financial Markets, A Survey of Austria's Capital Markets, Facts and Figures*, Revised Edition, 2004.
- Peresetsky, Anatoly. *Bank Cost Efficiency in Kazakhstan and Russia*, Bank of Finland, Discussion Papers, No: 1, 2010.
- Rabobank Economic Research Department, *European Banking Sector and the Cooperative Banks*, 24 December, 2008.
- Rossi, Stefania P.S., Schwaiger, Marcus ve Winkler, Gerhard. *Managerial Behavior and Cost/Profit Efficiency in the Banking Sectors of Central and Eastern European Countries*, Austrian Central Bank, Working Papers, No: 96, 2005, March.
- Rossi, Pierpaolo ve Valentina Sansonetti. *Survey of State Aid in the Lending Sector: A Comprehensive Review of Main State Aid Cases*, Working Paper Series, 2007.

Scott, Jonathan ve Dunkelberg, William C. *Competition for Small Firm Banking Business: Lender Actions, Market Structure*. Worldbank Conference. May 2008.

<http://siteresources.worldbank.org/INTFR/Resources/ScottDunkelberg0408.pdf> Erişim tarihi: 22.02.2009

Standard & Poor's, Cooperative Banking Sector: Germany, Ratings Direct on the Global Portal, 2010.

Su Tahir, Kemal. *Rekabet Hukukunda Teşebbüslerin Hakim Durumunun Belirlenmesinde Pazar Gücünün Ölçülmesi*, Uzmanlık Tezi, Rekabet Kurumu:Ankara, Yayın no: 0094, 2003.

Tadesse, Solomon. *Consolidation, Scale Economics and Technological Change in Japanese Banking*, University of Michigan, William Davidson Institute Working Papers, No:878, February 2005.

TBB, "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri", Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2003.

_____. "Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri", Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Araştırma Raporu, 2003.

_____. 50. Yılda Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007", TBB Yayın No:262, Kasım 2008.

_____. Bankalarımız 2006, Mayıs 2007.

_____. Bankalarımız 2009, Mayıs 2010.

Vincenzo, A. De ve diğerleri. *Productivity Change, Consolidation, and Privatization in Italian and German Banking Markets*, Discussion Paper.

www.abi.it Erişim tarihi: 11.11.2010

Wagenvoort, Rien ve Schure, Paul. *Economies of Scale and Efficiency in European Banking: New Evidence*, European Investment Bank Economic and Financial Reports, No:1,1999.

Yokoi-Arai, Mamiko ve Naoyuki Yoshino. *Concept of Competitiveness: Focusing on the Financial Sector*, Discussion Paper .

Zadra, Giuseppe. Structural Change in the Italian Banking System: Dynamic Developments Thanks To Privatization, Şubat 2005. <http://www.die-bank.de/index.asp?issue=022005&channel=121010&art=374>. Erişim tarihi: 08.07.2007

EKLER

EK 1. Ölçek Ekonomileri Açısından Alman Bankacılık Sistemi

BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
DEUTSCHE BANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	803.614	840.068	962.225	1.571.768	1.925.003	2.202.423	1.500.664
Menkul Kıymetler Cüzdanı	24.631	20.335	29.936	62.943	9.565	35.022	43.509
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	144.946	136.344	151.355	193.352	198.892	269.281	258.105
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	803.614	840.068	962.225	1.571.768	1.925.003	2.202.423	1.500.664
Toplam Mevduat	306.154	329.469	380.787	411.916	457.946	395.553	344.220
Faiz Giderleri	21.736	22.841	35.707	33.383	55.066	43.724	15.878
Personel Giderleri	17.399	17.517	19.154	36.944	13.122	9.606	11.310
Personel Sayısı	67.682	65.417	63.427	-	78.291	80.456	77.053
Özsermaye	28.202	25.904	29.936	27.799	39.315	31.914	37.969
Net Kâr	1.365	2.472	3.529	2.403	6.510	-3.896	4.958
ROA(%)	0,1699	0,2943	0,3668	0,1529	0,3382	-0,1769	0,3304
ROE(%)	4,8401	9,5429	11,7885	8,6442	16,5586	-12,2078	13,0580
COMMERZBANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	381.585	424.879	444.893	608.339	616.474	625.196	844.103
Menkul Kıymetler Cüzdanı	87.842	94.207	86.208	135.291	205.649	165.827	171.370
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	138.438	135.625	153.674	294.471	357.000	346.000	458.000
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	381.585	424.879	444.833	608.339	616.474	625.196	844.103
Toplam Mevduat	100.000	105.064	102.846	141.214	284.000	298.000	404.000
Faiz Giderleri	8.991	8.361	13.518	15.311	17.918	16.643	13.164
Personel Giderleri	4.511	4.461	9.355	14.925	3.082	2.499	4.698
Personel Sayısı	32.377	32.820	-	-	34.796	39.239	63.267

Türkiye Bankalar Birliği

Özsermaye	9.091	9.801	25.926	24.014	16.132	19.842	26.566
Net Kâr	-2.320	393	1.293	1.788	1.925	868	1.911
ROA (%)	-0,6080	0,0925	0,2906	0,2939	0,3123	0,1388	0,2264
ROE (%)	-25,5197	4,0098	4,9873	7,4457	11,9328	4,3746	7,1934
HYPOVEREINSBANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	479.455	467.385	493.523	508.033	422.129	458.602	363.420
Menkul Kıymetler Cüzdanı	80.462	91.711	103.519	-	-	63.639	61.286
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	283.525	275.119	274.643	207.878	6.700	216.000	188.000
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	479.455	467.385	493.523	508.033	422.129	458.602	363.420
Toplam Mevduat	140.312	144.451	158.421	179.322	14.350	197.000	146.000
Faiz Giderleri	13.764	11.606	11.182	23.400	3.753	4.059	4.476
Personel Giderleri	6.371	-	-	3.641	-	-	-
Personel Sayısı	60.214	57.806	61.251	-	24.784	24.638	20.459
Özsermaye	10.300	13.976	16.383	50.569	23.998	23.024	23.638
Net Kâr	2.442	224	262	1.304	3.698	649	884
ROA (%)	0,5093	0,0479	0,0531	0,2567	0,8760	0,1415	0,2432
ROE (%)	23,7087	1,6027	1,5992	2,5787	15,4096	2,8188	3,7397
DRESDNER BANK*							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	477.029	523.870	461.372	497.287			
Menkul Kıymetler Cüzdanı	20.885	17.102	13.739	15.948			
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	169.291	166.625	161.941	326.627			
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	477.029	523.870	461.372	497.287			
Toplam Mevduat	152.627	154.513	155.785	344.682			
Faiz Giderleri	-	3.886	4.655	14.198			
Personel Giderleri	-	3.314	3.261	2.006			
Personel Sayısı	34.998	30.154	28.774	-			

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

Özsermaye	11.516	12.797	13.976	26.745			
Net Kâr	-1.989	206	1.710	892			
ROA (%)	-0,4170	0,0393	0,3706	0,1794			
ROE (%)	-17,2716	1,6098	12,2353	3,3352			
ORTA ÖLÇEKLİ BANKALAR							
LANDES BANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	322.794	339.808	404.915	428.253	443.400	447.932	411.694
Menkul Kıymetler Cüzdanı	127.984	140.503	105.096	121.251	126.874	122.320	100.068
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	106.121	105.547	281.487	284.730	289.000	269.000	137.000
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	322.794	339.808	404.915	428.253	443.400	447.932	411.694
Toplam Mevduat	74.065	77.107	245.521	243.723	157.359	140.013	127.536
Faiz Giderleri	1.755	1.820	18.686	19.072	17.913	20.664	17.522
Personel Giderleri	636	640	10.496	12.605	969	1.012	1.101
Personel Sayısı	-	-	-	-	12.303	13.369	14.292
Özsermaye	9.804	10.097	12.551	12.552	1.816	783	859
Net Kâr	366	502	683	828	326	-2.055	-1.482
ROA (%)	0,0011	0,0015	0,0017	0,0019	0,0007	-0,0046	-0,0036
ROE (%)	0,1827	0,2505	0,3406	0,4128	0,1624	-1,0234	-0,7377
KFW							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	312.808	327.841	340.000	358.000	354.000	395.000	400.000
Menkul Kıymetler Cüzdanı	26.000	27.000	30.000	38.000	44.000	1.300	1.700
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	90.900	95.149	275.000	288.000	204.490	74.100	73.000
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	312.808	327.841	340.000	358.000	354.000	395.000	400.000
Toplam Mevduat	128.000	120.000	99.000	79.000	50.000	50.000	-
Faiz Giderleri	10	10	10	11	-	-	-
Personel Giderleri	300	445	304	315	3.798	646	742

Türkiye Bankalar Birliği

Personel Sayısı	3.670	3.697	3.740	3.946	-	4.228	4.265
Özsermaye	7.775	7.412	8.000	9.000	15.000	12.000	13.000
Net Kâr	232	316	625	974	-1.620	-2.743	1.127
ROA(%)	0,0007	0,0010	0,0018	0,0027	-0,0046	-0,0069	0,0028
ROE (%)	0,0298	0,0426	0,0781	0,1082	-0,1080	-0,2286	0,0867

EURO HYPO BANK

YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	227.219	226.928	234.303	224.332	214.215	291.600	256.061
Menkul Kıymetler Cüzdanı	37.607	37.671	51.621	-	-	133.285	102.788
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	164.319	156.738	149.378	163.412	-	181.000	155.000
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	227.219	226.928	234.303	224.332	214.215	291.600	256.061
Toplam Mevduat	143.543	127.971	126.744	204.065	-	121.000	118.000
Faiz Giderleri	9.731	9.762	9.245	3.992	-	8.753	7.858
Personel Giderleri	474	490	513	7.747	-	190	161
Personel Sayısı	-	-	-	244	2.034	1.748	1.407
Özsermaye	5.748	3.991	3.992	6.168	-	4.022	3.952
Net Kâr	29	431	433	308	355	-1.240	-902
ROA (%)	0,0001	0,0019	0,0018	0,0014	0,0017	-0,0043	-0,0035
ROE (%)	0,0050	0,1080	0,1085	0,0499	-	-0,3083	-0,2282

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR

DUSSELDERFER HYPOTHEKENBANK

YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	31.222	33.896	33.164	25.360	-	24465	24169
Menkul Kıymetler Cüzdanı	175	146	118	399	-	5048	4622
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	7.250	6.687	6.651	10.815	-	4700	4186
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	31.222	33.896	33.164	25.360	-	24465	24169
Toplam Mevduat	5.142	2.923	3.186	13.297	-	13723	10615
Faiz Giderleri	1.385	1.524	1.451	362	-	3280	2062

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

Personel Giderleri	31	29	31	-	-	1015	6923
Personel Sayısı	-	-	-	-	-	-	-
Özsermaye	445	460	478	329	-	233	299
Net Kâr	33	20	21	16	-	-215	1595
ROA (%)	0,0011	0,0006	0,0006	0,0006	-	-0,0088	0,0660
ROE (%)	0,0742	0,0435	0,0439	0,0480	-	-0,9227	5,3344
WEST DEUTCHE IMMOBILIEN BANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	256.243	253.792	264.954	285.287	23.827	26.170	26889
Menkul Kıymetler Cüzdanı	774	2.636	391	702	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	84.915	69.863	73.078	65.819	65.819	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	256.243	253.792	264.954	285.287	-	-	-
Toplam Mevduat	70.128	66.971	62.802	46.842	-	-	-
Faiz Giderleri	7.160	9.335	10.964	7.686	-	-	-
Personel Giderleri	701	924	950	1.830	83	80	87
Personel Sayısı	-	-	-	-	490	515	479
Özsermaye	3.591	3.843	5.840	6.756	910	861	905
Net Kâr	-1.897	-1.159	308	1.006	92	96	83
ROA(%)	-0,0074	-0,0046	0,0012	0,0035	0,0039	0,0037	0,0031
ROE (%)	-0,5283	-0,3016	0,0527	0,1489	0,1011	0,1115	0,0917
INVESTITIONS BANK BERLIN							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro Bin)	-	18.571	19.149	20.246	-	20468	20401
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	645	1.682	3.266	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	-	15.004	16.923	16.452	-	13000	15600
PASİF TOPLAMI (Euro Bin)	-	18.571	19.149	20.246	-	20468	20401
Toplam Mevduat	-	9.408	14.741	14.712	-	14400	13800
Faiz Giderleri	-	572	446	539	-	-	-

Türkiye Bankalar Birliği

Personel Giderleri	-	77	525	511	-	46876	51189
Personel Sayısı	-	-	-	-	-	-	-
Özsermaye	-	376	447	539	-	584	613
Net Kâr	-	76	89	92	-	42	30
ROA (%)	-	0,0041	0,0046	0,0045	-	0,0021	0,0015
ROE (%)	-	0,2021	0,1991	0,1707	-	0,0719	0,0489

Kaynak: Tablo ilgili bankaların finansal tabloları incelenerek tarafımızdan düzenlenmiştir.

*Dresdner Bank Commerzbank ile birleştiğinden bilanço verilerine ulaşılamamıştır.

EK 2. Ölçek Ekonomileri Açısından İtalyan Bankacılık Sistemi

ÇOK BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR (MEGA BANKALAR)							
UNICREDIT BANCA DI ROMA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	55.102.594	55.265.709	77.652.000	82.460.517	1.021.758	59.764.723	77.252.222
Menkul Kıymetler Cüzdanı	2.776.000	-	-	-	2.442.000	34.029.054	388.409.181
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	48.821.832	49.565.255	71.000.000	75.000.000	67.420.600	57.888.000	73.945.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	55.102.594	55.265.709	77.652.000	82.460.517	1.021.758	59.764.723	77.252.222
Toplam Mevduat	44.712.206	45.408.795	46.809.471	520.000.000	550.000.000	60.718.000	60.770.000
Özsermaye	2.000.000	2.060.000	2.262.082	2.449.100	57.724.000	1.609.400	1.609.400
GİDERLER							
Faiz Giderleri	789.315	610.495	951.862	22.000	28.056	249.902	858.487
Personel Giderleri	948.399	989.216	925.668	7.860	9.096	224.857	1.284.413
Personel Sayısı	14.795	14.623	24.478	24.463	-	19.940	18.002
Net Kâr	254.196	496.830	675.936	6.128	6.678	-10.074	81.850
ORANLAR							
ROA(%)	0,005	0,009	0,012	0,008	0,007	0,000	0,001
ROE(%)	0,127	0,241	0,299	0,220	0,174	-0,006	0,051
BANCA INTESA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	260.215.000	276.135.000	273.535.000	288.551.000	572.902.000	636.133.000	624.844.000
Menkul Kıymetler Cüzdanı	3.739.000	5.031.000	4.146.000	5.591.400	3.017.000	5.389.000	7.008.000
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	183.529.000	188.621.000	196.589.000	129.425.982	398.104.000	451.560.000	420.000.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	260.215.000	276.135.000	273.535.000	288.551.000	572.902.000	636.133.000	624.844.000
Toplam Mevduat	136.749.000	143.657.000	147.041.000	106.448.884	274.280.000	269.243.000	254.183.000
Özsermaye	3.561.000	3.561.000	3.596.000	5.400.000	6.647.000	6.647.000	6.647.000
GİDERLER							
Faiz Giderleri	5.266.000	4.535.000	4.675.000	4.914.000	14.250.000	15.034.000	8.370.000

Türkiye Bankalar Birliği

Personel Giderleri	3.324.000	3.233.000	3.255.000	3.396.000	6.041.000	6.358.000	5.788.000
Personel Sayısı	59.463	60.476	60.778	46.199	112.000	108.000	112.274
Net Kâr	1.214.000	1.308.824	1.564.161	2.148.000	7.250.000	2.553.000	2.805.000
ORANLAR							
ROA(%)	0,005	0,005	0,006	0,007	0,013	0,004	0,004
ROE(%)	0,341	0,368	0,435	0,398	1,091	0,384	0,422
	BANCA NAZIONALE DEL LAVORO SPA						
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	78.634.000	77.240.363	89.090.000	1.440.343	89.606.939	88.408.863	94.925.919
Menkul Kıymetler Cüzdanı	81.754	64.450	142.000	-	249.777	200.595	314.000
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	65.101.718	68.259.778	65.119.090	298.652.000	78.130.479	89.000.000	92.000.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	78.634.000	77.240.363	89.090.000	1.440.343	89.606.940	88.408.864	94.925.920
Toplam Mevduat	47.305.322	43.557.466	49.746.736	393.133.000	60.952.449	62.009.686	71.678.168
Özsermaye	1.105.832	2.179.141	2.216.479	49.512.000	20.075.000	2.076.910	2.076.910
GİDERLER							
Faiz Giderleri	1.531.888	1.499.585	1.524.291	-	649.262	2.784.363	1.098.712
Personel Giderleri	998.623	1.219.209	1.214.505	-	287.807	1.235.556	994.312
Personel Sayısı	17.425	16.876	15.726	141.911	14.924	14.554	14.336
Net Kâr	116.000	159.803	533.606	27.943.000	-35.044	76.393	222.909
ORANLAR							
ROA(%)	0,001	0,002	0,006	0,019	0,000	0,001	0,002
ROE(%)	0,105	0,073	0,241	0,564	-0,002	0,036	0,107
	SAN PAOLO IMI SPA*						
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	202.580.000	211.157.000	263.258.000	158.744.000	-	-	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	3.923.000	2.553	-	-	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	146.877.000	145.684.000	168.343.000	129.416.000	-	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	202.580.000	211.157.000	263.258.000	158.744.000	-	-	-

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

Toplam Mevduat	108.527.000	116.686.000	127.988.000	106.449.000	-	-	-
Özsermaye	5.144.000	5.218.000	5.239.000	5.400.253	-	-	-
GİDERLER							
Faiz Giderleri	3.701.000	3.734.000	3.786.000	1.026.000	-	-	-
Personel Giderleri	2.841.000	2.821.000	2.389.000	1.522.000	-	-	-
Personel Sayısı	44.341	43.102	20.936	20.547	-	-	-
Net Kâr	972.000	998.000	1.165.000	2.140.000	-	-	-
ORANLAR							
ROA(%)	0,005	0,005	0,004	0,013	-	-	-
ROE(%)	0,189	0,191	0,222	0,396	-	-	-
UNICREDIT BANCA D'IMPRESA SPA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	56.273.000	55.448.000	75.086.590	82.460.517	89.119.705	59.764.723	77.252.223
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	-	16.462	15.092	5.311	10.517
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	52.204.919	50.985.861	56.286.850	76.118.471	82.876.000	56.088.000	73.945.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	56.273.000	55.448.000	75.086.590	82.460.517	89.119.705	59.764.723	77.252.223
Toplam Mevduat	42.876.464	42.423.096	43.754.776	57.871.215	65.332.000	48.322.000	61.870.000
Özsermaye	3.671.000	3.735.000	2.449.100	2.449.100	2.449.100	1.609.400	1.609.400
GİDERLER							
Faiz Giderleri	897.220	875.882	1.009.153	1.611.399	1.980.638	249.903	858.487
Personel Giderleri	297.649	299.412	304.052	1.535.787	1.779.939	2.248.057	1.284.414
Personel Sayısı	3.705	3.761	3.755	23.439	23.227	12.145	18.002
Net Kâr	434.868	505.122	530.256	677.183	717.679	1.000.075	818.509
ORANLAR							
ROA(%)	0,008	0,009	0,007	0,008	0,008	0,017	0,011
ROE(%)	0,118	0,135	0,217	0,277	0,293	0,621	0,509
BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
BANCA ANTONIANA - POPOLARE VENETA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	38.652.459	45.432.252	45.368.454	48.608.629	44.621.595	6.479.906	16.721.013

Türkiye Bankalar Birliği

Menkul Kıymetler Cüzdanı	66.080	107.672	236.494	66.187	25.100	-	14.075
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	31.535.513	30.621.558	39.113.031	41.615.594	38.365.898	6.356.376	13.984.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	38.652.459	37.335.352	39.138.351	48.608.629	44.621.595	6.479.906	16.721.013
Toplam Mevduat	21.847.227	22.492.505	26.236.524	31.577.181	33.731.829	-	10.648.000
Özsermaye	864.791	864.791	926.267	926.267	926.267	6.300.000	1.006.300
GİDERLER							
Faiz Giderleri	918.841	746.208	716.739	944.835	1.259.993	-	132.929
Personel Giderleri	642.503	757.515	762.891	616.212	691.589	289.461	210.201
Personel Sayısı	10.463	10.767	10.284	9.991	996	-	-
Net Kâr	-842.635	282.688	116.164	413.381	-15.145	-131.555	101.459
ORANLAR							
ROA(%)	0,019	0,009	0,003	0,009	0,000	-0,020	0,006
ROE(%)	0,869	0,369	0,125	0,446	-0,016	-0,021	0,101
BANCO DI SICILIA SPA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	23.348.704	22.393.891	24.033.449	25.024.922	23.997.694	15.655.718	14.921.651
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	9.936	-	-	-	-	7.399
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	19.866.777	19.035.133	20.658.805	23.148.343	22.110.905	14.724.000	14.830.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	23.348.704	22.393.891	24.033.449	25.024.922	23.997.694	15.655.718	14.921.651
Toplam Mevduat	9.973.067	11.392.754	16.067.908	18.252.739	18.548.544	12.028.000	10.377.000
Özsermaye	500.000	500.000	697.204	739.329	739.329	365.400	365.400
GİDERLER							
Faiz Giderleri	422.431	351.553	460.490	545.894	684.723	77.014	184.406
Personel Giderleri	413.189	465.869	413.315	422.517	568.256	56.127	317.919
Personel Sayısı	107.164	6.956	6.543	6.593	6.614	5.082	4.510
Net Kâr	-94.481	206.650	242.559	256.062	-47.182	80.889	14.984
ORANLAR							
ROA(%)	-0,004	0,009	0,010	0,010	-0,002	0,005	0,001
ROE(%)	-0,189	0,413	0,348	0,346	-0,064	0,221	0,041

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

BANCA POPOLARE DI NOVARA SPA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİFTOPLAMI (Euro bin)	12.482.225	13.713.467	15.035.194	16.842.754	50.733.592	121.375.459	135.709.091
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	7.579	15.086	22.879	37.751	26.488
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	9.606.733	9.671.358	10.690.784	12.628.813	38.355.408	93.506.000	104.916.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	12.482.225	13.713.467	15.035.194	16.842.754	50.733.592	121.375.459	135.709.091
Toplam Mevduat	7.026.329	8.595.138	10.353.572	12.390.098	33.615.510	59.696.000	61.611.100
Özsermaye	300.000	300.000	300.000	300.000	926.266	2.305.735	2.305.735
GİDERLER							
Faiz Giderleri	305.537	198.006	180.162	263.125	1.256.356	3.941.067	1.108.301
Personel Giderleri	268.444	220.606	239.628	217.689	705.745	1.629.784	784.738
Personel Sayısı	4.858	5.126	3.452	3.426	17.457	20.982	20.375
Net Kâr	158.577	86.601	-91.002	146.213	-4.149	302.158	204.179
ORANLAR							
ROA(%)	0,013	0,006	-0,006	0,009	0,000	0,002	0,002
ROE(%)	0,529	0,289	-0,303	0,487	-0,004	0,131	0,089
BANCA POPOLARE DI MILANO SCRL							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	27.385.280	28.313.558	27.483.642	40.181.057	43.627.027	45.038.721	44.281.457
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	36.963	57.676	23.708	18.133	153.418	85.328
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	18.656.772	20.398.120	21.566.789	30.088.874	33.369.830	36.364.000	36.052.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	27.385.280	28.313.558	27.483.642	40.181.057	43.627.027	45.038.721	44.281.457
Toplam Mevduat	19.177.806	18.821.708	16.668.597	25.448.119	25.908.164	22.857.000	23.915.000
Özsermaye	1.157.982	1.245.103	1.245.103	1.245.103	3.151.415	3.177.278	3.788.851
GİDERLER							
Faiz Giderleri	728.624	831.166	431.939	667.219	1.183.712	2.277.000	1.058.000
Personel Giderleri	445.970	474.963	499.145	687.882	702.036	692.176	847.920
Personel Sayısı	6.710	6.625	6.472	8.307	0	8.902	8.933

Türkiye Bankalar Birliği

Net Kâr	130.268	67.008	118.643	403.867	323.761	75.269	103.553
ORANLAR							
ROA(%)	0,005	0,002	0,004	0,010	0,007	0,000	0,000
ROE(%)	0,112	0,054	0,095	0,324	0,103	0,024	0,027
UNICREDIT BANCA MOBILIARE SPA*							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	47.045.429	74.508.670	87.083.216	66.482.327	-	-	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	275.617	-	-	-	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	22.242.566	29.166.328	23.639.047	2.316.166	-	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	47.045.429	74.508.670	87.083.216	66.482.327	-	-	-
Toplam Mevduat	35.785.215	42.687.724	39.901.692	1.593.216	-	-	-
Özsermaye	232.405	232.405	232.405	232.405	-	-	-
GİDERLER							
Faiz Giderleri	690.913	783.121	927.986	1.254.756	-	-	-
Personel Giderleri	106.264	107.280	117.671	123.826	-	-	-
Personel Sayısı	551	703	680	622	-	-	-
Net Kâr	419.731	308.184	283.189	129.831	-	-	-
ORANLAR							
ROA(%)	0,009	0,004	0,003	0,002	-	-	-
ROE(%)	1,806	1,326	1,219	0,559	-	-	-
ORTA ÖLÇEKLİ BANKALAR							
ABAXBANK SPA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	6.046.036	4.887.812	4.579.317	4.341.121	4.935.659	5.340.754	2.294.502
Menkul Kıymetler Cüzdanı	82.703	-	-	-	-	30.471	23.885
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	3.563.853	2.402.276	1.878.934	1.079.949	867.834	1.256.392	863.298
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	6.046.036	4.887.812	4.579.317	4.341.121	4.935.659	5.340.754	2.294.502
Toplam Mevduat	3.843.995	2.836.129	2.910.380	2.276.147	3.178.233	3.125.493	1.008.934

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

Özsermaye	100.000	120.000	120.000	120.000	120.000	120.000	120.000
GİDERLER							
Faiz Giderleri	137.040	128.068	83.933	120.136	200.227	188.128	56.101
Personel Giderleri	24.569	19.608	21.186	19.564	16.438	15.893	19.839
Personel Sayısı	192	178	152	143	146	174	168
Net Kâr	-19.494	-14.082	31.116	10.862	9.091	-39.928	-16.567
ORANLAR							
ROA(%)	-0,003	-0,003	0,007	0,003	0,002	-0,007	-0,007
ROE(%)	-0,195	-0,117	0,259	-	0,076	-0,333	-0,138
BANCA CARIME SPA*							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	11.224.276	9.436.008	9.645.666	9.753.636	9.654.921	10.347.438	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	31.353	-	-	-	15.921	23.917	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	8.623.725	7.889.740	8.180.974	7.634.349	8.422.869	8.998.512	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	11.224.276	9.436.008	9.645.666	9.753.636	9.654.921	10.347.438	-
Toplam Mevduat	6.482.208	7.343.772	7.428.444	5.092.507	7.468.128	4.969.808	-
Özsermaye	1.411.739	1.411.739	1.454.091	1.468.209	1.468.209	1.468.209	-
GİDERLER							
Faiz Giderleri	121.310	106.383	83.658	95.544	132.872	172.631	-
Personel Giderleri	214.026	206.246	192.126	166.238	204.477	170.364	-
Personel Sayısı	3.246	3.079	2.576	2.490	2.386	2.281	-
Net Kâr	23.866	43.354	41.943	69.382	65.861	118.292	-
ORANLAR							
ROA(%)	0,002	0,005	0,004	0,007	0,007	0,011	-
ROE(%)	0,017	0,031	0,029	0,047	0,045	0,081	-
BANCA POPOLARE DELL'EMILIA ROMAGNA SCRL							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	19.322.557	20.242.230	21.112.123	23.146.296	48.544.033	52.772.092	59.588.444
Menkul Kıymetler Cüzdanı	182.871	564.008	-	-	-	782.481	18.705

Türkiye Bankalar Birliği

Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	14.718.244	14.942.527	15.040.178	17.141.519	38.667.419	44.070.651	47.873.190
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	19.322.557	20.242.230	21.112.123	23.146.296	48.544.033	52.772.092	59.588.444
Toplam Mevduat	11.772.652	12.786.069	13.211.477	13.958.074	28.618.480	29.189.412	33.096.326
Özsermaye	220.843	220.866	232.614	794.433	757.458	761.077	761.080
GİDERLER							
Faiz Giderleri	363.349	380.259	321.293	406.109	11.067.241	1.395.798	835.071
Personel Giderleri	199.784	193.903	205.521	219.154	677.855	717.960	765.796
Personel Sayısı	2.570	2.486	2.570	-	11.208	11.616	11.914
Net Kâr	147.037	185.253	183.513	220.477	374.455	133.663	115.787
ORANLAR							
ROA(%)	0,008	0,009	0,009	0,010	0,008	0,003	0,002
ROE(%)	0,666	0,839	0,789	0,278	0,494	0,176	0,152
BANCA POPOLARE DI VICENZA SCRL							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI	11.606.103	12.789.978	15.980.120	17.536.287	27.254.619	28.933.333	30.963.611
Menkul Kıymetler Cüzdanı	76.152	60.345	133.285	-	-	16.677	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	8.591.622	9.454.483	12.369.109	13.997.442	22.880.288	25.010.258	26.526.278
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	11.606.103	12.789.978	15.980.120	17.536.287	27.254.619	28.933.330	30.963.611
Toplam Mevduat	6.385.196	6.578.915	8.363.904	8.317.840	14.758.053	15.238.595	16.333.337
Özsermaye	154.320	154.502	183.817	230.868	261.656	261.460	260.594
GİDERLER							
Faiz Giderleri	152.371	166.303	238.768	331.550	666.324	880.602	486.420
Personel Giderleri	162.497	171.090	172.734	183.700	349.420	411.516	402.979
Personel Sayısı	2.627	2.630	2.739	2.904	5.132	3.334	3.330
Net Kâr	77.297	82.035	92.266	120.025	100.965	108.739	113.731
ORANLAR							
ROA(%)	0,007	0,006	0,006	0,007	0,004	0,004	0,004
ROE(%)	0,501	0,531	0,502	0,520	0,386	0,416	0,436

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

BANCA DI BRESCIA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	15.341.071	15.299.991	16.179.235	16.667.382	18.330.487	20.992.583	22.680.420
Menkul Kıymetler Cüzdanı	11.761	90.842	50.663	221.585	152.823	93.702	75.128
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	13.672.459	13.838.808	14.819.649	15.382.304	17.218.736	19.726.834	21.620.812
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	15.341.071	15.299.991	16.179.235	16.667.382	18.330.487	20.992.583	22.680.420
Toplam Mevduat	12.152.424	9.003.283	9.785.215	10.248.905	11.787.805	11.787.805	10.241.554
Özsermaye	453.700	593.300	593.300	593.300	593.300	593.300	593.300
GİDERLER							
Faiz Giderleri	248.608	241.732	246.875	295.663	419.038	611.727	300.211
Personel Giderleri	161.968	166.459	184.046	183.142	198.059	182.954	165.124
Personel Sayısı	2.988	2.974	2.960	2.901	2.684	2.595	2.515
Net Kâr	118.282	178.225	136.082	194.018	319.043	216.653	128.793
ORANLAR							
ROA(%)	0,008	0,012	0,008	0,012	0,017	0,010	0,006
ROE(%)	0,261	0,300	0,229	0,327	0,538	0,365	0,217
KÜÇÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
BANCA CARIFE SPA*							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	1.816.435	1.803.835	1.904.582	46.787	33.190	-	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	65.674	35.623	9.812	16.527	11.313	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	1.105.652	1.092.119	1.216.165	33.569	20.296.846	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	1.816.435	1.803.835	1.904.582	46.787	33.190	-	-
Toplam Mevduat	1.023.435	1.040.252	1.098.777	21.608	15.292.068	-	-
Özsermaye	76.180	76.180	76.180	2.047	2.047	-	-
GİDERLER							
Faiz Giderleri	23.457	20.254	20.542	1.215	212.717	-	-
Personel Giderleri	32.738	32.562	33.365	529	70.811	-	-

Türkiye Bankalar Birliği

Personel Sayısı	-	-	-	8.421	8.577	-	-
Net Kâr	2.862	6.293	10.213	3	-19.988	-	-
ORANLAR							
ROA(%)	0,002	0,003	0,005	0,000	-0,602	-	-
ROE(%)	0,038	0,083	0,134	0,002	-9,764	-	-
BANCA COOPERATIVA DI ROMA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	4.100.686	4.271.523	4.961.218	5.191.893	5.430.185	6.125.840	6.875.189
Menkul Kıymetler Cüzdanı	462.724	443.313	741.689	719.333	2.675	-	114.118
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	2.503.277	2.699.683	3.405.462	3.649.261	3.789.300	4.220.196	4.806.033
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	4.100.686	4.271.523	4.961.218	5.191.893	5.430.185	6.125.840	6.875.189
Toplam Mevduat	3.000.994	3.142.229	3.640.182	3.869.190	4.037.759	4.267.588	4.750.616
Özsermaye	3.423	3.522	-	3.816	3.926	4.104	4.369
GİDERLER							
Faiz Giderleri	65.383	59.133	61.709	73.620	103.439	140.592	80.049
Personel Giderleri	56.784	64.587	64.005	62.596	62.462	73.936	80.592
Personel Sayısı	971	997	977	1.003	1.025	1.059	1.072
Net Kâr	23.081	24.861	44.500	42.112	43.008	44.019	33.639
ORANLAR							
ROA(%)	0,006	0,006	0,009	0,008	0,008	0,007	0,005
ROE(%)	6,744	7,059	-	11,035	10,955	10,727	7,700
BANCA POPOLARE DELL'ETRURIA E DEL LAZIO							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	1.480.474	1.446.591	1.501.601	1.552.989	7.699.606	8.136.638	10.209.262
Menkul Kıymetler Cüzdanı	107.780	129.205	96.966	129.221	-	-	393.000
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	1.003.307	972.613	977.030	1.019.664	6.190.000	6.898.000	8.367.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	1.480.474	1.446.591	1.501.601	1.552.989	7.699.606	8.136.638	10.209.262
Toplam Mevduat	1.142.087	1.093.490	1.135.239	1.155.612	4.850.000	4.928.000	5.251.000

**Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama**

Özsermaye	16.264	16.895	17.945	19.054	161.806	225.663	225.662
GİDERLER							
Faiz Giderleri	12.196	9.414	10.068	13.004	188.047	240.849	92.521
Personel Giderleri	23.534	24.430	25.581	28.519	100.340	109.805	66.722
Personel Sayısı	403	410	420	438	1.231	1.708	1.787
Net Kâr	8.428	9.136	10.028	13.635	47.538	21.704	14.237
ORANLAR							
ROA(%)	0,006	0,006	0,007	0,009	0,006	0,003	0,001
ROE(%)	0,518	0,541	0,559	0,716	0,294	0,096	0,063
CASSA DI RISPARMIO DI FABRIANO E CUPRAMONTANA SPA							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	1.302.193	1.420.923	1.424.056	1.575.386	1.718.306	1.865.994	1.724.663
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	2.608	3.214	-	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	1.160.508	1.298.542	1.275.445	1.392.772	1.501.061	1.663.000	1.572.961
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	1.302.193	1.420.923	1.424.056	1.575.386	1.718.306	1.865.994	1.724.663
Toplam Mevduat	709.301.252	756.745.472	700.187.902	805.232	907.667	998.626	1.028.277
Özsermaye	31.569	33.256	39.011	40.699	40.699	40.699	40.699
GİDERLER							
Faiz Giderleri	19.893.762	19.232.352	18.571.619	26.508	44.906	54.777	27.817
Personel Giderleri	22.307.050	24.798.780	25.828.132	26.638	29.239	31.217	37.693
Personel Sayısı	412	423	446	452	-	-	-
Net Kâr	6.000	7.254	6.125	7.610	5.002	15.786	84.848
ORANLAR							
ROA(%)	0,005	0,005	0,004	0,005	0,003	0,008	0,049
ROE(%)	0,190	0,218	0,157	0,187	0,123	0,388	2,085

Kaynak: Tablo tarafımızdan ilgili bankaların finansal tablolarından faydalanılarak düzenlenmiştir.

[*Banca Nazionale Del Lavoro'nun Gruppo Bnp Paribas'a katılması, San Paolo İmi Spa'nın Banca Intesa San Paolo'ya 2006'daki devri, Banca Caripe Spa'nın 2007 itibariyle Gruppo Banco Popolare'nin bir iştiraki olarak faaliyetine devam etmeye başlaması, Banca Carime Spa'nın Gruppo UBI'ye 2007'de katılımı, Banca Sicilia Spa'nın, Banca di Roma'nın ve Banca Mobiliare Spa'nın da Unicredit'e devri nedeniyle bilanço verilerine ulaşılamamıştır.]

EK 3. Ölçek Ekonomileri Açısından Belçika ve Hollanda Bankacılık Sistemi

BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
ABN AMRO							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	560.437	608.623	880.800	987.100	1.025.130	666.817	2.002.000
Menkul Kıymetler Cüzdanı	132.041	133.869	-	-	174.995	111.296	230.000
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	296.843	299.051	380.248	443.255	573.000	345.000	166.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	560.437	608.623	880.800	987.100	1.025.130	666.817	202.000
Toplam Mevduat	289.866	293.557	317.083	362.383	569.000	303.000	147.000
Özsermaye	16.760	19.251	24.152	25.895	30.709	17.223	43.000
Faiz Giderleri	13.806	13.530	20.860	27.123	4.595	5.783	4.800
Personel Giderleri	7.080	7.764	7.225	5.600	6.393	5.236	20.110
Personel Sayısı	-	-	-	82.980	77.611	69.747	19.731
Net Kâr	3.161	4.109	4.382	4.715	9.975	3.595	-117.000
ROA	0,0056	0,0068	0,005	0,0048	0,0097	0,0054	-0,0584
ROE	0,1886	0,2134	0,1814	0,1821	0,3248	0,2087	-2,7209
ING BANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	541.594	620.035	834.035	894.985	994.113	1.034.689	882.119
Menkul Kıymetler Cüzdanı	140.032	79.579	149787	153431	55.990	84.272	109.357
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	293.987	298.643	403.059	437.774	526.323	598.328	551.774
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	541.594	620.035	834.035	894.985	994.113	1.034.689	882.119
Toplam Mevduat	307.793	352.095	466.154	496.775	166.972	152.265	84.235
Özsermaye	14.868	15.402	21.813	22.502	27.195	24.121	34.217
Faiz Giderleri	15.649	16.707	39.007	49.826	67.730	86.292	67.586
Personel Giderleri	4.694	4.951	4.745	5.091	5.421	5.988	5.243
Personel Sayısı	-	-	-	-	-	-	-
Net Kâr	1.499	2.504	4.000	3.813	3.701	1.039	1.123
ROA	0,0028	0,004	0,0048	0,0043	0,0037	0,001	0,0013

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

ROE	0,1008	0,1626	0,1834	0,1695	0,1361	0,0431	0,0328
FORTIS							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	523.250	570.647	728.994	775.229	272.378	184.203	189.795
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	-	-	32.796	28.251	47.567
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	182.039	209.372	280.759	286.459	168.000	148.000	151.000
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	523.250	570.647	728.994	775.229	272.378	184.203	189.795
Toplam Mevduat	187.423	213.778	259.064	259.258	140.000	112.000	98.000
Özsermaye	11.894	14.364	19.656	21.551	22.418	3.019	4.722
Faiz Giderleri	19.732	34.348	60.227	65.121	17.634	15.753	7.230
Personel Giderleri	-	-	4.291	4.485	955	915	896
Personel Sayısı	-	9404	9459	9.949	10.003	9.793	8.855
Net Kâr	2.197	3.358	3.986	4.413	1.314	620	374
ROA	0,0042	0,0059	0,0055	0,0057	0,0048	0,0034	0,002
ROE	0,1847	0,2338	0,2028	0,2048	0,0586	0,2054	0,0792
RABOBANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	403.305	475.089	506.573	556.455	570.503	612.120	607.698
Menkul Kıymetler Cüzdanı	10.093	15.168	24135	18992	72.468	72.645	106.504
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	250.797	276.170	278.095	324.110	372.968	426.283	433.870
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	403.305	475.089	506.573	556.455	570.503	612.120	607.698
Toplam Mevduat	97.703	110.267	186.427	215.899	310.000	327.000	308.000
Özsermaye	23.586	26.609	26.349	29.377	31.409	33.459	38.098
Faiz Giderleri	11.838	12.524	13.455	18.587	22.585	18.728	11.720
Personel Giderleri	3.770	4.029	-	-	4.400	4.290	3.869
Personel Sayısı	-	-	45580	50.573	54.732	65.168	59.311
Net Kâr	1.370	1.536	2.083	2.345	2.696	2.754	2.288
ROA	0,0034	0,0032	0,0041	0,0042	0,0047	0,0045	0,0038
ROE	0,0581	0,0577	0,0791	0,0798	0,0858	0,0823	0,0601

ORTA ÖLÇEKLİ BANKALAR (5)							
BANK NEDERLANDSE GEMEENTEN							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER	-	-					
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	-	-	91.671	90.096	92.602	101.365	104.496
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	9725	12381	10.483	5.185	4.000
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	-	-	65.707	65.616	66.037	75.699	79.305
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	-	-	91.671	90.096	92.602	101.365	104.496
Toplam Mevduat	-	-	9.675	12.490	6.142	3.285	5.615
Özsermaye	-	-	2.657	2.257	2.053	1.979	2.253
Faiz Giderleri	-	-	2.527	2.845	3.868	4.247	2.291
Personel Giderleri	-	-	-	-	36	32	35
Personel Sayısı	-	-	376	346	239	241	291
Net Kâr	-	-	311	199	238	158	278
ROA	-	-	0,0034	0,0022	0,0026	0,0016	0,0027
ROE	-	-	0,117	0,0882	0,1159	0,0798	0,1234
BANGUE DE CREDIT							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	63.740	71.657	-	-	118.996	143.121	174.127
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	-	-	17.500	19.270	28.140
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	33.124	26.462	-	-	53.207	51.190	58.727
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	63.740	71.657	-	-	118.996	143.121	174.127
Toplam Mevduat	50.484	59.292	-	-	70.944	114.548	141.554
Özsermaye	1.000	1.000	-	-	3.400	3.500	7.000
Faiz Giderleri	-	-	-	-	-	2.099	2.047
Personel Giderleri	359	402	-	-	673	3.447	4.594
Personel Sayısı	-	-	-	-	286	294	291
Net Kâr	223	1.046	-	-	3.444	3.400	5.224
ROA	0,0035	0,0146	-	-	0,0289	0,0238	0,03
ROE	0,223	1,046	-	-	1,0129	0,9714	0,7463

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

SNS REAL							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	53.058	55.679	68.088	79.742	70.584	76.695	80.289
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	-	-	32.182	30.282	30.739
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	31.997	35.450	46.143	56.700	61.300	67.000	70.300
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	53.058	55.679	68.088	79.742	70.584	76.695	80.289
Toplam Mevduat	10.404	11.263	12.333	13.678	32.100	38.500	42.000
Özsermaye	1.941	2.259	2.528	3.200	2.211	2.404	2.434
Faiz Giderleri	1.282	1.283	1.401	1.749	2.576	3.110	2.101
Personel Giderleri	460	426	258	280	332	380	342
Personel Sayısı	-	-	-	-	3.223	3.212	3.280
Net Kâr	243	310	323	371	272	144	99
ROA	0,0046	0,0056	0,0047	0,0047	0,0039	0,0019	0,0012
ROE	0,1252	0,1372	0,1278	0,1159	0,123	0,0599	0,0407
EUREKO							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	47.778	51.296	83.293	86.447	100.489	92.453	93.189
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	1430	1647	9.201	5.287	15.843
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	9.396	9.269	16.458	17.272	18.035	18.921	19.302
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	47.778	51.296	83.293	86.447	100.489	92.453	93.189
Toplam Mevduat	6.973	5.844	9.865	10.530	4.916	5.088	5.050
Özsermaye	2.179	4.094	8.525	9.631	10.375	7.451	10.720
Faiz Giderleri	78	49	106	82	68	132	106
Personel Giderleri	80	66	-	-	1.864	-	-
Personel Sayısı	861	781	-	-	24.035	24.883	23.676
Net Kâr	243	1.152	721	984	979	-2.118	1.381
ROA	0,0051	0,0225	0,0087	0,0114	0,0097	-0,0229	0,0148
ROE	0,1115	0,2814	0,0846	0,1022	0,0944	-0,2843	0,1288

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR (5)							
VAN LANSHOT N.V.							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	11.578	11.288	18.739	18.739	21.718	20.691	20.568
Menkul Kıymetler Cüzdanı	53	56	-	-	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	-	12.603	14.746	14.746	16.006	17.072	17.072
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	11.578	11.288	18.739	18.739	21.718	20.691	20.568
Toplam Mevduat	2.735	3.525	476	476	14.596	15.318	13.380
Özsermaye	692	819	32	32	1.366	1.544	1.551
Faiz Giderleri	421	475	388	388	968	1.053	681
Personel Giderleri	138	153	89	89	248	224	221
Personel Sayısı	1707	1807	240	240	2.461	2.241	2.050
Net Kâr	106	102	92	184	215	30	-14
ROA	0,0092	0,009	0,0049	0,0098	0,0099	0,0014	-0,0007
ROE	0,1532	0,1245	2,875	5,75	0,1574	0,0194	-0,009
FRIESLAND BANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	7.725	8.803	9.093	9.346	10.188	10.934	11.009
Menkul Kıymetler Cüzdanı	749	890	1092	1239	983	1.018	854
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	5.526	6.454	7.028	7.271	7.622	8.827	8.450
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	7.725	8.803	9.093	9.346	10.188	10.934	11.009
Toplam Mevduat	1.700	1.997	5.079	5.005	689	590	680
Özsermaye	560	756	819	856	938	824	883
Faiz Giderleri	207	213	245	260	334	392	297
Personel Giderleri	63	63	97	95	110	180	220
Personel Sayısı	-	-	-	-	821	901	890
Net Kâr	52	72	88	110	127	-66	32
ROA	0,0067	0,0082	0,0097	0,0118	0,0125	-0,006	0,0029
ROE	0,0929	0,0952	0,1074	0,1285	0,1354	-0,0801	0,0362

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

DHB BANK (HALK BANK)							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	1.739	1.945	2.300	2.122	1.909	2.225	2.022
Menkul Kıymetler Cüzdanı	394	534	475	581	344	285	490
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	256	367	431	561	631	690	628
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	1.739	1.945	2.300	2.122	1.909	2.225	2.022
Toplam Mevduat	1.480	1.627	1.692	1.632	1.410	1.642	1.665
Özsermaye	190	201	205	204	211	205	211
Faiz Giderleri	54	57	62	67	69	78	68
Personel Giderleri	14	16	19	19	28	15	17
Personel Sayısı	-	-	-	-	437	471	437
Net Kâr	9	11	15	15	19	9	6
ROA	0,0052	0,0057	0,0065	0,0071	0,01	0,004	0,003
ROE	0,0474	0,0547	0,0732	0,0735	0,09	0,0439	0,0284
FINANSBANK							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	2.233	2.261	2.675	3.837	-	-	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	-	-	129	23	-	-	-
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	561	638	1.298	2.318	-	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	2.233	2.261	2.675	3.837	-	-	-
Toplam Mevduat	1.979	2.002	1.931	2.810	-	-	-
Özsermaye	135	148	185	258	-	-	-
Faiz Giderleri	195	83	102	137	-	-	-
Personel Giderleri	16	16	29	50	-	-	-
Personel Sayısı	-	-	-	-	-	-	-
Net Kâr	12	24	23	29	-	-	-
ROA	0,0054	0,0106	0,0086	0,0076	-	-	-
ROE	0,0889	0,1622	0,1243	0,1124	-	-	-

	HAL INVESTMENTS B.V.						
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KALEMLER							
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	3.126	3.598	4.980	6.200	4.403	4.193	4.957
Menkul Kıymetler Cüzdanı	662	953	120	100	698	569	326
Toplam Krediler (kısa+orta/uzun)	643	577	124	216	40	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	3.126	3.598	498	620	4.403	4.193	4.957
Toplam Mevduat	-	-	235	383	-	-	-
Özsermaye	1.732	1.695	55	71	2.777	2.901	3.200
Faiz Giderleri			2	5	36	54	47
Personel Giderleri	444	668	16	15	866	956	978
Personel Sayısı	-	-	-	-	-	-	-
Net Kâr	-	-	13	24	735	383	347
ROA	0	0	0,0026	0,0039	0,1669	0,0913	0,07
ROE	0	0	0,2364	0,338	0,2647	0,132	0,1084

Kaynak: Tablo tarafımızdan ilgili bankaların finansal tablolarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

EK 4. Ölçek Ekonomileri Açısından Avusturya Bankacılık Sistemi

BÜYÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
BANK AUSTRIA CREDITANSTALT AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	107.790.237	113.036.294	122.683.843	128.530.675	144.168.306	147.817.170	129.590.160
Toplam Krediler	83.882.440	85.903.156	91.562.828	100.506.962	101.970.008	113.283.714	97.818.861
Menkul Kıymetler Cüzdanı	10.265.534	15.538.039	18.115.053	16.886.884	15.461.470	6.205.405	5.001.677
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	107.790.237	113.036.294	122.683.843	128.530.675	144.168.306	147.817.170	129.590.160
Toplam Mevduat	77.015.457	80.516.794	87.534.857	91.558.826	99.400.737	97.986.075	84.749.707
Özsermaye	5.178.393	5.548.300	6.229.964	8.585.106	11.730.095	10.913.641	10.888.050
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	2.110.686	1.851.245	2.065.780	3.026.513	4.045.358	4.777.855	3.017.733
Personel Giderleri	1.039.687	1.007.340	912.300	1.038.411	832.960	925.159	834.505
Net Kar	151.546	224.516	368.325	590.420	810.001	1.974	2.080
ORANLAR							
ROA	0,100	0,200	0,300	0,500	0,600	0,001	0,001
ROE	2,900	4,000	4,200	6,800	6,900	0,010	0,010
BAWAG P.S.K.AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	40.286.796	44.471.246	52.845.204	47.032.832	42.659.437	41.581.441	41.159.951
Toplam Krediler	26.367.884	28.781.638	33.822.494	31.430.168	29.123.506	29.408.919	28.706.339
Menkul Kıymetler Cüzdanı	8.204.093	8.478.327	13.274.255	10.628.906	6.215.213	4.890.095	5.984.813
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	40.286.796	44.471.246	52.845.204	47.032.832	42.659.437	41.581.441	41.159.951
Toplam Mevduat	27.165.959	30.922.551	37.998.218	32.417.803	30.179.802	28.619.189	29.280.907
Özsermaye	1.188.703	1.447.112	1.684.112	1.704.112	1.891.595	1.321.725	1.928.777
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	910.398	934.739	1.180.069	1.321.648	1.371.161	1.440.978	697.439
Personel Giderleri	187.862	196.430	283.659	295.344	312.511	347.137	316.619
Net Kar	15.020	71.020	100	198	268	268	80.670
ORANLAR							
ROA	0,040	0,100	0,000	0,000	0,001	0,001	0,200
ROE	1,300	4,900	0,004	0,010	0,010	0,02	4,200

OBERBANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	10.421.888	11.008.717	11.907.077	12.786.297	13.911.828	14.877.569	15.725.426
Toplam Krediler	7.998.652	8.555.094	9.340.168	10.002.733	10.647.195	11.509.750	11.735.819
Menkul Kıymetler Cüzdanı	1.280.936	1.481.710	1.790.107	2.008.487	1.699.281	1.978.255	2.386.946
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	10.421.888	11.008.717	11.907.077	12.786.297	13.911.828	14.877.569	15.725.426
Toplam Mevduat	8.745.749	9.150.893	9.826.070	10.377.834	11.190.018	11.872.961	12.477.865
Özsermaye	673.433	759.381	545.772	643.290	1.026.892	1.178.131	1.349.622
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	206.315	197.117	220.938	293.486	417.111	488.601	274.175
Personel Giderleri	88.435	91.786	95.873	101.347	110.438	116.202	115.754
Net Kar	10.927	10.999	11.833	13.574	13.521	13.588	14.414
ORANLAR							
ROA	0,100	0,090	0,100	0,100	0,100	0,090	0,090
ROE	1,600	1,400	2,200	2,100	1,300	1,200	1,100
BANK FÜR TIROL UND VORARLBERG AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	6.029.665	6.050.043	6.451.628	7.150.208	7.800.300	8.371.113	8.307.551
Toplam Krediler	4.688.148	4.556.806	4.881.832	5.428.028	5.723.650	6.251.241	5.742.801
Menkul Kıymetler Cüzdanı	766.244	908.475	1.017.397	1.145.770	1.219.324	1.282.154	1.554.400
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	6.029.665	6.050.043	6.451.628	7.150.208	7.800.300	8.371.113	8.307.551
Toplam Mevduat	4.761.781	4.560.833	4.849.045	5.428.385	5.981.825	6.506.474	6.435.094
Özsermaye	425.155	485.057	335.370	357.652	659.105	737.038	639.566
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	126.046	123.523	128.693	175.154	262.602	314.429	135.907
Personel Giderleri	48.685	50.407	51.564	54.904	58.217	60.571	60.971
Net Kar	6.566	6.579	7.048	7.076	7.553	7.605	7.521
ORANLAR							
ROA	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100	0,090	0,090
ROE	1,500	1,400	2,100	2,000	1,100	1,000	1,200

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

BANK FÜR KAERNTEN UND STEIERMARK (BKS BANK AG)							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	3.957.527	4.210.704	4.576.198	4.984.496	5.508.689	5.741.177	6.043.411
Toplam Krediler	3.250.770	3.482.697	3.794.926	4.122.206	4.447.250	4.624.844	4.711.511
Menkul Kıymetler Cüzdanı	165.543	173.804	466.033	517.236	228.600	235.684	312.109
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	3.957.527	4.210.704	4.576.198	4.984.496	5.508.496	5.741.177	6.043.411
Toplam Mevduat	3.283.558	3.510.529	3.866.312	4.199.021	4.676.150	4.864.372	4.985.187
Özsermaye	268.323	292.552	228.209	241.455	381.033	441.584	540.410
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	79.501	82.783	98.040	130.701	192.390	232.555	115.522
Personel Giderleri	40.903	43.515	49.262	50.740	55.329	55.580	54.155
Net Kar	6.103	6.104	6.679	7.190	7.267	7.304	8.223
ORANLAR							
ROA	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100
ROE	2,300	2,100	2,900	3,000	1,900	1,700	1,500
ORTA ÖLÇEKLİ BANKALAR							
MEINL BANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	590.985	907.139	1.483.045	3.309.495	1.576.840	965.064	523.640
Toplam Krediler	316.292	216.257	470.214	3.015.425	1.266.163	412.280	301.675
Menkul Kıymetler Cüzdanı	44.671	178.678	50.862	49.426	117.781	60.085	40.326
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	590.985	907.139	1.483.045	3.309.495	1.576.840	965.064	523.640
Toplam Mevduat	492.703	784.546	1.321.245	3.085.121	1.350.625	590.669	352.863
Özsermaye	68.912	77.663	108.741	52.834	132.454	295.352	85.188
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	14.043	26.172	64.423	121.711	210.339	143.326	30.069
Personel Giderleri	12.641	13.521	32.828	47.955	51.474	30.343	8.549
Net Kar	20.589	29.340	60.418	89.129	62.131	225.029	14.865
ORANLAR							
ROA	3,500	3,200	4,000	2,700	3,900	23,300	2,800
ROE	29,900	37,800	55,600	168,800	46,900	76,200	17,500

DONAU BANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	825.290	877.604	1.442.702	1.544.880	1.982.612	2.625.867	2.643.027
Toplam Krediler	488.865	483.467	799.809	1.022.415	1.020.126	1.679.868	1.780.242
Menkul Kıymetler Cüzdanı	233.146	349.206	620.428	445.260	577.294	428.293	342.197
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	825.290	877.604	1.442.702	1.544.880	1.982.612	2.625.867	2.643.027
Toplam Mevduat	527.471	550.698	1.052.855	1.061.849	1.201.665	1.822.944	1.832.376
Özsermaye	273.414	301.564	320.628	323.228	463.427	445.853	472.336
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	5.717	9.615	32.308	54.361	122.667	87.804	47.756
Personel Giderleri	6.704	7.746	8.473	10.066	7.454	7.112	9.196
Net Kar	4.786	3.937	39.019	55.758	18.293	-5.973	25.148
ORANLAR							
ROA	0,500	0,400	2,700	3,600	0,900	-0,600	1,000
ROE	1,800	1,300	12,200	17,300	3,900	-1,300	5,300
SCHOELLERBANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	1.584.890	1.340.689	1.177.088	1.388.939	1.896.910	2.227.081	1.808.322
Toplam Krediler	694.156	553.199	519.761	518.833	582.338	918.158	643.608
Menkul Kıymetler Cüzdanı	731.595	648.514	519.764	760.088	1.246.541	1.225.770	1.088.915
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	1.584.890	1.340.689	1.177.088	1.388.939	1.896.910	2.227.081	1.808.322
Toplam Mevduat	1.019.862	893.543	843.975	1.133.828	1.686.118	2.032.574	1.619.763
Özsermaye	86.802	91.377	99.779	90.325	84.661	77.926	77.927
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	32.901	24.660	18.983	23.078	50.098	81.319	29.463
Personel Giderleri	33.360	34.081	36.277	32.990	30.426	32.802	35.618
Net Kar	8.631	12.967	21.034	15.648	17.544	10.809	10.810
ORANLAR							
ROA	0,500	0,900	1,800	1,500	0,900	0,500	0,600
ROE	9,900	14,200	21,100	23,300	20,700	13,900	13,800

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

BANKHAUS CARL SPAENGLER&CO.A.G.							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	626.470	645.144	659.951	858.723	904.221	1.036.443	1.094.752
Toplam Krediler	472.032	503.125	535.178	712.703	626.262	759.778	728.860
Menkul Kıymetler Cüzdanı	58.322	65.122	28.876	42.608	124.148	74.434	70.190
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	626.470	645.144	659.951	858.723	904.221	1.036.443	1.094.752
Toplam Mevduat	484.092	508.407	521.392	682.733	679.660	764.339	860.481
Özsermaye	34.785	36.844	42.122	47.174	25.210	60.504	61.606
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	11.602	10.666	11.146	15.442	28.058	37.094	16.585
Personel Giderleri	11.622	12.121	12.828	13.478	14.939	16.764	17.091
Net Kar	1.215	1.289	1.800	2.022	1.975	823	1.790
ORANLAR							
ROA	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,080	0,200
ROE	3,500	3,500	4,300	4,300	7,800	1,400	2,900
BANKHAUS SCHELHAMMER & SCHATTERA AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	508.445	524.011	557.549	603.864	669.842	700.597	749.499
Toplam Krediler	272.063	282.535	326.629	378.179	427.810	459.774	481.458
Menkul Kıymetler Cüzdanı	172.962	184.392	154.561	145.707	181.456	151.997	179.376
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	508.445	524.011	557.549	603.864	669.842	700.597	749.499
Toplam Mevduat	359.362	372.116	399.787	438.859	489.721	517.353	550.063
Özsermaye	51.977	56.068	65.284	69.984	64.917	62.625	66.249
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	10.508	9.877	10.228	12.402	17.600	22.092	12.022
Personel Giderleri	5.680	6.001	6.057	6.238	7.078	6.999	8.439
Net Kar	3.424	4.014	4.206	215	4.477	2.010	3.888
ORANLAR							
ROA	0,600	0,700	1,100	0,100	0,700	0,300	0,500
ROE	6,600	7,200	6,400	0,300	6,900	3,200	5,900

KÜÇÜK ÖLÇEKLİ BANKALAR							
BANK GUTMAN AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	375.558	443.049	478.112	547.442	643.590	648.939	672.456
Toplam Krediler	102.807	116.550	128.637	139.358	147.522	104.655	139.286
Menkul Kıymetler Cüzdanı	196.944	227.244	276.414	355.274	438.117	486.235	481.583
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	375.558	443.049	478.112	547.442	643.590	648.938	672.456
Toplam Mevduat	339.158	405.738	435.093	500.064	589.798	597.342	625.790
Özsermaye	28.275	27.695	26.294	26.294	33.382	30.847	32.371
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	3.375	4.357	11.734	12.736	21.371	36.625	1.820
Personel Giderleri	7.958	8.386	9.773	11.727	13.901	13.861	13.448
Net Kar	4.211	3.574	5.541	7.049	8.061	4.026	4.550
ORANLAR							
ROA	1,100	0,800	1,200	1,300	1,300	0,600	0,700
ROE	14,900	12,900	21,100	26,900	24,200	13,100	14,100
DIREKTANLAGE AT AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	138.982	213.390	250.633	357.738	518.370	440.558	514.004
Toplam Krediler	48.094	89.002	90.799	165.620	184.131	165.169	211.875
Menkul Kıymetler Cüzdanı	77.120	110.059	131.416	147.750	275.385	209.174	284.056
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	138.982	213.390	250.633	357.738	518.370	440.558	514.004
Toplam Mevduat	120.229	192.096	223.608	323.273	476.925	406.012	479.193
Özsermaye	14.540	16.343	18.341	18.433	26.530	23.973	24.503
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	550	1.253	2.116	3.592	9.219	9.876	4.841
Personel Giderleri	4.216	4.607	4.997	6.412	7.356	7.849	7.523
Net Kar	-2.164	-361	2.580	5.958	9.873	7.269	7.004
ORANLAR							
ROA	-1,600	-0,100	1,000	1,700	1,900	1,700	1,400
ROE	-14,900	-2,200	14,100	32,300	37,300	30,400	28,600

Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti Ve Rekabet Gücü,
Maliyet Etkinliği Ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama

PRIVATINVEST BANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	158.944	155.543	171.052	214.362	242.286	184.148	138.910
Toplam Krediler	108.963	69.634	89.246	69.717	105.128	150.886	107.323
Menkul Kıymetler Cüzdanı	41.206	6.567	71.080	130.650	12.459	13.208	13.304
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	158.944	155.543	171.052	214.362	242.286	184.148	138.910
Toplam Mevduat	142.767	137.504	152.334	194.187	221.602	171.511	129.005
Özsermaye	11.140	12.100	10.895	10.895	11.858	6.600	5.952
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	1.649	1.846	2.438	4.747	5.579	5.036	1.780
Personel Giderleri	3.233	3.474	4.606	5.418	6.989	4.041	4.226
Net Kar	2.970	3.930	3.307	3.419	3.688	89	-648
ORANLAR							
ROA	1,900	2,500	1,900	1,600	1,500	0,050	-0,470
ROE	26,700	32,500	30,300	31,600	31,300	0,010	-0,110
SPARDA BANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	157.258	170.654	169.463	158.081	163.089	-	-
Toplam Krediler	94.104	95.353	82.333	75.839	85.670	-	-
Menkul Kıymetler Cüzdanı	56.741	69.020	2.099	2.048	72.269	-	-
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	157.258	170.654	169.463	158.081	163.089	-	-
Toplam Mevduat	146.366	159.561	156.953	145.500	151.417	-	-
Özsermaye	6.906	7.232	6.914	7.048	4.357	-	-
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	2.632	2.582	2.365	2.392	2.945	-	-
Personel Giderleri	1.311	1.233	1.427	1.137	1.596	-	-
Net Kar	563	559	1.780	1.236	930	-	-
ORANLAR							
ROA	0,300	0,300	1,100	0,800	1,100	-	-
ROE	8,100	7,700	25,700	17,600	0,200	-	-

PARTNER BANK AG							
YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AKTİF TOPLAMI (Euro bin)	8.964	9.606	11.081	13.636	13.946	13.427	14.552
Toplam Krediler	6.401	7.950	9.140	11.366	11.898	12.023	11.761
Menkul Kıymetler Cüzdanı	1.440	843	3.996	155	761	270	581
PASİF TOPLAMI (Euro bin)	8.964	9.606	11.081	13.636	13.946	13.427	14.552
Toplam Mevduat	1.344	1.864	3.253	6.283	6.014	5.671	6.470
Özsermaye	6.308	6.362	7.536	7.542	6.793	6.541	6.602
GİDERLER (Euro bin)							
Faiz Giderleri	15	9	21	29	41	48	18
Personel Giderleri	2.087	1.949	2.132	2.499	2.546	2.279	2.106
Net Kar	-959	-905	-864	-789	-749	-726	-665
ORANLAR							
ROA	-10,700	-9,400	-7,800	-5,800	-0,200	-5,400	-4,600
ROE	-15,200	-14,200	-11,500	-10,500	-0,100	-11,700	-10,100

Kaynak: <http://www.oenb.at/ebusinessjahresabschlusski/jahresabschlusski> Erişim tarihi: 22/12/2012, Austrian Banker's Association , *Annual Report 2005*, ss.52-55, Austrian Banker's Association , *Annual Report 2006*, ss.54-57, Austrian Banker's Association , *Annual Report 2009*, ss.70-72.

*Sparda Bank AG' ye ilişkin 2008-2009 yılı bilanço verileri ilan edilmemiştir.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ

Nispetiye Caddesi
Akmerkez B3 Blok Kat 13
Etiler 34340 İstanbul
Tel: 0212 282 09 73
Faks: 0212 282 09 46
E-posta: tbb@tbb.org.tr
www.tbb.org.tr

ISBN 978-975-8564-96-5 (Basılı)

ISBN 978-975-8564-97-2 (Elektronik)